

Ιδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Η Ελληνική Οικονομία

2/10

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 60, Ιούλιος 2010

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συσταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα. Η ανάλυση στην παρούσα Έκθεση βασίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι 25/06/2010.

Το IOBE

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής

Copyright © 2010 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός Τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)

<http://www.iobe.gr>

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
1. ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	7
1. Εισαγωγή	7
2. Η αναγκαιότητα του μνημονίου	8
3. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του Μνημονίου: όροι και προϋποθέσεις	10
3α. Δημοσιονομικές πολιτικές	11
3α1. Η κρίση χρέους	11
3α2. Η Συμφωνία Στήριξης.....	13
3α3. Η Ελλάδα μετά τη Συμφωνία Στήριξης	16
3α4. Οι Δημοσιονομικές Παρεμβάσεις.....	20
3α5. Η υλοποίηση του προγράμματος μέχρι σήμερα.....	25
3α6. Ασφαλιστικό	25
3β. Χρηματοπιστωτικό σύστημα	32
3β1. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απέναντι στη χρηματοπιστωτική κρίση	32
3β2. Οι πολιτικές του Μνημονίου	33
3β3. Κίνδυνοι / προκλήσεις για τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο	35
3γ. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις	38
3γ1. Δημόσια Διοίκηση	39
3γ2. Μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και τους μισθούς	42
3γ3. Μεταρρυθμίσεις στον χώρο της υγείας	43
3γ4. Μεταρρυθμίσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον	44
3γ5. Προώθηση άμεσων ξένων επενδύσεων και εξαγωγών- E&A και καινοτομία	47
3γ6. Διαρθρωτικά ταμεία και ταμείο συνοχής	48
4. Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις των διαρθρωτικών πολιτικών ενίσχυσης του ανταγωνισμού στην αγορά των μη εμπορεύσιμων αγαθών-υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας: Εκτιμήσεις για την ελληνική οικονομία	49
4α. Η αναγκαιότητα της άμεσης προώθησης των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία.....	49
4β. Η αποτίμηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων	52
4γ. Το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GIMF του ΔΝΤ	54
4δ. Η διατύπωση των σεναρίων και αποτελέσματα	55
4ε. Σύνοψη και τελικές παρατηρήσεις.....	59
5. Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα	65
Βιβλιογραφία	71
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	73
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας.....	73
Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	73
Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.....	78
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα.....	82
Οικονομικό κλίμα.....	82
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	89
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις	89

Εξελίξεις το α' τρίμηνο του 2010	89
Μεσοπρόθεσμες προοπτικές.....	92
3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας	99
3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	110
3.4 Απασχόληση - Ανεργία	114
3.5. Τιμές Καταναλωτή.....	121
Πρόσφατες εξελίξεις	121
Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις	124
3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών	127
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.....	127
Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων.....	129
Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών	129

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έκθεση για την ελληνική οικονομία είναι αφιερωμένη στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής, το οποίο καθορίζει την οικονομική πολιτική της Ελλάδας τα επόμενα τρία (τουλάχιστον) χρόνια.

Το ΙΟΒΕ, διαβλέποντας τους επερχόμενους κινδύνους, είχε αποστείλει στις 21 Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους ανοικτή επιστολή στον Πρωθυπουργό, επισημαίνοντας τους κινδύνους αυτών και την ανάγκη αλλαγής της ακολουθούμενης τότε οικονομικής πολιτικής. Είχε τονίσει μάλιστα ότι προτίθεται να αναλάβει πρωτοβουλίες προκειμένου να δια φωτίσει την κοινή γνώμη και τους κοινωνικούς εταίρους για την αναγκαιότητα αυτής της αλλαγής.

Σήμερα το ΙΟΒΕ θεωρεί ότι το Μνημόνιο αποτελεί: α) Ένα αναγκαίο μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα ανάταξης της ελληνικής οικονομίας με συγκεκριμένους στόχους και μέσα πολιτικής. Το πρόγραμμα αυτό καλύπτει τέσσερις τομείς, αντιμετωπίζοντας τα αντίστοιχα προβλήματα: δημοσιονομικό, ασφαλιστικό, ανταγωνιστικότητα, ευστάθεια χρηματοπιστωτικού συστήματος, β) Προϋπόθεση για την εκταμίευση του διαθέσιμου ποσού έκτακτης βοήθειας των 110 δισ. ευρώ, σε μια περίοδο που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ερμητικά κλειστές για την Ελλάδα.

Το ΙΟΒΕ θεωρεί ότι η εφαρμογή του Μνημονίου είναι το διαβατήριό για την έξοδο της Ελλάδας από την επικίνδυνη ζώνη της χρεοκοπίας και της εξαθλίωσης των πλέον ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού της.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που διατρέχει σήμερα η χώρα προέρχεται από τη δαιμονοποίηση του Μνημονίου από μέρος του πολιτικού συστήματος, του Τύπου, των συνδικάτων, των επαγγελματικών και επιχειρηματικών ομάδων που θίγονται. Ουδείς όμως από τους παραπάνω προτείνει εναλλακτική λύση, διότι απλώς δεν υπάρχει. Οι επιλογές μας σήμερα συνοψίζονται στο δίλημμα: Μνημόνιο ή χρεοκοπία και εξαθλίωση. Επειδή η επιλογή στο παραπάνω δίλημμα είναι αυτονόητη, το ΙΟΒΕ παρουσιάζει σήμερα μεταβάλλοντας ελαφρά τη δομή της τριμηνιαίας έκθεσής του, μια πλήρη ανάλυση και αποτίμηση του Μνημονίου, προκειμένου να δια φωτίσει και να ενημερώσει την κοινή γνώμη γι' αυτό το τόσο σημαντικό τεκμήριο οικονομικής πολιτικής.

1. ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Εισαγωγή

Η ελληνική οικονομία εισήλθε σε τροχιά ύφεσης το 2009, ως αποτέλεσμα της εξάντλησης της δυναμικής των εγχώριων παραγόντων που τροφοδοτούσαν την ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια και της επιδείνωσης του διεθνούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, την τελευταία τριετία, επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές και ιδιαίτερα η υπερβολική αύξηση των δαπανών του Δημόσιου τομέα, είχαν ως αποτέλεσμα το δημοσιονομικό εκτροχιασμό της χώρας. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία αφενός οδήγησε σε περιορισμό της ρευστότητας και αφετέρου φώτισε κάθε προβληματική πλευρά της παγκόσμιας οικονομίας, εξάλειψε τη δυνατότητα της χώρας να χρηματοδοτεί με φθηνούς πόρους το υφιστάμενο αναπτυξιακό πρότυπο, με την υπερβολική εξάρτησή του από την κατανάλωση. Το ελληνικό πολιτικό και οικονομικό σύστημα, αλλά και η ελληνική κοινωνία, ήλθαν έτσι ξαφνικά αντιμέτωποι με το κόστος των επιλογών τους, που συνοψίζονται στην επικράτηση αξιών και νοοτροπίας εύκολου πλουτισμού, καταναλωτισμού, επιλεκτικής εφαρμογής νόμων και θεσμών, συνδιαλλαγής και πελατειακών σχέσεων, καθώς και στην αλόγιστη επέκταση του δημόσιου τομέα, η οποία διευκόλυνε και στήριξε όλα τα προηγούμενα.

Η πολύπλευρη επομένως κρίση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία, δεν είναι απλώς μια οικονομική κρίση ή κρίση ρευστότητας, αλλά αφορά συνολικά το σύστημα αξιών και αντιλήψεων της ελληνικής κοινωνίας και το πρότυπο ανάπτυξης που υιοθετήθηκε. Η κρίση είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα μιας μακράς περιόδου διαρθρωτικών αδυναμιών και συστημικών υστερήσεων, οι οποίες δεν αντιμετωπίστηκαν όταν οι εξελίξεις στη διεθνή και την ελληνική οικονομία ήταν ευνοϊκές και το κόστος των προσαρμογών σημαντικά μικρότερο.

Παρά τις σαφείς προειδοποιήσεις από πλείστες όσες πλευρές ότι η πορεία που ακολουθούσαμε θα οδηγούσε με βεβαιότητα σε αδιέξοδο, οι κυβερνήσεις των τελευταίων ετών αν και αναγνώριζαν στη ρητορική τους τη σοβαρότητα του προβλήματος, όχι μόνο επέδειξαν διστακτικότητα στην εφαρμογή ενός προγράμματος ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας, αλλά συνέχισαν πολιτικές που επέτειναν περαιτέρω το πρόβλημα. Το πολιτικό κόστος ή/και η αδυναμία διαβούλευσης με τις «θιγόμενες» ομάδες συμφερόντων για εξεύρεση της χρυσής τομής σε διάφορα πεδία πολιτικής, καθυστέρησαν ή ακύρωσαν τις σχετικές μεταρρυθμίσεις. Ως αποτέλεσμα, τα προβλήματα σήμερα έχουν λάβει εκρηκτικές διαστάσεις και απειλούν άμεσα την ελληνική οικονομία αλλά και την κοινωνική συνοχή. Οι διαρθρωτικές καχεξίες δεν επιδέχονται πλέον ευκαιριακή αντιμετώπιση ή αναβολή. Η προώθηση μεταρρυθμίσεων είναι αναγκαία για τη στήριξη της αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής, διευκολύνοντας έτσι και το δύσκολο εγχείρημα της δημοσιονομικής προσαρμογής.

2. Η αναγκαιότητα του μνημονίου

Η διεθνής οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση έφερε στο προσκήνιο τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, η οξύτητα των οποίων κλόνισε την εμπιστοσύνη των διεθνών αγορών, οδηγώντας σε συνεχείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και σε αύξηση των επιτοκίων δανεισμού. Η κρίση κορυφώθηκε στα τέλη Απριλίου φέτος, όταν η Ελλάδα πρακτικά δεν είχε πλέον πρόσβαση στις αγορές, αδυνατώντας έτσι να αναχρηματοδοτήσει το χρέος της.

Οι τεχνικές πλευρές της κρίσης, και ως ένα βαθμό οι αιτίες που κλόνισαν την εμπιστοσύνη των αγορών, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

α) Μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα και χρέος ως αποτέλεσμα της ταχείας αύξησης των δαπανών και του μεγέθους του δημόσιου τομέα.

β) Χαμηλό ποσοστό εγχώριας αποταμίευσης και επομένως υπερβολική εξάρτηση από το διεθνή δανεισμό

γ) Χαμηλή ανταγωνιστικότητα που οφείλεται κυρίως στο εσωστρεφές πρότυπο ανάπτυξης και τις παρωχημένες δομές στις αγορές προϊόντων / υπηρεσιών και εργασίας στις οποίες κυριαρχεί ο κρατικός παρεμβατισμός

δ) Απώλεια αξιοπιστίας ως προς τα στατιστικά μεγέθη της οικονομίας και

ε) Περιορισμένη διάθεση του πολιτικού συστήματος για μεταρρυθμίσεις που θα ενίσχυαν τις δυνατότητες του ελληνικού παραγωγικού συστήματος να δημιουργήσει ανάπτυξη και πλούτο.

Υπό αυτές τις συνθήκες, αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της, η Ελλάδα έχει τη τύχη να βρίσκεται κάτω από την «ομπρέλα προστασίας» της Ευρωζώνης. Όμως με τη δημοσιονομική κρίση να εξαπλώνεται στις περισσότερες χώρες του ευρώ, η κοινοτική αλληλεγγύη δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί και να μεταφραστεί σε έναν μηχανισμό στήριξης με άμεσα διαθέσιμους πόρους χωρίς την υιοθέτηση από τη χώρα ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος ανασυγκρότησης της οικονομίας που θα απέβλεπε στη δημοσιονομική εξυγίανση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ένα παρόμοιο πρόγραμμα έπρεπε ούτως ή άλλως να εφαρμοστεί στην Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια.

Την τεχνογνωσία για την εφαρμογή αυτού του προγράμματος προσέφεραν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ) και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η λεγόμενη «τρίοικα», οι οποίοι κατήρτισαν το σχετικό πρόγραμμα, διαθέτοντας παράλληλα ένα ποσό της τάξης των 110 δισ. ευρώ (80 από την Ευρωζώνη, 30 από το ΔΝΤ) προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τις μεσοπρόθεσμες δανειακές της ανάγκες. Το μέσο επιτόκιο αυτού του δανείου είναι 4,3%, σημαντικά χαμηλότερο δηλαδή από αυτό της αγοράς, αν και σήμερα η Ελλάδα ουδεμία πρόσβαση

έχει στις αγορές. Οι πόροι αυτοί ως ποσοστό του ΑΕΠ της Ελλάδος (50%) συνθέτουν το μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης που έχει ποτέ διατεθεί στην σύγχρονη, παγκόσμια οικονομική ιστορία.

Προϋπόθεση για την εκταμίευση των πόρων είναι η ικανοποίηση των όρων του «Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής», το οποίο συντάχθηκε από κοινού, μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των τριών οργανισμών, και αποτελεί ήδη νόμο της ελληνικής δημοκρατίας (Ν. 3845/6.5.2010). Η συμφωνία αυτή έχει δυο βασικούς στόχους:

α) Να αντιμετωπίσει τον άμεσο, ορατό κίνδυνο χρεοκοπίας και να επιτρέψει τη συνέχιση της χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας

β) Να θέσει σε εφαρμογή ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα αλλαγών που θα θεραπεύσει τις αιτίες των δύο σοβαρότερων σημερινών προβλημάτων, δηλαδή το δημοσιονομικό και το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, και θα επιτρέψει την ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας.

Αποτελεί σφάλμα η αποσπασματική ανάγνωση του Μνημονίου τόσο από ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης, όσο και από μέρος της πολιτικής ηγεσίας, ως μια έκτακτη παρέμβαση, ως αναγκαίο κακό που δεν μπορέσαμε να αποφύγουμε απέναντι σε έναν «σκληρό» πιστωτή. Το Μνημόνιο αντιμετωπίζεται από ορισμένες πλευρές ως διελκυστίδα μεταξύ των «ξένων» και των ελλήνων, οι οποίοι προσπαθούν να περισώσουν όσα οι πρώτοι επιβουλεύονται, με έμφαση στο ποια από τα μέτρα που περιλαμβάνει συνιστούν «κόκκινες γραμμές», πέραν των οποίων δεν είμαστε διατεθειμένοι να υποχωρήσουμε.

Η ουσία του Μνημονίου είναι ότι προτείνει ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα εύλογων και αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, και διαμορφώνει κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής για την επόμενη τριετία προκειμένου να επιτευχθούν οι δύο βασικοί στόχοι που προαναφέρθηκαν. Το Μνημόνιο ορίζει επίσης ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την προώθηση ενεργειών που αποτελούν, κατά μία έννοια, τις προϋποθέσεις της οικονομικής πολιτικής.

Για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία, η οικονομική πολιτική των επόμενων ετών προδιαγράφεται με τόσο σαφή και δεσμευτικό τρόπο, που δεν αφήνει περιθώρια για υπαναχωρήσεις, παρεκκλίσεις ή καθυστερήσεις. Ακόμα και αν υποθεθεί ότι η επίτευξη των χρονικών στόχων είναι δύσκολη, ενδεχομένως και μη ρεαλιστική σε ορισμένες περιπτώσεις, ο προσανατολισμός της πολιτικής είναι σαφής και οι ενέργειες συγκεκριμένες. Σε κάθε περίπτωση όμως η εφαρμογή αυτού του προγράμματος είναι πλέον αδήριτη ανάγκη. Η υιοθέτησή του από την Ελληνική Βουλή σηματοδοτεί την πολιτική βούληση να προχωρήσουμε εκεί που διστάσαμε στο παρελθόν. Αν ακολουθηθεί με συνέπεια, είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις μιας νέας αναπτυξιακής πορείας στηριγμένης σε υγιείς πλέον βάσεις.

3. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του Μνημονίου: όροι και προϋποθέσεις

Το σχέδιο του προγράμματος που καταρτίστηκε αποδίδεται μέσα από δύο επιμέρους Μνημόνια: το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής.

Το πρώτο κείμενο περιγράφει τις πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις και καταλήγει στην ανάγκη ενίσχυσης των οικονομικών πολιτικών και της ανταγωνιστικότητας ώστε να τεθούν τα θεμέλια ενός υγιούς αναπτυξιακού προτύπου που να βασίζεται περισσότερο στις επενδύσεις και τις εξαγωγές. Κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι:

A) Η διόρθωση των δημοσιονομικών και εξωτερικών ανισορροπιών και η αποκατάσταση της διεθνούς εμπιστοσύνης. Η δημοσιονομική προσαρμογή θα είναι ταχεία με στόχο το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να περιορισθεί κάτω του 3% του ΑΕΠ μέχρι το 2014.

B) Η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, με διαρθρωτικές αλλαγές που θα περιορίσουν το κόστος παραγωγής αγαθών / υπηρεσιών και τα υπερβάλλοντα περιθώρια κέρδους

Γ) Η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα με την ίδρυση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ).

Στο πλαίσιο αυτό, οι οικονομικές πολιτικές που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων επιμερίζονται σε δημοσιονομικές πολιτικές (περιλαμβάνοντας εδώ και την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος), σε πολιτικές για τον χρηματοπιστωτικό τομέα και σε διαρθρωτικές πολιτικές. Αυτή είναι η δομή που ακολουθείται και στη συνέχεια του παρόντος κειμένου ώστε να διευκολυνθεί η ανάγνωσή του. Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση του προγράμματος, επισημαίνεται ότι αν επιτευχθεί η απαιτούμενη δημοσιονομική προσαρμογή, τότε η κυβέρνηση ενδεχομένως να μπορέσει να επανέλθει στις αγορές και να μην χρειαστεί να αντλήσει το σύνολο των διαθέσιμων κεφαλαίων από το μηχανισμό στήριξης. Ωστόσο η παρακολούθηση του προγράμματος είναι αυστηρή. Η πρόοδος της εφαρμογής θα αξιολογείται στη βάση τριμηνιαίων ποσοτικών στόχων με την ικανοποίηση των οποίων θα γίνονται και οι εκταμιεύσεις της οικονομικής βοήθειας.

Το δεύτερο κείμενο περιέχει σε μορφή χρονοδιαγράμματος, τις συγκεκριμένες ενέργειες που πρέπει να λάβουν χώρα, ακολουθώντας τη διάκριση των αντίστοιχων πολιτικών. Είναι ίσως το πλέον σαφές κείμενο, καθώς εκεί αποδίδονται αρκετά αναλυτικά όλες οι παρεμβάσεις και ρυθμίσεις που πρέπει να αναλάβει η κυβέρνηση για να εξυπηρετήσει τους στόχους αυτού του προγράμματος. Ωστόσο είναι γεγονός ότι το Μνημόνιο ορίζει το πλαίσιο κατευθύνσεων για την προώθηση μεταρρυθμίσεων σε διάφορα πεδία της οικονομικής πολιτικής, χωρίς να υπεισέρχεται τις περισσότερες φορές σε τεχνικές λεπτομέρειες. Ουσιαστικά δίνει το περιθώριο στην κυβέρνηση που γνωρίζει τις

εθνικές ιδιαιτερότητες να εξειδικεύσει τις αντίστοιχες πολιτικές και να προσδιορίσει τον τρόπο που θα γίνουν οι αντίστοιχες ρυθμίσεις. Η ελληνική κυβέρνηση είναι αυτή που πρέπει να εξειδικεύσει, να σχεδιάσει, να συνθέσει και τελικά να προωθήσει τις επιμέρους ρυθμίσεις που εξυπηρετούν τους στόχους αυτών των πολιτικών. Σε κάθε περίπτωση, οι επιμέρους εξειδικεύσεις και ο τρόπος που θα προωθηθούν οι μεταρρυθμίσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία, κυρίως ως προς την προσπάθεια εξεύρεση κοινών τόπων για τον εξορθολογισμό του τρόπου λειτουργίας ορισμένων αγορών. Είναι απολύτως απαραίτητο να ενισχύεται η κοινωνική συναίνεση, χωρίς όμως δογματικές αξιολογήσεις της πραγματικότητας, καθώς και τοπικού / κλαδικού χαρακτήρα ερμηνείας κόστους / οφέλους, που ενδεχομένως αντιστρατεύονται ευρύτερα οφέλη για το σύνολο της και της κοινωνίας. Άλλωστε η προσεκτική εξειδίκευση είναι απαραίτητη για την ποσοτική επαλήθευση των όσων η μεταρρύθμιση έχει στόχο να πετύχει.

Το IOBE εκτιμά επομένως ότι το Μνημόνιο πρέπει να μελετηθεί συστηματικά και να περιγραφούν, αναλυθούν και εσωτερικευθούν απ' όλες τις πλευρές τα βασικά στοιχεία αυτής της συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής που αποφασίσαμε να ακολουθήσουμε. Αυτός είναι και ο κύριος σκοπός της παρούσας έκθεσης του IOBE, στην οποία επιχειρείται μια κωδικοποίηση των μέτρων ανά τομέα, μια πρώτη αποτίμηση των πιθανών θετικών επιπτώσεων αλλά και του κόστους της αποτυχίας, ενώ παράλληλα, επισημαίνονται οι αβεβαιότητες και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν.

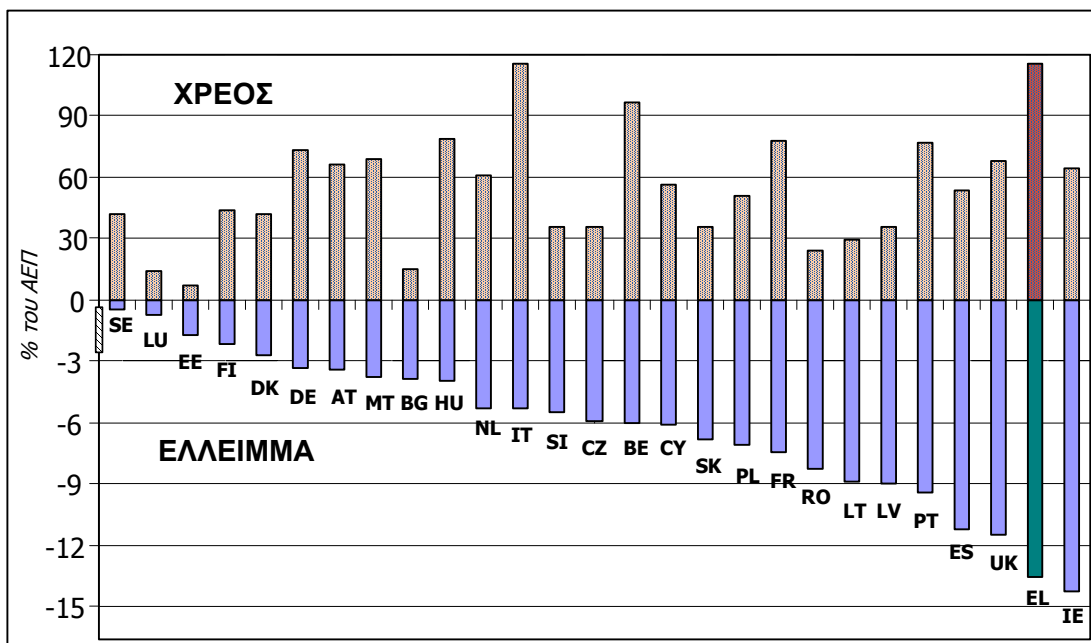
3α. Δημοσιονομικές πολιτικές

3α1. Η κρίση χρέους

Η δημοσιονομική κατάσταση που διαμορφώθηκε το 2009 άρχισε, τους πρώτους μήνες του 2010, να ασκεί σοβαρές πιέσεις στη δυνατότητα χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους. Στις αγορές ήταν σαφές ότι παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλη η Ευρωπαϊκή Ένωση βρισκόταν σε υπερβολικό έλλειμμα λόγω της κρίσης, η Ελλάδα ήταν η χώρα που είχε συγχρόνως να αντιμετωπίσει κι ένα τόσο υψηλό δημόσιο χρέος (βλέπε Διάγραμμα 1), του οποίου, μάλιστα, η δυναμική έδειχνε ότι ήταν πολύ εύκολο να συνεχίσει να αυξάνεται ανεξέλεγκτα. Η χώρα βρισκόταν ήδη σε φάση ύφεσης, με τα δημοσιονομικά της σε εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση, άρα είχε αντικειμενική αδυναμία άσκησης αποτελεσματικής αντικυκλικής πολιτικής.

Διάγραμμα 1

Δημόσιο έλλειμμα και χρέος στην ΕΕ-27 (2009)

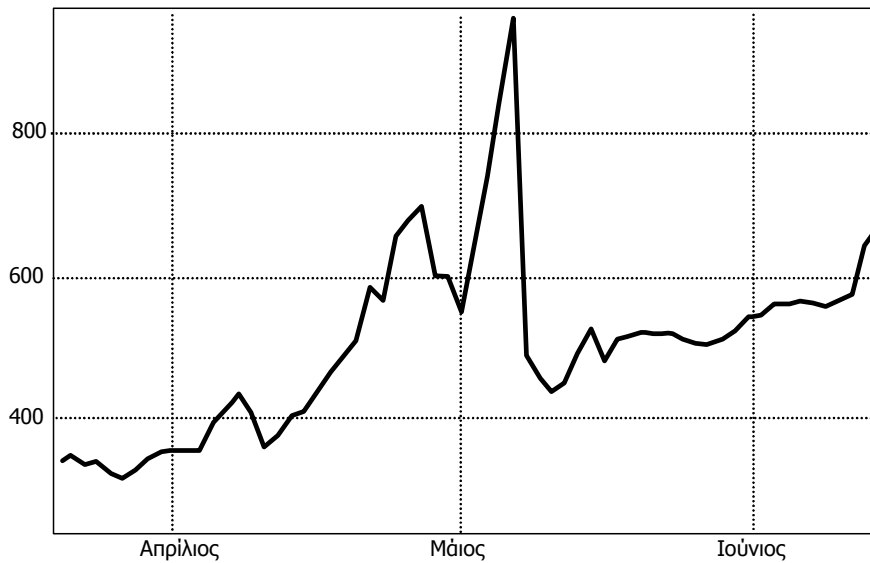

Η κεκτημένη ταχύτητα των δημοσίων δαπανών μετά τη θεαματική αύξησή τους κατά τη διετία 2008-2009, οι εσωτερικές πιέσεις για επεκτατική πολιτική λόγω της οικονομικής κρίσης, οι αυξημένες ανάγκες εξυπηρέτησης του συσσωρευμένου δημόσιου χρέους, οι παραδοσιακές διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας και οι επιπτώσεις από πιο μακροχρόνιους παράγοντες, όπως η δημογραφική γήρανση, σηματοδοτούσαν τις αυξημένες πιθανότητες περαιτέρω επιδείνωσης και δημοσιονομικής κατάρρευσης.

Από την αρχή του έτους η κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κρίση χρέους με τρεις δέσμες μέτρων. Η πρώτη, τον Ιανουάριο, με το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, συμπληρώθηκε με άλλες δύο, το Μάρτιο και τον Απρίλιο. Παρ' όλα αυτά, τα επιτοκιακά περιθώρια δανεισμού (spreads) συνέχισαν να αυξάνονται, καθιστώντας δυσχερή την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους (βλέπε Διάγραμμα 2). Στα τέλη Απριλίου, η κυβέρνηση κατέθεσε αίτημα για χρηματοδοτική στήριξη από την Ευρωζώνη, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ (η «τρίκα»), το οποίο συμφωνήθηκε στις 2 Μαΐου και εγκρίθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 6 Μαΐου. Η συμφωνία αυτή περιελάμβανε τη συμβατική δέσμευση της κυβέρνησης για την εφαρμογή των μέτρων που είχε ήδη ανακοινώσει, με την πρόσθεση μίας νέας δέσμης μέτρων. Μέχρι τότε τα spreads είχαν εκτοξευθεί πλησιάζοντας πλέον τις 1000 μονάδες βάσης. Στη συνέχεια αποκλιμακώθηκαν, αλλά όχι στην έκταση που θα επέτρεπε προσφυγή στις αγορές, παραμένοντας σε υψηλό επίπεδο. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε ότι οι αγορές δέχτηκαν ευμενώς τη συμφωνία, αλλά παραμένουν επιφυλακτικές, τουλάχιστον μέχρι να διαπιστώσουν την εφαρμογή της.

Διάγραμμα 2

Spreads των 10-ετών ομολόγων προς τα αντίστοιχα Γερμανικά

Η χώρα έχει να αντιμετωπίσει μία διπλή πρόκληση: την αποκατάσταση της δημοσιονομικής της αξιοπιστίας και την επαναφορά των μεγεθών σε τροχιά που θα εγγυάται ένα βιώσιμο δημοσιονομικό μέλλον. Η στρατηγική η οποία έχει διαμορφωθεί δίνει προτεραιότητα στην αποκατάσταση των δημοσιονομικών ανισορροπιών, η οποία θα αποτελέσει τη βάση για την επαναφορά της οικονομίας σε τροχιά μεγέθυνσης από το 2012 και μετά. Αυτό σημαίνει ότι η περίοδος προσαρμογής έχει τουλάχιστον τριετή χρονικό ορίζοντα. Η στρατηγική αυτή είναι στη σωστή κατεύθυνση, διότι οποιαδήποτε προσπάθεια υποβοήθησης της οικονομίας να ανακάμψει μέσω μίας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής θα σήμαινε ότι τα πιθανά οφέλη θα εξανεμιζονταν ταχύτατα από τη διόγκωση των δανειακών αναγκών του δημοσίου και η οικονομία θα γυρνούσε και πάλι σε ύφεση, ευρισκόμενη σε χειρότερη (και μη βιώσιμη, πλέον) δημοσιονομική κατάσταση.

3α2. Η Συμφωνία Στήριξης¹

Η συμφωνία προβλέπει τη χρηματοδοτική στήριξη της Ελλάδας με δάνειο ύψους € 110 δισ. (περίπου 50% του ΑΕΠ), από τα οποία € 30 δισ. προέρχονται από το ΔΝΤ. Ο σκοπός της χορήγησης αυτού του εξαιρετικά υψηλού ποσού είναι η Ελλάδα να μπορέσει να αναχρηματοδοτήσει το χρέος της και, εν γένει, το ακαθάριστο έλλειμμα της χωρίς να χρειάζεται να προσφύγει στις, απαγορευτικά ακριβές, αγορές. Το δάνειο θα εκχωρείται σε τριμηνιαίες δόσεις μέχρι το μέσον του 2013 (βλέπε Διάγραμμα 3). Η χορήγηση των δόσεων θα εξαρτάται από το βαθμό επιτυχίας της δημοσιονομικής προσαρμογής. Η συμφωνία έχει τη μορφή νόμου, και σε περίπτωση αστοχιών υπάρχουν δεσμεύσεις για επί πλέον μέτρα. Αν η δημοσιονομική αποκατάσταση προχωρήσει ταχύτερα και «α-

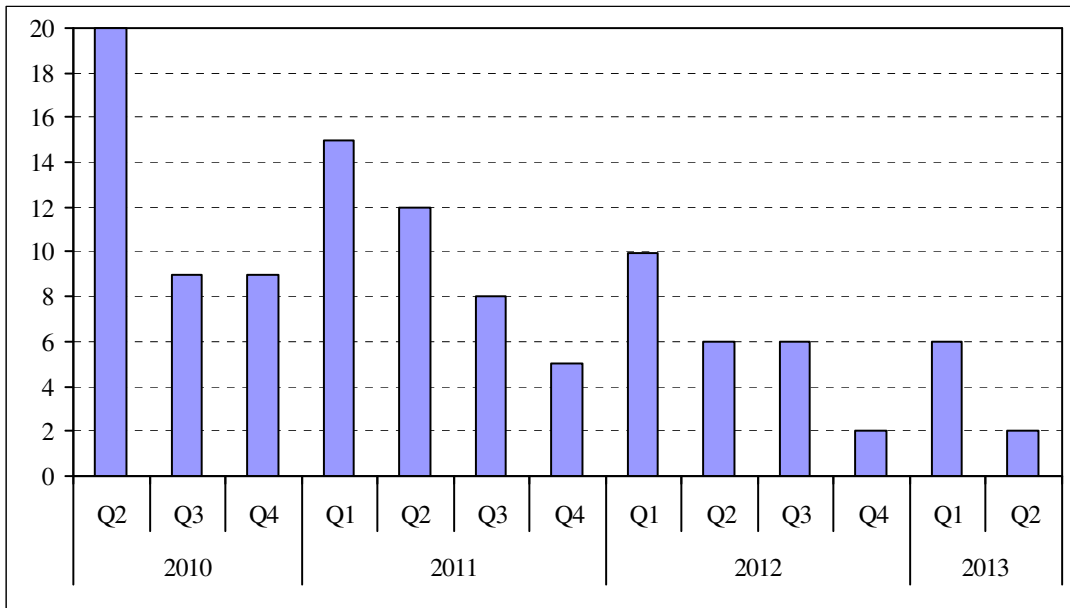
¹ Για μία συνολική εικόνα βλέπε European Commission, DG ECFIN *The Economic Adjustment Programme for Greece* European Economy, Occasional Papers 61/May2010.

νοίξουν» οι αγορές, τότε θα υπάρξει ανάλογη μείωση του συνολικού ποσού που διατίθεται στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα επιστροφής της Ελλάδας στις αγορές σύντομα είναι κρίσιμης σημασίας δεδομένου του ύψους του χρέος που θα πρέπει να εξυπηρετείται. Το ΔΝΤ υπολογίζει ότι η εξυπηρέτηση του συγκεκριμένου δανείου και μόνο θα ανέλθει σε περίπου 17% του ΑΕΠ (και 62% των εξαγωγών).

Εκτιμάται (και αυτό αποτελεί στόχο) ότι το ελληνικό δημόσιο θα είναι σε θέση να επανασυνδεθεί με τις αγορές ομολόγων στις αρχές του 2012. Το επιτόκιο του δανείου εκτιμάται σε περίπου 4,3%². Δεδομένου ότι οι συνολικές ανάγκες χρηματοδότησης για την περίοδο Απριλίου-Δεκεμβρίου 2010 ανέρχονται σε περίπου € 40 δισ., η πρώτη εκταμίευση, ύψους € 20 δισ., έγινε εντός του Μαΐου, κατανεμημένη με τον τρόπο που φαίνεται στον Πίνακα 1. Το ύψος της δόσης του δανείου αντιστοιχεί σε εισφορές ύψους 0,11%-0,26% του ΑΕΠ (2009) κάθε χώρας, ή 0,16% της Ευρωζώνης.

Διάγραμμα 3

Χρονοδιάγραμμα εκταμίευσης του δανείου

² Για το ΔΝΤ είναι περίπου 3,5%, για τη δε Ευρωζώνη είναι το επιτόκιο Euribor (περίπου 0,7%) συν ένα περιθώριο 4% (3% για την πρώτη εκταμίευση). Σύμφωνα με το ΔΝΤ, οι όροι αυτοί αναμένεται να μειώσουν το χρέος σταθερού επιτοκίου από περίπου 90% σε 70% του συνόλου.

Πίνακας 1

Κατανομή χρηματοδότησης α' δόσης του δανείου

	€ εκατ.	% του ΑΕΠ
Γερμανία	4.428	0,18%
Γαλλία	3.325	0,17%
Ιταλία	2.922	0,19%
Ισπανία	1.942	0,18%
Ολλανδία	933	0,16%
Αυστρία	454	0,16%
Πορτογαλία	409	0,24%
Λουξεμβούργο	41	0,11%
Κύπρος	32	0,19%
Μάλτα	15	0,26%
Ευρωζώνη	14.500	0,16%
ΔΑΝΤ	5.500	
ΣΥΝΟΛΟ	20.000	

Αυτό το πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης (και η δημοσιονομική προσαρμογή που απαιτεί), είναι το μεγαλύτερο του είδους του που έχει ποτέ καταγραφεί. Επί πλέον, έστω και με αυτόν τον τρόπο, η σοβαρότητα του προβλήματος έγινε αντιληπτή από την ευρωπαϊκή και τη διεθνή κοινότητα και ώθησε στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθεροποίησης. Αυτός έλαβε τη μορφή Οχήματος Ειδικού Σκοπού (SPV) με έδρα το Λουξεμβούργο και με αρχικό κεφάλαιο €750 δισ³.

Με τις παραπάνω εξελίξεις η Ελλάδα απέφυγε εξαιρετικά δυσάρεστες περιπέτειες στις οποίες θα την οδηγούσε η κατάσταση του Απριλίου, με στάση πληρωμών, αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους κ.ο.κ. Μία τέτοια εξέλιξη θα εκμηδένιζε κάθε ελπίδα εξόδου από την κρίση, θα δημιουργούσε ανυπέβλητα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα και θα εξέθετε σε ακόμη υψηλότερους κινδύνους χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, απειλώντας στο τέλος την ίδια την ύπαρξη του Ευρώ. Υπ' αυτή την έννοια η αναδιάρθρωση του χρέους, ή συναφείς πρακτικές, δεν αποτελούν αποδεκτές επιλογές και στην πράξη θα ισοδυναμούσαν με χρεοκοπία. Η μόνη πραγματική και βιώσιμη λύση είναι ο δύσκολος δρόμος της αρετής, δηλαδή η δημοσιονομική προσαρμογή. Η ολοκλήρωση της προσπάθειας της αποκατάστασης των δομών και των μεγεθών της οικονομίας θα απαιτήσει χρόνο, στη διάρκεια του οποίου οποιαδήποτε, έστω και μικρή, χαλάρωση μπορεί να ερμηνευτεί από τις αγορές ως δημοσιονομική κόπωση, με αποτέλεσμα να επιστρέψουμε αμέσως στην κατάσταση του πρώτου εξαμήνου του 2010.

³ Απόφαση Συμβουλίου Κορυφής 17^{ης} Μαΐου 2009.

3α3. Η Ελλάδα μετά τη Συμφωνία Στήριξης

Το σύνολο των μέτρων που έχει λάβει η κυβέρνηση μέχρι τώρα αποτυπώνεται σε μία σειρά νομοθετημάτων, κυρίως δε στους νόμους **3808/09**, **3833/10**, **3842/10**, **3845/10** και **3847/10**⁴. Ο ν.3845/10 είναι αυτός που περιλαμβάνει όλες τις πολιτικές και μέτρα και περιγράφει τις δεσμεύσεις της Ελλάδας μέσω των δύο προσαρτημένων μνημονίων: το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ) και το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΜΠΟΠ). Στο ΜΟΧΠ περιγράφονται οι επί μέρους στόχοι και όλες οι πολιτικές που οι ελληνικές αρχές δεσμεύονται να ακολουθήσουν. Το ΜΠΟΠ θέτει το χρονικό πλαίσιο εξέτασης για την εφαρμογή των πολιτικών και την επίτευξη των στόχων. Από το δεύτερο τρίμηνο του 2010 μέχρι και το τέταρτο τρίμηνο του 2011, προβλέπονται συνολικά επτά αξιολογήσεις, μία κάθε τρίμηνο. Γενικά, η συμφωνία προβλέπει δημοσιονομική προσπάθεια, επιπρόσθετη των μέτρων που είχαν ήδη ληφθεί⁵, ύψους 11% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2013⁶ (βλέπε Πίνακα 2).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της «τρίοικας», τα προ του Μαΐου μέτρα θα μείωναν το έλλειμμα προσωρινά μόνο, και σε μικρότερη έκταση απ' ό,τι πιστευόταν. Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, την περίοδο 2012-2016 το έλλειμμα θα κυμαινόταν μεταξύ 15% και 16%. Αυτό θα προκαλείτο από την αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009 που είχε ήδη γίνει (σχεδόν κατά 1% του ΑΕΠ), τον κίνδυνο βαθύτερης ύφεσης από την προβλεφθείσα και την μη ύπαρξη συγκεκριμένων μέτρων από το 2011 και μετά. Ως εκ τούτου, το Μνημόνιο, χωρίς να αποκλείει την πιθανότητα πιο ευνοϊκών εξελίξεων, επιδιώκει να αποκλείσει κατά το δυνατόν κινδύνους αποκλίσεων.

Πίνακας 2

Η απαιτούμενη από το μνημόνιο δημοσιονομική προσπάθεια

(% του ΑΕΠ)	2010	2011	2012	2013	ΣΥΝΟΛΟ
ΕΣΟΔΑ	0,5%	2,9%	0,7%	-0,3%	3,9%
ΔΑΠΑΝΕΣ	1,9%	1,2%	1,7%	2,3%	7,1%
ΣΥΝΟΛΟ	2,5%	4,1%	2,4%	2,0%	11,0%

⁴ **3808/09**: Έκτακτη οικονομική ενίσχυση κοινωνικής αλληλεγγύης, έκτακτη εισφορά κοινωνικής ευθύνης μεγάλων επιχειρήσεων και μεγάλης ακίνητης περιουσίας και άλλες διατάξεις (Δεκέμβριος 2009), **3833/10**: Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης, (Μάρτιος 2010), **3842/10**: Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις, (Απρίλιος 2010), **3845/10**: Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη μέλη της Ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ, (Μάιος 2010) και **3847/10**: Επανακαθορισμός επιδομάτων εορτών, Χριστουγέννων και Πάσχα και επιδόματος αδείας για τους συνταξιούχους και βοηθηματούχους του Δημοσίου, (Μάιος 2010).

⁵ Βλέπε IOBE, *Η Ελληνική Οικονομία*, 1/10.

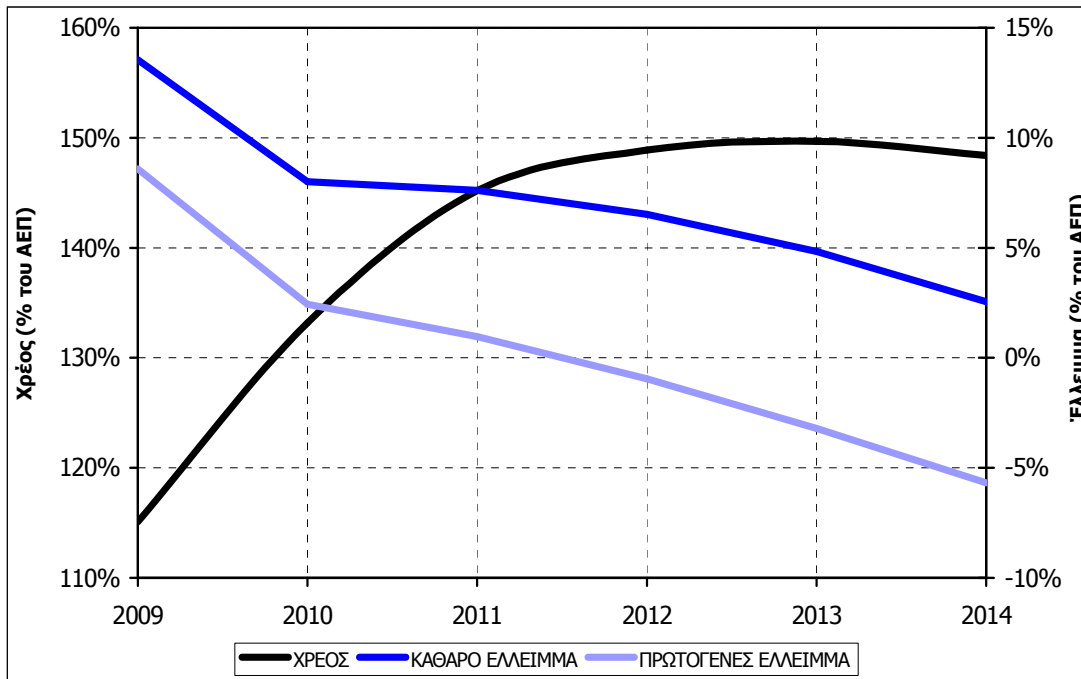
⁶ Τα πρόσθετα μέτρα του 2013 και 2014 δεν εξειδικεύονται πλήρως, αλλά αποτιμώνται σε 1,8% και 1,9% του ΑΕΠ.

Όπως φαίνεται και από τις κλίσεις των γραμμών στο Διάγραμμα 4, η δημοσιονομική προσπάθεια παραμένει εμπροσθοβαρής, όπως προβλεπόταν στο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Η μεγαλύτερη προσαρμογή γίνεται το 2010, με τη μείωση του ελλείμματος να προβλέπεται σε 5,6% του ΑΕΠ, περίπου το μισό όλης της περιόδου 2010-2014 (βλέπε Πίνακα 3). Το καταληκτικό έτος 2014 το έλλειμμα μειώνεται κάτω από 3%. Η προσαρμογή είναι ίσα κατανομημένη μεταξύ εσόδων και δαπανών. Η προβλεπόμενη, όμως, αύξηση των τόκων κατά 3,3% σημαίνει ότι η επιβάρυνση αυτή θα πρέπει να αποζημιωθεί από μεγαλύτερη μείωση των πρωτογενών δαπανών. Η μείωση αυτή φτάνει το 8,6% συγκρινόμενη με την αύξηση των εσόδων κατά 5,7%. Η συνολική δημοσιονομική προσπάθεια, της περιόδου 2010-2014, όπως αποτυπώνεται στο πρωτογενές έλλειμμα, φτάνει το 14,3% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 4

Έλλειμμα και χρέος του δημόσιου τομέα (2009-2014)

Πίνακας 3

Βασικά Δημοσιονομικά μεγέθη (2009-2014)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΣΟΔΑ	36,8%	39,6%	42,6%	42,8%	43,0%	42,4%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	45,4%	42,1%	43,6%	41,8%	39,8%	36,8%
ΤΟΚΟΙ	5,0%	5,6%	6,6%	7,5%	8,1%	8,2%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΛΛΕΙΜΜΑ	8,6%	2,4%	1,0%	-1,0%	-3,2%	-5,7%
ΚΑΘΑΡΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ	13,6%	8,0%	7,6%	6,5%	4,9%	2,6%
ΧΡΕΟΣ	115,1%	133,2%	145,2%	148,9%	149,7%	148,4%

Αυτό που γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω μεγέθη είναι ότι αυτή η πραγματικά εντυπωσιακή δημοσιονομική προσπάθεια μόλις που επαρκεί για να σταθεροποιήσει το λόγο του χρέους σε επίπεδα κοντά στο 150% του ΑΕΠ. Αυτό το μέγεθος κρίνεται ως πολύ υψηλό και είναι σαφές το γεγονός ότι αυτή η περιγραφόμενη δημοσιονομική προσαρμογή αποτελεί το ελάχιστο που πρέπει να γίνει. Σε διαφορετική περίπτωση, η δυναμική που έχει αναπτύξει το δημόσιο χρέος θα το οδηγήσει σε περαιτέρω αυξητική πορεία και μη διατηρήσιμα επίπεδα. Σύμφωνα με το βασικό σενάριο του ΔΝΤ⁷, το δημόσιο χρέος θα πλησιάσει το 150% το 2012 και 2013, για να αποκλιμακωθεί στη συνέχεια στο 120% το 2020. Βασικές παραδοχές στο σενάριο αυτό είναι ότι ο ανώτατος πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης φτάνει το 2,7% (από το 2015 και μετά) και ο πληθωρισμός (μεταβολή του αποπληθωριστή του ΑΕΠ) σε καμία περίπτωση δεν ξεπερνά το 1,5%. Επίσης, μέχρι το 2013 το χρέος επιβαρύνεται με περίπου 8% από αναλήψεις χρεών.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις μπορεί να φαίνονται λογικές, όπως όμως υπάρχουν κίνδυνοι χειρότερης πορείας, έτσι υπάρχουν και πιθανότητες ευνοϊκότερης έκβασης. Οι πιθανότητες αυτές μπορούν κατ' αρχάς να προκύψουν από υψηλότερους ονομαστικούς ρυθμούς μεγέθυνσης, λόγω υψηλότερης ανάπτυξης και παραμονής του πληθωρισμού σε επίπεδα υψηλότερα από τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ. Επίσης, υπάρχουν παράγοντες, όπως η απόδοση των μέτρων κατά της φοροδιαφυγής (που δεν ενσωματώνονται στο σενάριο) και άλλων πολιτικών, που είναι πιθανόν να διαμορφώσουν υψηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα. Τέλος, μια τολμηρότερη πολιτική αποκρτικοποιήσεων είναι δυνατό να συμβάλει περαιτέρω στη μείωση το χρέους (μέσω είσπραξης εσόδων και μείωσης των αναγκών χρηματοδότησης των ελλειμμάτων και ανάληψης χρεών ΔΕΚΟ), ενώ δεν πρέπει να αγνοούμε και τεχνικούς παράγοντες, όπως η επικείμενη αναθεώρηση του ΑΕΠ. Σύμφωνα με μία πρόσφατη έκθεση του Institute of International Finance⁸, εκτιμάται ότι παράγοντες όπως οι παραπάνω θα συγκρατήσουν το χρέος σε επίπεδο όχι ανώτερο του 134%. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η αύξηση των εμμέσων φόρων (αλλά και η υποτίμηση του Ευρώ) έχουν ήδη αυξήσει τον πληθωρισμό (ΔΤΚ) στο επίπεδο του 5% και η εκτίμηση του ΔΝΤ για υποχώρηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 2,8% έχει ήδη ξεπεραστεί. Αν το ονομαστικό ΑΕΠ παραμείνει στα επίπεδα του 2009, αυτό θα σήμαινε περίπου 5% χαμηλότερο χρέος από το βασικό σενάριο του ΔΝΤ (ενώ θα υπήρχε και μείωση του ελλείμματος κατά 0,2%).

Διατηρώντας τις υποθέσεις του ΔΝΤ σχετικά με τα επιτόκια του δημόσιου χρέους και μεταβάλλοντας τις υπόλοιπες βασικές υποθέσεις σύμφωνα με τον Πίνακα 4, η εικόνα αλλάζει αρκετά. Συγκεκριμένα, αν υποθεθεί ότι στην περίοδο 2010-2020 το ονομαστικό ΑΕΠ θα αυξάνεται κατά μέσο όρο με ετήσιο ρυθμό 3,5%, αντί 2,4%, όπως εκτιμά το ΔΝΤ, τα πρωτογενή πλεονάσματα μετά το 2014 είναι ελαφρά χαμηλότερα, ενώ οι αυτόνομες μεταβολές συνολικά συνεπάγονται υψηλότερες επιβαρύνσεις που χρονικά κατανέμονται σχετικά διαφορετικά, τότε το δημόσιο χρέος καταλήγει το 2020 οριακά κάτω από το 110%

⁷ IMF (2010), Greece: Staff Report on Request for Stand-By Arrangement, IMF Country Report No. 10/110, σελ. 38.

⁸ IIF (2010) *Greece: Deflation Deferred*, IIF Insight, June 4, 2010.

Πίνακας 4

Μακροχρόνιες προβολές Δημόσιου χρέους (2010-2020)

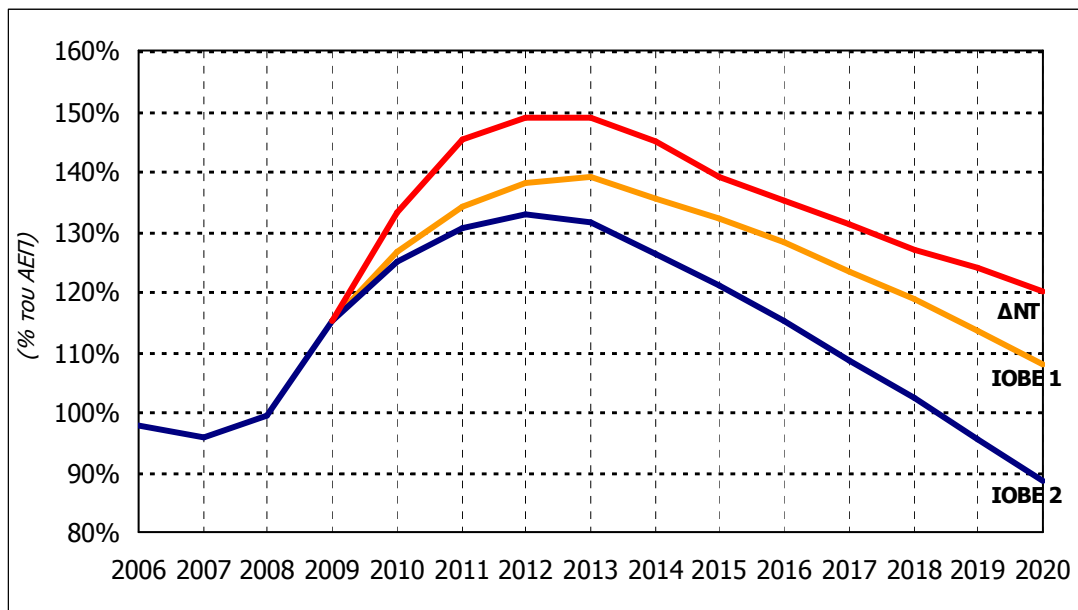
	Ονομαστικό ΑΕΠ (% μεταβολή)		Πρωτογενές έλλειμμα		Αυτόνομες μεταβολές	
	ΔΝΤ	IOBE	ΔΝΤ	IOBE	ΔΝΤ	IOBE
2010	-2,8	0,0	2,4	2,4	6,7	3,0
2011	-3,1	1,0	0,9	1,0	0,1	1,0
2012	2,1	2,0	-1,0	-1,0	0,1	0,5
2013	2,8	3,0	-3,1	-3,1	-0,3	0,5
2014	3,1	3,5	-5,9	-5,7	-2,7	0,5
2015	3,8	4,0	-6,0	-5,7	-2,3	-1,5
2016	4,2	4,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2017	4,2	5,0	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2018	4,2	5,0	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2019	4,2	5,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0
2020	4,2	5,5	-6,0	-5,7	0,0	0,0

Όπως διαπιστώνεται και από το Διάγραμμα 5, η κρίσιμη περίοδος είναι η διετία 2010-2011, όταν και διαμορφώνεται η περί τις 10 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ διαφορά μεταξύ του σεναρίου του ΔΝΤ και του IOBE (IOBE1). Η πληθωριστική «έκπληξη», όμως, αυτή τη διετία θα πρέπει να θεωρείται σχεδόν δεδομένη για τους λόγους που προαναφέρθηκαν⁹. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα είναι ελαφρά αυξημένο σε σχέση με το βασικό σενάριο του ΔΝΤ κατά την περίοδο 2014-2020, ανερχόμενο σε 6,2% του ΑΕΠ, τότε το χρέος μειώνεται σε επίπεδα κάτω του 90% (IOBE2).

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι τόσο η δημοσιονομική προσπάθεια, όπως εκφράζεται από το πρωτογενές πλεόνασμα, όσο και ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις. Άρα, η δημοσιονομική πειθαρχία θα πρέπει να διατηρηθεί και να ενταθεί καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο, ενώ συγχρόνως οι διαρθρωτικές αλλαγές θα πρέπει να γίνουν γρήγορα και με αποτελεσματικό τρόπο για να βοηθήσουν την οικονομία να εισέλθει σε αναπτυξιακή τροχιά. Επίσης, γίνεται αντιληπτό ότι το 2014, είτε το χρέος βρίσκεται κοντά στο 145%, είτε κοντά στο 125%, είναι επίπεδο πολύ υψηλό και απαιτείται οι αγορές να πειστούν ότι υπάρχει ένας μακροχρόνιος στόχος πολιτικής για χρέος τουλάχιστον κάτω του 100% μέχρι το 2020, ο οποίος θα υποστηρίζεται από τις ανάλογες δημοσιονομικές πολιτικές, όσο και από ένα φιλόδοξο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου.

⁹ Αξίζει να αναφερθεί, ότι σε εκτίμηση της ευαισθησίας του συστήματος, το ΔΝΤ εξετάζει ένα σενάριο όπου η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ είναι 1% υψηλότερη από το βασικό σενάριο και το δημόσιο χρέος καταλήγει στο επίπεδο του 80% το 2020.

Διάγραμμα 5
Μακροχρόνιες προβολές Δημόσιου χρέους (2010-2020)

3α4. Οι Δημοσιονομικές Παρεμβάσεις

Οι δημοσιονομικής φύσης παρεμβάσεις που προβλέπει ο ν.3845/10 είναι καθοριστικής σημασίας για το πρόγραμμα και διακρίνονται σε άμεσα δημοσιονομικά μέτρα, κυρίως παραμετρικού χαρακτήρα, και σε διαρθρωτικές πολιτικές. Οι διαρθρωτικές πολιτικές συνίστανται σε μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα, στο σύστημα υγείας, στη δημόσια διοίκηση, στο φορολογικό σύστημα και στη φορολογική διοίκηση, στο σύστημα ανάληψης και παρακολούθησης των δαπανών, στο σύστημα διαχείρισης του δημόσιου χρέους και στο σύστημα στατιστικής παρακολούθησης. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν πολύ σημαντικό, ίσως το σημαντικότερο, μέρος των δημοσιονομικών παρεμβάσεων και κινούνται στις εξής κατευθύνσεις:

- Ασφαλιστικό σύστημα (βλέπε περισσότερα στην ειδική ενότητα στη συνέχεια)

Στόχος είναι η βιωσιμότητα του συστήματος. Για το λόγο αυτό, μεταξύ άλλων, μειώνεται ο αριθμός των Ταμείων σε τρία, συνδέονται οι παροχές με τις εισφορές με παράλληλη θέσπιση μίας κοινωνικής σύνταξης (εγγυημένο εισόδημα για ασθενείς εισοδηματικές τάξεις άνω των 65 ετών), αλλάζει ο τρόπος υπολογισμού της σύνταξης που θα γίνεται με βάση όλο τον εργασιακό βίο, εισάγοντας το 65 έτος και τα 40 έτη εργασίας ως προϋποθέσεις για τη χορήγηση πλήρους σύνταξης, και περιορίζεται η πρόωρη συνταξιοδότηση, είτε λόγω ειδικών ρυθμίσεων, είτε λόγω αναπηρίας. Η διαδικασία της μεταρρύθμισης βρίσκεται σε εξέλιξη και σύμφωνα με το ΜΠΟΠ πρέπει να έχει περατωθεί μέχρι το τέλος του γ' τριμήνου 2010. Στο σημείο αυτό να παρατηρήσουμε ότι η ενοποίηση των Ταμείων απαιτεί υψηλό βαθμό διοικητικής αποτελεσματικότητας. Η μέχρι τώρα εμπειρία

είναι μάλλον απογοητευτική, με τις ενοποιήσεις να είναι μάλλον τυπικές, αφού τα ενοποιημένα Ταμεία στην ουσία διατηρούν ξεχωριστά διοικητικά συστήματα (βλ. σε επόμενη ενότητα για λεπτομέρειες).

- Σύστημα υγείας

Η κατεύθυνση είναι προς το διαχωρισμό του από το ασφαλιστικό σύστημα και την εποπτεία του από ένα μόνο υπουργείο. Παράλληλα, θα πρέπει το σύστημα να αποκτήσει διαφάνεια στους λογαριασμούς του, να εξοικονομήσει πόρους από την αναθεώρηση του συστήματος προμηθειών και να πάψει να είναι κατακερματισμένο.

- Δημόσια διοίκηση

Οι μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνουν έναν αριθμό σημαντικών δεσμεύσεων, όπως η συγχώνευση δήμων («Καλλικράτης»), το σύστημα αξιολόγησης της δημόσιας διοίκησης και των κοινωνικών προγραμμάτων, καθώς και το νέο μισθολόγιο του δημόσιου τομέα. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, η εξοικονόμηση πόρων που αναμένεται από τον «Καλλικράτη» είναι της τάξης του 1,5 δισ. σε τρία χρόνια. Πέραν αυτού του ποσού, που αν δεν προκύψει θα πρέπει να αναπληρωθεί με άλλον τρόπο, το θέμα συνδέεται με τη ριζική αναδιάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Θα πρέπει να εκχωρηθούν συγκεκριμένες και εκτεταμένες αρμοδιότητες στα νέα επίπεδα και φορείς της αυτοδιοίκησης, κάτι που η κεντρική διοίκηση έχει φανεί απρόθυμη μέχρι τώρα να κάνει. Συγχρόνως θα πρέπει να δημιουργηθούν οι υποδομές που θα υποδεχτούν τις νέες λειτουργίες και να διασφαλιστεί ένα σύστημα χρηματοδότησης, το οποίο θα είναι επαρκές και αποτελεσματικό, με την έννοια ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θα έχει αρκετούς ίδιους πόρους (π.χ. όλους τους φόρους και τα τέλη ακίνητης περιουσίας) για τους οποίους θα έχει και την ευθύνη, αλλά συγχρόνως θα απαγκιστρωθεί από την εύκολη λύση της αυτόματης κεντρικής χρηματοδότησης (ποσοστά σε συγκεκριμένα φορολογικά έσοδα), η οποία εν δυνάμει αντιστρατεύεται την εθνική δημοσιονομική πολιτική (αφού μία υψηλή αύξηση των φορολογικών εσόδων αυτόματα οδηγεί σε αύξηση του αναλογούντος ποσού, άρα και των δαπανών των δήμων). Η πολιτική επιχορηγήσεων βάσει ελεγμένων αναγκών και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων φαίνεται να είναι η πιο κατάλληλη πολιτική. Όσον αφορά στο νέο μισθολόγιο της δημόσιας διοίκησης, θα πρέπει να εισάγει γενναίες ανατροπές, όπως η πλήρης κατάργηση των επιδομάτων (εκτός του οικογενειακού) και η πρόσληψη και ένταξη των υπαλλήλων σε συγκεκριμένους ενιαίους κλάδους και όχι στους φορείς. Σε αυτή τη βάση, ο κάθε κλάδος θα πρέπει να έχει αποκλειστικό μισθολόγιο στο οποίο τα προσόντα, η προϋπηρεσία, ο βαθμός ευθύνης και η αποδοτικότητα θα αποτυπώνονται στις βασικές τακτικές αποδοχές. Τέλος, η χορήγηση κοινωνικών επιδομάτων θα πρέπει να επανεξεταστεί ριζικά. Η Ελλάδα έχει ένα από τα πλέον αναποτελεσματικά συστήματα κοινωνικών παροχών, όπως δηλώνουν τα σχετικά στοιχεία της Eurostat, όπου η μείωση του ποσοστού φτώχειας μετά την παροχή των επιδομάτων είναι ελάχιστη.

- Φορολογικό σύστημα και φορολογική διοίκηση

Το νέο φορολογικό σύστημα που έχει ήδη νομοθετηθεί διευρύνει τη φορολογική βάση, ενώ γίνεται πιο δίκαιο αντιμετωπίζοντας ενιαία τα εισοδήματα από διαφορετικές πηγές και εισάγοντας μεγαλύτερο βαθμό προοδευτικότητας. Μελλοντικές βελτιώσεις θα πρέπει να κινούνται στους ίδιους άξονες, έχοντας ως στόχο τη δικαιότερη διανομή εισοδήματος, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ως προς τους στόχους που υπηρετούνται και της αποδοτικότητας του συστήματος. Η πλήρης αναθεώρηση των φορολογικών δαπανών και των εσόδων υπέρ τρίτων και η εκτεταμένη αντικατάστασή τους από άμεσες δαπάνες σίγουρα μπορεί να λειτουργήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Το ίδιο μπορεί να προσφέρει η απλοποίηση και αυτοματοποίηση του συστήματος. Μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να διαφαίνονται και στη φορολογική διοίκηση. Οι άξονες που τίθενται από το Μνημόνιο αφορούν στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού είσπραξης τρεχουσών και ληξιπρόθεσμων οφειλών, ενός αποτελεσματικού πλαισίου ελέγχων και την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη.

- Σύστημα δαπανών

Στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του συστήματος των δαπανών προβλέπεται θεσμική ενίσχυση του ρόλου του ΓΛΚ και αυστηροποίηση της διαδικασίας κατάρτισης, υλοποίησης και παρακολούθησης του Προϋπολογισμού. Επίσης, σύντομα αρχίζει η λειτουργία της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών και αναθεωρείται το πλαίσιο των προμηθειών, ενώ αναμορφώνεται και ο μηχανισμός απορρόφησης κοινοτικών πόρων, στον οποίο το ΜΠΟΠ θέτει συγκεκριμένους ετήσιους ποσοτικούς στόχους.

- Διαχείριση δημόσιου χρέους

Σύμφωνα με το ΜΠΟΠ θα αναθεωρηθεί το πλαίσιο λειτουργίας και διαχείρισης κινδύνων με την συνεισφορά τεχνικής βοήθειας από το ΔΝΤ.

- Σύστημα πληροφόρησης

Η συμφωνία στήριξης προβλέπει εκτεταμένη διαφάνεια, μέσω της δια νόμου υποχρεωτικής μηνιαίας δημοσίευσης των ταμιακών στοιχείων του ΓΛΚ, στοιχείων για οφειλές του δημοσίου, καθώς και των αποφάσεων που συνεπάγονται κόστος. Επίσης, σε Παράρτημα του ΜΠΟΠ παρατίθεται ένας μακρύς κατάλογος στοιχείων που οι Ελληνικές αρχές υποχρεούνται να παρέχουν. Υπάρχει δέσμευση για την αποτελεσματική βελτίωση του συστήματος πληροφόρησης και τη θεσμική του θωράκιση, μέρος της οποίας ήταν η πρόσφατη ανεξαρτητοποίηση και μετάλλαξη της Ε.Σ.Υ.Ε. σε ΕΛ.ΣΤΑΤ..

Όλα τα μέτρα της περιόδου 2010-2014 αποτιμώνται σε €30 δισ. Από αυτά, €9,8 δισ., δηλαδή περί το ένα τρίτο, δεν έχουν εξειδικευτεί και αφορούν στην περίοδο 2012-2014. Η εξειδίκευση αυτή θα

γίνει στις αναθεωρήσεις της Συμφωνίας, η πρώτη από τις οποίες προβλέπεται για το τέλος του 2010. Στα δύο Μνημόνια προβλέπονται τα εξής:

2010

- Αυξήσεις των συντελεστών ΦΠΑ σε 23% και 11% (800 εκ.)
- Αυξήσεις Ειδικών Φόρων Κατανάλωσης σε προϊόντα πετρελαίου, καπνού και οινοπνεύματος (450 εκ.)
- Μεγαλύτερη μείωση των επιδομάτων που είχαν περικοπεί με το ν.3833/10
- Μείωση των επιδομάτων εορτών και αδείας των συνταξιούχων (ή κατάργηση για εισοδήματα πάνω από συγκεκριμένα όρια) (1.500 εκ.)
- Μείωση των υψηλότερων συντάξεων (350 εκ.)
- Αναστολή της 2^{ης} δόσης του επιδόματος αλληλεγγύης (400 εκ.)
- Μείωση καταναλωτικών δαπανών (700 εκ.)
- Μείωση δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.)

2011

- Ολοκλήρωση του 12μηνου κύκλου των μέτρων του 2010 (2.500 εκ.)
- Μεταφορά προϊόντων σε υψηλότερο συντελεστή ΦΠΑ (1.000 εκ.)
- Φόρος πολυτελείας (100 εκ.)
- Τεκμήρια φορολόγησης (400 εκ.)
- Λογιστικός προσδιορισμός εισοδήματος (50 εκ.)
- Φορολογία των αμοιβών σε είδος (150 εκ.)
- Ειδική εισφορά επιχειρήσεων (600 εκ.)
- Αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων (400 εκ.)
- Τέλος διατήρησης ημιυπαίθριων χώρων (500 εκ.)
- Φορολόγηση αυθαιρέτων (800 εκ.)
- Πράσινα τέλη για εκπομπές CO2 (300 εκ.)
- Άδειες και δικαιώματα τυχερών παιγνίων (700 εκ.)
- Μείωση καταναλωτικών δαπανών (300 εκ.)
- Εξοικονόμηση από το ενοποιημένο σύστημα πληρωμών του δημοσίου (100 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (100 εκ.)
- Μειώσεις στις υψηλότερες συντάξεις (150 εκ.)
- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)
- Μείωση των δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.)

2012

- Ειδικοί φόροι κατανάλωσης μη αλκοολούχων ποτών (300 εκ.)

- Διεύρυνση βάσης ΦΠΑ (300 εκ.)
- Τεκμήρια φορολόγησης (200 εκ.)
- Αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων (200 εκ.)
- Άδειες και δικαιώματα τυχερών παιγνίων (625 εκ.)
- Μείωση προσλήψεων (πέραν του 1:5) (600 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (250 εκ.)
- Αναπροσδιορισμός επιδομάτων ανεργίας (500 εκ.)
- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)
- Μείωση λειτουργικών δαπανών (800 εκ.)
- Μείωση δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.)
- Μείωση επιχορηγήσεων προς ΔΕΚΟ (800 εκ.)

2013

- Τεκμήρια φορολόγησης (100 εκ)
- Μείωση προσλήψεων (πέραν του 1:5) (500 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (200 εκ.)
- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)

Εκτός από τα παραπάνω μέτρα, η κυβέρνηση ήδη αποφάσισε να προχωρήσει σε αποκρατικοποιήσεις. Συγκεκριμένα, ενέκρινε την πώληση του 49% της ΤΡΑΙΝΟΣΕ σε στρατηγικό επενδύτη, ενώ παράλληλα εξετάζεται η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του ΟΣΕ. Επίσης, θα διατεθούν 23% της ΕΥΑΘ και 10% της ΕΥΔΑΠ, θα παραχωρηθεί το 39% των ΕΛΤΑ, θα πωληθεί η συμμετοχή του Δημοσίου στα καζίνο Κέρκυρας και Πάρνηθας, παράλληλα με την ανανέωση των αδειών των επτά καζίνο που λειτουργούν σήμερα, και θα γίνει χρονική επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του αεροδρομίου Ελευθέριος Βενιζέλος.

Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων που έχει εξαγγελθεί δεν είναι όσο φιλόδοξο θα έπρεπε, λαμβάνοντας υπόψη την άμεση ανάγκη μείωσης του δημοσίου χρέους. Πέραν των προαναφερθεισών υπάρχουν και άλλες δυνατότητες αποκρατικοποιήσεων, άλλες σχετικά πιο εύκολες, όπως η ΛΑΡΚΟ, και άλλες ίσως πιο απαιτητικές, λόγω και της μη ευνοϊκής οικονομικής συγκυρίας, όπως πιστωτικά ιδρύματα (ΑΤΕ και ΤΤ), ο ΟΠΑΠ, η ΔΕΠΑ ή η ΔΕΗ και το υπόλοιπο 20% του ΟΤΕ που κατέχει το Δημόσιο. Επίσης, το δημόσιο σίγουρα μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα και να αντλήσει έσοδα από τα λιμάνια και τα αεροδρόμια που διαθέτει, όπως και από την ακίνητη περιουσία του. Επίσης, η οργάνωση, ανάπτυξη και αποτελεσματική διαχείριση στην πώληση δικαιωμάτων και χορήγηση αδειών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά, θα μπορούσε να βοηθήσει όχι μόνο στην είσπραξη εσόδων, αλλά και στην καλύτερη λειτουργία των αγορών.

3α5. Η υλοποίηση του προγράμματος μέχρι σήμερα

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, κατά το πεντάμηνο Ιανουαρίου-Μαΐου το καθαρό έλλειμμα μειώθηκε κατά περίπου 5,5 δισ. και βρίσκεται εντός των στόχων που έχουν τεθεί¹⁰. Η βελτίωση οφείλεται περισσότερο στις δαπάνες που υπερκαλύπτουν το σχετικό στόχο (-13% έναντι στόχου -4%), παρά στα έσοδα (+6,8% έναντι στόχου +14,9%). Σημαντική μείωση της τάξης των 382 εκ. παρουσιάζουν και οι πληρωμές για εξοπλιστικά προγράμματα, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στον Προϋπολογισμό. Η υστέρηση στην πλευρά των εσόδων είναι λόγος εγρήγορσης, αλλά θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι τα πρόσφατα μέτρα θα αρχίσουν να αποδίδουν από τον Ιούνιο και μετά. Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν κάποιες αβεβαιότητες που σχετίζονται με μη εξοφληθείσες οφειλές και τις καθυστερήσεις στις επιστροφές φόρων, την ανάληψη χρεών ΔΕΚΟ από το δημόσιο, τα οικονομικά αποτελέσματα των φορέων εκτός Κεντρικής Κυβέρνησης και το αν η μείωση των εξοπλιστικών δαπανών είναι μόνιμη, ή απλώς πρόκειται για αναβολή πληρωμών. Σε κοινή δήλωσή τους η Ε.Ε., η Ε.Κ.Τ. και το Δ.Ν.Τ. πιστοποιούν ότι η «Αποστολή για την Ενδιάμεση Έκθεση» διαπίστωσε τις θετικές εξελίξεις και η τελική αξιολόγηση που θα οδηγήσει στην δεύτερη εκταμίευση του δανείου θα γίνει προς το τέλος Ιουλίου.

3α6. Ασφαλιστικό

Παρά τις συχνές νομοθετικές παρεμβάσεις στην κοινωνική ασφάλιση (ν.2084/1992, ν.3025/2003 και ν.3655/2008) την τελευταία 20ετία, οι ουσιαστικές και ριζικές αλλαγές στη δομή του είναι περιορισμένες και ως ένα βαθμό αποσπασματικές. Το εγχώριο ασφαλιστικό σύστημα είναι κατά βάση εγγυημένο από το κράτος και έχει υποχρεωτικό και διανεμητικό χαρακτήρα. Αποτελούνταν έως τώρα από ένα σχήμα που βασιζόταν στις αποδοχές των τελευταίων εργάσιμων ετών, με δύο επίπεδα παροχών (κύρια και επικουρική σύνταξη), όπως επίσης και από μια σειρά παροχών ελάχιστης σύνταξης. Η χρηματοδότηση είναι τριμερής (εργοδότης, εργαζόμενος για τις εισφορές και το Κράτος για επιχορηγήσεις και επιδόματα), ενώ μικρό μέρος των συντάξεων προέρχεται από σχήματα οργανωμένα από τους εργοδότες, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν οι εργαζόμενοι. Τα ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα, παρότι τα τελευταία χρόνια ο κλάδος σύνταξης των ασφαλιστικών εταιρειών παρουσιάζει σαφώς μεγαλύτερη κινητικότητα από ότι στο παρελθόν, εξακολουθούν να έχουν περιορισμένη απήχηση.

Το ασφαλιστικό σύστημα είχε αρχίσει να παρουσιάζει την τελευταία δεκαετία κλυδωνισμούς και συνεχώς εντεινόμενα σημάδια εξασθένησης της βιωσιμότητάς του. Άλλωστε, αυτά οδήγησαν στις δύο προηγούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, μέσα σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Οι αυξανόμενες δυσχέρειες προήλθαν και συνέχιζαν να οξύνονται εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων, μεταξύ των οποίων:

¹⁰ ΓΛΚ Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού 5/2010.

- α) Η χειροτέρευση των δημογραφικών δεδομένων στον πληθυσμό της χώρας, με τη σταδιακή ανατροπή της αναλογίας νέων προς ηλικιωμένους.
- β) Ο χαμηλός μέσος όρος ετών εισφορών όσων συνταξιοδοτούνται
- γ) Η νομοθετική πολυπλοκότητα και ο κατακερματισμός σε ένα μεγάλο αριθμό ταμείων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης
- δ) Η εισφοροδιαφυγή και η αδυναμία είσπραξης βεβαιωμένων εισφορών.
- ε) Η περιορισμένη αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων.

Αναλυτικότερα, στο πεδίο των δημογραφικών τάσεων, η Ελλάδα, παρουσιάζοντας ομοιότητα με τις περισσότερες εκ των υπολοίπων χωρών της ΕΕ, εμφανίζει υποχώρηση της γεννητικότητας, με παράλληλη αύξηση του προσδόκιμου ζωής στη γέννηση. Ως αποτέλεσμα, ο λόγος εξάρτησης των ηλικιωμένων¹¹, που βρισκόταν στο 26,4 το 2004 και ανήλθε στο 27,7 το 2008, αναμένεται να φτάσει το 38,5 το 2030¹² ενώ ο λόγος ασφαλισμένων προς συνταξιούχους στον κλάδο κύριας σύνταξης υποχώρησε από το 2,75 το 1988 στο 1,73 το 2008¹³.

Η κλιμακούμενη γήρανση του πληθυσμού έχει αναπόφευκτα αρνητικό αντίκτυπο στο επίπεδο των δαπανών για παροχές στους συνταξιούχους. Η Ελλάδα ήδη κατέχει την 4^η θέση στις πληρωμές συντάξεων ως ποσοστό του ΑΕΠ¹⁴, ελαφρά πάνω από το 12% του ΑΕΠ το 2008 (ΕΕ-27: 10%). Μέχρι το 2060, το σχετικό μερίδιο αναμένεται – χωρίς τη λήψη μέτρων - να διπλασιαστεί, στο 24%, έναντι 13% στην ΕΕ-27.

Διαχρονικός παράγοντας προβλημάτων στο ασφαλιστικό σύστημα, είναι ο κατακερματισμός του σε ένα μεγάλο αριθμό ασφαλιστικών ταμείων. Αυτά λειτουργούν κάτω από ένα σύνθετο νομοθετικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα να συντηρείται η δυσκαμψία του, αλλά και να συνιστούν παράλληλα πηγές ανισοτήτων. Έτσι υπάρχουν ακόμα πολλά υποσυστήματα υποχρεωτικής ασφάλισης, το καθένα για συγκεκριμένο τομέα απασχόλησης ή σύνολο επαγγελμάτων, ενώ ακόμα και εντός του ίδιου ταμείου, διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες μπορεί να υπόκεινται σε διαφορετικούς όρους εισφορών, που έχουν ως αποτέλεσμα διαφορετικά επίπεδα συντάξεων.

Αν και με τον τελευταίο ασφαλιστικό νόμο περιορίστηκε σημαντικά ο αριθμός των ασφαλιστικών ταμείων από 133 σε 13, οι ενοποιούμενοι φορείς διατήρησαν τα καταστατικά τους. Έτσι οι κατηγορίες των ασφαλισμένων που υπήχθησαν σε αυτό, συνεχίζουν να διέπονται από τους καταστατικούς κανόνες του φορέα από τον οποίο προέρχονταν. Επιπλέον, οι συγχωνευμένοι φορείς έχουν διατηρήσει τη λογιστική και οικονομική τους αυτοτέλεια. Συνεπώς οι οικονομικές υποχρεώσεις

¹¹ Ποσοστό των ατόμων ηλικίας 65 ετών ως προς τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών.

¹² Demography Report 2008: Meeting Social Needs in an Ageing Society, European Commission, 2008.

¹³ Μάλιστα, από το 2000 δεν περιλαμβάνονται σε αυτό το λόγο οι συνταξιούχοι της κύριας ασφάλισης του ΟΓΑ (Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009).

¹⁴ Προηγούνται κατά σειρά κατάταξης η Ιταλία, η Γαλλία και η Αυστρία, σύμφωνα με το 2009 Ageing Report, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

τους συνεχίζουν να τους βαρύνουν μεμονωμένα, ενώ η κινητή και ακίνητη περιουσία τους δεν έχει περιέλθει στο νέο ταμείο. Ουσιαστικά δηλαδή, το ασφαλιστικό σύστημα παραμένει κατακερματισμένο και διαχειριστικά αναποτελεσματικό.

Πέρα από την πλευρά των δαπανών του συστήματος, δυσχερής είναι και η κατάσταση από την πλευρά των εσόδων του. Ο μέσος όρος ετών ασφαλιστικών εισφορών όσων συνταξιοδοτούνται είναι σχετικά χαμηλός, με τη μέση διάρκεια εισφορών μέχρι τη σύνταξη στην Ελλάδα να βρίσκεται στα 27,5 έτη για τους άνδρες και στα 20,8 έτη για τις γυναίκες¹⁵. Η αιτία είναι προφανώς η ύπαρξη πολλών «εξαιρέσεων» στην κανονική συνταξιοδότηση με αποτέλεσμα η αναλογία εισφορών / απολαβών κατά τη διάρκεια του συντάξιμου βίου να είναι σχετικά χαμηλή.

Κομβικό ζήτημα για την άμεση ενίσχυση των χρηματικών εισροών στο ασφαλιστικό σύστημα αποτελεί ο περιορισμός της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας, και η είσπραξη των βεβαιωμένων ασφαλιστικών εισφορών. Ο δημόσιος τομέας, αποτελεί τον βασικό οφειλέτη προς τα ασφαλιστικά ταμεία, με τις μη καταβληθείσες υποχρεώσεις του προς αυτά να φθάνουν τα € 12,6 δισ. στο τέλος του 2009, έναντι € 2,7 δισ. στα τέλη του 2003¹⁶. Ο ιδιωτικός τομέας και οι δημόσιες επιχειρήσεις είχαν στα τέλη του 2009 υποχρεώσεις ύψους € 7,5 δισ., ενώ συνολικά η έκταση της εισφοροδιαφυγής το 2009 υπολογίζεται στα € 8,5 δισ.

Από την άλλη πλευρά, δυνητική πηγή εσόδων αποτελεί η αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων. Η αξία της κινητής και ακίνητης περιουσίας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης εκτιμάται σε € 31 δισ.¹⁷, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 3,8% ανά έτος κατά μέσο όρο την πενταετία 2005-2009. Πάνω από το 95% αυτής κατανέμεται σε κινητές αξίες (ρευστά διαθέσιμα 52,4% και χρεόγραφα 42,8%) και μόλις το 4,5% σε ακίνητα¹⁸. Επιπλέον, η ακίνητη περιουσία παρουσιάζει τη μικρότερη άνοδο την τελευταία δεκαπενταετία, γεγονός που υποδηλώνει αναξιοποίητο πεδίο άντλησης προσόδων¹⁹.

Οι παραπάνω εξελίξεις, πέραν των μελλοντικών εμποδίων που προμηνύονται για τη βιωσιμότητα του συστήματος, έχουν ήδη οδηγήσει στην εμφάνιση σημαντικών δυσλειτουργιών. Οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης παρουσιάζουν κάθε χρόνο υψηλά ελλείμματα, τα οποία καλύπτονται εν μέρει από άμεσες ενισχύσεις του τακτικού προϋπολογισμού του κράτους. Ταυτόχρονα όμως διευρύνονται τα τελευταία χρόνια οι ανάγκες έκτακτων επιχορηγήσεων²⁰. Για το 2010, οι χρηματικοί πόροι των ταμείων, περιλαμβανομένης της κρατικής επιχορήγησης, αναμένεται να εξαντληθούν νωρίτερα από ότι πέρυσι, σε ορισμένα ταμεία ενδεχομένως από το τρίτο τρίμηνο του έτους. Επιπλέον,

¹⁵ Report on Adequate and Sustainable pensions, European Commission, 2006

¹⁶ Περιλαμβάνονται οι οφειλές από την καθορισμένη από το ν. 3025/2003 ετήσια εισφορά του κράτους ύψους 1% του ΑΕΠ προς το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ (980 εκ. ευρώ).

¹⁷ Αποτίμηση 31/08/2009 (Πηγή: <http://www.periousia.gr>).

¹⁸ Αποτίμηση βάσει των αντικειμενικών αξιών ακινήτων.

¹⁹ Χαρακτηριστικά οι πρόσοδοι περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων παραμένουν χαμηλές (€ 1,32 δισ. το 2009), καταγράφοντας μικρή αύξηση διαχρονικά (Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009).

²⁰ Το 2008 έφτασαν τα € 850 εκ., το 2009 σχεδόν τριπλασιάστηκαν, αγγίζοντας τα € 2,5 δισ.

φέτος, η προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ, δεν αφήνει περιθώρια χορήγησης έκτακτων ενισχύσεων λόγω του δημοσιονομικού εκτροχιασμού της χώρας.

Οι μέσο-μακροπρόθεσμες προοπτικές του εγχώριου ασφαλιστικού συστήματος και κυρίως οι τρέχουσες αδυναμίες του, έχουν καταστήσει επιτακτική την πραγματοποίηση μιας νέας μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού συστήματος, της τρίτης σε διάστημα μόλις μιας δεκαετίας. Τα στοιχεία που παρατέθηκαν νωρίτερα καταδεικνύουν την άμεση αναγκαιότητά της, ανεξάρτητα από τις δεσμεύσεις της ελληνικής κυβέρνησης στο Μνημόνιο. Άλλωστε, η διαδικασία αναμόρφωσης του ασφαλιστικού συστήματος είχε δρομολογηθεί από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης αρκετά πριν την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης.

Οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές της αναθεώρησης του ασφαλιστικού συστήματος, όπως αυτές καταγράφονται στο Μνημόνιο IV του σχετικού νόμου, συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα:

ΠΛΑΙΣΙΟ: ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ-ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
α) Ενίσχυση της σύνδεσης των εισφορών με τη σύνταξη β) Υπολογισμός των συντάξεων σύμφωνα με το σύνολο του εργασιακού βίου γ) Αύξηση της ελάχιστης περιόδου εισφορών για πλήρη σύνταξη από τα 37 στα 40 έτη μέχρι το 2013 έως 2015 ²¹ δ) Μέχρι το 2015, πλήρης συνταξιοδότηση στην ηλικία των 60 ή 65 ετών για όλους, με 40 έτη εργασίας ¹ ε) Πτώση του μέσου ετήσιου ποσοστού αναπλήρωσης στ) Μείωση των συνταξιοδοτικών ταμείων σε τρία ²² ζ) Ελάχιστη εγγυημένη σύνταξη για όλους όσους θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα από 1.1.2015 ² η) Αυτόματος μηχανισμός προσαρμογής ανά 3 χρόνια, από το 2020, που συνδέει το έτος συνταξιοδότησης με την αύξηση στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά το έτος συνταξιοδότησης ²³ θ) Μείωση (κατά 6% το χρόνο) της βασικής σύνταξης για όσους συνταξιοδοτηθούν πρόωρα ι) Τιμαριθμοποίηση των συντάξεων

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους ρυθμίσεις του νέου ασφαλιστικού συστήματος που θα οριστικοποιηθούν κατά τις διαπραγματεύσεις του ελληνικών αρχών με την «τρόικα», προκύπτουν ήδη ορισμένες σημαντικές, εξυγιαντικού χαρακτήρα, δομικές αλλαγές σε σύγκριση με το υπάρχον σύστημα. Πιο συγκεκριμένα:

Γίνεται προσπάθεια θέσπισης ενός ενιαίου, με κοινούς κανόνες για τη μεγάλη πλειοψηφία των ασφαλισμένων, συνταξιοδοτικού συστήματος: τα όρια ηλικίας για πλήρη σύνταξη εξισώνονται με-

²¹ Θα υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με το Ταμείο, σύμφωνα με το δεύτερο σχέδιο νόμου (25/06/10)

²² Προς το παρόν, με το τελευταίο σχέδιο νόμου, εντάσσεται ο κλάδος κύριας ασφάλισης του NAT στο ΙΚΑ.

²³ Από το 2021, σύμφωνα με το τελευταίο σχέδιο νόμου

ταξύ ανδρών και γυναικών στα 60 ή 65 έτη μέχρι το τέλος του 2015, τα ασφαλιστικά ταμεία συγχωνεύονται²⁴. Αυτή την προτεραιότητα εξυπηρετούν και επιμέρους προωθούμενες αλλαγές, όπως η περικοπή της λίστας βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων, με στόχο αυτά να μην ξεπερνούν το 10% του συνόλου, και η αναθεώρηση-αυστηροποίηση του συστήματος παροχής αναπηρικών συντάξεων.

Σε ότι αφορά την πολιτική διαχείρισης των εισφορών, οι συνταξιοδοτικές παροχές αποκτούν ανταποδοτικό χαρακτήρα, με τη διανεμητική λειτουργία του συστήματος να έγκειται στη διασφάλιση της ελάχιστης εγγυημένης σύνταξης για όλους. Στην ανταποδοτικότητα των συντάξεων συμβάλλει και ο υπολογισμός τους σύμφωνα με τη μισθολογική εξέλιξη καθ' όλο τον εργασιακό βίο.

Προκειμένου να επιμηκυνθεί το διάστημα συσσώρευσης εισφορών μέχρι τη σύνταξη και η επάρκειά τους, περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο και στο σχέδιο νόμου συγκεκριμένες ρυθμίσεις όπως: α) η αύξηση της ελάχιστης ανταποδοτικής περιόδου για πλήρη σύνταξη από τα 37 στα 40 έτη ως το 2015 β) ο περιορισμός του μέσου ετήσιου ποσοστού αναπλήρωσης συντάξιμων αποδοχών και γ) η μείωση της βασικής σύνταξης για όσους συνταξιοδοτηθούν πρόωρα, κατά 6% το χρόνο. Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών, το ποσοστό αναπλήρωσης των συντάξιμων αποδοχών από το ανταποδοτικό σύστημα και τη βασική-εγγυημένη σύνταξη θα φτάνει το 64%, στο οποίο θα προστίθεται η επικουρική σύνταξη. Αύξηση της μέσης διάρκειας παραμονής στην εργασία και βελτίωση των οικονομικών των ταμείων θα προέλθει και από τη σταδιακή ενιαιοποίηση των κανόνων του ασφαλιστικού συστήματος που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Οι επιπτώσεις των έντονων δημογραφικών μεταβολών που προδιαγράφονται στην Ελλάδα στις προσεχείς δεκαετίες, αναμένεται να αντιμετωπιστούν με την καθιέρωση ενός αυτόματου μηχανισμού προσαρμογής ανά 3 χρόνια, από το 2021, ο οποίος θα συνδέει το έτος συνταξιοδότησης με την αύξηση στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά το έτος συνταξιοδότησης. Δυνατότητα διατήρησης της πραγματικής αγοραστικής δύναμης των συντάξεων παρέχεται με την τιμαριθμοποίησή τους. Ωστόσο στο πλέον πρόσφατο σχέδιο νόμου για το ασφαλιστικό σύστημα, προτείνεται η διαμόρφωσή τους από συντελεστή που θα επηρεάζεται κατά 50% από την αύξηση του ΑΕΠ και κατά 50% από τη μεταβολή του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, του προηγούμενου έτους, ο οποίος δε θα πρέπει να υπερβαίνει την ετήσια μεταβολή του ΔΤΚ.

Η εφαρμογή των παραπάνω βασικών πτυχών της αναθεώρησης του ασφαλιστικού συστήματος αναμένεται ότι θα συμβάλλει μέσο-μακροπρόθεσμα στην ενίσχυση της βιωσιμότητάς του. Πέρα από τις κανονιστικές ρυθμίσεις της αναθεώρησης, οι οποίες ενεργοποιούνται αυτόματα με την ψήφιση του νόμου ή με την έλευση του χρονικού ορίου μετά από το οποίο ισχύουν, σημασία έχει η προώθηση οργανωτικών-διαδικαστικών ζητημάτων, όπως η συγχώνευση των ασφαλιστικών τα-

²⁴ Η εξίσωση των ορίων ηλικίας ανδρών και γυναικών ήταν έτσι και αλλιώς αναπόφευκτη, μετά την καταδίκη της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο τον Μάρτιο του 2009 για άνιση μεταχείριση των φύλων ως προς την ηλικία συνταξιοδότησης και την ελάχιστη προαπαιτούμενη προϋπηρεσία.

μειών. Στο συγκεκριμένο θέμα, ανεξάρτητα από τη μορφή/έκταση που αυτό τελικά θα λάβει, απαιτούνται έντονες, ενδεχομένως και χρονικά εκτεταμένες, προσπάθειες σε καταστατικό, λογιστικό-περιουσιακό και διαχειριστικό επίπεδο. Όμως, αυτή η διαδικασία είναι αναγκαία προκειμένου να αρθεί η πολυπλοκότητα και η ασάφεια στην κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των ασφαλιστικών οργανισμών, που ευνοούν την αδιαφάνεια και την κακοδιαχείριση στη λειτουργία τους, καθώς και τις διακριτικές μεταχειρίσεις επαγγελματιών και επαγγελματικών ομάδων.

Ωστόσο, ιδιαίτερα επιβαρυντική για τα οικονομικά των ταμείων είναι η τρέχουσα συγκυρία, με τις φετινές ανάγκες τους για έκτακτη χρηματοδότηση από το κράτος να εκτιμώνται σε υψηλότερα επίπεδα από τα περυσινά (€ 2,5 δισ.), χωρίς, όπως ήδη επισημάνθηκε, να υπάρχει πλέον αυτή η δυνατότητα. Βραχυπρόθεσμα, πρόσθετες, μη προϋπολογισμένες πηγές πόρων για τα ταμεία, θα αποτελέσουν η εισφορά υπέρ του ΛΑΦΚΑ και, κυρίως για τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης εκτός αυτών που καλύπτουν αυστηρά το δημόσιο τομέα, οι περικοπές των επιδομάτων αδείας και Χριστουγέννων. Σε αυτές μπορούν να προστεθούν άμεσα η ενίσχυση της είσπραξης βεβαιωμένων εισφορών και η εντατικοποίηση των ελέγχων για την εισφοροδιαφυγή και την αδήλωτη εργασία.

Στις επιδιώξεις αυτές, μπορεί να συνδράμει η υλοποίηση της δέσμευσης στο Μνημόνιο για ενίσχυση του εισπρακτικού μηχανισμού σε συντονισμό με τα ασφαλιστικά ταμεία μέχρι το τέλος του τρίτου τριμήνου φέτος, προκειμένου να συγκεντρωθούν ανείσπρακτες οφειλές από μεγάλους οφειλέτες. Στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εργασίας για το ασφαλιστικό σύστημα περιλαμβάνεται η συγκρότηση κλιμακίων για τον εντοπισμό της ανασφάλιστης εργασίας και της εισφοροδιαφυγής. Επιπλέον, μέχρι το μέσον του 2011 θα έχει υιοθετηθεί, σύμφωνα πάντα με το Μνημόνιο, νομοθεσία για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, βάσει της οποίας θα απαιτείται η εγγραφή/καταχώρηση νέων εργαζομένων πριν αυτοί αναλάβουν τη θέση τους. Η Επιθεώρηση Εργασίας θα στελεχωθεί περαιτέρω, για την επίτευξη των ποσοτικών στόχων που θα της τεθούν, καθώς και για την πραγματοποίηση των αναγκαίων ελέγχων.

Η αύξηση των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα μπορεί να επέλθει και από την καλύτερη εκμετάλλευση των περιουσιακών τους στοιχείων, ιδίως των ακινήτων τους, τα οποία έχουν αξιοποιηθεί ελάχιστα. Το μερίδιο της ακίνητης περιουσίας στο σύνολο των περιουσιακών στοιχείων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης έχει υποχωρήσει από 16,9% το 1993 στο 4,1% το 2009, παρά τη σημαντική αύξηση των αντικειμενικών αξιών ακινήτων σε αυτό το διάστημα²⁵. Αρκετά χαμηλές είναι επίσης οι πρόσοδοι της ακίνητης περιουσίας: αντιστοιχούν σε λίγο πάνω από το 2% όλων των προσόδων περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων τη διετία 2008-2009²⁶. Από πρόσφατη, δειγματοληπτική έρευνα του Υπουργείου Εργασίας, προέκυψε ότι τα ταμεία διαθέτουν τα ακίνητά τους με συμβολικά μισθώματα, ενώ καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες με όρους ιδιωτικής αγοράς. Υπάρχουν συνεπώς περιθώρια αφενός αναδιάρθρωσης του στεγαστι-

²⁵ Σύμφωνα με στοιχεία από το <http://www.periousia.gr>

²⁶ Αφορά στους Φ.Κ.Α. που υπάγονται στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Στοιχεία Κοινωνικών Προϋπολογισμών 2008-2009.

κού κόστους των ταμείων, με την κάλυψη μέρους των στεγαστικών τους αναγκών μέσω ιδιόκτητων ακινήτων και αφετέρου αύξησης των προσόδων τους από επαναδιαπραγμάτευση των εκμίσθώσεων, με προτεραιότητα όσες λήγουν το προσεχές διάστημα. Στο σχέδιο νόμου για το ασφαλιστικό περιλαμβάνονται άρθρα για τον επαναπροσδιορισμό του θεσμικού πλαισίου επενδύσεων και την αξιοποίηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης.

Πέρα από τις αλλαγές στο πλαίσιο του Μνημονίου που συνδέονται άμεσα με το ασφαλιστικό σύστημα, μια σειρά μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται σε αυτό επηρεάζουν σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό τη λειτουργία του και τη βιωσιμότητά του. Μεταξύ άλλων, στενή συσχέτιση με την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος παρουσιάζει η μεταρρύθμιση στον τομέα της υγείας, καθώς περιλαμβάνεται σε αυτή ο διαχωρισμός του κλάδου υγείας, του οποίου το έλλειμμα εκτιμάται στα €3,3 δισ. το 2009, από τον κλάδο συνταξιοδότησης των ταμείων, ο διαχωρισμός των σχετιζόμενων κονδυλίων και το θεσμικό πλαίσιο προμηθειών υγείας. Με στόχο τον μεσοπρόθεσμο έλεγχο των εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης, τίθενται κυλιόμενα όρια δαπανών στους φορείς δαπανών, όπως οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται ο καθορισμός αναλυτικών, ανώτατων επιπέδων εξόδων ανά ταμείο στο προσχέδιο του προϋπολογισμού, που θα κατατεθεί εντός του τρίτου τριμήνου του έτους. Η διασφάλιση της επίτευξης των ανωτέρω στόχων εναπόκειται στο μηχανισμό ελέγχου των δαπανών που θα εισαχθούν στα τέλη του 2010. Μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι οι φορείς δαπανών, όπως δηλαδή και τα ασφαλιστικά ταμεία, θα αναφέρονται στο Υπουργείο Οικονομικών για την εκτέλεση του προϋπολογισμού τους. Θετική επίδραση στην οικονομική διαχείριση των ταμείων αναμένεται να έχουν όλα τα μέτρα ελέγχου των δημόσιων δαπανών.

Ανακεφαλαιώνοντας, η επίπτωση των παραμέτρων του ασφαλιστικού συστήματος στη βιωσιμότητα όχι μόνο των ασφαλιστικών ταμείων, αλλά των δημόσιων οικονομικών γενικότερα, έχει αναδειχθεί σε μείζον ζήτημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού στη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών, εκτιμώνται στις περισσότερες χώρες της ΕΕ πολλαπλάσιες εκείνων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης²⁷. Υπό αυτό το πρίσμα, η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος που βρίσκεται αυτό τον καιρό σε εξέλιξη στην Ελλάδα και στη Γαλλία, είναι πολύ πιθανό να εξελιχθεί σε τάση που θα ακολουθηθεί από την πλειοψηφία των χωρών-μελών της ΕΕ στα επόμενα χρόνια. Ιδιαιτερότητα των σημαντικών διαχρονικών προβλημάτων του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος που αναλύθηκαν, αποτελεί η συνύπαρξή τους με την κλιμακούμενη απόκλιση από τη δημοσιονομική σταθερότητα, που τελικά οδήγησε στο δημοσιονομικό αδιέξοδο. Αυτή ακριβώς η ιδιομορφία καθιστά αναγκαία την εκτεταμένη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού προκειμένου να αποφευχθούν οι εκρηκτικές συνέπειές της στο δημόσιο χρέος.

²⁷ Δες σχετικά «Report on the long-term sustainability of public finances for a recovering economy», European Parliament, Session Document A7-0147/2010, 07.05.2010.

3β. Χρηματοπιστωτικό σύστημα

3β1. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απέναντι στη χρηματοπιστωτική κρίση

Με θρυαλλίδα την κατάρρευση της Lehman Brothers (Σεπτέμβριος 2008), το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα ήρθε αντιμέτωπο με τη σοβαρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων δεκαετιών, καθώς τράπεζες-κολοσσοί υποχρεώθηκαν σε διαγραφές χρεών, συγχωνεύσεις και εξαγορές, ενώ κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες επωμίστηκαν το βάρος της εξυγίανσης, επιβαρύνοντας έτσι το δημόσιο χρέος. Ως μέρος του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να μείνει αλώβητη από την κρίση. Εντούτοις, ο αντίκτυπος στις ελληνικές τράπεζες δεν ήταν στην αρχή σημαντικός, διότι ο εγχώριος τραπεζικός κλάδος δεν ήταν ιδιαίτερος εκτεθειμένος σε «τοξικά» περιουσιακά στοιχεία, όπως σημαντικοί τραπεζικοί όμιλοι στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

Παρά ταύτα, με δεδομένο ότι κυρίαρχο χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας είναι η αλληλεξάρτηση των τραπεζών μέσω κυρίως του διατραπεζικού δανεισμού, η δυσχέρεια ρευστότητας και οι υπέρογκες διαγραφές στις οποίες αναγκάστηκαν να προχωρήσουν τράπεζες του εξωτερικού δημιούργησε ανησυχία για πιθανές απώλειες και εντός των συνόρων. Για το λόγο αυτό, η τότε ελληνική κυβέρνηση, ακολουθώντας το παράδειγμα πολλών άλλων κυβερνήσεων, αποφάσισε (Οκτώβριος 2008) να παρέμβει στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, παρέχοντας στις εγχώριες τράπεζες στήριξη ύψους €28 δισ. (Ν.3723/2008)²⁸.

Αρχικά, οι ελληνικές τράπεζες αξιοποίησαν τη δέσμη μέτρων, αντλώντας ρευστότητα μέσω της έκδοσης ειδικών τίτλων του ελληνικού Δημοσίου. Μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου 2009, έξι τράπεζες άντλησαν περίπου €3,4 δισ., ενώ 10 ακόμη τράπεζες είχαν υποβάλει αίτηση για την άντληση περίπου €1 δισ.. Όσον αφορά στην κεφαλαιακή ενίσχυση μέσω της έκδοσης προνομιούχων μετοχών, η άντληση κεφαλαίων ύψους περίπου €4 δισ. είχε εγκριθεί από 12 τράπεζες.

Εν γένει, οι ελληνικές τράπεζες απεδείχθησαν ανθεκτικές κατά την τελευταία παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Το 2009, μάλιστα, η κεφαλαιακή βάση του συστήματος ενισχύθηκε σημαντικά, αυξανόμενη από €24 δισ. σε €33 δισ., συμπεριλαμβανομένων των κεφαλαιακών ενισχύσεων από το κράτος, ενώ στα τέλη του 2009, όλες οι τράπεζες ικανοποιούσαν το όριο κεφαλαιακής επάρκειας του 8% και η μέση κεφαλαιακή επάρκεια του συστήματος αυξήθηκε σε 11,7%.

²⁸ Η στήριξη αυτή είχε τρία διακριτά σκέλη: α) την παροχή εγγύησης από το δημόσιο προς όλα τα τραπεζικά ιδρύματα, με σκοπό την κάλυψη αναγκών ρευστότητας, έως € 15 δισ., β) την άμεση ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών, έως το ποσό των € 8 δισ., με παροχή χαμηλού κόστους χρηματοδότηση στο τραπεζικό σύστημα, μέσω της ΕΚΤ, με εξασφαλίσεις τα ειδικά ομόλογα και γ) την ενίσχυση των κεφαλαίων των τραπεζών, έως € 5 δισ., για όσες τράπεζες κριθεί από την ΤτΕ ότι δε διαθέτουν τα αναγκαία εποπτικά κεφάλαια.

3β2. Οι πολιτικές του Μνημονίου

Μετά το τέλος του 2009, το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα άλλαξε άρδην. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αποκάλυψη του πραγματικού ύψους του δημοσιονομικού ελλείμματος, ενέτεινε την ανασφάλεια και τη δυσπιστία των αγορών απέναντι στην ελληνική οικονομία, γεγονός που αντικατοπτρίστηκε στην εκτόξευση του περιθωρίου των επιτοκίων δανεισμού. Λόγω της αλληλεπίδρασης τραπεζικού συστήματος και δημοσιονομικής / μακροοικονομικής κατάστασης της χώρας, οι ελληνικές τράπεζες δε θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστες, με αποτέλεσμα να χάσουν ουσιαστικά την πρόσβαση τους στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές στα τέλη του 2009. Επιπροσθέτως, η οικονομική κατάσταση της χώρας οδήγησε σε φόβο και μείωση των καταθέσεων κατά το πρώτο τετράμηνο του 2010, ενώ ταυτόχρονα ληξιπρόθεσμες διατραπεζικές υποχρεώσεις δεν ανανεώθηκαν ή ανανεώθηκαν με πολύ υψηλό κόστος. Οι εξελίξεις αυτές πίεσαν τις ελληνικές τράπεζες σε όρους ρευστότητας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η εξάρτησή τους από την ΕΚΤ.

Η κυβέρνηση, για να ανταποκριθεί σε αυτές τις εξελίξεις, επέκτεινε χρονικά τη δέσμη μέτρων του 2009, παρέχοντας €17 δισ., όσα δηλαδή δεν είχαν χρησιμοποιηθεί από την αρχική δέσμη των €28 δισ. Καθοριστικής σημασίας ήταν επίσης η στήριξη της ΕΚΤ που αποφάσισε να αναστείλει την εφαρμογή της ελάχιστης πιστοληπτικής αξιολόγησης, βάσει της οποίας αποδέχεται τίτλους του δημοσίου ως ενέχυρο για την παροχή ρευστότητας προς τις εμπορικές τράπεζες. Παρά ταύτα, τα περιθώρια δανεισμού (spreads) δεν υποχώρησαν με αποτέλεσμα η Ελλάδα να προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης και στην υιοθέτηση του Μνημονίου.

Το Μνημόνιο περιέχει και ρυθμίσεις που αφορούν στην περαιτέρω θωράκιση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με σημαντικότερη τη θέσπιση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ). Το ΤΧΣ θα είναι ένα Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, γεγονός που προσδίδει ευελιξία αναφορικά με την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, και επιτρέπει την ιδιωτική συμμετοχή²⁹. Αρχικά προβλέπεται επταετής διάρκεια ζωής, μετά το τέλος της οποίας η κυριότητα του ΤΧΣ θα περάσει στο ελληνικό Δημόσιο, μέχρι το ύψος της συμμετοχής του στο μετοχικό κεφάλαιο. Σκοπός του ΤΧΣ είναι η διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέσω της παροχής κεφαλαίου στην περίπτωση που μια ή περισσότερες τράπεζες δε μπορούν να ικανοποιήσουν τις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις. Τα κεφάλαια που θα παρέχει το ΤΧΣ θα έχουν τη μορφή προνομιούχων μετοχών, οι οποίες θα μετατρέπονται σε κοινές, εάν δε μπορούν να αποπληρωθούν εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος.

²⁹ Το Ταμείο θα αποτελείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο με έναν επικεφαλής, έναν εκτελεστικό διευθυντή και τρεις διευθυντές που θα ορίζονται από τον Διοικητή της ΤτΕ, καθώς και δύο ex officio διευθυντές, οι οποίοι θα είναι εκπρόσωποι του Υπουργείου Οικονομικών και του Διοικητή της ΤτΕ. Από πλευράς Ε.Ε., θα οριστεί ένας παρατηρητής χωρίς δικαίωμα ψήφου. Η θητεία του επικεφαλής και των ex officio διευθυντών θα είναι πενταετής, με δυνατότητα διετούς ανανέωσης.

Το ΤΧΣ θα προικοδοτηθεί με κεφάλαιο €10 δισ., το οποίο θα προέρχεται από τους συνολικούς πόρους του κοινού προγράμματος ΕΕ/ΔΝΤ, και μέσω του οποίου θα καλύπτονται και τα λειτουργικά έξοδά του. Τούτο σημαίνει πως στην περίπτωση ύπαρξης ζημιών από τη λειτουργία του, αυτές θα βαραίνουν το ελληνικό Δημόσιο. Η χρήση του Ταμείου από μια τράπεζα που δεν πληροί τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας δεν είναι προαιρετική – όπως ήταν η αξιοποίηση κεφαλαίων από το πακέτο στήριξης των €28 δισ. - αλλά υποχρεωτική. Η ρύθμιση αυτή υπογραμμίζει τη δέσμευση του ΤΧΣ για τη διασφάλιση της ικανότητας μιας τράπεζας (και του κλάδου συνολικά) να λειτουργεί, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζεται ότι η εξυπηρέτηση των αναγκών και των απαιτήσεων των πελατών και των δανειστών της δε θα τίθεται σε κίνδυνο από τυχόν αδράνεια ή αδυναμία των μετόχων.

Στο Μνημόνιο προβλέπεται επίσης πως, στην περίπτωση που οι τράπεζες οι οποίες έλαβαν κεφάλαια από το Ταμείο αδυνατούν να τα επιστρέψουν, θα εφαρμοστεί «σχέδιο αναδιάρθρωσής τους υπό την αιγίδα του Ταμείου, κατ' εφαρμογήν των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων». Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται η ευθύνη των μετόχων έναντι των δυσχερειών που ενδεχομένως να αντιμετωπίσει ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, ενώ σε ενδεχόμενη αδυναμία ή απροθυμία τους να συνεισφέρουν, το παρεχόμενο από το Ταμείο κεφάλαιο θα χρησιμοποιηθεί με τρόπο που δε νοθεύει τον ανταγωνισμό στον κλάδο. Πέραν αυτού όμως, το ΤΧΣ, σε συνεχή συνεργασία με την ΤτΕ, θα αξιολογεί τη φερεγγυότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος βάσει διαγνωστικών ελέγχων. Έτσι, και μέσω της προβλεπόμενης ενίσχυσης της εποπτείας της ΤτΕ στις τράπεζες, το ΤΧΣ θα αποτελέσει ένα πρόσθετο δίκτυ ασφαλείας.

Εδώ θα πρέπει να υπογραμμισθούν ορισμένα σημεία που κρίνονται σημαντικά για την ανεξαρτησία και τις δυνατότητες των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) του ΤΧΣ. Πρώτον, τα μέλη του μπορούν να ανακληθούν μόνο μετά από απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που θα έχει εξετάσει σχετικό αίτημα της ΤτΕ ή του ΔΣ του Ταμείου. Δεύτερον, τα μέλη του απαγορεύεται να συμμετέχουν παράλληλα σε ΔΣ κάποιου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Τρίτον, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, τα μέλη του θα λαμβάνουν αποφάσεις και θα δρουν χωρίς την αναζήτηση οδηγιών από την ελληνική κυβέρνηση ή οποιονδήποτε άλλον κρατικό φορέα. Τέταρτον, το συμβούλιο υποχρεούται να συντάσσει και να παρουσιάζει εξαμηνιαίες εκθέσεις αναφορικά με τις δραστηριότητές του και την κατάσταση στο τραπεζικό σύστημα τόσο στην ελληνική Βουλή, όσο και στην Ε.Ε. και το ΔΝΤ. Δεδομένου ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 έθεσε και πάλι επί τάπητος το θέμα του ρόλου των «θεματοφυλάκων» του συστήματος και της συμβολής των ΔΣ των τραπεζών στη λήψη επισφαλών αποφάσεων, τα δύο αυτά σημεία του Μνημονίου υπογραμμίζουν τη σημασία που αποδίδεται όχι μόνο στις ικανότητες και το κύρος των διευθυντών, αλλά και στη διαφύλαξη της αμεροληψίας τους, καθώς και στην υπαγωγή τους σε κυρώσεις στην περίπτωση κακών πρακτικών εκ μέρους τους.

Το ΤΧΣ αποκτά συγκεκριμένες εξουσίες επί της τράπεζας η οποία θα ενισχυθεί από αυτό, με βασικότερες τις εξής: i) ορίζει ένα μέλος στο ΔΣ της χρηματοδοτούμενης τράπεζας, ii) απαιτεί από την εν λόγω τράπεζα να υποβάλει το σχέδιο αναδιάρθρωσής της, αν κάτι τέτοιο κριθεί αναγκαίο, iii) έχει δικαίωμα αρνησικυρίας σε αποφάσεις περί της στρατηγικής της τράπεζας, της διαχείρισης ενεργητικού / παθητικού και της ρευστότητάς της κ.ά. και iv) απαιτεί τη μετατροπή των προνομιούχων μετοχών σε κοινές, όταν η τράπεζα αδυνατεί να καλύψει το ελάχιστο ύψος ιδίων κεφαλαίων ή ορισμένες οικονομικές απαιτήσεις που θα επιβάλλονται από το σχέδιο αναδιάρθρωσής της³⁰. Εννοείται επίσης ότι όλες οι τράπεζες δεσμεύονται στην παροχή κάθε διαθέσιμης πληροφορίας που σχετίζεται με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Οι ενισχυμένες αρμοδιότητες της ΤτΕ που προβλέπονται στο Μνημόνιο, η θεσμοθέτηση και ο ρυθμιστικός ρόλος του ΤΧΣ ανταποκρίνονται σε σημαντικό βαθμό σε παλιότερες προτάσεις του IOBE αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης της εποπτείας του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Η παγκόσμια κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος υπογράμμισε την έλλειψη αποτελεσματικού ελέγχου των χρηματοπιστωτικών αγορών σε περιόδους υψηλής οικονομικής ανάπτυξης και ευφορίας. Γι' αυτό και το IOBE είχε προτείνει³¹ την ανεξαρτησία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, την ενίσχυση με ανθρώπινο δυναμικό της ΤτΕ, αλλά και την επέκταση των εποπτικών και ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων της τελευταίας, με την ανάληψη, μεταξύ άλλων, της εποπτείας των ασφαλιστικών εταιρειών. Θεωρούμε επομένως ότι οι ενέργειες που περιγράφονται στο Μνημόνιο βρίσκονται σε αυτή την κατεύθυνση και ανταποκρίνονται στις αυξημένες ανάγκες εποπτείας στο σημερινό περιβάλλον, στο οποίο ελλοχεύουν κίνδυνοι και προκλήσεις, όπως αυτοί που περιγράφονται παρακάτω.

3β3. Κίνδυνοι / προκλήσεις για τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο

Είναι σαφές ότι η απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έδωσε ώθηση στην αναπτυξιακή τροχιά της ελληνικής οικονομίας. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μέχρι πριν την κρίση παρατηρήθηκε ένας ενάρετος κύκλος μεταξύ της πορείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και της πραγματικής οικονομίας, παρά την χαλάρωση που παρατηρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις στα κριτήρια χορήγησης δανείων τα τελευταία χρόνια. Όπως όμως υπάρχει αλληλεξάρτηση του τραπεζικού συστήματος με την οικονομική δραστηριότητα σε περιόδους ευημερίας, αντίστοιχα και στην παρούσα δυσχερή οικονομική συγκυρία η σχέση αυτή υφίσταται και έχει μετασχηματιστεί σε φαύλο κύκλο: ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός της χώρας επηρέασε άμεσα και αρνητικά τον τραπεζικό κλάδο ενώ, ακόμα και μετά την υπογραφή του Μνημονίου, οι ανησυχίες για τη δυνατότητα της Ελλάδας να εκπληρώσει όλους τους συμφωνηθέντες στόχους ασκούν πιέσεις και στις αξιολογήσεις των εγχώριων τραπεζών.

³⁰ Οι τιμές μετατροπής, καθώς και οι λοιπές τεχνικές λεπτομέρειες της παραπάνω διαδικασίας θα ορίζονται λεπτομερώς στη νομοθεσία θέσπισης του Ταμείου.

³¹ «Θέσεις IOBE για την Οικονομική Πολιτική», Ιούνιος 2009.

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ το 2010 θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της κερδοφορίας των ελληνικών τραπεζών, όπως ήδη αποτυπώθηκε στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις του α' τριμήνου. Γενικά, οι μετοχές των ελληνικών τραπεζών κινήθηκαν κατά 25% χαμηλότερα από ότι ο ευρωπαϊκός κλάδος, καθώς οι επενδυτές φαίνεται να θορυβήθηκαν από τη μείωση των καταθέσεων στην αρχή του έτους, τον αποκλεισμό των ελληνικών τραπεζών από τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές και, φυσικά, από την πορεία της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της. Εν γένει, οι ελληνικές τράπεζες είναι αντιμέτωπες με τους εξής κινδύνους / προκλήσεις:

1) Μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και αύξηση της ανεργίας

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ, ως αποτέλεσμα και της τριετούς δημοσιονομικής προσαρμογής, θα επηρεάσει όλους τους κλάδους και επομένως και τη δραστηριότητα των τραπεζών. Παράλληλα, η αύξηση της ανεργίας εγείρει ανησυχίες σχετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, καθώς οι ελληνικές τράπεζες έχουν επεκταθεί αρκετά στην αγορά λιανικών τραπεζικών προϊόντων, με τους συνολικούς δείκτες αύξησης των στεγαστικών δανείων και της καταναλωτικής πίστης να ξεπερνούν το 20% τα προηγούμενα χρόνια. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι ο υψηλός βαθμός δανειακής εξάρτησης των νοικοκυριών. Επομένως, η αύξηση της ανεργίας αυξάνει τους κινδύνους, καθώς ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός δανειοληπτών θα κινδυνεύει να αθετήσει την εκπλήρωση της υποχρέωσής του. Ως εκ τούτου, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αναμένεται να αυξηθούν με ταχύτερο ρυθμό, ενώ παράλληλα η ποιότητα του ενεργητικού ενδεχομένως να φθίνει. Προφανώς, η πίεση δεν θα είναι ισοβαρής για όλα τα είδη δανείων και, κατά συνέπεια, οι τράπεζες που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη έκθεση σε καταναλωτικά δάνεια ή «μη ποιοτικά» επιχειρηματικά δάνεια, θα πιεστούν εντονότερα.

2) Μείωση ρυθμού ανάπτυξης Βαλκανικών χωρών / χωρών Ανατολικής Ευρώπης

Οι αγορές των Βαλκανίων, αλλά και της Κεντροανατολικής Ευρώπης προσέφεραν πρόσφορο έδαφος για την επέκταση των ελληνικών τραπεζών, αλλά και των ελληνικών επιχειρήσεων γενικά τα τελευταία 15 χρόνια. Αρχικά, οι επενδύσεις περιορίστηκαν στις γειτονικές χώρες και προϊόντος του χρόνου, στην Ουκρανία, αλλά και σε αγορές που κρίνονται λιγότερο επισφαλείς, όπως αυτές της Κύπρου και της Πολωνίας. Η ανάπτυξη υποκαταστημάτων των ελληνικών τραπεζών υπήρξε ραγδαία (3.500 καταστήματα που απασχολούν 40.000 εργαζόμενους), όπως και η παροχή πιστώσεων στα τοπικά νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις³². Άλλωστε, η περίοδος αυτή συνέπεσε με την ταχεία οικονομική ανάπτυξη των εν λόγω χωρών, η οποία απλώς ανεκόπη το 2008, λόγω της αρνητικής συγκυρίας διεθνώς.

Κατά την εξέλιξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης, ο τρόπος αντίδρασης των οικονομιών αυτών δημιούργησε ανησυχία αναφορικά με πιθανές επιπτώσεις στην κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών.

³² Σύμφωνα με την ΕΕΤ, το ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης ανέρχεται σε €53,3 δισ. (14% του συνολικού ενεργητικού του ελληνικού πιστωτικού συστήματος).

Η σημαντική έκθεση, όχι μόνο των ελληνικών αλλά και των άλλων ευρωπαϊκών τραπεζών στη ΝΑ Ευρώπη, δημιούργησε φόβους για εκτεταμένες χρηματοπιστωτικές αναταράξεις, κυρίως λόγω των υψηλών χορηγήσεων, ιδιαίτερα προς επιχειρήσεις, σε ξένο νόμισμα. Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι μέχρι και τις αρχές του 2009 η περιοχή αυτή θεωρούνταν επίφοβη ακόμα και για την παγκόσμια οικονομία, κατάφερε τελικά να ανταπεξέλθει και να αποτελέσει ένα επενδυτικό καταφύγιο για τα ευάλωτα τραπεζικά συστήματα της Δυτικής Ευρώπης.

Η δημοσιονομική κρίση της Ελλάδας, αν δεν αντιμετωπιστεί εγκαίρως, ενδέχεται να αντιστρέψει τις μέχρι τώρα γνωστές «ροές»: η σημαντική έκθεση των ελληνικών τραπεζών στις οικονομίες της ΝΑ Ευρώπης ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα στην οικονομία των κρατών αυτών, και όχι αντιστρόφως. Οι επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών στη ΝΑ Ευρώπη και την Τουρκία υπολογίζονται σε 17% των συνολικών περιουσιακών στοιχείων τους. Στην παρούσα δυσμενή συγκυρία για τις εγχώριες τράπεζες, οι θυγατρικές τους στα Βαλκάνια είναι αυτές που βελτιώνουν τα αποτελέσματα των ελληνικών τραπεζικών ομίλων. Από την άλλη πλευρά, οι δυσχέρειες της Ουγγαρίας πυροδότησαν, για μία ακόμα φορά, τους φόβους σχετικά με τον τρόπο που θα κινηθούν οι οικονομίες της ΝΑ Ευρώπης κατά την κρίση. Παρ' όλο που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη και άρα μπορούν να χρησιμοποιήσουν το όπλο της υποτίμησης του νομίσματός τους, δε μπορεί να υποστηριχθεί πως η παρούσα κρίση αφήνει αλώβητες αυτές τις χώρες.

3) Επιβράδυνση ρυθμού αύξησης δανείων, μείωση καταθέσεων

Τον Μάιο του 2010 ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά διαμορφώθηκε στο 2,8% παρουσιάζοντας σημαντική κάμψη σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2009 (4,2%). Γενικά, τα αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα που έχουν δρομολογηθεί για την επόμενη τριετία, ενδεχομένως να περιορίσουν τη ζήτηση δανείων, σίγουρα όμως θα οδηγήσουν σε αυστηρότερα κριτήρια χορηγήσεων. Από την πλευρά των καταθέσεων και των συμφωνιών επαναφοράς (repos), το τραπεζικό σύστημα απώλεσε περίπου το 7,4% των συνολικών καταθέσεων του τον Απρίλιο του 2010 συγκριτικά με τον αντίστοιχο μήνα του 2009. Εντούτοις, μέρος των καταθέσεων αυτών μεταβιβάστηκε στις θυγατρικές των ελληνικών τραπεζών στην Κύπρο και σε μικρότερο ποσοστό στις θυγατρικές σε άλλες χώρες του εξωτερικού.

4) Επιδείνωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου

Η ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών είναι αρκετά πιθανό να πληγεί από τη συρρίκνωση του ΑΕΠ. Ο βασικός λόγος ανησυχίας σχετίζεται κυρίως με τα ομόλογα ελληνικού δημοσίου που διατηρούν οι ελληνικές τράπεζες. Πάντως επισημαίνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες κατέχουν λιγότερο από το 16% του συνολικού ελληνικού χρέους, το οποίο αντιστοιχεί στο 10% περίπου των συνολικών περιουσιακών τους στοιχείων.

Οι ανωτέρω κίνδυνοι υπογραμμίζουν τη σημασία της ταχύτητας με την οποία πρέπει να επιδιωχθεί η δημοσιονομική εξυγίανση, αλλά και η διαρθρωτική προσαρμογή. Η αλληλεξάρτηση των δημοσιονομικών εξελίξεων με τις εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι συστημικοί κίνδυνοι που απορρέουν από τη σχέση αυτή είναι ένας πρόσθετος λόγος επιτάχυνσης της υλοποίησης των όρων του Μνημονίου. Επίσης, ακολουθώντας το παράδειγμα των υπόλοιπων χωρών-μελών της Ευρωζώνης, θα πρέπει να δημοσιοποιούνται, όταν γίνονται, τα αποτελέσματα ελέγχων αντοχής (stress tests) των ελληνικών τραπεζών. Η ύπαρξη του ΤΧΣ διασφαλίζει ούτως ή άλλως την ευστάθεια των ελληνικών τραπεζών και επομένως η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων θα συμβάλλει στη διαφάνεια της λήψης κρίσιμων αποφάσεων για το μέλλον τους.

3γ. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Το Μνημόνιο ορίζει ένα πλαίσιο κατευθύνσεων για την προώθηση συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων διαρθρωτικού χαρακτήρα που διατρέχουν πολλά πεδία της οικονομικής πολιτικής. Ουσιαστικά το Μνημόνιο επαναφέρει στο προσκήνιο και ορίζει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την προώθηση μεταρρυθμίσεων που έχουν πολλές φορές και από πλήθος εθνικών και διεθνών φορέων, σκιαγραφηθεί (ΕΕ, ΟΟΣΑ, ΤτΕ, IOBE) στο παρελθόν. Αυτό άλλωστε, είναι και το στοιχείο που κατά μία έννοια το διαφοροποιεί από τις προηγούμενες πρωτοβουλίες και «συστάσεις» οι οποίες δεν εύρισκαν «ευήκοα ώτα». Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να σημειωθεί ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, το μνημόνιο δεν υπεισέρχεται σε επιμέρους τεχνικές λεπτομέρειες, καθώς αφήνει στην κυβέρνηση και σε αυτούς που γνωρίζουν τις εθνικές ιδιαιτερότητες να εξειδικεύσουν τις αντίστοιχες πολιτικές. Έτσι, για παράδειγμα, ζητά την απελευθέρωση των οδικών μεταφορών ώστε να αίρονται οι υφιστάμενοι περιορισμοί και οι ελάχιστες τιμές, χωρίς να προσδιορίζει τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της σχετικής νομοθετικής ρύθμισης. Με άλλα λόγια, δίνει το περιθώριο στη κυβέρνηση να προσδιορίσει τον τρόπο που θα γίνει αυτή η ρύθμιση. Η ελληνική κυβέρνηση είναι αυτή που πρέπει να εξειδικεύσει, να σχεδιάσει, να συνθέσει και τελικά να προωθήσει τις επιμέρους ρυθμίσεις που εξυπηρετούν τους στόχους αυτών των διαρθρωτικών πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό, και με δεδομένες τις δύσκολες συνθήκες, η κυβέρνηση θα πρέπει να αξιοποιήσει την ευκαιρία αυτή κατά τρόπο που να μεγιστοποιεί το αναπτυξιακό όφελος από τις μεταρρυθμίσεις αυτές

Σε κάθε περίπτωση, ο τρόπος που θα προωθηθούν αυτές οι μεταρρυθμίσεις και οι επιμέρους εξειδικεύσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία κυρίως ως προς την προσπάθεια εξεύρεση κοινών τόπων για τον εξορθολογισμό του τρόπου λειτουργίας ορισμένων αγορών. Είναι βεβαίως απαραίτητο να εξαντλούνται οι δυνατότητες για αξιολογήσεις της πραγματικότητας, καθώς και τοπικού / κλαδικού χαρακτήρα ερμηνείες κόστους / οφέλους, που ενδεχομένως αντιστρατεύονται ευρύτερους στόχους και οφέλη για το σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας. Επιπροσθέτως η προσεκτική εξειδίκευση είναι απαραίτητη για την ποσοτική επαλήθευση των όσων η μεταρρύθμιση έχει στόχο να πετύχει, ακόμα και αν το μεγαλύτερο μέρος των ωφελειών τοποθετείται σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Η προώθησή τους είναι πλέον επιτακτική, δεν επιδέχεται ευκαιριακή αντιμετώπιση και παρά

τις βραχυπρόθεσμες ωδίνες, η προώθησή τους θα εξυπηρετήσει μεσοπρόθεσμα την αναπτυξιακή διάσταση της οικονομικής πολιτικής που πλέον είναι απαραίτητο να πλαισιώσει το δύσκολο εγχείρημα της ταχείας δημοσιονομικής προσαρμογής.

Στα επόμενα γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στους τομείς όπου προτείνονται μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με το Μνημόνιο, με εξαίρεση τα θέματα του ασφαλιστικού που περιγράφηκαν νωρίτερα. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ποσοτικοποίηση των μεσοπρόθεσμων ωφελειών από την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων σε όρους κυρίως ανάπτυξης και απασχόλησης, με τη χρήση ενός εξειδικευμένου οικονομετρικού υποδείγματος και συγκεκριμένης μεθοδολογίας.

3γ1. Δημόσια Διοίκηση

Απλοποίηση συστήματος πληρωμών των δημοσίων υπαλλήλων

Η εκτίναξη των δαπανών της γενικής κυβέρνησης τα τελευταία χρόνια οφείλεται ως ένα βαθμό και στον κατακερματισμένο χαρακτήρα της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα. Ανεξάρτητα από τα ευρύτερα ζητήματα μέτρησης της παραγωγικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρει το Δημόσιο, η αδυναμία καταγραφής του ακριβούς αριθμού των υπαλλήλων που εργάζονται σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης (ΟΤΑ, ΝΠΔΔ) μόνιμα, με κάθε είδους σύμβαση ή συμβατική σχέση, αλλά και των σχετικών τακτικών, έκτακτων, επιδοματικών ή άλλων αμοιβών τους, δυσχεραίνει τη λήψη ορθών αποφάσεων για τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού του. Επιπροσθέτως η απογραφή αυτή είναι απαραίτητη γιατί θα προσδώσει μεγαλύτερη διαφάνεια στις πληρωμές του Δημοσίου, πλήρη έλεγχο των μισθολογικών δαπανών και τελικά ίσως οδηγήσει στην αποκατάσταση αδικιών που υπάρχουν μεταξύ υπαλλήλων με κοινά χαρακτηριστικά, καθώς η απογραφή συνδέει την υπηρεσιακή κατάσταση και τους τίτλους σπουδών του κάθε υπαλλήλου.

Εκτός της απογραφής, η οποία θα γίνει εντός του Ιουλίου 2010, ταυτόχρονα συστήνεται η Ενιαία Αρχή Πληρωμών (ΕΑΠ), αποστολή της οποίας είναι η πληρωμή των πάσης φύσεως αποδοχών ή πρόσθετων αμοιβών, αποζημιώσεων και άλλων καταβαλλόμενων απολαβών του προσωπικού του Δημοσίου, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ και των φυσικών προσώπων που απασχολούνται με σύμβαση μίσθωσης έργου στους ανωτέρω φορείς, καθώς και των αιρετών οργάνων των ΟΤΑ. Η κεντρική διαχείριση των πληρωμών προσφέρει καλύτερο έλεγχο των δαπανών και επιτρέπει ακόμα και αλλαγές στο χρονοπρογραμματισμό τους, αποκαθιστώντας και εδώ αδικίες με εργαζομένους που πληρώνονται χωρίς καθυστερήσεις και εργαζομένους των οποίων η αμοιβή καθυστερεί μέχρι και έναν χρόνο. Ακόμα δηλαδή και αν δεν μπορεί να προκύψει εξοικονόμηση πόρων, ακόμα και αν υποθέσουμε ότι ο κατακερματισμένος χαρακτήρας των πληρωμών δεν ενέχει αδιαφάνεια, η έννοια του μοναδικού Ταμείου δημιουργεί οικονομίες κλίμακας που οδηγούν σε αποτελεσματικότερο Κράτος.

Οι παραπάνω ενέργειες συνιστούν πράγματι τομές στο Δημόσιο τομέα οι οποίες θα επιτρέψουν να προχωρήσει και μία ακόμα μεταρρύθμιση που σχετίζεται με την αποδοτικότητά του: η οριοθέτηση

κανόνων παραγωγικότητας που επιβραβεύουν τους ικανότερους δημοσίους υπαλλήλους, παρέχοντας μια μορφή κινήτρων. Η διάσταση αυτή απουσίαζε σε μεγάλο βαθμό από το διαστρωματικό χαρακτήρα των αμοιβών και επιδομάτων και δεν άφηνε περιθώριο σε ικανά, υπεύθυνα και ευσυνείδητα άτομα να ανταμειφθούν για την παραγωγικότητά τους. Τέλος με την ΕΑΠ αρχίζουν να δημιουργούνται πράγματι οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενιαίου μισθολογίου: από τη στιγμή που θα έχουν καταγραφεί τα απαραίτητα στοιχεία και οι απτές πληροφορίες για όλες τις υπηρεσίες και τους οργανισμούς του Δημοσίου, σε συνεργασία με το αρμόδιο συνδικαλιστικό όργανο, διευκολύνεται η εκτίμηση των παραμέτρων αυτού του ενιαίου προτύπου μισθολογικών και άλλων απολαβών και τελικά γίνεται εφικτός ο κεντρικός σχεδιασμός του, ανεξάρτητα από πολιτικές ή άλλες παρεμβάσεις.

Κρατικές Προμήθειες και Διαφάνεια στις αποφάσεις δημοσίων δαπανών

Το σύστημα των κρατικών προμηθειών έχει κατηγορηθεί στο παρελθόν ως μια «θολή» περιοχή αδιαφάνειας και κατασπατάλησης δημόσιων πόρων. Αυτή η διάσταση είναι ίσως η πλέον κρίσιμη στο σημερινό «σφικτό» οικονομικό περιβάλλον, ωστόσο η βελτίωση του συστήματος κρατικών προμηθειών έχει και μια αναπτυξιακή διάσταση. Πιο συγκεκριμένα απαιτείται πλέον το Κράτος να λειτουργεί ως «έξυπνος αγοραστής» (intelligent customer) συνεισφέροντας στη δημιουργία νέων αγορών, στην αναβάθμιση των προϊόντων και υπηρεσιών που χρησιμοποιεί / παρέχει σε πολίτες και επιχειρήσεις, μέσω της προώθησης τεχνολογικά προηγμένων και καινοτομικών μεθόδων και εργαλείων. Η υιοθέτηση και χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στα διάφορα στάδια του συστήματος μπορεί να συμβάλει και στις δύο παραπάνω κατευθύνσεις. Έτσι, για παράδειγμα, το άμεσο κόστος μπορεί να μειωθεί μέσω των ΤΠΕ για τον εντοπισμό περισσότερων προμηθευτών, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, την αύξηση του ανταγωνισμού (π.χ. ηλεκτρονικές δημοπρασίες, e-auctioning) και την αύξηση της διαφάνειας των διαδικασιών και την αποφυγή «εναρμονισμένων πρακτικών». Αλλά και το έμμεσο κόστος μπορεί να μειωθεί μέσω της μείωσης του διοικητικού κόστους των διαδικασιών και της συντόμευσης της διάρκειας τους.

Επιπροσθέτως η υποχρέωση δημοσίευσης στο διαδίκτυο όλων των αποφάσεων για δαπάνες της κυβέρνησης συμβάλλει στην ενίσχυση της διαφάνειας. Προφανώς όλοι οι πολίτες δεν είναι σε θέση να εξετάσουν τη νομιμότητα ή την ορθότητα αυτών των δαπανών, ωστόσο με αυτό τον τρόπο όσοι εμπλέκονται στις σχετικές διαδικασίες αποκτούν πρόσβαση σε πληροφορία που μέχρι σήμερα δεν ήταν ευρέως διαθέσιμη. Σε κάθε περίπτωση η ουσία της υποχρέωσης δημοσίευσης είναι η λειτουργία της ως αποτρεπτικού παράγοντα σε εκδήλωση φαινομένων αδιαφάνειας. Υπό αυτή την έννοια έχει ως ένα βαθμό και προληπτικό χαρακτήρα.

Μεταρρύθμιση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση

Βασικός άξονας των μεταρρυθμίσεων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι το «Σχέδιο Καλλικράτης» το οποίο αποτελεί μια σημαντική πρωτοβουλία στην κατεύθυνση της δημιουργίας κρίσιμης μάζας πο-

λιτών, υποδομών και πόρων. Οι επιμέρους διευθετήσεις και συνενώσεις και ο ακριβής ποσοτικός αριθμός των δήμων που δημιουργήθηκαν δεν έχει προφανώς άριστο σημείο, ούτε και είναι όμως ο πραγματικός στόχος. Άλλωστε μια αυστηρή μεθοδολογική προσέγγιση των κριτηρίων μπορεί να δικαιώσει τις επιλογές και να ενισχύσει την αποδοχή τους, γεγονός που φαίνεται να ακολουθήθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Το βασικό ζήτημα είναι οι δήμοι που προέκυψαν να διαθέτουν τη συγκρότηση, ώστε να μπορούν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν έργα, δράσεις και πρωτοβουλίες με αποδοτικότερο τρόπο σε σχέση με την προηγούμενη δομή. Αξίζει να σημειωθεί πάντως ότι η εξοικονόμηση πόρων που επιτυγχάνεται από τη μείωση του αριθμού των τοπικών διοικήσεων και αιρετών υπαλλήλων είναι ίσως δευτερεύουσας σημασίας. Αντίθετα πρωτεύουσας σημασίας είναι οι εξοικονομήσεις πόρων από τις οικονομίες κλίμακας που δημιουργούνται σε διάφορες λειτουργίες των δήμων και κυρίως η σταδιακή αναβάθμιση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι δήμοι στους πολίτες, μέσω του καλύτερου συντονισμού τους.

Ανεξάρτητη λειτουργική αξιολόγηση της κεντρικής κυβέρνησης - Καλύτερη Νομοθέτηση

Σύμφωνα με το Μνημόνιο, ανεξάρτητος εξωτερικός φορέας θα αξιολογήσει το επίπεδο της οργάνωσης και της λειτουργίας της κεντρικής κυβέρνησης, προχωρώντας στην υιοθέτηση νομοθεσίας και μέτρων για τον εξορθολογισμό της χρήσης των πόρων, την οργάνωση της δημόσιας διοίκησης και την αποδοτικότητα των κοινωνικών της προγραμμάτων. Αν και η πρωτοβουλία αυτή είναι ενδιαφέρουσα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετές φορές στο παρελθόν έχουν ανατεθεί σε διάφορους ανεξάρτητους φορείς σχετικές αξιολογήσεις, με περισσότερο ή λιγότερο χρήσιμα αποτελέσματα. Το ζητούμενο είναι να εξασφαλιστεί ότι η αξιολόγηση αυτή θα επιφέρει και κάποιου τύπου ανάληψη δράσης που θα εκπορεύεται από τα αποτελέσματά της και δεν θα παραμείνει κενό γράμμα.

Επίσης το Μνημόνιο συστήνει ταχύτερες ενέργειες στην κατεύθυνση της υιοθέτησης της νομοθεσίας για την εφαρμογή της Στρατηγικής για Καλύτερη Νομοθέτηση (better regulation strategy). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια κοινοτική στρατηγική την οποία οι ελληνικές κυβερνήσεις ήδη παρακολουθούν και υπό την έννοια αυτή το Μνημόνιο απαιτεί ίσως μεγαλύτερη προσήλωση στους στόχους.

Υπενθυμίζεται ότι το IOBE έχει τοποθετηθεί σχετικά με τη βελτίωση της νομοθέτησης³³ αναφέροντας την ανάγκη για:

- Συστηματικό έλεγχο όλων των νόμων για τον περιορισμό της πολυνομίας
- Αξιολόγηση των νέων νόμων με κριτήριο τις επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα (impact assessment)

³³ Θέσεις του IOBE για την οικονομική πολιτική, Ιούνιος 2009.

- Απλοποίηση των νόμων ώστε να μην απαιτούνται ερμηνευτικές εγκύκλιοι

Ειδικά η αξιολόγηση των επιπτώσεων των νόμων στην ανταγωνιστικότητα (impact assessment) θεωρούμε ότι αποτελεί στο σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον αναγκαία συνθήκη κατά τη νομοθέτηση, καθώς ο έλεγχος των επιπτώσεων θα αποτιμά τα κόστη και τα οφέλη του νόμου για το σύνολο της οικονομίας από μια συγκεκριμένη ρύθμιση και όχι μόνο στα στενά ίσως όρια του πεδίου εφαρμογής της.

3γ2. Μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και τους μισθούς

Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από περιορισμένο βαθμό ευελιξίας ενώ διακρίνεται από «δυσισμό» μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με τον ιδιωτικό τομέα να διακρίνεται από σημαντική ελαστικότητα. Στην αγορά εργασίας του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα το σημαντικότερο ζήτημα είναι ο εκσυγχρονισμός των κανονισμών εργασίας, με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου και τη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Πρόκειται σαφώς για μια περιοχή πολιτικής όπου απαιτούνταν αρκετές παρεμβάσεις, οι οποίες όμως θα ήταν ευκολότερο να πραγματοποιηθούν σε περιόδους αύξησης της απασχόλησης. Και σε αυτή την περίπτωση όμως οι αναγκαίες τομές δεν έγιναν στο παρελθόν και πλέον οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να πραγματοποιηθούν σε περίοδο μείωσης της απασχόλησης, με αρνητικές εξελίξεις στην ανεργία βραχυπρόθεσμα, αλλά με βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας μεσοπρόθεσμα.

Είναι σαφές ότι τα όσα αναφέρει το Μνημόνιο αγγίζουν αρκετές «ευαίσθητες» περιοχές στην αγορά εργασίας. Από το Μνημόνιο γίνεται σαφές ότι θα πρέπει να αναθεωρηθεί το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων για τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανόμενων των τοπικών συμφώνων απασχόλησης, με σκοπό τη συγκράτηση των μισθών. Το Μνημόνιο αναφέρεται επίσης σε πλήθος άλλων συμβατικών ρυθμίσεων που θα πρέπει να αναθεωρηθούν: αποζημιώσεις, όρια ομαδικών απολύσεων, πάγωμα κατώτατων μισθών για 3 χρόνια με διαφοροποίησή τους σε ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο όπως οι νέοι και οι μακροχρόνια άνεργοι, διευκόλυνση της χρήσης συμβάσεων προσωρινής απασχόλησης και μερικής απασχόλησης, ευελιξία στο ωράριο εργασίας με εισαγωγή ετήσιου υπολογισμού χρόνου εργασίας, μείωση στις υπερωριακές αμοιβές, μεταβλητές απολαβές ανάλογα με την παραγωγικότητα, αλλαγές στο σύστημα διαιτησίας κτλ. Σχεδόν οι περισσότερες βασικές παράμετροι της εγχώριας αγοράς εργασίας και σημεία «τριβής» για αρκετά χρόνια μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων, πρόκειται να αναθεωρηθούν.

Βεβαίως αναφέρεται ότι οι ρυθμίσεις που αφορούν στις διαπραγματεύσεις για τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα θα προκύψουν έπειτα από διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους. Είναι ενδεχομένως ευκαιρία υπό το συγκεκριμένο πλαίσιο να γίνει αυτή τη φορά ένας ουσιαστικός διάλογος ο

οποίος θα λαμβάνει υπόψη του τις νέες εξελίξεις και το περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί σήμερα. Ο διάλογος μπορεί να προωθήσει αλλαγές που εξυπηρετούν το σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη τα διαρθρωτικά προβλήματα όχι μόνο της απασχόλησης, αλλά κυρίως της ανεργίας σε κλαδικό ή/και τοπικό επίπεδο.

3γ3.Μεταρρυθμίσεις στον χώρο της υγείας

Οι μεταρρυθμίσεις στο χώρο της Υγείας που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο εστιάζουν σε άλλη μία σχετικά αδιαφανή περιοχή των δημοσίων προμηθειών και γενικά των δαπανών υγείας, που αν και έχει επίσης επισημανθεί από πλήθος διεθνών και εθνικών φορέων, δεν έχει εξυγιανθεί έως σήμερα. Το διπλογραφικό λογιστικό σύστημα και η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων, σε συνδυασμό με τον έλεγχο της τιμολόγησης φαρμάκων που είναι καθιερωμένος εδώ και πολλά χρόνια, καθώς και τον εξορθολογισμό, μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών, της προμήθειας αναλωσίμων υλικών και ιατρικών συσκευών, επιτρέπουν τον έλεγχο εσόδων και δαπανών των μονάδων υγείας και τον εντοπισμό φαινομένων κακοδιαχείρισης και σπατάλης. Η εφαρμογή του διπλογραφικού συστήματος και ενός κοινού ηλεκτρονικού συστήματος για τα ασφαλιστικά ταμεία και τα νοσοκομεία, αλλά και η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, δε θα βελτιώσουν απλώς τη διαφάνεια στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος και τον εξορθολογισμό των δαπανών στον τομέα της υγείας, αλλά θα εξασφαλίσουν την παροχή ακριβούς και αξιόπιστης πληροφόρησης, που θα επιτρέψει καλύτερο σχεδιασμό των πολιτικών υγείας και τον προγραμματισμό αναγκών ανά φορέα (νοσοκομείο, κέντρο υγείας κ.λπ.) και περιφέρεια.

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν πράγματι τα κατάλληλα εργαλεία για να αυξηθεί η διαφάνεια στις κρατικές προμήθειες. Το πρόβλημα όμως κατά το προηγούμενο διάστημα δεν ήταν η έλλειψη κατάλληλων εργαλείων ελέγχου, αλλά η ασθενής πολιτική βούληση για την προώθηση λύσεων και η επιλογή της μη σύγκρουσης με ομάδες συμφερόντων, εντός του συστήματος. Άλλωστε τα τελευταία χρόνια, στην πολιτική, κοινωνική και επιστημονική συζήτηση γύρω από τα θέματα υγείας, κυριαρχούν τα ζητήματα της κακοδιαχείρισης, των ελλειμμάτων, των συσσωρευμένων χρεών και της απουσίας ελέγχων αλλά και διαδικασιών αξιολόγησης προσώπων και πρακτικών. Παρόλα αυτά, η έλλειψη μιας συντονισμένης προσπάθειας σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα που δημιουργεί και το πολιτικό κόστος που συνεπάγεται, συχνά προκαλούν τις αντιδράσεις των εμπλεκόμενων φορέων και καθυστερούν την εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, φαινόμενο το οποίο μπορεί και πρέπει να αμβλυνθεί στις σημερινές συνθήκες και με την πιστή εφαρμογή του Μνημονίου.

3γ4. Μεταρρυθμίσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον

Διευκόλυνση στην ίδρυση εταιρειών – απλοποίηση αδειοδότησης βιομηχανικών ομάδων – εφαρμογή οδηγίας υπηρεσιών

Σχεδόν σε όλα τα υποδείγματα μέτρησης της ανταγωνιστικότητας, αλλά και στις εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για το επιχειρείν (Doing Business) επισημαίνεται ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, υπάρχουσα ή/και επίδοξη, συναντά δυσκολίες και ενέχει σημαντικά κόστη, γεγονός που καθιστά τη χώρα μη ελκυστική για επενδύσεις είτε από εγχώριους είτε από διεθνείς επενδυτές.

Από την ίδρυση έως και την πτώχευση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, οι διαδικασίες, τα κόστη, οι χρόνοι που απαιτούνται είναι δυσανάλογα μεγάλοι σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες ευρωπαϊκές οικονομίες. Με αυτή την έννοια κάθε πρωτοβουλία που αίρει κάποια από τα εμπόδια, απλοποιεί και επιταχύνει διαδικασίες και μειώνει τα σχετικά κόστη δεν μπορεί παρά να αξιολογείται θετικά. Ειδικά σε ότι έχει να κάνει με τη διευκόλυνση των εξαγωγικών διαδικασιών και την υιοθέτηση της οδηγίας για τις Υπηρεσίες που αμβλύνει νομικά ή διοικητικά εμπόδια για την παροχή υπηρεσιών σε όλες τις χώρες της ΕΕ, οι πρωτοβουλίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες σε περιόδους όπου αναζητάται διεύρυνση της πελατειακής μας βάσης και ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.

Στο ίδιο πλαίσιο η λειτουργία των μοναδικών σημείων επαφής επιχειρήσεων και Κράτους (ένα είδος ΚΕΠ για επιχειρήσεις) έχει επίσης περιληφθεί στις εξαγγελίες σχεδόν κάθε Υπουργού Ανάπτυξης τα τελευταία έξι χρόνια, αλλά παρόλα αυτά η υλοποίησή τους καθυστερούσε.

Σημαντική είναι και η νομοθετική παρέμβαση ώστε να περιοριστούν τα φορολογικά εμπόδια για συγχωνεύσεις και εξαγορές. Έχει αναφερθεί αρκετές φορές στο παρελθόν ότι η δομή του ελληνικού παραγωγικού συστήματος δρα ανασταλτικά στη βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητάς του. Πολλές μικρές επιχειρήσεις και λίγες μεγάλες επιχειρήσεις χαρακτηρίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα αφενός την αδυναμία συγκρότησης μιας κρίσιμης μάζας μεγάλων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων με διεθνή παρουσία, αφετέρου αυξημένες δυσκολίες στη διείσδυση της καινοτομίας στην εγχώρια παραγωγή. Αποτέλεσμα είναι η διατήρηση συστημικών υστερήσεων που δεν επιτρέπουν την ενίσχυση της εξωστρέφειας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Συνεπώς, οι συγχωνεύσεις και η δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους που να μπορούν να αξιοποιήσουν οικονομίες κλίμακας τόσο στην πλευρά της προσφοράς όσο και στην πλευρά της ζήτησης, εξυπηρετούν την προσπάθεια μετασχηματισμού του ελληνικού παραγωγικού συστήματος προς αποδοτικότερη αξιοποίηση των πόρων του. Κάθε προσπάθεια για θεσμική υποστήριξη και διευκόλυνση στην υλοποίησή τους είναι επομένως επιθυμητή.

Απελευθέρωση Κλειστών επαγγελμάτων

Παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί τα τελευταία χρόνια προς την κατεύθυνση της σταδιακής άρσης των εμποδίων εισόδου που υφίστανται σε ορισμένα επαγγέλματα, εξακολουθούν να υπάρχουν στρεβλώσεις σε πολλές αγορές προϊόντος και συντελεστών παραγωγής, που τις εμποδίζουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά. Το IOBE έχει προτείνει από τον Ιούνιο του 2009 το άνοιγμα των κλειστών επαγγελμάτων και την κατάργηση των εμποδίων στη λειτουργία του ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Κατώτατες ή συνιστώμενες τιμές, καθορισμένα από το νόμο ποσοστά κέρδους, περιορισμένο ωράριο λειτουργίας σε διάφορους κλάδους, περιορισμοί στον ελλοιμενισμό κρουαζιερόπλοιων, περιορισμοί στην παρασκευή και διάθεση άρτου, περιορισμοί στις άδειες που εκδίδει ο δημόσιος τομέας για πλείστες δραστηριότητες, συνιστούν πρωτίστως εμπόδια εισόδου – αλλά και εξόδου - επιχειρήσεων από συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που δρουν περιοριστικά στη μεγιστοποίηση του ανταγωνισμού. Δευτερευόντως προσθέτουν κόστη στην παροχή κάποιων υπηρεσιών με αποτέλεσμα και οι σχετικές τιμές να διατηρούνται υψηλές.

Το Μνημόνιο επισημαίνει περιπτώσεις όπου πράγματι υπάρχουν στρεβλώσεις οι οποίες πρέπει να αρθούν, καθώς συνιστούν «προστατευμένες νησίδες» σε υπηρεσίες όπου μπορεί να λειτουργήσει θετικά ο ανταγωνισμός. Πλήθος απαγορεύσεων, περιορισμών και ελαχίστων αμοιβών / περιθωρίων κέρδους που υπάρχουν στα επαγγέλματα των νομικών, ορκωτών λογιστών, συμβολαιογράφων, φαρμακείων, αρχιτεκτόνων και μηχανικών θα αναπροσαρμοστούν ή θα καταργηθούν, με την ελληνική κυβέρνηση να καλείται να διαμορφώσει το νέο θεσμικό πλαίσιο.

Επιπροσθέτως, επισημαίνονται συγκεκριμένες δραστηριότητες όπως οι Οδικές Μεταφορές Εμπορευμάτων, όπου οι προτάσεις για κατάργηση όλων των περιπτώσεων περιορισμών στην πρόσβαση στο επάγγελμα των οδικών μεταφορέων εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ελαχίστων καθορισμένων τιμών, θα πρέπει να αποτελέσουν χρήσιμο οδηγό των σχετικών πρωτοβουλιών.

Ειδικά σε αυτό το πεδίο το IOBE είχε εκτιμήσει τις επιπτώσεις μιας πιθανής απελευθέρωσης, στην συγκεκριμένη αγορά αλλά και στην οικονομία από το 2006³⁴. Εκτιμούσε έτσι τότε ότι θα προέκυπταν μεταξύ άλλων: 1) Σημαντική υποχώρηση των κομίστρων (1,5%-2,5% ετησίως), με υποχώρηση και του πληθωρισμού κατά 0,2-0,3 ποσοστιαίες μονάδες ετησίως, 2) Αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων στον κλάδο (1%-2% ετησίως), με ενίσχυση της απασχόλησης (2%-4% ετησίως), 3) Σημαντική ενίσχυση της παραγωγικότητας (1,5%-2,5% ετησίως), 4) Υποχώρηση του λειτουργικού κόστους των επιχειρήσεων (2,5%-4,5% ετησίως). Επίσης εκτιμούσε ότι θα προκύψουν και ποιοτικά οφέλη όπως η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, η ανανέωση

³⁴ Παλάσκας Θ., Χ. Στοφόρος «Η κλειστή αγορά Φορτηγών Δημοσίας Χρήσης: Προβλήματα και προοπτικές». IOBE, 2006

του γηρασμένου στόλου, η μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η βελτίωση της οδικής ασφάλειας.

Ωστόσο, το σχέδιο νόμου που παρουσιάστηκε παρουσιάζει αρκετά προβλήματα με κυριότερο τη διατήρηση πολύ υψηλών εμποδίων εισόδου στον κλάδο. Είναι σαφές ότι το ζητούμενο στην περίπτωση αυτή είναι η δραστική μείωση του κόστους εισόδου στον κλάδο προκειμένου να αποκλιμακωθούν τα κόστη μεταφοράς και να ενισχυθεί ο ανταγωνισμός.

Σιδηρόδρομοι – Ενέργεια

Οι δύο συγκεκριμένες περιοχές που επισημαίνονται στο Μνημόνιο δεν έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, ούτε πάσχουν από τα ίδια προβλήματα. Στην περίπτωση του ΟΣΕ, η ανάγκη ριζικής αναδιάρθρωσης ενός οργανισμού που είναι ζημιογόνος και ο οποίος καθημερινά επιβαρύνει τα δημόσια οικονομικά, αποτελεί πρώτη προτεραιότητα. Όπως στην περίπτωση της Ολυμπιακής, έτσι και εδώ η εκπόνηση ενός σχεδίου εξυγίανσης ώστε να καταστεί πιο ελκυστικός ο οργανισμός αξιοποιώντας όλα τα πλεονεκτήματα που ακόμα διαθέτει (κτηριακές υποδομές, γη, κτλ) είναι απαραίτητο να προηγηθεί κάθε πιθανής αποκρατικοποίησης, καθώς το τίμημα θα πρέπει να αντανakλά τα δυνητικά οφέλη που μπορεί να αποκομίσει ο επενδυτής από την απόκτηση μέρους ή του συνόλου του οργανισμού και των εταιρειών του.

Αντίθετα στον χώρο της ενέργειας, τα προβλήματα είναι διαφορετικά και σχετίζονται κυρίως με τις συνθήκες και την πρόοδο της απελευθέρωσης, αλλά και τις επιμέρους παραμέτρους ενός συνολικότερου ενεργειακού σχεδιασμού της χώρας. Το Μνημόνιο επισημαίνει επιμέρους ανάγκες της αγοράς (απελευθέρωση χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, εξορθολογισμός τιμολογίων, υιοθέτηση νομοθεσίας για διαχωρισμό των δραστηριοτήτων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου) ενώ δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και των αρμοδιοτήτων της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας. Ειδικά άλλωστε στο τελευταίο, το IOBE έχει επισημάνει ότι η ουσιαστική ανεξαρτησία των Ρυθμιστικών Αρχών διασφαλίζεται με συνέχεια στη διοίκηση και χρηματοδότηση σε πολυετή βάση π.χ. από ίδια έσοδα που προέρχονται από τη ρυθμιζόμενη δραστηριότητα, τη στελέχωσή τους με υψηλής ειδίκευσης προσωπικό, τη δυνατότητά τους να προσφεύγουν στην αγορά για υπηρεσίες τεκμηρίωσης, μελετών και consulting, την υιοθέτηση περισσότερων διαδικασιών διαβούλευσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων φορέων, και τέλος τη μεγαλύτερη ευχέρεια των Ρυθμιστικών Αρχών να παρεμβαίνουν και στις κρατικές επιχειρήσεις, όταν αυτές ακολουθούν πρακτικές που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό.

Αποκρατικοποιήσεις

Η απόσυρση του Κράτους από τομείς προϊόντων και υπηρεσιών που ήδη παράγονται ανταγωνιστικά από τον ιδιωτικό τομέα (τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία, τουρισμός), αποτελεί πάγια θέση του IOBE και εντάσσεται στη βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας

της ελληνικής οικονομίας. Όπως όμως έχει τονίσει το IOBE, οι αποκρατικοποιήσεις δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσο για την αποδοτικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων. Γι' αυτό και δεν πρέπει να κρίνονται με βάση μόνο τα ταμειακά οφέλη, αλλά και με τη συνολικότερη επίπτωση στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Η δεδομένη δηλαδή ανάγκη για συγκέντρωση ενός συγκεκριμένου ποσού (1 δισ. ευρώ ετησίως την τριετία 2011-2013 βάσει του Μνημονίου) δεν θα πρέπει να αγνοεί το γεγονός ότι κάθε προσπάθεια αποκρατικοποίησης πρέπει να στοιχειοθετείται στη βάση πολλαπλών ωφελειών: διοικητικός και οργανωτικός εκσυγχρονισμός, διασφάλιση των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου, παροχή υψηλής ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών, επέκταση σε νέα προϊόντα, ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων. Διαχειριστικά κρίνεται απαραίτητο οι τελικές αποφάσεις να λαμβάνονται από ένα Υπουργείο, με την προετοιμασία όμως να αποτελεί ευθύνη του αρμόδιου Υπουργού. Βέβαια, όπως ήδη αναφέρθηκε, με δεδομένη την ανάγκη άμεσης μείωσης του δημοσίου χρέους, το κριτήριο αυτό πρέπει να «μετρήσει» ιδιαίτερα αυτή την κρίσιμη περίοδο

Εξάλλου, η ανάπτυξη και αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικά οφέλη, τόσο ταμειακά όσο και αναπτυξιακά. Σε σύγκριση με άλλες χώρες – μέλη της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Νότου, όπου η ανάπτυξη και αξιοποίηση της γης οδήγησε σε υπερβολές (π.χ. Ισπανία), η Ελλάδα βρίσκεται στην αντίθετη άκρη, με ελάχιστη ανάπτυξη και εκμετάλλευση των αντίστοιχων ευκαιριών.

3γ5. Προώθηση άμεσων ξένων επενδύσεων και εξαγωγών- E&A και καινοτομία

Η προώθηση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη χώρα και γενικότερα οι επενδύσεις σε στρατηγικούς κλάδους συνδέονται με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την άρση των εμποδίων εισόδου. Η Ελλάδα κατατάσσεται διεθνώς πολύ χαμηλά, τελευταία στον ΟΟΣΑ, στην εισροή ξένων επενδύσεων και αυτό οφείλεται αφενός σε εμπόδια εισόδου, χρονοβόρες διαδικασίες αδειοδότησης, αποτρεπτικό θεσμικό και φορολογικό σύστημα με συχνές αλλαγές και αφετέρου στη νοσοτροπία προστατευτισμού που χαρακτηρίζει τις πολιτικές ηγεσίες, τα συνδικάτα, τοπικές κοινωνίες, αλλά και αντιτιθέμενα επιχειρηματικά συμφέροντα.

Ιδιαίτερα σήμερα, με τις αποπνικτικές συνθήκες ρευστότητας και την έλλειψη κεφαλαίων που χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία, η άρση των ποικίλων εμποδίων στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι ακόμα επιτακτικότερη.

Υπάρχουν όμως καθυστερήσεις και στην αποδοτική αξιοποίηση εργαλείων που και σχετίζονται με το νέο αναπτυξιακό νόμο ο οποίος έχει ήδη καθυστερήσει, τις συμπράξεις Δημόσιου – Ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) και τα έργα του ΕΣΠΑ.

Η Ελλάδα επίσης εξακολουθεί να παρουσιάζει συστημικές υστερήσεις στο Εθνικό Σύστημα Καινοτομίας (ΕΣΚ). Βασικές παράμετροι του ΕΣΚ υστερούν (χαμηλές ιδιωτικές επενδύσεις σε Έρευνα και

Ανάπτυξη (E&A), φτωχές εξαγωγές προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, περιορισμένη συνεργασία πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, κ.α.), με την Ελλάδα να περιορίζεται στην υιοθέτηση καινοτομιών που αναπτύσσονται στο εξωτερικό. Δεν επενδύει έτσι στο δικό της αγωγό καινοτομίας, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να αναπτύξει μεσοπρόθεσμα νέα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Βρίσκεται έτσι στρατηγικά εγκλωβισμένη σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα μεταξύ φθηνών παραγωγών από τη μία πλευρά (χώρες χαμηλού κόστους) και ποιοτικά υπέρτερων παραγωγών (χώρες σημαντικών τεχνολογικών και παραγωγικών ικανοτήτων).

Συνεπώς οι δράσεις που σχεδιάζονται για την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας δεν είναι πολυτέλεια σε αυτή την περίοδο κρίσης, αλλά προϋπόθεση για βελτίωση κρίσιμων παραμέτρων του ΕΣΚ, και τελικά βελτίωση του περιεχομένου και της προστιθέμενης αξίας της ελληνικής παραγωγής.

3γ6.Διαρθρωτικά ταμεία και ταμείο συνοχής

Με δεδομένο τον περιορισμό λοιπών δημόσιων πόρων του ΠΔΕ, το ΕΣΠΑ αποτελεί αυτή τη στιγμή το μόνο χρηματοδοτικό³⁵ εργαλείο το οποίο διαθέτει η χώρα για να προσδώσει αναπτυξιακή διάσταση στην οικονομική πολιτική. Μέχρι σήμερα οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των προγραμμάτων είναι αρκετά μεγάλες, μεταξύ άλλων και εξαιτίας:

- Της μεταφοράς μεγάλου μέρους της υλοποίησης του Γ' ΚΠΣ, εντός της Δ' Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 και της παράτασης μέχρι τέλους του 2009 της περιόδου επιλεξιμότητας των δαπανών στο Γ' ΚΠΣ.
- Της νέας αρχιτεκτονικής του ΕΣΠΑ και το νέου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχων που διαφέρουν σημαντικά από τα αντίστοιχα του Γ' ΚΠΣ με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της ενσωμάτωσής τους στις προϋπάρχουσες δομές και συστήματα διαχείρισης και υλοποίησης.
- Ο θεσμός των εκχωρήσεων διαχειριστικών αρμοδιοτήτων που δημιούργησε προβλήματα στην ενιαία προσέγγιση του προγραμματισμού και της διαχείρισης και προσέθεσε γραφειοκρατικά εμπόδια και καθυστερήσεις.
- Η καθυστέρηση στην εφαρμογή του νέου θεσμού πιστοποίησης της διαχειριστικής επάρκειας των Δικαιούχων
- Η μη έγκαιρη ολοκλήρωση της εξειδίκευσης και του σχεδιασμού των δράσεων.

Το Μνημόνιο αναγνωρίζει την ανάγκη ταχύτερης υλοποίησης των έργων του ΕΣΠΑ, και βελτίωσης της απορρόφησης των Πόρων από τα Διαρθρωτικά ταμεία και το Ταμείο Συνοχής. Επισημαίνει την

³⁵ Τονίζεται το χρηματοδοτικό, διότι το κυριότερο αναπτυξιακό μέσο είναι βεβαίως οι διαρθρωτικές αλλαγές όπως θα επιχειρηματολογηθεί στην επόμενη ενότητα

ανάγκη ορισμού συγκεκριμένων δεσμευτικών εξαμηνιαίων στόχων για τις απαιτούμενες πληρωμές και την υιοθέτηση ενός μηχανισμού γρήγορης παραγωγής έργων. Αναφέρεται η ανάγκη για προώθηση τουλάχιστον 10 μεγάλων έργων κάθε χρόνο, με βάση τις προτεραιότητες που τίθενται σε επίπεδο πολιτικής και επισυνάπτει πίνακα με το ύψος των αιτήσεων που θα πρέπει να υποβληθούν μεταξύ 2010-2013.

Ωστόσο το IOBE θεωρεί ότι προϋπόθεση για την επιτυχία όλων αυτών των στόχων είναι η απλοποίηση των διαδικασιών στο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχων, αλλά και η αξιοποίηση της εμπειρίας από την υλοποίηση του Γ'ΚΠΣ. Ανεξάρτητα δηλαδή από τις όποιες καθυστερήσεις ή αστοχίες που παρατηρήθηκαν κατά την υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ, οι δομές που αναπτύχθηκαν, το ανθρώπινο δυναμικό που εκπαιδεύτηκε και τελικά η εμπειρία που έχει αρχίσει να σωρεύεται, δε μπορεί να αγνοηθεί.

Κάτω από αυτό το πρίσμα δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή χρόνος για ριζικές αναμορφώσεις του ΕΣΠΑ, καθώς αυτό προϋποθέτει την εκπόνηση ενδιάμεσων αξιολογήσεων. Είναι προτιμότερο η προσπάθεια να κατευθυνθεί στην εξειδίκευση των γενικών κατευθύνσεων και των προϋπολογισμών των αξόνων και των κωδικών προτεραιότητας, ώστε να προωθηθούν ενδεχομένως αλλαγές που υπαγορεύονται από τις πρόσφατες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και τις αναγκαίες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Σε κάθε περίπτωση η επιτάχυνση του κύκλου υλοποίησης των έργων, η απλοποίηση των διαδικασιών και η διασφάλιση της διοικητικής ικανότητας όλων των Διαχειριστικών Αρχών και των Ενδιάμεσων Φορέων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων πρέπει να αποτελέσουν το βασικό στόχο και σε αυτό το πεδίο της πολιτικής. Η επιτάχυνση και η απλοποίηση διαδικασιών μάλιστα δεν αντιβαίνει τις αρχές της διαφάνειας, καθώς περιορίζει τα πεδία όπου μπορεί να υπάρχει υποκειμενική ή επιλεκτική εφαρμογή των νόμων και απλοποιεί και τις ίδιες τις διαδικασίες ελέγχου.

4. Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις των διαρθρωτικών πολιτικών ενίσχυσης του ανταγωνισμού στην αγορά των μη εμπορεύσιμων αγαθών-υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας: Εκτιμήσεις για την ελληνική οικονομία

4α. Η αναγκαιότητα της άμεσης προώθησης των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία

Η δημοσιονομική προσαρμογή και η ανάκτηση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής πολιτικής. Ωστόσο, το Μνημόνιο συνεργασίας περιλαμβάνει εκτός των άλλων και μια σειρά σημαντικών διαρθρωτικών παρεμβάσεων (αναλυτικά παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες) που αποβλέπουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τον επαναπροσανατολισμό και την αναδιάρθρωση της οικονομίας προς τις επενδύσεις και τις εξαγωγές, την άνοδο της συνολικής εθνικής αποταμίευσης και εν κατακλείδι την ενίσχυση του μεσοπρόθεσμου δυναμικού ρυθμού ανόδου της οικονομίας. Θα πρέ-

πει εξ αρχής να γίνει σαφές ότι η εφαρμογή των διαρθρωτικών παρεμβάσεων δεν αποτελεί πρόσθετο βάρος ή καταναγκαστική υποχρέωση στο πλαίσιο του Μνημονίου για δημοσιονομική σταθερότητα, αλλά αναγκαίο στοιχείο μιας ολιστικής οικονομικής πολιτικής προσέγγισης πολλαπλών στόχων μέσω πολλαπλών εργαλείων πολιτικής. Η αποτελεσματική και πλήρης εφαρμογή των διαρθρωτικών παρεμβάσεων αποτελεί προϋπόθεση της επιτυχίας του όλου εγχειρήματος για τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας και την επαναφορά της σε διαδρομή διατηρήσιμης ανάπτυξης.

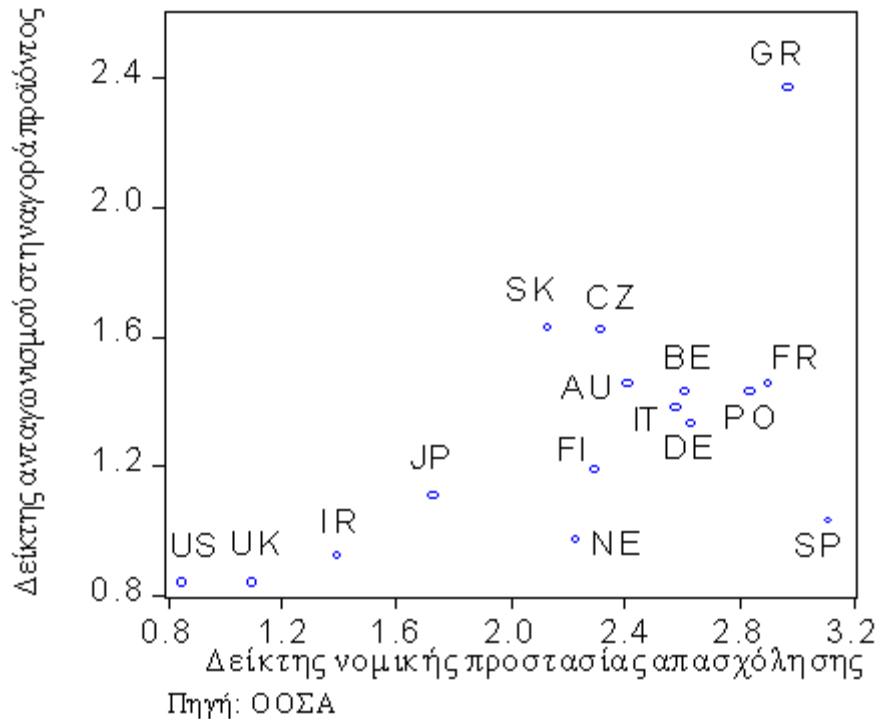
Σύμφωνα με τους διαθέσιμους διαρθρωτικούς δείκτες αλλά και τους δείκτες ανταγωνιστικότητας που καταρτίζονται από τον ΟΟΣΑ και την Παγκόσμια Τράπεζα³⁶, η ελληνική οικονομία, παρά την πρόοδο που έχει σημειώσει τα τελευταία χρόνια, κατέχει εξαιρετικά χαμηλή θέση στην ιεράρχηση των χωρών τόσο από την άποψη των αμέσων δεικτών, όσο και από την οπτική της επιβολής των νόμων ανταγωνισμού και των σχετικών ελέγχων, των δικαιωμάτων και φραγμών εισαγωγής σε κλάδους καθώς και της προστασίας στην αγορά εργασίας.

Το Διάγραμμα 6 απεικονίζει δύο βασικούς δείκτες που καταρτίζονται από τον ΟΟΣΑ για την παρακολούθηση της προόδου των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στις διάφορες χώρες μέλη, τον δείκτη ελέγχων και περιορισμών στην αγορά προϊόντος (Product Market Regulation index) και τον δείκτη νομικής προστασίας της απασχόλησης (Employment Protection Legislation index). Το διάγραμμα είναι αποκαλυπτικό για τη θέση της Ελλάδος σε διεθνές επίπεδο σχετικά με το βαθμό έντασης των υφισταμένων ρυθμίσεων και περιορισμών στην ελληνική οικονομία. Είναι σαφές, ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, και αυτή είναι η αισιόδοξη ανάγνωση αυτού του διαγράμματος. Είναι ευτύχημα που στην τρέχουσα δυσμενή συγκυρία υπάρχει αυτό το «διαρθρωτικό κενό» που πρέπει να καλυφθεί και να κλείσει.

³⁶ Ενδεικτικά αναφέρονται τα δοκίμια εργασίας της ομάδας WP1 του ΟΟΣΑ, οι εργασίες του Hoj (2007), Jean and Nicoletti (2008) καθώς και των Wolf et al (2009), οι οποίες έγιναν επίσης στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ. Στην έκδοση της Παγκόσμιας Τράπεζας Doing Business περιέχονται πολλές χρήσιμες στατιστικές διαρθρωτικής φύσεως για ένα μεγάλο αριθμό χωρών.

Διάγραμμα 6

Το διαρθρωτικό κενό: Ένταση ρυθμίσεων στην αγορά εργασία και προϊόντος

Με την αυστηρή και αποτελεσματική εφαρμογή των διαρθρωτικών παρεμβάσεων του Μνημονίου, η Ελλάδα θα προσεγγίσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας και μια σαφώς καλύτερη κατανομή των πόρων, συμβάλλοντας στην ευημερία των πολιτών. Στη νέα ισορροπία το προϊόν και απασχόληση θα είναι σε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα και ο πληθωρισμός θα έχει υποχωρήσει αισθητά. Επιπλέον, κατά τη μετάβαση στο νέο καθεστώς, οι ευεργετικές επιπτώσεις της εφαρμογής του προγράμματος μεταρρυθμίσεων θα εξουδετερώσουν - μερικώς τουλάχιστον - τις βραχυχρόνιες δυσμενείς επιπτώσεις στη οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση, της ακολουθούμενης έντονα περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής, καθιστώντας το όλο πρόγραμμα περισσότερο αποδεκτό κοινωνικά.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο στη διεθνή βιβλιογραφία όσο και στις τρέχουσες συζητήσεις πολιτικής στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, διακρίνεται μια σαφής στροφή αντιλήψεων και αναγνωρίζεται πλέον ότι, οι διαφορές στο κατά κεφαλή ΑΕΠ, καθώς και στους ρυθμούς ανόδου μεταξύ οικονομιών, οφείλονται περισσότερο σε διαρθρωτικής φύσεως αδυναμίες και υστερήσεις, παρά σε διαφορές στο επίπεδο της τεχνολογικής προόδου, που έως πρόσφατα θεωρούνταν ως ο κύριος παράγοντας για σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ χωρών (catching up process).

Οι προτάσεις για μεταρρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο δεν αποτελούν κάτι το νέο. Η προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που ενισχύουν τον ανταγωνισμό και η αναγκαιότητα αλλαγής αναπτυξιακού προτύπου της ελληνικής οικονομίας έχει επισημανθεί με έμφαση και σε άλ-

λα πρόσφατα δημοσιεύματα και συλλογικούς τόμους καθώς και στις Εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος³⁷. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί και η πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ 'Greece at a glance' (2010), όπου τονίζεται η ανάγκη άμεσης ταχύτατης εφαρμογής ενός ευρέως φάσματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα ως η μόνη λύση για την ενίσχυση της παραγωγικότητας, τη διατηρήσιμη ανάπτυξη και τη μόνιμη βελτίωση των διαρθρωτικών ανισορροπιών

Η διαφορά του Μνημονίου σε σχέση με τα δημοσιεύματα που αναφέρθηκαν, έγκειται στο ότι οι προτάσεις που περιέχονται σε αυτό αποτελούν πλέον νόμο του κράτους και κατά συνέπεια πρέπει να εφαρμοστούν. Ωστόσο, είναι άξιο σχολιασμού ότι τα διάφορα σενάρια μεσοπρόθεσμων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, που έχουν καταρτιστεί από τους εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ και της Ε.Ε, δεν περιλαμβάνουν τις θετικές επιδράσεις των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στις προβολές του ΑΕΠ. Η ενσωμάτωση των πρόσθετων επιδράσεων από μεταρρυθμίσεις, έστω αξιολογικά, θα έδινε μια διαφορετική, πιο αισιόδοξη, εικόνα των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας και θα βοηθούσε στη διαμόρφωση διαφορετικής γνώμης τόσο από τους κοινωνικούς εταίρους στο εσωτερικό της χώρας όσο και στις διεθνείς αγορές. Στο ζήτημα αυτό, της αποτίμησης δηλαδή των επιπτώσεων των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία, στρεφόμαστε στη συνέχεια.

4β. Η αποτίμηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων

Στο IOBE, στο πλαίσιο της ανάλυσης των επιπτώσεων στην ελληνική οικονομία από την εφαρμογή των μέτρων που περιέχονται στο Μνημόνιο, εκπονήθηκε μια ειδική μελέτη που εστιάζει σε μια κατηγορία διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που αποσκοπούν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού στον τομέα των μη εμπορευσίμων αγαθών-υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας.

Η επιλογή του τομέα των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών καθώς και της αγοράς εργασίας, πέραν της μεγάλης σημασίας τους για την εθνική οικονομία³⁸, και για τα οποία άλλωστε το Μνημόνιο κάνει ρητή αναφορά, έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα διότι η ενίσχυση του ανταγωνισμού και της ευκαμψίας σε τομείς που δεν εκτίθενται στο διεθνή ανταγωνισμό όπως οι προαναφερθέντες, αφήνει μεγαλύτερα περιθώρια βελτίωσης και ταχύτερης ανακατανομής και κατεύθυνσης των παραγωγικών πόρων σε τομείς υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και εξωστρέφειας. Για μια μικρή οικονομία όπως η ελληνική, που ανήκει στην Ευρωζώνη, αυτό αποτελεί στοιχείο που θα συμβάλλει στην αξιοποίηση των δυναμικών ωφελειών από τη συμμετοχή στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Είναι γεγονός, και αυτό υποστηρίζεται από πολλές εμπειρικές μελέτες, ότι η ενίσχυση του ανταγωνισμού ωθεί τις επιχειρήσεις σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα καθώς και σε αναζήτηση προηγμένης τεχνολογικής καινοτομίας, παράγοντες που πρωτίστως ενισχύουν τη συνολική παραγωγικότητα των παραγωγικών συντελεστών. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η απελευθέρωση των

³⁷ Το IOBE, αλλά και οι περισσότερες τράπεζες έχουν τοποθετηθεί σχετικά με εκδόσεις και μελέτες τους.

³⁸ Στην Ελλάδα ο τομέας των υπηρεσιών, που παράγει κυρίως μη εμπορεύσιμα αγαθά, καλύπτει περισσότερο από το 75% της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας.

αγορών και η ενίσχυση του ανταγωνισμού περιορίζουν τις υπερβολικές προσόδους που δημιουργούν οι ατελείς ανταγωνιστικές συνθήκες ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών, τις οποίες μάλιστα συνήθως καρπώνονται οργανωμένες μειοψηφικές ομάδες, με τελικό αποτέλεσμα την καλύτερη ευθυγράμμιση της παραγωγικότητας με τον πραγματικό μισθό και την πτώση του πληθωρισμού.

Ο περιορισμός της υπερπροστασίας της εργασίας και η άμβλυση των δυσκαμψιών στην αγορά εργασίας αποτελούν δύο άλλους σημαντικούς δυνητικούς παράγοντες για την ενίσχυση της απασχόλησης, ενώ η κατάλυση των φραγμών εισόδου στις αγορές και η πάταξη της γραφειοκρατίας και των λοιπών εμποδίων στην επιχειρηματικότητα μπορούν να δώσουν πρόσθετα σημαντικά οφέλη σε όρους απασχόλησης και προϊόντος αλλά και βελτίωσης του επιχειρηματικού κλίματος συμβάλλοντας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επιπλέον, ο τομέας των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών περιλαμβάνει και τις επιχειρήσεις δικτύων, για τις οποίες υπάρχουν σημαντικά εμπόδια εισαγωγής στον κλάδο, αλλά και σημαντική ιδιοκτησία του δημοσίου που δημιουργεί πρόσθετες αναποτελεσματικότητες.

Στην εργασία αυτή επιχειρείται:

1. Να αποτιμηθούν οι επιπτώσεις των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα βασικά μακρομεγέθη.
2. Να γίνουν γενικές υποδείξεις για τον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό τους και
3. Να εξεταστούν οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις των μεταρρυθμίσεων, ποιες δηλαδή μεγάλες κοινωνικές ομάδες ωφελούνται σχετικά περισσότερο από αυτές.

Με άλλα λόγια, τα ερωτήματα που τίθενται μπορούν να διατυπωθούν κατά σαφή τρόπο που να επιτρέπει και την ποσοτική ανάλυση ως εξής: αν στην ελληνική οικονομία εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, όπως αυτό που προβλέπεται στο Μνημόνιο, και οι συνθήκες ανταγωνισμού και ευκαμψίας στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και στην αγορά εργασίας, προσεγγίσουν αυτές που ισχύουν στις αντίστοιχες αγορές της Ευρωζώνης, τότε ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στο προϊόν, την απασχόληση, τις τιμές κλπ; Και δεύτερον, ποια θα πρέπει να είναι η ιεράρχηση και ο βαθμός συγχρονισμού των παρεμβάσεων ώστε να ελαχιστοποιηθούν τυχόν βραχυχρόνια κόστη; Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά δίδεται με τη διατύπωση και συγκριτική αξιολόγηση εναλλακτικών σεναρίων που καταρτίζονται με τη χρήση του εμπειρικού υποδείγματος GIMF.

Η εργασία αυτή αποτελεί δείγμα μιας γενικότερης ερευνητικής προσπάθειας αλλά και αντίληψης του IOBE για την οικονομική πολιτική που αποβλέπει σε παρεμβάσεις και εποικοδομητική κριτική της ασκούμενης οικονομικής και διαρθρωτικής πολιτικής, με την κατάθεση στο δημόσιο διάλογο εξειδικευμένων και κατά το δυνατόν, ποσοτικοποιημένων προτάσεων.

Ανάλογες πρόσφατες θεωρητικές και εμπειρικές εργασίες έχουν γίνει από τους Blanchard και Giavazzi (2003), Bayoumy T. Laxton και P. Pessenti (2004) F. D' Auria et al. (2009), Forni et al. (2009), που αναδεικνύουν την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων και εργασίας ως βασικό παράγοντα για σημαντική, μόνιμη, μεσοπρόθεσμη ενίσχυση του επιπέδου του προϊόντος, των επενδύσεων, της απασχόλησης αλλά και της ευημερίας των πολιτών.

4γ. Το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GIMF του ΔΝΤ

Είναι πλέον αναγνωρισμένο ότι η αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δυνατότητα να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή από το κοινό. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής, η σύγχρονη ποσοτική μακροοικονομική πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με κατάλληλα οικονομικά υποδείγματα που αποτελούν τυπικές και λεπτομερείς αναπαραστάσεις των αλληλεπιδράσεων των από κοινού αποφάσεων των οικονομικών μονάδων και των οικονομικών αρχών σ' ένα συνεπές και αυστηρά εξειδικευμένο θεωρητικό πλαίσιο. Τα υποδείγματα, πέραν βέβαια ότι χρησιμοποιούνται για να απαντηθούν ερωτήματα διαμόρφωσης πολιτικής, αποτελούν επιπλέον και αποτελεσματικά μέσα επικοινωνίας των προτάσεων πολιτικής με το κοινό.

Στην εργασία αυτή το βασικό αναλυτικό εργαλείο για την αποτίμηση αλλά και τη διαμόρφωση των συμπερασμάτων και προτάσεων πολιτικής είναι μια εκδοχή δύο περιοχών ελέγχου (Ελλάδα και Ευρωζώνη) του πολυεθνικού πολυκλαδικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας GIMF (Global Integrated Monetary and Fiscal Model), που πρόσφατα καταρτίστηκε στο ΔΝΤ (M. Kumhof et al. 2010).³⁹ Το GIMF είναι ένα νεοκείνσιανό δυναμικό στοχαστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας (DSGE), αρκετά λεπτομερές ώστε να μπορεί να τεθεί μεγάλο εύρος ερωτημάτων πολιτικής και να δοθούν οι αντίστοιχες απαντήσεις μέσω εναλλακτικών σεναρίων. Το υπόδειγμα είναι πολυκλαδικό και η θεωρητικά ισχυρή μικροοικονομική του θεμελίωση βοηθά στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Το υπόδειγμα χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό ρεαλισμού, δηλαδή από επαρκή αριθμό πραγματικών και ονομαστικών ατελειών (δυσκαμψιών), οι οποίες εκτείνονται μεταξύ τομέων, ενώ μορφές μονοπωλιακού ανταγωνισμού χαρακτηρίζουν την αγορά εργασίας και προϊόντος. Η αγορά των εισροών είναι πλήρως ανταγωνιστική. Η ύπαρξη κόστους προσαρμογής (επενδύσεις, εισαγωγές), αλλά και η διαμόρφωση εξωγενών συνθηκών στην κατανάλωση μαζί με τα άλλα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν, επιτρέπουν μια αρκετά ρεαλιστική βραχυχρόνια δυναμική συμπεριφορά του υποδείγματος σε εξωγενείς διαταραχές.

Οι οικονομικές μονάδες διαμορφώνουν τις προσδοκίες τους ορθολογικά με βάση το υπόδειγμα, ωστόσο, χαρακτηριστικό στοιχείο του υποδείγματος είναι ότι η διάρθρωσή του επιτρέπει τη δημιουργία ισχυρών δημοσιονομικών επιδράσεων σε περίπτωση προσομοιώσεων με αλλαγές της φο-

³⁹ Το υπόδειγμα GIMF ανήκει στην τελευταία γενιά DSGE υποδειγμάτων, με προσανατολισμό στην ανάλυση πολιτικής και αποτελεί προϊόν εξελικτικής διαδικασίας που άρχισε στο ΔΝΤ προ εικοσαετίας με τη σειρά των υποδειγμάτων Multimod. Το 2004, όταν οικονομικός σύμβουλος του ταμείου ήταν ο Ken Rogoff, παρουσιάστηκε το πρώτο πολυεθνικό DSGE, το γνωστό ως GEM. Το GIMF είναι η μετεξέλιξη του GEM.

ρολογίας ή των δημοσίων δαπανών. Το στοιχείο αυτό είναι ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα του GIMF σε σχέση με τα άλλα νεοκείνσιανά DSGE που χρησιμοποιούνται σε διεθνείς οργανισμούς και κεντρικές τράπεζες, στα οποία η δημοσιονομική πολιτική είναι σχεδόν ουδέτερη.

Η εκδοχή του GIMF που έχει αναπτυχθεί στο IOBE συνίσταται σε δύο όμοια από άποψη διάρθρωσης, υποδείγματα για την Ελλάδα και την Ευρωζώνη, τα οποία συνδέονται κυρίως με τις μεταβλητές διεθνούς εμπορίου αλλά διαφοροποιούνται από τις τιμές που παίρνουν οι βασικές τους παράμετροι κατά την διαδικασία διαμέτρησης (calibration). Με βάση τα ελληνικά εθνικολογιστικά στοιχεία αλλά και τα αποτελέσματα ποικίλων εμπειρικών ερευνών για την ελληνική οικονομία, επιτεύχθηκε διαμέτρηση που παριστά ικανοποιητικά τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας σε κατάσταση μακροχρόνιας ισορροπίας (steady state)⁴⁰ για το έτος βάσης. Για την οικονομία της Ευρωζώνης χρησιμοποιήθηκαν τιμές των παραμέτρων από το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας της EKT [Coenen et al. (2007) και Christoffel et al. (2008)].

Το υπόδειγμα υποθέτει ατελή ανταγωνισμό στην αγορά προϊόντων και εργασίας ο οποίος εκφράζεται με την ύπαρξη περιθωρίων (mark-ups) των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών πάνω στο οριακό κόστος τους (ανταγωνιστική τιμή), αλλά και του μισθού πάνω στο οριακό προϊόν της εργασίας (ανταγωνιστικό μισθό). Η ενίσχυση του ανταγωνισμού ισοδυναμεί με περιορισμό των περιθωρίων ή ισοδύναμα με αύξηση της διαφοροποίησης των προϊόντων και της εργασίας.

4δ. Η διατύπωση των σεναρίων και αποτελέσματα

Για το σκοπό αυτό κατασκευάζεται αρχικά ένα σενάριο στάσιμης μακροοικονομικής ισορροπίας για μια μακρά χρονική περίοδο, στο οποίο τα περιθώρια (mark-ups) της Ελλάδος στον τομέα των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα στην Ευρωζώνη, διατηρώντας τις τιμές τους στις τιμές του έτους βάσης της διαμέτρησης. Ειδικότερα, το mark-up στην ελληνική αγορά των μη εμπορεύσιμων είναι 1,6 και στη αγορά εργασίας 1,5. Τα αντίστοιχα mark-ups την Ευρωζώνη είναι 1,35 και για τις δύο αγορές. Το σενάριο αυτό ονομάζεται 'σενάριο αναφοράς προ των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων'. Στη συνέχεια προσομοιώνεται το υπόδειγμα, ενώ παράλληλα προσαρμόζονται ταυτόχρονα τα περιθώρια (mark-ups) της αγοράς των μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών αλλά και της αγοράς εργασίας, ώστε σταδιακά, σε διάστημα πέντε ετών, να υποχωρήσουν κατά 15% και 10% από τις αρχικές τους τιμές, προσεγγίζοντας τις αντίστοιχες τιμές στη ζώνη του ευρώ⁴¹. Η υποχώρηση αυτή αντανάκλα την επίπτωση στα περιθώρια (mark-ups) των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην αγορά των μη εμπορευσίμων και στην αγορά εργασίας, οι οποίες υποτίθεται στο παρόν υπόδειγμα ότι εφαρμόζονται σταδιακά. Ωστόσο, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η παρούσα εργασία δεν εξειδικεύει επακρι-

⁴⁰ Η διαμέτρηση των εθνικολογιστικών μεγεθών έγινε στους μέσους όρους της περιόδου 2000-2007, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις έγιναν και αξιολογικές προσαρμογές.

⁴¹ Τούτο, επιτυγχάνεται με την ενδογενεποίηση και εισαγωγή αυτοπαλινδρόμων σχημάτων για την περιγραφή της εξέλιξης των δυο mark-ups.

βώς τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που οδηγούν σε αυτή τη συγκεκριμένη μείωση των περιθωρίων, αλλά υποθέτει ευλόγως ότι η εφαρμογή όλων των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στο Μνημόνιο επιτυγχάνει το στόχο αυτό. Τέλος, οι προσομοιώσεις διενεργούνται με την υπόθεση της πλήρους γνώσης των μελλοντικών διαταραχών και επομένως προεξοφλούνται από τις οικονομικές μονάδες κατά την δυναμική επίλυση του υποδείγματος (perfect foresight forward solution) .

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται οι μακροχρόνιες επιδράσεις της ταυτόχρονης εφαρμογής των δυο διαταραχών σε ορισμένα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη αλλά και της μεμονωμένης διαταραχής στο mark-up στην αγορά προϊόντος και στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 5

Μακροχρόνιες επιπτώσεις διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη (ποσοστιαίες αποκλίσεις από την προσομοίωση προ των μεταρρυθμίσεων)

	Τομέας μη εμπορευσίμων	Αγορά εργασίας	Μη εμπορεύσιμα και αγορά εργασίας
ΑΕΠ	13,5	3,2	17,0
Ιδ. Κατανάλωση	15,5	3,7	19,6
Ιδ. Επένδυση	12,4	2,8	15,6
Πραγμ. Μισθός	12,8	-0,6	12,2
Απασχόληση	1,5	3,4	4,8
Εξαγωγές	8,4	2,0	10,5
Εισαγωγές	6,4	1,7	8,3
Μερίδιο εργασίας	0,0	1,3	1,3

Τα αποτελέσματα δείχνουν την εξαιρετικά θετική μακροχρόνια επίδραση στις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές από την ταυτόχρονη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας. Το προϊόν, η κατανάλωση και οι επενδύσεις, καθώς και ο πραγματικός μισθός στη νέα ισορροπία, βρίσκονται σε σαφώς υψηλότερα επίπεδα από τα επίπεδα της ισορροπίας προ των μεταρρυθμίσεων. Ειδικότερα, το ΑΕΠ στη νέα ισορροπία είναι κατά 17% υψηλότερο σε σχέση με την τιμή του στο προ των μεταρρυθμίσεων σενάριο. Η επίδραση στην απασχόληση (σε ώρες) είναι ασθενέστερη (3,4%) κυρίως λόγω της αύξησης του πραγματικού μισθού. Επίσης μεγάλη και συνεχή άνοδο εμφανίζει και το κεφαλαιακό απόθεμα όπως και οι ιδιωτικές επενδύσεις. Στη νέα ισορροπία το κεφαλαιακό απόθεμα είναι περίπου κατά 16,5% υψηλότερο από την τιμή του στη βάση. Η πραγματική υποτίμηση συμβάλει στη βελτίωση των εισαγωγών και των εξαγωγών. Το δημοσιονομικό έλλειμμα (κεντρικής κυβέρνησης και πρωτογενές) ως ποσοστό του ΑΕΠ, καθώς και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, βραχυχρόνια εμφανίζουν σαφή βελτίωση και στη συνέχεια, επιστρέφουν στις μακροχρόνιες τιμές ισορροπίας. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ δέχεται βέβαια τις ευεργετικές επιδράσεις της μείωσης των ελλειμμάτων και μακροχρόνια.

Ο πραγματικός μισθός αυξάνεται σημαντικά στη νέα ισορροπία, γεγονός που πρέπει να αποδοθεί στην άνοδο της παραγωγικότητας και στην πτώση των τιμών. Ο πληθωρισμός των μη εμπορευσίμων σε σχέση με το πληθωρισμό σε επίπεδο καταναλωτή εμφανίζει βραχυχρόνια πτώση και μετά επανέρχεται στη βάση.

Η περιγραφή της μετάβασης από τη αρχική ισορροπία προ των μεταρρυθμίσεων στη νέα, γίνεται κυρίως γραφικά με τα Διαγράμματα 2 έως 4. Στα Διαγράμματα 5 και 6 καταγράφονται οι διαφορές στις διαδρομές προσαρμογής στην ισορροπία των πραγματικών μεταβλητών μεταξύ των δυο μεταρρυθμίσεων. Στην περίπτωση των μεμονωμένων μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας η κατανάλωση για τρεις περιόδους υποχωρεί κάτω από την προσομοίωση αναφοράς (Διάγραμμα 6), παρασύροντας και το συνολικό προϊόν σε οριακή υποχώρηση κάτω από τη βάση για μια περίοδο. Η επίδραση αυτή οφείλεται στη συμπεριφορά του πραγματικού μισθού που σε όλη την περίοδο προσομοίωσης παραμένει ελαφρά κάτω από την προσομοίωση αναφοράς αλλά και στην άνοδο των πραγματικών επιτοκίων από την πτώση του πληθωρισμού. Η συμπεριφορά του πραγματικού μισθού οφείλεται στο γεγονός ότι τα συνδικάτα χάνουν διαπραγματευτική ισχύ με την εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ο ονομαστικός μισθός υποχωρεί, ωστόσο λόγω της ύπαρξης κόστους προσαρμογής οι τιμές υποχωρούν λιγότερο με αποτέλεσμα ο πραγματικός μισθός να ακολουθεί διαδρομή κάτω από την προσομοίωση αναφοράς. Αντιθέτως, οι επενδύσεις και στις δυο μεμονωμένες προσομοιώσεις ακολουθούν σταθερή ανοδική τροχιά που αποδίδεται στις προσδοκίες για αύξηση του προϊόντος. Θα πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, ότι και στις δυο μεμονωμένες προσομοιώσεις, η κατανάλωση υπολείπεται της ανόδου του προϊόντος, αφήνοντας περιθώρια για συσσώρευση κεφαλαίου.

Τα αποτελέσματα των μεμονωμένων προσομοιώσεων αθροιστικά προσεγγίζουν τα αποτελέσματα της προσομοίωσης που διενεργείται με την ταυτόχρονη εφαρμογή των δύο διαταραχών. Επομένως, με βάση αυτό το αποτέλεσμα, μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι όποτε και να εφαρμοστούν χρονικά οι διαρθρωτικές παρεμβάσεις και ανεξάρτητα από τη σειρά υλοποίησης, δεν έχει σημασία αφού το συνολικό αποτέλεσμα θα είναι τελικά σχεδόν το ίδιο. Ωστόσο, τα αποτελέσματα των προσομοιώσεων έδειξαν ότι υπάρχει ένα ζήτημα άριστου χρόνου εφαρμογής και σχεδιασμού των μεταρρυθμίσεων και ότι η ταυτόχρονη εφαρμογή τους είναι προτιμότερη. Ο λόγος είναι ότι οι επιδράσεις από την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στην αγορά των μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών υπερκαλύπτει τα βραχυχρόνια κόστη που προέρχονται από την μεμονωμένη εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας. Ειδικότερα, το ασθενές σημείο είναι η πτώση του πραγματικού μισθού που παρατηρείται στη συγκεκριμένη μεμονωμένη διαταραχή στην αγορά εργασίας. Η πρόταση πολιτικής που υποστηρίζεται από τα αποτελέσματα αυτής της εργασίας υποδεικνύει, ότι είναι προτιμότερο οι μεταρρυθμίσεις να αρχίζουν από την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, όπου εξ' αρχής έχουν θετικές επιδράσεις δημιουργώντας κλίμα αισιοδοξίας και να ακολουθούν οι πιο επώδυνες, σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Η πρόταση αυτή έχει γίνει

και από τους Blanchard and Giavazzi (2003) οι οποίοι διέγνωσαν το αποτέλεσμα της μείωσης του πραγματικού μισθού σε θεωρητικό υπόδειγμα.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών ενισχύει μακροχρόνια το μερίδιο της εργασίας στο προϊόν. Το μερίδιο της εργασίας στην προστιθέμενη αξία συνδέεται αντίστροφα με την τιμή του mark-up της συγκεκριμένης αγοράς. Στο Διάγραμμα 12 παρουσιάζεται η εξέλιξη των μεριδίων της εργασίας και του κεφαλαίου στην προστιθέμενη αξία μετά την διαταραχή στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών. Το μερίδιο της εργασίας, μετά την διαταραχή αυτή, είναι μακροχρόνια κατά 1,3% υψηλότερο σε σχέση με την τιμή του στην προσομοίωση αναφοράς.

Προκειμένου να εξεταστεί η εξάρτηση των αποτελεσμάτων από τις υποθέσεις της αρχικής διαμέτρησης, έγινε μια ανάλυση ευαισθησίας αλλάζοντας ορισμένες βασικές παραμέτρους του υποδείγματος (βλ. Παράρτημα Α). Συγκεκριμένα, επαναλήφθηκε η ίδια ακριβώς διαδικασία της ταυτόχρονης εφαρμογής των δυο διαταραχών στις αγορές προϊόντος και εργασίας δυο φορές. Στην πρώτη προσομοίωση, το αντίστροφο της ελαστικότητας υποκατάστασης στη συνάρτηση κατανάλωσης, από την αρχική τιμή 5 που είχε τεθεί στην προσομοίωση βάσης πήρε τη νέα τιμή 0,99. Στη δεύτερη προσομοίωση, η ελαστικότητα της εργασίας ως προς τον πραγματικό μισθό, από 0,36 που ήταν στην αρχική προσομοίωση αναφοράς πήρε τώρα την τιμή 0,6. Τα αποτελέσματα που περιέχονται στον Πίνακα 1Α του παραρτήματος διαφοροποιούνται από αυτά που περιέχονται στον Πίνακα 1, πράγμα αναμενόμενο, ωστόσο η ποιοτική φύση των αποτελεσμάτων δεν αλλοιώνεται. Ο έλεγχος αυτός έδειξε, ότι η επίδραση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα μακρο-μεγέθη της ελληνικής οικονομίας είναι ισχυρή και τα αποτελέσματα είναι σταθερά (robust) στις αλλαγές των παραμέτρων.

Στο Παράρτημα Β παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ενός άλλου ελέγχου που αποσκοπεί να δείξει τις επιδράσεις στα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας αν οι μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις στη αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και υπηρεσιών δεν εφαρμοστούν αυστηρά και αποτελεσματικά και τα mark-ups δεν υποχωρήσουν στο επιθυμητό επίπεδο των 1,35. Συγκεκριμένα διενεργούνται δυο προσομοιώσεις. Στην πρώτη, το mark-up στην αγορά των μη εμπορευσίμων υποχωρεί σταδιακά στο 1,40 και στη δεύτερη στο 1,5 από την αρχική του τιμή 1,6. Οι επιδράσεις των παρεμβάσεων αυτών είναι βέβαια σημαντικά ασθενέστερες συγκρινόμενες με αυτές της πλήρους και αποτελεσματικής εφαρμογής των μέτρων (Πίνακας 1). Τα αριθμητικά αποτελέσματα περιλαμβάνονται στον Πίνακα 1.Β. του Παραρτήματος Β. Ο έλεγχος αυτός επιβεβαιώνει την άποψη ότι η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων πρέπει να γίνει με μεγάλη επιμέλεια και αποτελεσματικότητα ώστε να είναι δυνατή η μέγιστη δυνατή ωφέλεια.

4ε. Σύνοψη και τελικές παρατηρήσεις

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από αυτή την εργασία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: Η εφαρμογή των προτάσεων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο και συνδέονται με την ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και κυρίως υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας ώστε οι συνθήκες ανταγωνισμού στην Ελλάδα να συγκλίνουν στα επίπεδα των συνθηκών που επικρατούν στις χώρες της ζώνης του ευρώ, είναι σαφώς επωφελής. Οι προσομοιώσεις που διενεργήθηκαν έδειξαν ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές έχουν ισχυρότατες, μακροχρόνιες, θετικές επιδράσεις στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Η επίδραση στον πληθωρισμό είναι ευεργετική όπως αναμενόταν. Γενικά, τα αποτελέσματα είναι εύλογα και βρίσκονται σε συνάφεια, από άποψη τάξης μεγέθους των επιδράσεων, με τα αποτελέσματα άλλων, ιδίου τύπου μελετών που διενεργήθηκαν για άλλες χώρες. Επιπλέον, είναι σχετικά σταθερά σε μεταβολές βασικών παραμέτρων του υποδείγματος. Η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων θα πρέπει να γίνει άμεσα και παράλληλα με την εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής σταθεροποίησης, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι βραχυχρόνιες αρνητικές επιπτώσεις της δεύτερης. Το Μνημόνιο περιέχει μια συνολική πρόταση πολιτικής, και για το λόγο αυτό πρέπει να εφαρμοστεί συνολικά με όλα τα διαθέσιμα μέσα, με συνέπεια και αποτελεσματικότητα για να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα και να επιτευχθούν όλοι οι στόχοι που έχουν τεθεί. Το γεγονός ότι η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με τους άλλους εταίρους της ευρωζώνης στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών είναι ευτύχημα, υπό την έννοια ότι τα οφέλη μπορεί να προκύψουν στην αμέσως επόμενη κρίσιμη περίοδο. Η κάλυψη του διαρθρωτικού κενού και η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας στους μέσους όρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπορίζει μεγάλα οφέλη στη χώρα σε όρους προϊόντος και απασχόλησης. Επιπλέον, θα έχει και ένα αναδιανεμητικό ρόλο, ενισχύοντας το μερίδιο της εργασίας.

Οι επιπτώσεις των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα μακρο-μεγέθη της ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να ενσωματωθούν, έστω αξιολογικά, στα μακροοικονομικά σενάρια που καταρτίστηκαν από τους εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ και της ΕΕ, πάνω στα οποία στήριξαν και τις προτάσεις πολιτικής που διαμόρφωσαν. Για παράδειγμα, ένας υψηλότερος ρυθμός ανόδου του ονομαστικού ΑΕΠ από αυτόν που έχει υποτεθεί θα δώσει μια σαφώς πιο αισιόδοξη εικόνα των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας τόσο στο εσωτερικό όσο και προς τις διεθνείς αγορές. Αναγκαστικά δε, θα οδηγήσει και σε αναθεώρηση κάποιων άλλων πολιτικών.

Παράρτημα Α

Πίνακας 1.Α.

Ανάλυση ευαισθησίας-Ποσοστιαίες αποκλίσεις από την προσομοίωση προ των μεταρρυθμίσεων

	Προσομοίωση βάσης	$1/\gamma = 0,99$ (5,0)	$\eta = 0,6$ (0,36)
ΑΕΠ	17,0	16,8	18,6
Ιδ. Κατανάλωση	19,6	19,2	21,4
Ιδ. Επένδυση	15,6	14,9	16,8
Πραγμ. Μισθός	12,2	11,9	11,8
Απασχόληση	4,8	4,9	6,4
Εξαγωγές	10,5	10,3	11,6
Εισαγωγές	8,3	8,0	8,9
Μερίδιο εργασίας	1,3	1,3	1,3

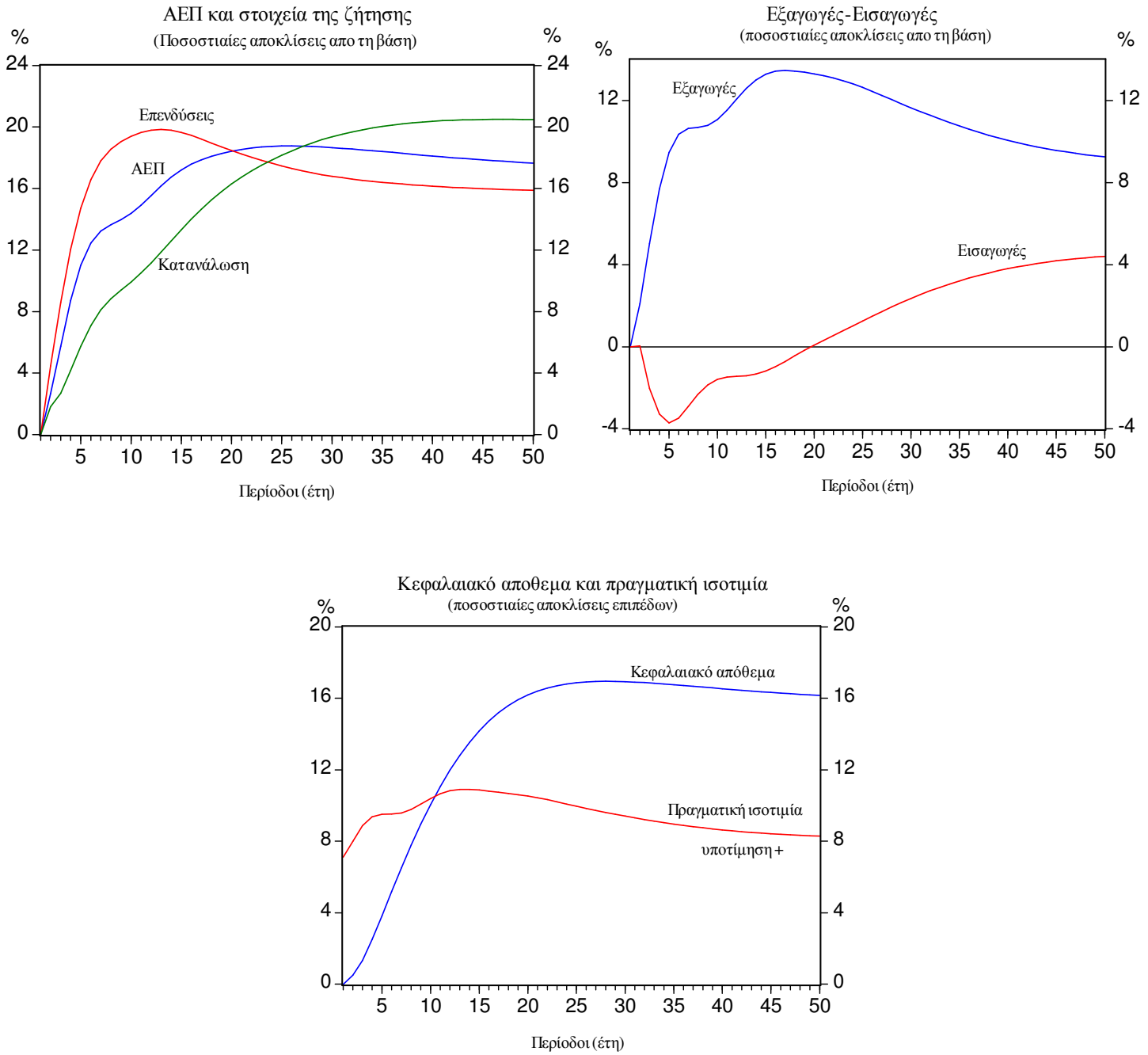
Παράρτημα Β

Πίνακας 1.Β.

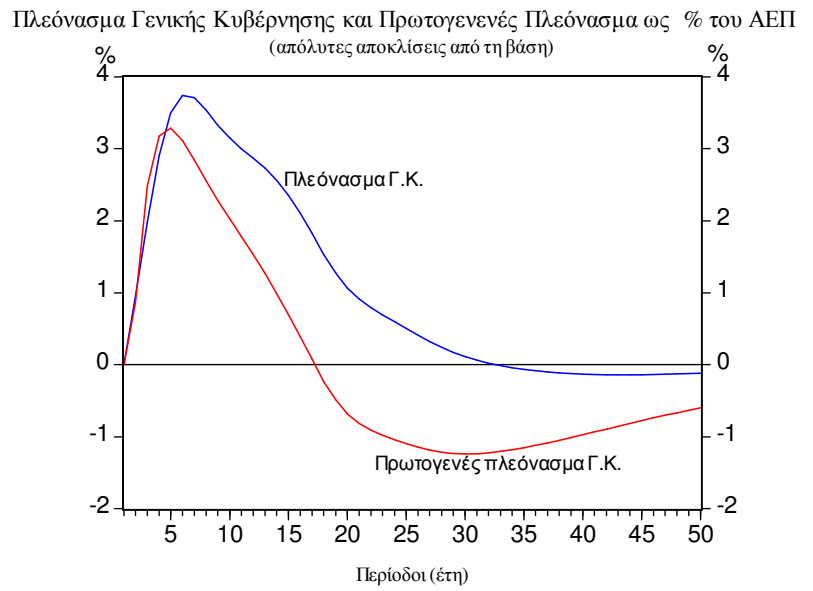
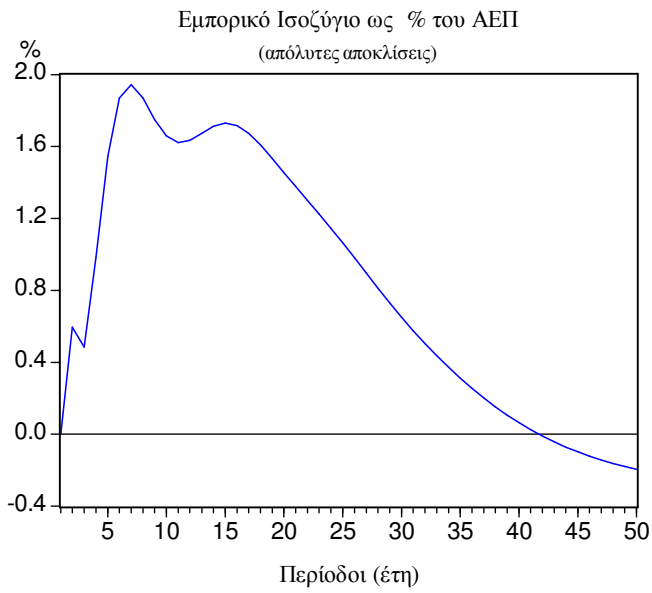
Μακροχρόνιες επιδράσεις διαφορετικών τιμών στα mark-ups στον τομέα των μη εμπορευσίμων (Ποσοστιαίες αποκλίσεις από την προσομοίωση προ των μεταρρυθμίσεων)

	Προσομοίωση βάσης mark-up: 1,35	Σενάριο 1 mark-up: 1,40	Σενάριο 2 mark-up: 1,50
ΑΕΠ	13,5	11,1	4,8
Ιδ. Κατανάλωση	15,5	12,7	5,5
Ιδ. Επένδυση	12,4	10,2	4,4
Πραγμ. Μισθός	12,8	10,5	4,5
Απασχόληση	1,5	1,3	0,6
Εξαγωγές	8,4	7,1	3,1
Εισαγωγές	6,4	5,2	2,5
Μερίδιο εργασίας	1,3	1,1	0,5

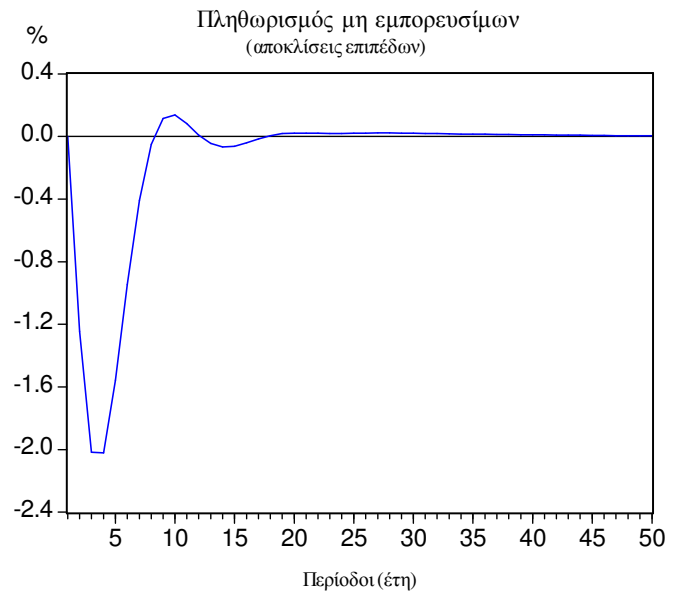
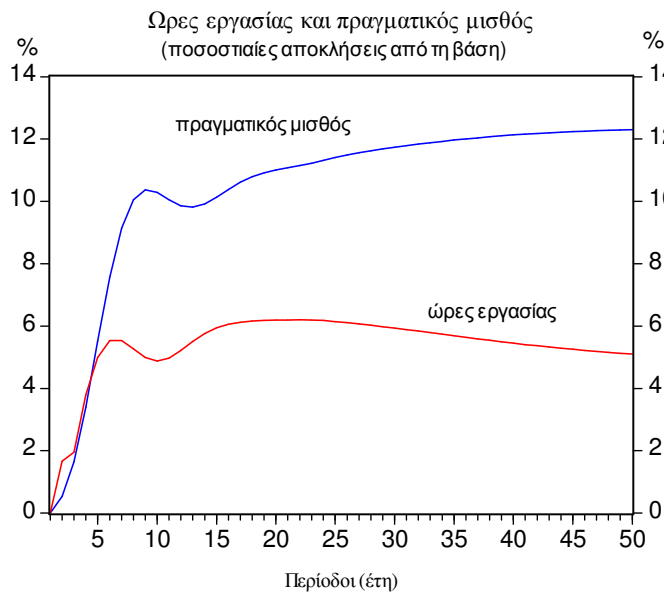
Διάγραμμα 7

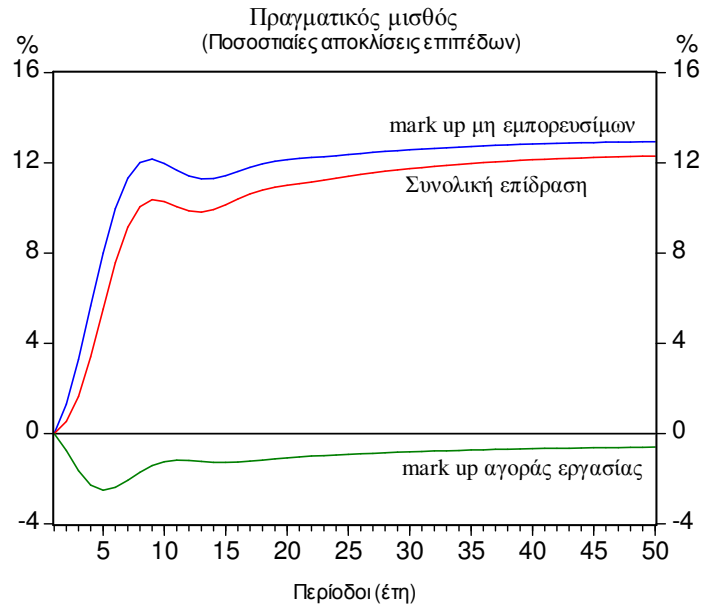
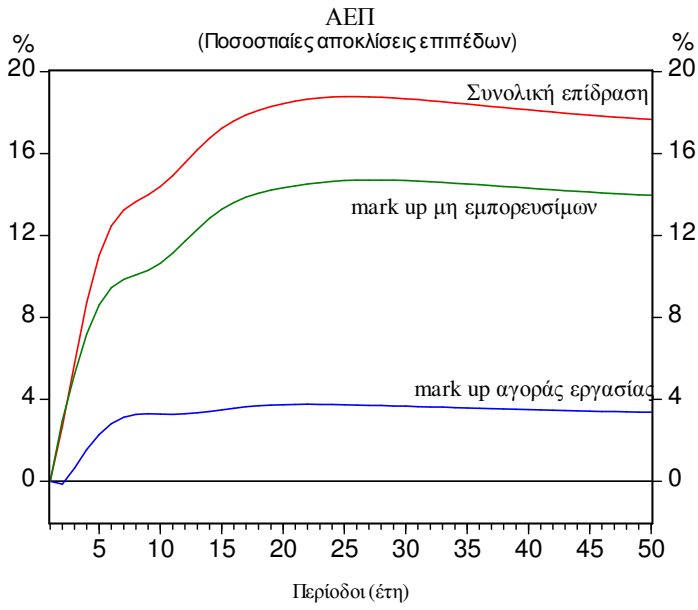
Διάγραμμα 8

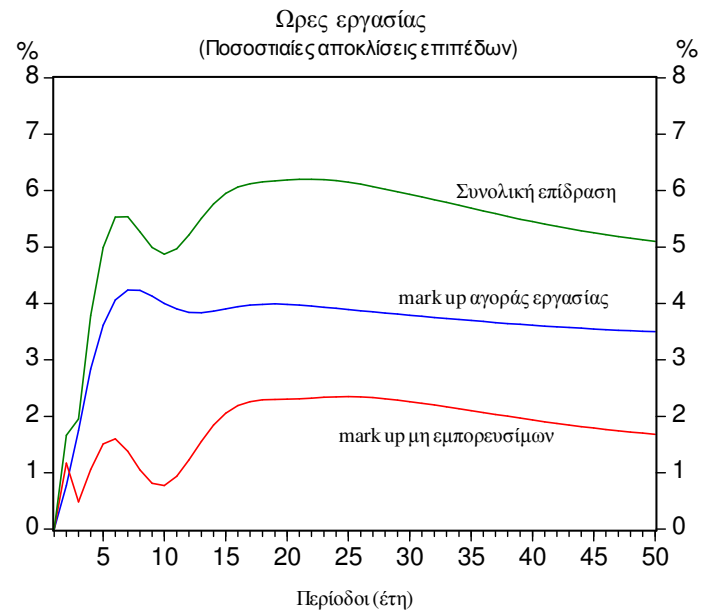
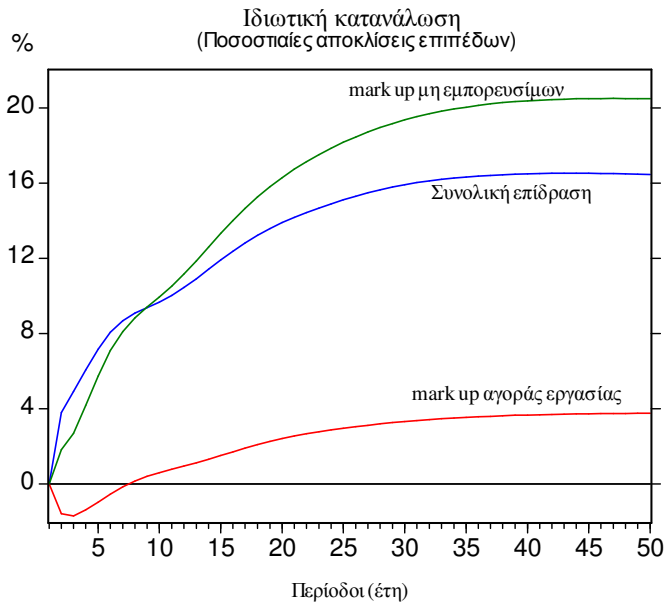
Διάγραμμα 9

Διάγραμμα 10

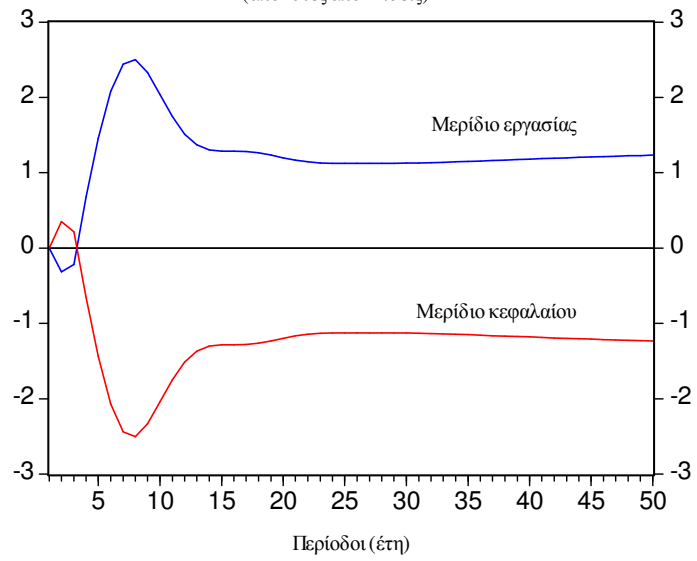

Διάγραμμα 11

Διάγραμμα 12

Μερίδια εργασίας και κεφαλαίου
(απόλυτες αποκλίσεις)

5. Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα

Η παρούσα Έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία είναι αφιερωμένη στην παρουσίαση, ανάλυση, αξιολόγηση και αποτίμηση του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής.

Το Μνημόνιο αποτελεί τομή στην άσκηση οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα. Είναι ένα αυστηρό, αλλά απολύτως αναγκαίο, μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας, το οποίο σήμερα αποτελεί νόμο του Κράτους (Ν.3845/6.5.2010). Βραχυπρόθεσμως αποβλέπει στην έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την επικίνδυνη ζώνη της χρεοκοπίας, με τη διάθεση 110 δισ. ευρώ με μέσο επιτόκιο δανεισμού 4,3%, σε μια περίοδο που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ερμητικά κλειστές για το ελληνικό δημόσιο και τις ελληνικές τράπεζες. Προϋπόθεση για την εκταμίευση αυτού του ποσού είναι η εφαρμογή των όρων του Μνημονίου.

Το IOBE επιθυμεί να ενθαρρύνει και να διευκολύνει την εφαρμογή του Μνημονίου, και η παρούσα Έκθεση είναι μια πρώτη προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή. Το Μνημόνιο, το οποίο σήμερα δαιμονοποιείται από μέρος του τύπου, των συνδικάτων, επαγγελματικών και επιχειρηματικών ομάδων αλλά και από τμήμα του πολιτικού συστήματος, αποτελεί το διαβατήριο για τη σωτηρία της Ελλάδας. Βεβαίως δεν αποτελεί πανάκεια, και αφήνει πολλά σημαντικά ζητήματα ανοιχτά ώστε να σχεδιαστούν και εφαρμοστούν από την ελληνική κυβέρνηση με ορίζοντα δεκαετίας. Ζητήματα κυρίως θεσμικά, διαρθρωτικά, κοινωνικής πολιτικής.

Η διεθνής οικονομική κοινότητα σήμερα έχει τα φώτα της στραμμένα στην Ελλάδα. Σχεδόν σε κάθε ανάλυση, η φράση 'Ελληνικό δημόσιο χρέος' είναι αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο.

Είναι δυνατόν μια χώρα που το εθνικό προϊόν της (ΑΕΠ) μετριέται σε τέσσερα έως πέντε δέκατα της μιας εκατοστιαίας μονάδας (0,5%) του παγκόσμιου ΑΕΠ να αποτελεί παγκόσμια απειλή; Και όμως ναι. Σήμερα, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές δυσλειτουργούν. Λειτουργούν είτε ως τεράστιοι μεγεθυντικοί φακοί που δίνουν λανθασμένη εικόνα, είτε ως υπερευαίσθητα στον κίνδυνο συστήματα, στα οποία ο συναγερμός χτυπά με το παραμικρό. Επειδή όμως ουδείς γνωρίζει πόσο διάστημα μπορεί να κρατήσει αυτή η δυσλειτουργικότητα, το καλύτερο που έχει να κάνει η Ελλάδα είναι να αντιστρέψει αυτή την εικόνα το συντομότερο δυνατόν, βελτιώνοντας ριζικά τις επιδόσεις της το αμέσως επόμενο διάστημα.

Παρά τις υπερβολές που λέγονται και γράφονται για την Ελλάδα, κάποιες φορές καλόπιστα, κάποιες φορές κακόπιστα, γεγονός παραμένει ότι η χώρα αντιμετωπίζει τη σοβαρότερη οικονομική κρίση μετά τη μεταπολίτευση, και ενδεχομένως τη μεγαλύτερη μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κρίση αυτή έχει προέλθει κυρίως από δικά της λάθη και παραλείψεις. Είναι κρίση διπλή: δημοσιονομική και ανταγωνιστικότητας, και οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αλόγιστη επέκταση και δυσλειτουργία του κράτους.

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται στη σημερινή εξαιρετικά δυσάρεστη κατάσταση ως αποτέλεσμα (α) της διόγκωσης του μη παραγωγικού δημόσιου τομέα εις βάρος του ιδιωτικού, (β) της καταστρατήγησης κάθε έννοιας ανταγωνισμού, αξιολόγησης και παροχής κινήτρων για βέλτιστη απόδοση εντός των ποικίλων δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, (γ) της επιβολής αναριθμητών περιορισμών στην επιχειρηματικότητα (κλειστά επαγγέλματα, ωράρια λειτουργίας, υποχρεωτικά ποσοστά κέρδους, πολύπλοκες διαδικασίες αδειοδότησης, ρυθμίσεις και κανονισμοί αναχρονιστικού περιεχομένου), (δ) της δημιουργίας ενός θνησιγενούς και κοινωνικά άδικου ασφαλιστικού συστήματος, κυρίως όμως (ε) ως αποτέλεσμα της πλήρους απώλειας ελέγχου των δαπανών και των εσόδων του προϋπολογισμού από το 2007 έως το 2009.

Αυτό που ξεκίνησε με τη μεταπολίτευση ως μία εύλογη διαδικασία εκδημοκρατισμού και 'ανοίγματος' των πυλών της κρατικής εξουσίας σε κοινωνικές ομάδες αποκλεισμένες κατά την μετεμφυλιακή περίοδο, ξέφυγε από την ομαλή πορεία της και εξελίχθηκε σε λαϊκισμό, ο οποίος, αν και διακοπτόταν από καιρού εις καιρόν από ορισμένα φωτεινά διαλείμματα, είχε ως αποτέλεσμα τη σημερινή δραματική κατάσταση.

Όπως όμως διδάσκει η οικονομική ιστορία, κάθε μεγάλη κρίση είναι και μια μεγάλη ευκαιρία. Ορισμένες από τις χώρες που αντιμετώπισαν μεγάλες κρίσεις οδηγήθηκαν στην χρεοκοπία και την εξαθλίωση, οι υπόλοιπες όμως οδηγήθηκαν στην αναζωογόνηση και την ανάταξη. Καθοριστικοί παράγοντες επιτυχούς αντιμετώπισης κρίσεων είναι η ορθολογική και έγκαιρη αντίδραση της οικονομικής πολιτικής με σκοπό τη διόρθωση των οικονομικών ανισορροπιών, η εξωστρέφεια, η κινητοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων, δηλαδή της επιχειρηματικότητας και της εργασίας, η άμεση άρση των αντικινήτρων, κυρίως όμως η ανάληψη ηγετικών πρωτοβουλιών εκ μέρους του πολιτικού συστήματος της χώρας.

Η αντιμετώπιση μεγάλων κρίσεων μοιάζει με μάχη επιβίωσης: Χρειάζονται υψηλό ηθικό, αξιόπιστο σχέδιο μάχης, συντεταγμένη πορεία, σύγχρονα όπλα, καλοί στρατηγοί, αποθέματα πυρομαχικών, καλές συμμαχίες, διαθέσιμοι πόροι. Η Ελλάδα σήμερα έχει τη μεγάλη τύχη να αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της ευρισκόμενη κάτω από την 'ομπρέλα προστασίας' της Ευρωζώνης, την οποία συνδράμει και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Οι πόροι που η 'τρίκα' -Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και ΔΝΤ- διαθέτει προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τις μεσοπρόθεσμες δανειακές της ανάγκες συνθέτουν, τηρουμένων των αναλογιών, το μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης που έχει ποτέ διατεθεί στην σύγχρονη, παγκόσμια οικονομική ιστορία.

Όπως ήδη ελέχθη, προϋπόθεση για την εκταμίευση των πόρων αυτών είναι η ικανοποίηση των όρων του Μνημονίου, το οποίο συντάχθηκε από κοινού, μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και της τρώικας. Το Μνημόνιο περιλαμβάνει στόχους, δράσεις και μέτρα πολιτικής τριετούς διάρκειας, τα οποία αναφέρονται σε τέσσερις τομείς: δημοσιονομικό, ασφαλιστικό, μεταρρυθμίσεις / ανταγωνιστικότητα, χρηματοπιστωτικό σύστημα. Στην παρούσα Έκθεση

παρουσιάστηκαν, αναλύθηκαν και αποτιμήθηκαν τόσο οι στόχοι όσο και τα μέσα που αναφέρονται στο Μνημόνιο.

Τα μέτρα του Μνημονίου είναι απολύτως αναγκαία για την ανάταξη της ελληνικής οικονομίας και συνεπή με τη δημιουργία ενός νέου, βιώσιμου αναπτυξιακού πρότυπου. Το IOBE, μεταξύ άλλων ιδρυμάτων, εδώ και χρόνια επιχειρηματολογεί προς την κατεύθυνση αυτή⁴².

Η διαφορά είναι ότι σήμερα, αυτά τα μέτρα και οι στόχοι αποτελούν, πλέον, νόμο της ελληνικής δημοκρατίας. Και επειδή έχουν τριετή διάρκεια, συνθέτουν ένα αυστηρά οριοθετημένο, μεσοπρόθεσμο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής.

Πολλοί αναρωτιούνται αν το πλαίσιο αυτό είναι επαρκές προκειμένου να εξέλθει η ελληνική οικονομία από την τρέχουσα κρίση. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές αναρωτιούνται επίσης αν η ελληνική οικονομία θα μπορέσει να αποφύγει κάποιας μορφής αναδιάρθρωση του χρέους της, δεδομένου ότι, ακόμα και με αυτό το πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, το δημόσιο χρέος της ως ποσοστό του ΑΕΠ θα πλησιάσει το 150% το 2013 σύμφωνα με τις προβλέψεις του Μνημονίου, πριν αρχίσει να μειώνεται αμέσως μετά.

Η άποψη του IOBE είναι ότι η επιμελής εφαρμογή του Μνημονίου μπορεί να οδηγήσει την ελληνική οικονομία στη δημοσιονομική εξυγίανση και την οικονομική ανάκαμψη. Όπως ήδη ειπώθηκε, η παρούσα Έκθεση έχει στόχο να παρουσιάσει τους όρους του Μνημονίου, να ενθαρρύνει και να διευκολύνει με συγκεκριμένες προτάσεις την εφαρμογή τους, αλλά και να αναλύσει τις δυνατότητες που υπάρχουν και τις 'κρυμμένες' δυνάμεις ανάπτυξης που μπορεί να απελευθερωθούν με την εφαρμογή των μέτρων που περιλαμβάνονται. Για παράδειγμα, το υπόδειγμα που παρουσιάστηκε για να αποτιμήσει τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των μεταρρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων, υπηρεσιών, επαγγελματών και εργασίας παρέχει ενδείξεις ότι το άνοιγμά τους από τους παρωχημένους, σχεδόν σοβιετικού τύπου, πελατειακούς περιορισμούς που υπάρχουν σήμερα, μπορεί να αυξήσει το εθνικό προϊόν κατά 10% περίπου τα επόμενα πέντε χρόνια, παρέχοντας ισχυρό αντιστάθμισμα στην αναγκαία δημοσιονομική προσαρμογή. Αυξήσεις προβλέπονται επίσης για την απασχόληση και τους πραγματικούς μισθούς. Όμως οι ευνοϊκές αυτές εξελίξεις δεν αξιολογούνται στα μακροοικονομικά σενάρια του Μνημονίου και επομένως μπορούν να αποτελέσουν τη «θετική έκπληξη» για τις διεθνείς αγορές.

Κάποιοι μπορεί βέβαια να ισχυριστούν ότι τα οικονομικά υποδείγματα εκτελούν ασκήσεις επί χάρτου. Αυτό είναι αλήθεια, και ιδιαίτερα το IOBE, το οποίο το χαρακτηρίζεται όχι απλώς 'δεξαμενή σκέψης' αλλά 'δεξαμενή σκέψης και πράξης', θεωρεί ότι ακόμα και τα καλύτερα σχέδια μπορεί να αποτύχουν στην εφαρμογή λόγω ανεπαρκούς οργάνωσης και διοίκησης. Αναγνωρίζει επίσης ότι δεν είναι εύκολο να αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη κατεστημένες, στρεβλές νοοτροπίες και συνήθειες. Χρειάζονται, όπως ήδη ειπώθηκε, περισσεύ-

⁴² «Θέσεις του IOBE για την οικονομική πολιτική» Ιούνιος 2009, «Θέσεις του IOBE για ένα αποτελεσματικό Κράτος» Ιούλιος 2006.

ματα ηγετικών ικανοτήτων και πρωτοβουλιών, συντεταγμένη πορεία, καθώς και μια ρεαλιστική και ευέλικτη προσέγγιση, η οποία υπαγορεύει την εγκατάλειψη του κρατικισμού και του προστατευτισμού ως μοχλών ανάπτυξης, και την υιοθέτηση μιας εξωστρεφούς αναπτυξιακής πολιτικής, φιλικής προς το ξένο κεφάλαιο. Η Ελλάδα μπορεί να προσελκύσει σημαντικές επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα, στην ενέργεια, τις μεταφορές, τον τουρισμό, το χρηματοπιστωτικό τομέα, την υγεία, τη βιομηχανία και το εμπόριο, αρκεί να υιοθετήσει αυτή τη νέα προσέγγιση. Επιχειρήματα περί «αφελληνισμού» κλάδων, επιχειρήσεων και τραπεζών, σε μια περίοδο που η χώρα αντιμετωπίζει δρακόντειους περιορισμούς ρευστότητας και έλλειψη κεφαλαίων, είναι λανθασμένα, αποπνέουν προστατευτισμό και αποβλέπουν στη διατήρηση του status quo, αυτού ακριβώς που μας οδήγησε στην παρούσα κατάσταση.

Η αντιμετώπιση των επενδύσεων της Κινεζικής COSCO αποτελεί κλασσικό παράδειγμα λανθασμένων αρχικών χειρισμών, που οφείλονται στον επικίνδυνο εναγκαλισμό της πολιτείας με τα συνδικάτα, με δυσμενείς επιπτώσεις για την εικόνα της Ελλάδας ως προορισμού ξένων επενδύσεων. Ευτυχώς, επικράτησε τελικά η κοινή λογική, με ενδεχόμενο αποτέλεσμα οι κινεζικές επενδύσεις να αποδειχθούν καταλυτικές για το μέλλον αρκετών κλάδων της ελληνικής οικονομίας.

Εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις και η αξιοποίηση της αργούσας περιουσίας του δημοσίου μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην πραγματοποίηση μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων, αλλά και, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη μείωση του λόγου του δημοσίου χρέους ως προς το ΑΕΠ σε επίπεδο σημαντικά χαμηλότερο από αυτό που προβλέπεται στο βασικό σενάριο του Μνημονίου.

Το Μνημόνιο αγγίζει επιφανειακά, ή και καθόλου, σημαντικά ζητήματα πολιτικής. Για παράδειγμα, ο χρονικός ορίζοντας προγραμματισμού πρέπει να επεκταθεί μέχρι το 2020, και να συνδεθεί με αλλαγές του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας από την πλευρά της συνολικής προσφοράς: Ζητήματα που σχετίζονται με το λεγόμενο «τρίγωνο της γνώσης» (παιδεία, έρευνα, καινοτομία), με την αντιμετώπιση της πολυνομίας μέσω της απλοποίησης των νόμων και με την αντιμετώπιση της διαφθοράς, διαδραματίζουν καθοριστικό λόγο για την ανταγωνιστικότητα μακροπροθέσμως.

Σχετικά με τη συζήτηση περί αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους, πρέπει να λεχθεί ότι η δημιουργία, εκ νέου, πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων της τάξης του 6% του ΑΕΠ όπως προβλέπεται στο Μνημόνιο, πιθανότατα θα πείσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές για το αξιόχρεο του Ελληνικού δημοσίου, αφού, όπως άλλωστε αναφέρεται στο περί δημοσίων οικονομικών κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης, θα οδηγήσει σε ταχεία αποκλιμάκωση του λόγου του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ από το 2013 και μετά. Επομένως η αναχρηματοδότηση του δημοσίου χρέους θα μπορεί να συνεχιστεί κανονικά μετά το 2012. Εάν όμως οι χρηματοπιστωτικές αγορές συνεχίζουν και τότε να δυσλειτουργούν ή να δυσπιστούν, τότε είναι πολύ πιο πιθανό να επεκταθεί η διάρκεια της χρηματοδότησης της Ελλάδας από την τρόικα για μια ακόμα τριετία, παρά να αναγκαστεί η χώρα να προβεί σε οποιοδή-

ποτε είδους αναδιάρθρωση χρέους. Η αναδιάρθρωση χρέους βεβαίως και δε θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί χωρίς την παρέμβαση της τρόικας. Όσοι ακόμα επιχειρηματολογούν υπέρ αυτής της λύσης, δείχνουν να αγνοούν τη νέα πραγματικότητα στην Ευρωζώνη, ιδιαιτέρως μετά τη δημιουργία Οχήματος Ειδικού Σκοπού (SPV) με αρχικό κεφάλαιο 750 δις. ευρώ από τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης και το ΔΝΤ που ήδη αποφασίστηκε στη Σύνοδο Κορυφής των ΕΕ-27 της 17^{ης} Ιουνίου του τρέχοντος έτους. Υπενθυμίζεται επίσης ότι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ευρωζώνης είναι περίπου μηδενικό, ουσιαστικά δηλαδή οι δανειακές ανάγκες των χωρών-μελών της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Νότου είναι περίπου ίσες με τους πλεονάζοντες πόρους (του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) των χωρών-μελών της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Βορρά.

Στο πλαίσιο αυτό θα ήταν παράλειψη να μην τονιστεί το γεγονός ότι, μπορεί η παρούσα κρίση να προκαλεί «σοκ και δέος» στην Ελλάδα, βοηθώντας όμως έτσι την πραγματοποίηση της απαραίτητης προσαρμογής, βοηθά όμως και την Ευρωζώνη να αντλήσει χρήσιμα μαθήματα. Το βασικότερο μάθημα είναι ότι το πρόβλημα της Ελλάδας μπορεί να είναι το σοβαρότερο, δεν είναι όμως το μοναδικό. Μια νομισματική ένωση μεταξύ αρκετά διαφορετικών οικονομιών δεν μπορεί να διατηρηθεί χωρίς ένα μηχανισμό διαχείρισης κρίσεων. Η δημιουργία του Οχήματος Ειδικού Σκοπού που προαναφέρθηκε, το οποίο πρέπει να θεωρείται προάγγελος ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, πρέπει να πιστωθεί στην Ελληνική κρίση. Απομένει ακόμα να υπάρξει ένας καλύτερος συντονισμός της γενικότερης οικονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη. Αυτό σημαίνει, πρώτον, ένα αυστηρότερο στην εφαρμογή, αλλά πιο ευέλικτο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, δεύτερον, θέσπιση ορίων τόσο στα ελλείμματα όσο όμως και στα πλεονάσματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης, τρίτον, θέσπιση περιορισμών στη χρήση επιθετικών συναλλακτικών πρακτικών στην αγορά χρηματοπιστωτικών παραγώγων. Ορισμένες από τις εξελίξεις αυτές έχουν ήδη αρχίσει να δρομολογούνται.

Στο εύλογο τέλος, ερώτημα, αν υπάρχουν παραδείγματα χωρών που πέτυχαν τόσο μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή όσο αυτή που εμπεριέχεται στους όρους του Μνημονίου, η απάντηση είναι θετική. Η ίδια η Ελλάδα είναι το καλύτερο ίσως παράδειγμα σημαντικής δημοσιονομικής προσαρμογής. Το 1993, το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης ήταν 14,5% του ΑΕΠ, ενώ το 1999 (μετά την απογραφή) έλλειμμα ήταν 3,1% του ΑΕΠ. Η εκ νέου εκτόξευσή του στο 13,6% του ΑΕΠ δέκα χρόνια αργότερα, το 2009, κυρίως ως αποτέλεσμα της επέκτασης του κράτους και των δημοσίων δαπανών εξηγεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, τα αίτια της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης. Παρεμπιπτόντως, ο χρονικός ορίζοντας που το Μνημόνιο θεωρεί ότι η Ελλάδα πρέπει να μειώσει το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης στο 3% του ΑΕΠ είναι μακρύτερος από αυτόν του αρχικού Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ) της Ελληνικής κυβέρνησης: το έτος 2014 στο Μνημόνιο έναντι του έτους 2012 στο ΠΣΑ.

Οι Σκανδιναβικές χώρες, ιδιαιτέρως η Σουηδία και η Φινλανδία, αποτελούν επίσης παραδείγματα πολύ μεγάλης, αλλά διατηρήσιμης, δημοσιονομικής προσαρμογής τη δεκαετία του

1990: Από δημοσιονομικά ελλείμματα της τάξης του 17% του ΑΕΠ στις αρχές της δεκαετίας, οι χώρες αυτές πέτυχαν σχεδόν μηδενικά ελλείμματα στο τέλος της.

Στο πρώτο πεντάμηνο του 2010, το έλλειμμα της Κεντρικής Κυβέρνησης της Ελλάδας μειώθηκε κατά 38% περίπου σε σχέση με το αντίστοιχο πεντάμηνο του προηγούμενου έτους, έναντι στόχου περίπου 40%. Το γεγονός αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα θετική εξέλιξη. Το αρνητικό στοιχείο στην εξέλιξη αυτή είναι ότι ο στόχος επιτυγχάνεται με σημαντική μείωση των δαπανών για δημόσιες επενδύσεις, ενώ υπάρχει σχετική υστέρηση στο στόχο για τα έσοδα (περίπου 6% πραγματοποίηση έναντι στόχου 14%, συμπεριλαμβανομένων των εσόδων του ΠΔΕ). Η επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων στον τομέα των εσόδων θα βοηθήσει, πέραν των άλλων, και στη μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή του όλου εγχειρήματος.

Σύμφωνα επίσης με τα εθνικολογιστικά στοιχεία του πρώτου τριμήνου του 2010, η μεταβολή του ΑΕΠ ήταν -2,5% έναντι πρόβλεψης του Μνημονίου για όλο το έτος -4%, με την ιδιωτική κατανάλωση να καταγράφει αύξηση 1,5%. Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό με την παρατηρούμενη ανάκαμψη στην Ευρωζώνη (ετήσια αύξηση βιομηχανικής παραγωγής Απριλίου 2010 περίπου 8,5%) και τη διολίσθηση του ευρώ, παρέχουν ενδείξεις ότι η συρρίκνωση του ΑΕΠ θα είναι ενδεχομένως σημαντικά μικρότερη από τις προβλέψεις του Μνημονίου. Εάν αυτό επαληθευτεί, τότε, και σε συνδυασμό με τον υψηλότερο πληθωρισμό το Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα εξελιχθεί ευνοϊκότερα από τις προβλέψεις του Μνημονίου.

Κίνδυνοι για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας ελλοχεύουν ακόμα πολλοί. Με την υιοθέτηση του Μνημονίου η Ελλάδα απλώς έκανε ένα βήμα προς τη σωτηρία της. Η επιμελής εφαρμογή του συγχρόνως και στους τέσσερις τομείς (δημοσιονομικό, ασφαλιστικό, μεταρρυθμίσεις / ανταγωνιστικότητα, χρηματοπιστωτικό) εξασφαλίζει τη σταδιακή απομάκρυνση των κινδύνων αυτών. Στο πλαίσιο αυτό, ο μεγαλύτερος κίνδυνος που ελλοχεύει είναι η ακύρωση του Μνημονίου λόγω της δαιμονοποίησης του από μέρος του πολιτικού συστήματος, του τύπου, του συνδικαλιστικού κινήματος, των ποικιλώνυμων επαγγελματικών επιχειρηματικών συμφερόντων που θίγονται. Ουδείς όμως από αυτούς που αντιδρούν προτείνει εναλλακτική λύση. Διότι απλώς δεν υπάρχει εναλλακτική λύση. Η ακύρωση του Μνημονίου θα οδηγήσει την Ελλάδα σε χρεοκοπία, και τα πλέον ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού της στην εξαθλίωση.

Οι στιγμές είναι ιστορικές. Το πολιτικό σύστημα της χώρας, ή τουλάχιστον το μέρος εκείνο που το επιθυμεί, πρέπει να αναλάβει τώρα τον ιστορικό του ρόλο, να ανοίξει νέους δρόμους, να ξεφύγει από τα σφάλματα του παρελθόντος. Η Ελλάδα σήμερα διαθέτει υγιείς, αν και δι-άσπαρτες, δυνάμεις που αντιλαμβάνονται ότι απαιτούνται ριζικές αλλαγές στις οικονομικές δομές, στις κοινωνικές αξίες και αντιλήψεις. Οι δυνάμεις αυτές, αν εκφραστούν με δυναμισμό και δημιουργικότητα, μπορεί να γίνουν ο καταλύτης σημαντικών αλλαγών.

Βιβλιογραφία

2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member-States (2008-2060), European Commission, 2009

Bayoumi, T., D. Laxton and P. Pesenti (2004) Benefits and Slipovers of Greater Competition in Europe a macroeconomic assessment. ECB WP 341

Blanchard, O. and F. Giavazzi (2003) The Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets. The Quarterly Journal of Economics 118(3), 879-909.

Christoffel, K., G. Coenen and A. Warne (2008) The New Area-Wide Model of the euro area, a micro-founded open-economy model for forecasting and policy analysis. ECB Working Paper No 944.

Coenen, G., P. McAdam and R. Straub, (2007), "Tax Reform and Labour-Market Performance in the Euro Area: A Simulation-Based Analysis Using the New Area-Wide Model", ECB Working Paper No. 747, April, forthcoming in the Journal of Economic Dynamics and Control.

D' Auria, F. A. Pagano, Rato M. and J. Vargas (2009) A comparison of structural reform scenarios across the EU member states Simulation-based analysis using the QUEST model with endogenous growth. European Economy Economic Papers 392.

Demography Report 2008: Meeting Social Needs in an Ageing Society, European Commission, 2008

European Banks: Greece, 3 May 2010, KBW

European Commission, DG ECFIN The Economic Adjustment Programme for Greece European Economy, Occasional Papers 61/May2010.

Forni L., M. Gerali and M. Pisani , (2009) Macroeconomic Effects of Greater Competition in the Service Sector: The case of Italy. Bank of Italy, Temi di discussione No 706

Greece and Southeastern Economic & Financial Outlook, May 2010- No 74, Alpha Bank Economic Research Division

Greece: Deflation Deferred, June 4 2010, IIF

Greek Banks, 13 May 2010, Credit Suisse

Greek Banks, 23 April 2010, UBS Investment Research

IIF (2010) Greece: Deflation Deferred, IIF Insight, June 4, 2010.

IMF (2010), Greece: Staff Report on Request for Stand-By Arrangement, IMF Country Report No. 10/110, σελ. 38.

Jean, S. and G. Nicoletti, (2002), "Product Market Regulation and Wage Premia in Europe and North America", OECD Economic Department Working Paper ECO/WKP(2002) 4.

Jens Høj (2007), Competition Law and Policy Indicators for the OECD countries OECD Economic Department Working Paper 568.

Report on Adequate and Sustainable Pensions, European Commission, 2006

Report on the Long-Term Sustainability of Public Finances for a Recovering Economy, European Parliament, Session Document A7-0147/2010, 07.05.2010

Wolfl, A. et al (2009), Ten Years of Product Market reforms in OECD Countries. OECD WP No 695.

IOBE, Η Ελληνική Οικονομία, 1/10.

IOBE , «Θέσεις IOBE για την Οικονομική Πολιτική», Ιούνιος 2009.

IOBE , «Θέσεις IOBE για ένα αποτελεσματικό κράτος», 2006.

Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2008, Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, 2008

Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, 2009

Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Απρίλιος 2010, Τράπεζα της Ελλάδος

Χρηματοοικονομικά αποτελέσματα ελληνικών τραπεζών, Α' Τρίμηνο 2010

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η **παγκόσμια οικονομία** ανακάμπτει σταδιακά από τη χρηματοπιστωτική κρίση και την ύφεση, με την ταχύτητα όμως εξόδου από αυτήν να διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στις διάφορες οικονομικές ζώνες. Η εξασθένιση της οικονομικής ύφεσης ήδη από τα μέσα του 2009, τροφοδοτήθηκε από μέτρα στήριξης των οικονομιών, είτε μέσω θωράκισης των χρηματοπιστωτικών τους συστημάτων, είτε με παρεμβάσεις δημοσιονομικού χαρακτήρα. Έτσι η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να μεγεθυνθεί κατά 4,2% το 2010 και 4,3% το 2011, έπειτα από την ύφεση κατά 0,6% το 2009, ενώ υψηλότεροι ρυθμοί σημειώνονται στις αναδύομενες οικονομίες⁴³. Μεγαλύτερη ανάκαμψη αναμένεται στις χώρες της Ασίας, ενώ στις αναδύομενες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης η αναθέρμανση θα είναι ηπιότερη. Όπως επισημαίνεται σε όλες τις εκθέσεις των διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, ΕΕ), κοινός παρονομαστής αναστροφής των δεικτών είναι η **ανάκαμψη του διεθνούς εμπορίου**, το οποίο μετά την υποχώρησή του κατά 11% το 2009, εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά 10,6% το 2010 και 8,4% το 2011. Η εξέλιξη αυτή θα έχει αντίκτυπο στην ενδυνάμωση κυρίως των οικονομιών με εξωστρεφή παραγωγή. Επίσης, τα στοιχεία δείχνουν ότι η ταχύτητα εξόδου κάθε οικονομίας από την ύφεση δεν εξαρτάται

τελικά από το μέγεθός της, αλλά από την ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων τα οποία «συσσωρεύει» από το παρελθόν. Έτσι, χώρες με μεγάλα διαρθρωτικά προβλήματα, αλλά και με υψηλά ελλείμματα και χρέος εκτιμάται ότι θα εμφανίσουν χαμηλότερη μεγέθυνση και καθυστέρηση στην επαναφορά στα προ της κρίσης επίπεδα εισοδήματός τους.

Οικονομικές Περιφέρειες

Στην τελευταία έκθεση του ΔΝΤ για το 2010, εκτιμάται ότι η οικονομική μεγέθυνση παγκοσμίως θα είναι μεγαλύτερη από την αναμενόμενη, και θα διαμορφωθεί κοντά στο 4,2%, ενώ και για το 2011 αναμένεται παρόμοια μεγέθυνση. Ταυτόχρονα όμως η αναπτυξιακή διαδικασία παρουσιάζει πολλαπλές ταχύτητες. Έτσι, στις ανεπτυγμένες οικονομίες (G7, Ευρωζώνη, Νέες Ασιατικές βιομηχανικές Χώρες) ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης αναμένεται να φτάσει το 2,3%, ελαφρά υψηλότερος του 2,1% στην προηγούμενη έκθεση⁴⁴. Ειδικότερα για την Ευρωζώνη, εκτιμάται ότι η μεγέθυνση θα είναι της τάξης του 1%. Από τις ανεπτυγμένες χώρες, μόνο η Ισπανία και η Ελλάδα θα παραμείνουν σε ύφεση το 2010, καθώς όλες οι υπόλοιπες θα εμφανίσουν άνοδο του ΑΕΠ, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις (ΗΠΑ, Ιαπωνία και Καναδάς) η μεταστροφή είναι σημαντική. Επιπρόσθετα, μόνο στην περίπτωση της

⁴³ World Economic Outlook, April 2010, IMF

⁴⁴ WEO Update, January 2010, IMF

Ελλάδας η ύφεση αναμένεται να συνεχιστεί και το 2011. Οι αναδυόμενες οικονομίες θα εμφανίσουν ισχυρή μεγέθυνση (6,3%), μετά την κάμψη του 2009 (2,4%), ενώ η Κίνα και η Ινδία εκτιμάται ότι θα αναπτυχθούν με ρυθμό 10% και 8,8% αντίστοιχα, επιστρέφοντας στους -προ της χρηματοπιστωτικής κρίσης- ρυθμούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τελευταίες εκτιμήσεις του ΔΝΤ προβλέπουν την ταχεία ανάπτυξη των ασιατικών αγορών την επόμενη πενταετία.

Σε προς τα πάνω αναθεώρηση της εκτίμησης της για την παγκόσμια οικονομία το τρέχον έτος προχώρησε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην εαρινή έκθεσή⁴⁵ της: σύμφωνα με αυτή, η μεγέθυνση του παγκόσμιου προϊόντος (εξαιρουμένης της ΕΕ) θα κινηθεί στην περιοχή του 4,8%, 0,8 εκατοστιαίες μονάδες περισσότερο από όσο αναμενόταν στην έκθεσή της τον περασμένο Νοέμβριο⁴⁶. Μεγαλύτερη σχετικά ανάκαμψη αναμένεται και για την ΕΕ, κοντά στο 1% για το 2010 και 1,7% για το 2011, εξαιτίας της αναθέρμανσης της παγκόσμιας οικονομίας.

Πάντως παρά την αναμενόμενη επίτευξη ταχύτερης ανάπτυξης από ότι αρχικά εκτιμούταν, η επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών έχει αυξήσει την ανησυχία για την ευστάθεια των δημόσιων οικονομικών, αλλά και των χρηματοπιστωτικών αγορών, σε αρκετά μικρότερο βαθμό πάντως, προς το παρόν, από ότι κατά την περίοδο εξάπλωσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η εκτίναξη του ελλείμματος του προϋπολογισμού και η παράλληλη σημαντική διό-

γκωση του δημόσιου χρέους σε πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες, έχουν προκαλέσει αναταράξεις στις αγορές κρατικών ομολόγων (sovereign bonds), ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε αυτό το δυσμενές δημοσιονομικό περιβάλλον, στις προτάσεις της Ευρ. Επιτροπής για την επίτευξη σταθερής μεγέθυνσης για το σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών περιλαμβάνεται:

- Η τιθάσευση των δημόσιων οικονομικών, σε επίπεδα που δε θα αποτελούν πρόσκομμα στην ανάπτυξη,
- Η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος, με διευκόλυνση της ρευστότητας αλλά και εξορθολογισμό των κριτηρίων δανεισμού (καθώς εκτιμάται ότι όταν η παγκόσμια οικονομία ισορροπήσει σε σταθερή τροχιά ανόδου οι συζητήσεις για τη συνθήκη της Βασιλείας III θα προχωρήσουν πιο γρήγορα, με στόχο να μην επαναληφθούν φαινόμενα κρατικής στήριξης τραπεζών), και
- Η ομαλοποίηση της αγοράς στον τομέα των υπηρεσιών, η βελτίωση στις αγορές εργασίας και κεφαλαίων, με καλύτερη προσαρμογή των δεξιοτήτων – γνώσεων εκ μέρους των εργαζόμενων και των επιχειρήσεων αλλά και προσανατολισμό σε καινοτόμες δραστηριότητες, συμβατές με την ατζέντα Europe 2020.

⁴⁵ Economic Forecast Spring 2010

⁴⁶ Economic Forecast Autumn 2009

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως, οι **Η.Π.Α.** εκτιμάται ότι θα ανακάμψουν ταχέως από τη δίνη της οικονομικής ύφεσης, καθώς μετά την πτώση του ΑΕΠ κατά 2,4% το 2009, αναμένεται να επιτύχουν ανάπτυξη έως και 3% για το 2010 και 2011. Η μεγάλη αντιστροφή των δεικτών φαίνεται ότι προήλθε κυρίως από τα προγράμματα κρατικής στήριξης, με τις εκτιμήσεις για τη συνεισφορά τους να αναφέρουν ότι αυτά συγκράτησαν την πτώση του ΑΕΠ κατά μία ποσοστιαία μονάδα μέσα στο 2009. Παρά την αναπτυξιακή πορεία όμως, η ιδιωτική κατανάλωση παραμένει υποτονική, ενώ η απασχόληση δεν έχει ενισχυθεί αναλογικά με την αύξηση του ΑΕΠ. Θετικές εξελίξεις, αν και μέτριας έκτασης, εμφάνισε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών το οποίο ενισχύθηκε λόγω της παγκόσμιας αύξησης του εμπορίου στα τέλη του 2009, μετά την κατακόρυφη πτώση των διεθνών συναλλαγών από τα τέλη του 2008. Από την άλλη πλευρά, οι διαδοχικές κρατικές ενισχύσεις έχουν διογκώσει αρκετά το έλλειμμα της αμερικανικής κυβέρνησης, το οποίο στο τέλος του 2010 αναμένεται να ανέλθει στο 10,6% του ΑΕΠ (υπερτριπλάσιο από το 2008).

Η σταδιακή αποκλιμάκωση των ενέσεων ρευστότητας αναμένεται να μετριάσει το ρυθμό ανάπτυξης του 2011 στο 2,6%, ενώ η ανεργία μετά την αύξηση του 2010 στο 9,5% θα μειωθεί στο 8,3% το 2011. Η σταδιακή ολοκλήρωση των προγραμμάτων στήριξης, υπό το βάρος των αυξημένων ελλειμμάτων, δε θα καλύψει τις αδυναμίες στην αγορά κατοικίας που δεν έχουν εξανημιστεί πλήρως, αλλά και την υποτονική χρηματοδότηση των μικρών

επιχειρήσεων. Δε μπορεί να παραβλεφθεί όμως το ενδεχόμενο ότι ελλοχεύει ο κίνδυνος αύξησης των μέσο-μακροπρόθεσμων επιτοκίων, που θα διευρύνουν το χρέος των ΗΠΑ σε επίπεδα άνω του 100% του ΑΕΠ μέχρι και το 2020, με ελλείμματα κοντά στο -8%, τη στιγμή που πριν το 2008 δεν ξεπερνούσαν το -4%.

Στον **Καναδά** αναμένεται μεγέθυνση της οικονομίας κατά 3% το 2010, και 3,3% το 2011 αντανακλώντας την ισχυροποίηση του καναδικού δολαρίου. Όπως επισημάνθηκε και νωρίτερα, οι χώρες οι οποίες εισήλθαν στην χρηματοπιστωτική κρίση χωρίς διαρθρωτικά προβλήματα ήταν ευκολότερο να ανακάμψουν πιο γρήγορα και πιο σταθερά. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και ο Καναδάς, ταυτόχρονα όμως θα πρέπει το χρέος του να εισέλθει σε καθοδική τροχιά, με ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Οι χώρες της **Ασίας**, μετά την απότομη υποχώρηση στα τέλη του 2008, εκτιμάται ότι θα εμφανίσουν ισχυρή ανάκαμψη το 2010. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η Ιαπωνία, ενώ η ανάκαμψη στις υπόλοιπες χώρες τροφοδοτήθηκε τόσο από τη βελτίωση του διεθνούς εμπορίου, όσο και από εγχώριους παράγοντες. Η εξέλιξη αυτή ενισχύει το επιχείρημα ότι η σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας δεν μπορεί να στηριχτεί μόνο στην εξαγωγική δραστηριότητα των ανερχόμενων χωρών (Κίνα, Ινδία κ.α), αλλά κυρίως στην ενδυνάμωση των εσωτερικών τους οικονομιών και πρωτίστως της ζήτησης. Όπως επισημαίνεται άλλωστε στην τελευταία έκθεση του ΔΝΤ, η μεγέθυνση στην Ασία τροφοδοτήθηκε από τέσσερις κυρίως παράγο-

ντες: την ταχεία ομαλοποίηση του διεθνούς εμπορίου, την ανάκαμψη της βιομηχανικής παραγωγής και των εξαγωγών, την αύξηση των εισροών κεφαλαίου και κυρίως την αύξηση της εγχώριας ζήτησης, καθώς τα χαμηλά επίπεδα χρέους (εκτός Ιαπωνίας) επέτρεψαν γενναίες ενέσεις ρευστότητας. Η μεγέθυνση των ασιατικών οικονομιών εκτιμάται στο 7% για το 2010 και 2011, παρουσιάζοντας όμως ταυτόχρονα μεγάλη διάσταση μεταξύ των χωρών.

Στην **Ιαπωνία**, η ανάπτυξη εκτιμάται στο 2% το 2010, η οποία θα διευρυνθεί περαιτέρω, σε μικρό βαθμό το 2011, στηριζόμενη κυρίως στην αύξηση των εξαγωγών, μετά τον περιορισμό του πλεονάσματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ως ποσοστό του ΑΕΠ, από το 4,5% το 2007, στο 3% το 2009. Η άνοδος του ΑΕΠ, αν και μέτρια, είναι σαφώς ικανοποιητική, καθώς το 2009 η ύφεση ήταν της τάξης του 5,2%. Παρόλα αυτά, η χώρα υπολείπεται των υπόλοιπων οικονομιών σε ρυθμό ανάπτυξης, καθώς παραμένει αναιμική η εγχώρια κατανάλωση εξαιτίας κυρίως του αποπληθωρισμού, αλλά και της υποτονικής αγοράς εργασίας, ενώ ταυτόχρονα το υψηλό χρέος δεν επιτρέπει σημαντικές τონώσεις ζήτησης. Παράλληλα αναμένεται ανατίμηση του γιέν, γεγονός που θα πλήξει την προσφορά των εξαγωγών στο ΑΕΠ, οι τελευταίες όμως εξελίξεις με την αναθεώρηση του καθεστώτος πρόσδεσης του κινεζικού νομίσματος στο δολάριο και την αναμενόμενη ανατίμηση του, ίσως να αποδειχτούν παράγοντας ομαλοποίησης των εξαγωγών στην ευρύτερη περιοχή.

Στην οικονομία της **Κίνας**, η μετάλλαξη της από πλήρως κατευθυνόμενη οικονομία σε μεικτή, φαίνεται ότι επιταχύνεται, καθώς πλέον οι ιδιωτικές επενδύσεις αυξάνονται σημαντικά. Η διαδικασία αυτή ενίσχυσε την κινεζική οικονομία καθώς αναμένεται αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων. Οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ για το 2010 και 2011 θα κινηθούν στην περιοχή του 10%, ενώ η ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αναμένεται να δημιουργήσει θετικό αντίκτυπο και στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας.

Ταυτόχρονα και η **Ινδία** παρουσιάζει θεαματικό ρυθμό μεγέθυνσης, στο 8,8% για το 2010 και 8,3% για το 2011, εξαιτίας και πάλι της ιδιωτικής ζήτησης. Το επιχειρηματικό κλίμα βελτιώνεται, η κερδοφορία των επιχειρήσεων ανθεί, ενώ και η αγορά εργασίας αναπτύσσεται, με αποτέλεσμα να αναμένεται περαιτέρω ενίσχυση της κατανάλωσης. Εμπόδιο για την εύρυθμη οικονομική δραστηριότητα παραμένει ο υψηλός πληθωρισμός (13,2%), που περιορίζει την ανταγωνιστικότητα, με αποτέλεσμα να καταγράφεται αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Εκτός όμως από τον υψηλό πληθωρισμό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ινδία δεν έχει την υποδομή να υποστηρίξει την υψηλή ανάπτυξη με αποτέλεσμα να στρέφεται σε εισαγωγές αγαθών και πρώτων υλών. Έτσι τα επόμενα χρόνια αναμένεται αύξηση των εισαγωγών, καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν καλύπτει τη ζήτηση η οποία τα τελευταία χρόνια γνωρίζει άνθηση λόγω της ανόδου του βιοτικού επιπέδου.

Η έκταση της οικονομικής ύφεσης στα κράτη της **πρώην ΕΣΣΔ** διαμορφώθηκε

στο -6,6% το 2009, επαληθεύοντας τις σχετικές προβλέψεις διεθνών οργανισμών. Οι τελευταίες όμως εξελίξεις είναι ευνοϊκότερες για το ρυθμό μεγέθυνσης στις χώρες αυτές, η οποία αναμένεται να φτάσει το 4% για το 2010 και το 3,6% για το 2011. Μια σειρά από παράγοντες έχουν μεταστρέψει τους δείκτες: η αύξηση στις τιμές των ενεργειακών αγαθών (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.α.), η ομαλοποίηση του διεθνούς εμπορίου, η ανάκαμψη της ρωσικής οικονομίας που επηρεάζει το μεγαλύτερο μέρος των χωρών αυτών, αλλά και τα επιμέρους προγράμματα στήριξης από το ΔΝΤ σε χώρες με μεγάλα διαρθρωτικά προβλήματα, τα οποία φαίνεται ότι επέτρεψαν σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης. Η βελτίωση των τιμών των ενεργειακών αγαθών παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάκαμψη των οικονομιών αυτών, καθώς οι

μεν εξαγωγικές οικονομίες (πετρελαίου, φυσικού αερίου) εκτιμάται ότι θα σημειώσουν μεγέθυνση της τάξεως του 4,1%, ενώ οι εισαγωγικές χώρες κοντά στο 3,3%.

Ειδικότερα για την **Ρωσική** οικονομία, τη μεγαλύτερη οικονομία της περιοχής, η ανάκαμψη εκτιμάται στο 4% φέτος, και 3,5% το 2011. Η ανάκαμψη θα ήταν μεγαλύτερης έντασης, αν τα «τοξικά» δάνεια τα οποία βρίσκονται στο τραπεζικό σύστημα δεν συγκρατούσαν την ιδιωτική κατανάλωση μέσω της μειωμένης ρευστότητας στην αγορά. Μεγάλο πρόβλημα γενικότερα στις χώρες αυτές αλλά και ειδικότερα στην Ρωσία παραμένει ο υψηλός πληθωρισμός, όπου παρά τη σχετική πτωτική πορεία την επόμενη διετία θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα της τάξης του 7%.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ετήσια % μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)

	2009	2010	2011
ΗΠΑ	-2,4	3,1 (2,7)*	2,6
Ιαπωνία	-5,2	1,9 (1,7)	2,0
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,6	8,7 (8,4)	8,7
Κίνα	8,7	10,0 (10,0)	9,9
ASEAN-5	1,7	5,4 (4,7)	5,6
Ευρωζώνη	-4,1	1,0 (1,0)	1,5
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	-6,6	4,0 (3,8)	3,6
εκ των οποίων Ρωσία	-7,9	4,0 (3,6)	3,3
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	2,4	4,5 (4,5)	4,8
Υποσαχάρια Αφρική	2,1	4,7 (4,3)	5,9
Παγκόσμια οικονομία	-0,6	4,2 (3,9)	4,3

Αναπτυσσόμενη Ασία: Βιετνάμ, Ινδία, Ινδονησία, Κίνα, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες.

ASEAN5: Βιετνάμ, Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες.

Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική: Αίγυπτος, Αλγερία, Μαρόκο, Ην. Αραβικά Εμιράτα, Ιορδανία, Ιράκ, Ιράν, Κατάρ, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαυριτανία, Μπαχρέν, Ομάν, Σαουδική Αραβία, Σουδάν, Συρία, Υεμένη, Τζμπουτί, Τυνησία.

Υποσαχάρια Αφρική: Αγκόλα, Αιθιοπία, Ακτή Ελεφαντοστού, Γκαμπόν, Ισημερινή Γουινέα, Καμερούν, Κένυα, Κονγκό, Μαυρίκιος, Μποτσουάνα, Ναμίμπια, Νιγηρία, Νότια Αφρική, Ουγκάντα, Πράσινο Ακρωτήριο, Σεϋχέλλες, Σουαζιλάνδη, Τανζανία, Τσαντ, κ.α.

* σε παρένθεση αναφέρονται οι εκτιμήσεις από την προηγούμενη έκθεση, IMF, World Economic Outlook Update, January 2010.

Πηγή: IMF, World Economic Outlook, April 2010.

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, 2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	II/08	III/08	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09	I/10	II/10
Οικονομικό Κλίμα	82,4	74,2	60,6	50,7	65,2	79,6	91,4	99,5	104,1
Παρούσα Κατάσταση	99,1	87,9	69,2	46,7	39,3	43,0	54,2	67,3	80,4
Προσδοκίες	66,7	61,4	52,6	54,4	89,5	114,0	126,3	129,8	126,3

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 02/2010

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	II/08	III/08	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09	I/10	II/10
Βόρεια Αμερική	57,7	59,4	51,0	46,0	66,9	78,7	85,4	90,4	95,4
Δυτική Ευρώπη	88,3	73,4	59,6	52,6	64,5	76,4	89,3	98,3	99,3
Ασία	83,3	71,9	57,9	47,4	69,3	89,5	101,8	108,8	113,2

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 02/2010

Συνεπώς, η πλειονότητα των χωρών εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει ανάκαμψη ισχυρότερη από τις εκτιμήσεις στις αρχές του έτους, τάση που αντανακλάται και στους δείκτες οικονομικού κλίματος του "World Economic Survey", που διεξάγεται από το Ινστιτούτο IFO της Γερμανίας.

Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος (Πίνακας 2.2) στην παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να βελτιώνεται και το β' τρίμηνο του έτους, και διαμορφώνεται στις 104,1 μονάδες, διπλάσια τιμή από το πρώτο τρίμηνο του 2009, όταν δηλαδή βρισκόταν στην κορύφωση της χρηματοπιστωτικής κρίση. Η τιμή του δείκτη πλέον σταθεροποιείται πάνω από τον μακροχρόνιο μέσο όρο του (96,9 την περίοδο 1991-2009). Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι η βελτίωση αφορά στις εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση και όχι στις προοπτικές, γεγονός που αντανακλά το ότι παρότι η παγκόσμια οικονομία έχει βρει το βηματισμό της, μετά την ισχυρή ύφεση του προηγούμενου χρόνου, εντούτοις χρειάζε-

ται ακόμα ένα διάστημα ώστε να αποκατασταθούν και οι προσδοκίες για το μέλλον.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος (Πίνακας 2.3) εμφανίζει βελτίωση και στις τρεις οικονομικές ζώνες. Στην **Δυτική Ευρώπη** ο δείκτης ενισχύεται οριακά, απεικονίζοντας ως ένα βαθμό τη δυσκολία των ευρωπαϊκών χωρών να εξέλθουν με ισχυρό βήμα από την κρίση εξαιτίας των δημοσιονομικών τους δυσχερειών, ενώ καλύτερες επιδόσεις παρουσιάζουν η **Β. Αμερική** και η **Ασία**. Οι εκτιμήσεις για το προσεχές εξάμηνο είναι μεν αισιόδοξες σε όλες τις ζώνες, σημειώνεται ωστόσο μικρή εξασθένιση των θετικών προσδοκιών σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του έτους.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Η αναπτυξιακή πορεία των οικονομιών της ΕΕ αναμένεται ασθενική τη διετία 2010-2011 (1,3% φέτος, 1,9% το 2011), σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, από ύφεση περίπου 4% που εμφάνισαν αμφότερες το

2009. Στην ΕΕ-27, οι χώρες που θα παρουσιάσουν ύφεση το 2010 εκτιμάται ότι θα είναι η Ισπανία, η Κύπρος, η Ιρλανδία, η Ισλανδία και η Ελλάδα, ενώ για το 2011 η μόνη χώρα με μείωση προϊόντος θα είναι η Ελλάδα (-1,1%), λόγω του αντίκτυπου της προσπάθειας της για δημοσιονομική προσαρμογή στην οικονομική δραστηριότητα. Χώρες με έντονο δημοσιονομικό πρόβλημα (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία) αναμένεται να εμφανίσουν υποτονική ανάπτυξη ή ύφεση, ενώ η Γερμανία και η Γαλλία, οι ισχυρές και έντονα εξαγωγικές οικονομίες της Ευρωζώνης, παρουσιάζουν μια μάλλον μέτρια εικόνα ανάκαμψης σε σύγκριση με άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες.

Σε ότι αφορά τις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, η ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση θα κινηθούν σε πολύ χαμηλά επίπεδα το 2010 και 2011, ενώ οι επενδύσεις θα εμφανίσουν θετικό πρόσημο από το 2011 (2,5% στην ΕΕ, 1,8% στην Ευρωζώνη). Ανεξάρτητα πάντως από την ταχύτητα εξόδου από την ύφεση, τα μέτρα στήριξης που υιοθετήθηκαν σε πολλές χώρες, φαίνεται ότι ανακόπτουν την καθοδική πορεία στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, και οδηγούν τις οικονομίες σε τροχιά μεγέθυνσης. Την άλλη όψη αυτών των προσπαθειών και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο ανάχωμα για ταχεία έξοδο από την κρίση αποτελούν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα υψηλά ελλείμματα και το υψηλό δημόσιο χρέος σε αρκετές ευρωπαϊκές οικονομίες. Χώρες που δεν πάσχουν από αυτά τα δύο δημοσιονομικά προβλήματα (πχ. Γερμανία) έχουν καλύτερες προοπτικές μεγέθυνσης. Στις υπόλοιπες χώρες, ένα συγκεκριμένο και «σφικτό» δημοσιονομικό πρόγραμμα,

κρίνεται απαραίτητο ώστε οι οικονομίες αυτές να απαλλαγούν από βάρη τα οποία τους δημιουργούν προσκόμματα στην ανάπτυξη. Σε αυτές, η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων, για τη μέσομακροπρόθεσμη μείωση του χρέους, θα βοηθήσει σίγουρα τις οικονομίες να εισέλθουν σε μια σταθερή τροχιά μεγέθυνσης τα επόμενα χρόνια.

Υπό το κράτος των δυσμενών δημοσιονομικών εξελίξεων, έχει αναδειχθεί ιδιαίτερα το θέμα της συγκρότησης ενός κοινού οργάνου χάραξης και της δημοσιονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη, ώστε να αποφευχθούν ξανά οι ανισορροπίες που δημιουργήθηκαν, να ενισχυθεί η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία πάντως, τα ελλείμματα στην ΕΕ αλλά και στην Ευρωζώνη, αναμένεται να μειωθούν το 2011, στο -6,5% και -6,1% αντίστοιχα, μετά την αύξηση του τρέχοντος έτους, ενώ αντίθετα το χρέος και στις δύο περιοχές θα συνεχίσει να διογκώνεται και το 2011 (83,8% στην ΕΕ, 88,5% στην Ευρωζώνη).

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η διαδικασία εξόδου από την κρίση, δε μπορεί να διαφέρει από προηγούμενες εμπειρίες κρίσεων, όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην τελευταία της έκθεση. Σύμφωνα λοιπόν με τις εμπειρίες των προηγούμενων κρίσεων, οι ευρωπαϊκές οικονομίες θα πρέπει να εστιάσουν στο εξωτερικό περιβάλλον, ενισχύοντας τον εξαγωγικό τους προσανατολισμό. Η αύξηση των εξαγωγών, σε μια συγκυρία σχετικά ευνοϊκή για τις διεθνείς συναλλαγές, θα τροφοδοτήσει τις οικονομίες με νέες επενδύσεις και αύ-

ξηση της απασχόλησης, με επακόλουθο θετικό αντίκτυπο στο εισόδημα και γενικότερα, στο ΑΕΠ.

Οι **αναδυόμενες οικονομίες της Ευρώπης** εκτιμάται ότι θα μεγεθυνθούν με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με την Ευρώπη των 27, με το μέγεθος της οικονομικής μεγέθυνσης να προσεγγίζει το 2,9% το 2010 και το 3,4% το 2011, ωστόσο, οι οικονομίες αυτές παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού.

Οι υποτονικοί ρυθμοί μεταβολής της κατανάλωσης (δημόσιας και ιδιωτικής) και η υποχώρηση των επενδύσεων το 2010, εκτιμάται ότι θα αποδυναμώσουν εκ νέου την αγορά εργασίας στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα η **απασχόληση** εκτιμάται ότι θα υποχωρήσει το 2010 κατά περίπου 1% στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη, ενώ για το 2011 αναμένεται οριακή αύξηση. Ως εκ τούτου, η ανεργία θα αυξηθεί και στις δύο

ζώνες (9,8% στην ΕΕ-27, 10,3% στην Ευρωζώνη). Αίτια για την αύξηση αυτή, παρά τη θετική μεταστροφή του ΑΕΠ, είναι το ότι η αγορά εργασίας εμπειρικά ακολουθεί τις μεταβολές του ΑΕΠ με χρονική υστέρηση, επομένως η σταθεροποίηση στην απασχόληση θα είναι μεταγενέστερη αυτής στην οικονομία. Επιπρόσθετα υποστηρίζεται ότι χρειάζονται ορισμένες δομικές αλλαγές στην αγορά εργασίας σε κλαδικό επίπεδο (κατασκευές κ.α.), αλλά και εταιρικό, σε πολλές ευρωπαϊκές οικονομίες, ώστε να εξαλειφθούν υφιστάμενες αγκυλώσεις.

Ο **πληθωρισμός** αναμένεται να αυξηθεί το 2010 στο 1,8% στην ΕΕ και στο 1,5% στην Ευρωζώνη, τάση που θα συνεχιστεί και το 2011. Το 2009 παρατηρήθηκε σε αρκετές χώρες ραγδαία εξασθένιση του πληθωρισμού, ακόμα και σε αρνητικά επίπεδα, εξαιτίας της υποτονικής οικονομικής δραστηριότητας.

Πίνακας 2.4

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ27, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

	ΕΕ-27			Ευρωζώνη		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
ΑΕΠ	-4,2	1,0	1,7	-4,1	0,9	1,5
Ιδιωτική Κατανάλωση	-1,7	0,1	1,3	-1,1	0,0	1,1
Δημόσια Κατανάλωση	2,2	1,0	0,1	2,3	0,9	0,3
Επενδύσεις	-11,5	-2,2	2,5	-10,8	-2,6	1,8
Απασχόληση	-2,0	-0,9	0,3	-2,1	-1,0	0,1
Ανεργία	8,9	9,8	9,7	9,4	10,3	10,4
Πληθωρισμός	1,0	1,8	1,7	0,3	1,5	1,7
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	-13,0	4,9	5,0	-12,3	5,0	5,2
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (%)	-6,8	-7,2	-6,5	-6,3	-6,6	-6,1
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (%)	73,6	79,6	83,8	78,7	84,7	88,5
Ισοζύγιο Τρεχουσών. Συναλλαγών	-1,4	-1,4	-1,3	-0,8	-0,6	-0,5

Πηγή: Economic Forecast Spring 2010, European Commission, May 2010

Πλέον, η αύξηση των τιμών των ενεργειακών αγαθών, αλλά και των εμπορευμάτων εκτιμάται ότι θα πιέσουν σε ανοδική τροχιά το 2010 και το 2011. Η αύξηση θα ήταν ακόμα μεγαλύτερη αν την τροφοδοτούσε και το κόστος εργασίας, όπως τα προηγούμενα χρόνια, αλλά τα πιο πρόσφατα στοιχεία αναφέρουν μια μάλλον υποτονική ενίσχυσή του. Έτσι μέσο-μακροπρόθεσμα ο πληθωρισμός θα παρουσιάσει μικρή αυξητική τάση, καθώς παρότι οι τιμές του πετρελαίου και των άλλων ενεργειακών αγαθών θα αυξηθούν, ταυτόχρονα θα υπάρξει αντιστάθμιση από την υποτονική αύξηση του εργατικού κόστους.

Η αβεβαιότητα σχετικά με τα επόμενα βήματα της παγκόσμιας οικονομίας, παρά την επιστροφή της στην οικονομική μεγέθυνση και η ανησυχία για τις επιπτώσεις της σημαντικής επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών σε αυτή την πορεία, γίνονται ιδιαίτερα αισθητά στο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας που υπολογίζει το ερευνητικό κέντρο CEPR⁴⁷ και στους δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG EGFIN): είτε παραμένουν στάσιμοι είτε παρουσιάζουν μικρή πτώση

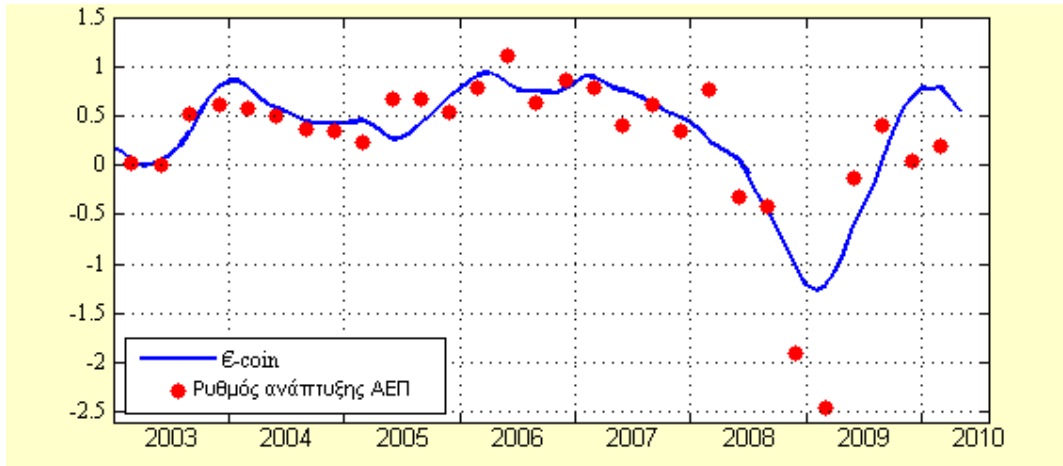
στο πρώτο πεντάμηνο του 2010. Έτσι, ο δείκτης του CEPR για την Ευρωζώνη υποχώρησε τον Μάιο. Παρέμεινε ωστόσο εντός του θετικού πεδίου τιμών, σηματοδοτώντας τη συνέχιση του θετικού ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη και στο δεύτερο τρίμηνο του 2010, σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο.

Ελαφρά κάμψη παρουσιάζεται στους δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε Ευρωζώνη και ΕΕ-27, οι οποίοι στην Ελλάδα εκτιμώνται από το IOBE. Η αλλαγή του τρόπου υπολογισμού τους ενδεχομένως να μην αποδίδει απόλυτα το εύρος της μεταβολής, ωστόσο η τάση είναι σαφώς πτωτική. Έτσι οι δείκτες προσέγγισαν τις 100 και 98,4 μονάδες στην ΕΕ-27 και στην Ευρωζώνη αντίστοιχα, παραμένοντας ωστόσο αρκετά υψηλότερα από τις τιμές του τελευταίου διαστήματος. Σε ότι αφορά τους επιμέρους κλάδους, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βελτιώθηκε τον Μάιο στην Βιομηχανία, ενώ αντίθετα σε όλους τους άλλους τομείς καταγράφεται πτώση. Τέλος, υποχώρηση και στις δύο ζώνες παρουσίασε η καταναλωτική εμπιστοσύνη, παραμένοντας όμως κοντά στα επίπεδα του τελευταίου εξαμήνου.

⁴⁷ Το Center of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της εξέλιξης του και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR

Πηγή: CEPR (www.cepr.org)

Πίνακας 2.5

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (1990-2009=100)

Μήνας	Ιουλ-09	Αυγ-09	Σεπτ-09	Οκτ-09	Νοε-09	Δεκ-09	Ιαν-10	Φεβ-10	Μαρ-10	Απρ-10	Μάι-10*
ΕΕ-27	80,5	85,4	87,0	90,0	91,5	95,0	97,2	97,6	99,8	101,9	100,0
Ευρωζώνη	80,8	84,8	86,7	89,6	91,9	94,1	96,0	95,9	97,9	100,6	98,4

*Από τον Μάιο του 2010, τα στοιχεία των ερευνών των επιχειρήσεων για το οικονομικό κλίμα, ταξινομούνται πλέον σύμφωνα με την νέα NACE Rev. 2 της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιστοιχεί στην εθνική ΣΤΑΚΟΔ 08

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), May 2010

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Οικονομικό κλίμα

Ο **Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα** τους τελευταίους μήνες παραμένει σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα του μακροχρόνιου μέσου όρου της περιόδου 2001-2009: διαμορφώνεται το τελευταίο τρίμηνο στις 67 μονάδες, αρκετά κατώτερα της επίδοσης του πρώτου διμήνου του έτους (74 μονάδες), αλλά ελαφρώς υψηλότερα της αντίστοιχης περσινής επίδοσης (63 μονάδες)⁴⁸. Παρά την

ήπια βελτίωση σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι, το οικονομικό κλίμα επιδεινώνεται σταθερά στην Ελλάδα αμέσως μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου. Είναι σαφές ότι η σταδιακή αποκάλυψη της πραγματικής δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας και η λήψη σχετικών μέτρων επηρέασε αρνητικά το οικονομικό κλίμα, εντείνοντας το κλίμα ανασφάλειας σε επιχειρήσεις και καταναλωτές, οι οποίοι προεξοφλούν τις αρνητικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

Η συνεχής επιδείνωση του κλίματος κατά το τελευταίο επτάμηνο διατρέχει το σύνολο σχεδόν της οικονομίας, ενώ έχει οδη-

⁴⁸ Από τον Μάιο του 2010, λόγω υιοθέτησης της νέας ταξινόμησης NACE 2 δημιουργείται ασυνέχεια στις σειρές του οικονομικού κλίματος και τα αποτε-

λέσματα του γενικού δείκτη πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή.

γήσει σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα την καταναλωτική εμπιστοσύνη. Η διάχυτη ανασφάλεια των Ελλήνων καταναλωτών εκφράζεται μέσα από την έντονη απαισιοδοξία στις προβλέψεις τους και τους φόβους τους για τις εξελίξεις στην ελληνική αγορά εργασίας. Συγκεκριμένα, το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου του 2010, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινούνται χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, αλλά και σε σχέση με τους δύο πρώτους μήνες του έτους, σε όλους τους τομείς, εκτός ίσως της Βιομηχανίας που δείχνει να ανθίσταται ως ένα βαθμό. Στους καταναλωτές, ο σχετικός δείκτης κινείται πτωτικά από τον Νοέμβριο, σημειώνοντας διαδοχικά χαμηλά ρεκόρ.

Αντίθετα με την ελληνική εικόνα, στο ευρωπαϊκό περιβάλλον το οικονομικό κλίμα έχει ανακάμψει σε σχέση με την κατάσταση πριν ένα χρόνο. Αν και αρκετές ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν έντονες δημοσιονομικές ανισορροπίες, οι δείκτες κλίματος στις περισσότερες εξ' αυτών καταγράφουν βελτίωση. Συγκεκριμένα, το πιο πρόσφατο τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου, ο μέσος δείκτης στην ΕΕ-27 διαμορφώνεται στις 107 μονάδες, 10 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με τους πρώτους μήνες του έτους, αλλά και 36 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Τον Μάιο καταγράφεται μεν μικρή επιδείνωση του κλίματος σε ΕΕ-27 και στην Ευρωζώνη, γεγονός όμως που ενδεχομένως να οφείλεται σε τεχνική ασυνέχεια της σειράς. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα καταγράφει διαδοχικές μειώσεις από τον Νοέμβριο και μετά, ενώ κατά το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου σημειώνει νέο ιστορικά χαμηλό ρεκόρ και διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -62 μονάδες (από -49 μονάδες τους δύο πρώτους μήνες του έτους), επίδοση κατώτερη κατά 10 μονάδες σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή. Οι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες για την ίδια περίοδο βρίσκονται σημαντικά υψηλότερα, στις -14 και -17 μονάδες αντίστοιχα σε ΕΕ και Ευρωζώνη. Επιπλέον, οι Έλληνες καταναλωτές είναι οι πιο απαισιόδοξοι στην Ευρώπη.

Οι εισοδηματικές περικοπές του Μαρτίου και του Μαΐου, η εξασθένιση της αγοραστικής τους δύναμης από τις συνεχείς αυξήσεις της έμμεσης φορολογίας, η αυξανόμενη αβεβαιότητα γύρω από την αγορά εργασίας, και γενικότερα η εντεινόμενη αρνητική ψυχολογία, επιβαρύνουν το ήδη δυσμενές κλίμα. Ως αποτέλεσμα, διατυπώνονται όλο και περισσότερο δυσμενείς προβλέψεις, οι οποίες κορυφώνονται τον Μάιο, μετά και την οριστικοποίηση των δημοσιονομικών μέτρων στο πλαίσιο του Μνημονίου για το μηχανισμό στήριξης από ΕΕ-ΔΝΤ. Οι προβλέψεις των καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους για το επόμενο 12μηνο υποχωρούν σημαντικά, ενώ τον Μάιο διατυπώνονται οι πλέον απαισιόδοξες προβλέψεις: τρεις στους τέσσερις θεωρούν ότι η οικονομική τους κατάσταση θα επιδεινωθεί στο επόμενο 12-μηνο, ενώ αντίστοιχη είναι και η εξέλιξη στις προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας σε αυτό το διάστημα: το 79% των καταναλωτών (από 69% τον Απρίλιο) προβλέπει ελαφρά

ή αισθητή επιδείνωση. Σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα κινείται και η πρόθεση για αποταμίευση, αλλά και οι προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, με εννιά στους δέκα καταναλωτές να αναμένουν περαιτέρω επιδείνωση. Συνεπώς, οι καταναλωτές δείχνουν προβληματισμένοι για τις εφαρμο-

ζόμενες αλλά και επερχόμενες αλλαγές, καθώς και για την ανάγκη προσαρμογής σε μια νέα πραγματικότητα που κρίνουν ότι ενδεχομένως να διαφέρει αρκετά από όσα είχαν συνηθίσει τα τελευταία χρόνια και το καταναλωτικό πρότυπο που είχαν υιοθετήσει.

Πίνακας 2.6

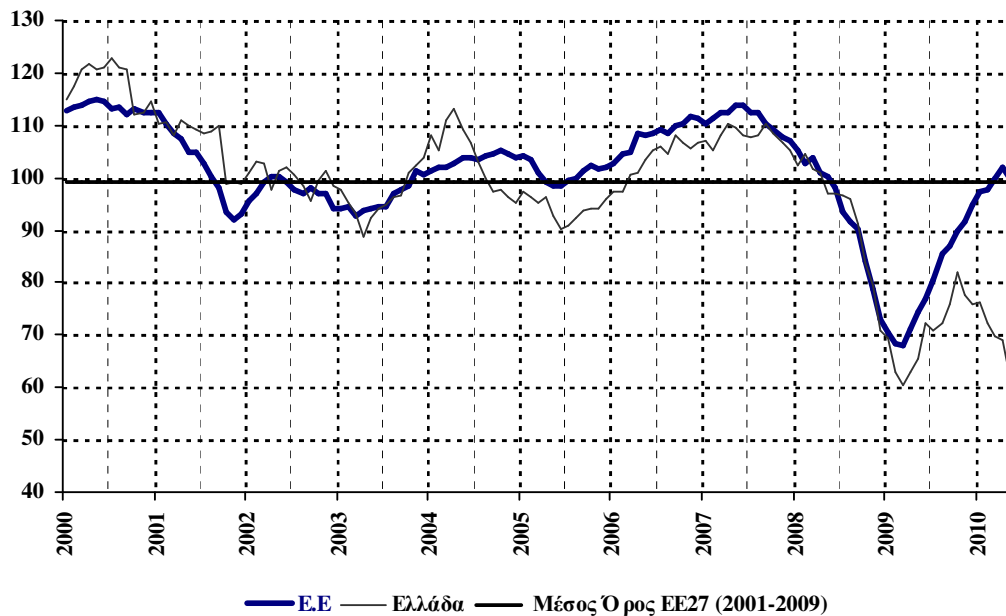
Βραχυχρόνιοι Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας

	Δείκτες Οικονομικού Κλίματος ¹		Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	<i>Ε.Ε-27</i>	<i>Ελλάδα</i>	<i>Βιομηχανία</i>	<i>Κατασκευές</i>	<i>Λιαν. Εμπόριο</i>	<i>Υπηρεσίες</i>	
2001	101,0	107,6	101,9	114,0	92,2	105,8	-26
2002	94,9	98,9	101,2	114,0	93,3	82,8	-28
2003	93,2	93,2	97,9	115,0	102,0	85,5	-39
2004	102,5	102,9	99,1	81,5	104,8	94,6	-26
2005	99,4	89,3	92,6	63,0	96,8	93,6	-34
2006	108,4	103,1	101,5	91,1	110,8	103,7	-33
2007	110,8	108,0	102,8	92,5	120,8	106,6	-29
2008	90,7	89,0	91,9	95,2	102,5	97,8	-46
2009	79,9	70,6	72,1	65,5	80,4	70,1	-46
Ιαν-09	70,3	69,4	68,2	65,0	65,3	62,6	-48
Φεβ-09	68,2	63,1	62,8	68,3	61,9	64,5	-55
Μαρτ-09	68,0	60,4	63,8	59,1	60,2	66,0	-56
Απρίλ-09	71,1	63,0	68,9	63,0	64,5	66,7	-51
Μάιος-09	74,3	65,3	71,0	52,8	80,7	73,2	-50
Ιούν-09	77,1	72,3	76,0	69,0	90,4	75,3	-45
Ιούλ-09	80,5	70,7	73,8	67,4	91,4	73,7	-49
Αυγ-09	85,4	72,3	75,5	61,4	88,5	75,8	-45
Σεπτ-09	87,0	75,7	80,4	67,6	91,4	68,4	-39
Οκτ-09	90,0	81,8	79,4	71,6	99,0	72,4	-27
Νοεμ-09	91,5	77,7	74,8	72,4	91,1	71,8	-38
Δεκ-09	95,0	75,9	71,0	68,1	81,0	70,6	-44
Ιαν-10	97,2	76,1	75,8	64,1	75,3	67,2	-47
Φεβ-10	97,6	72,4	72,6	48,5	71,6	63,1	-51
Μαρτ-10	99,8	69,6	75,3	39,6	54,5	61,7	-58
Απρίλ-10	101,9	69,1	80,6	44,6	64,0	64,1	-61
Μάιος-10	100,0	61,9	74,9	44,0	64,3	56,8	-67

Πηγή: ¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, ² IOBE

Διάγραμμα 2.2

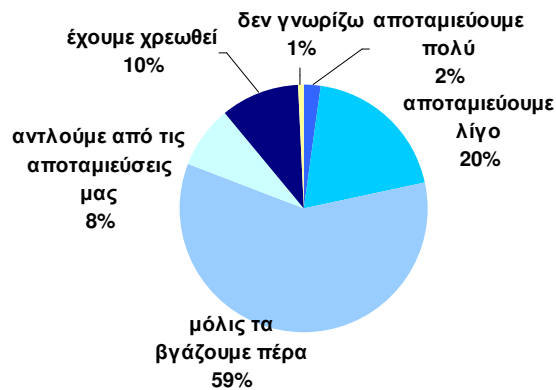
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.3

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (μέσος όρος Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009)

Πηγή: ΙΟΒΕ

Εξάλλου, το ποσοστό των καταναλωτών που δηλώνει «χρεωμένο» και αντλεί πόρους από τις αποταμιεύσεις του κινείται στο 10%, ενώ το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ, περιορίζεται στο 22%, από 26% το πρώτο δίμηνο (και 28% πέρυσι). Μάλιστα, σχε-

δόν τρεις στους πέντε καταναλωτές (από 52% πέρυσι και 56% στις αρχές του έτους), δηλώνουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα».

Στη **Βιομηχανία**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το πλέον πρόσφατο τρί-

μηνο (Μαρτίου – Μαΐου) κινείται κατά μέσο όρο στις 77 μονάδες, έχοντας αυξηθεί κατά 3 μονάδες σε σχέση με το πρώτο δίμηνο του έτους και κατά 9 μονάδες σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Η Βιομηχανία είναι εξάλλου ο μόνος τομέας ο οποίος φαίνεται να ανθίσταται και να κινείται έστω ελαφρά καλύτερα σε σχέση με πέρυσι, ενώ τον Απρίλιο ο σχετικός δείκτης καταγράφει την υψηλότερη τιμή του από τον Οκτώβριο του 2008. Πάντως, παρά τη βελτίωση, αρκετοί επιμέρους δείκτες για την τρέχουσα δραστηριότητα του τομέα παραμένουν αρνητικοί. Εξαιρέση αποτελούν οι προβλέψεις για την εξέλιξη της παραγωγής τους προσεχείς 3-4 μήνες, όπου το σχετικό ισοζύγιο είναι θετικό (κατά μέσο όρο στις +8 μονάδες από -5 την ίδια περίοδο πέρυσι), γεγονός που υποδηλώνει προσδοκίες ενίσχυσης της παραγωγής. Αντίθετα, πολύ χαμηλές παραμένουν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης, αφού πάνω από τις μισές επιχειρήσεις εκτιμούν ότι αυτό βρίσκεται σε χαμηλά για την εποχή επίπεδα.

Ως προς τα αποθέματα έτοιμων προϊόντων, καταγράφεται σημαντική αποκλιμάκωση σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, με το 64% των επιχειρήσεων να τα εκτιμά ως κανονικά για την εποχή. Αν και σημειώνεται βελτίωση σε σχέση με το πρώτο δίμηνο τους έτους, αλλά και σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα παραμένουν δυσσιώνες και ο σχετικός δείκτης κινείται στις -19 μονάδες, γεγονός που υποδηλώνει απώλειες θέσεων εργασίας. Σε ότι αφορά το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού, κινείται στα ίδια σχεδόν επίπεδα με

τα περσινά, στο 69-70%, ωστόσο οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής είναι ελαφρώς μειωμένοι στους 3,9 (από 4,3 την αντίστοιχη περίοδο του 2009).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το τρίμηνο Μαρτίου - Μαΐου 2010 κινείται κατά μέσο στις 61 μονάδες, από 73 μονάδες το πρώτο δίμηνο του έτους 7 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Η πτώση του δείκτη ήταν συνεχής από τον Νοέμβριο μέχρι και τον Μάρτιο, ενώ το δίμηνο Απριλίου - Μαΐου σημειώνεται μικρή ανάκαμψη. Έτσι, ενώ τον Μάρτιο, οι περισσότεροι από τους περισσότερους επιμέρους δείκτες δραστηριότητας συνέχιζαν να υποχωρούν σημαντικά, η μεγάλη σωρευτική πτώση διορθώθηκε εν μέρει τους επόμενους δύο μήνες. Οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τις πωλήσεις τους είναι δυσμενείς, αφού το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου, τρεις στις πέντε επιχειρήσεις τις κρίνουν ως χαμηλότερες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο.

Απαισιόδοξες είναι όμως και οι προβλέψεις για τις πωλήσεις του επόμενου τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -41 μονάδες, όταν την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι βρισκόταν πολύ υψηλότερα, στις -9 μονάδες. Πτωτικές είναι και οι προβλέψεις για τις παραγγελίες προς προμηθευτές, αφού τα αποθέματα είναι ακόμα διογκωμένα. Σημαντική επιδείνωση σημειώνουν οι προσδοκίες της απασχόλησης του κλάδου, με την προσφορά νέων θέσεων εργασίας στον κλάδο να έχει ατονήσει. Τέλος, σε όρους τιμών, υπερτερούν ελαφρά οι επιχειρήσεις που αναμένουν υποχώρηση, όταν το ίδιο διάστημα

πέρυσι, οι αποπληθωριστικές προσδοκίες ήταν σημαντικά εντονότερες.

Μεγάλο πλήγμα έχουν υποστεί οι επιχειρηματικές προσδοκίες και στις **Κατασκευές**, όπου οι προοπτικές παραμένουν έντονα δυσμενείς, με τις διακυμάνσεις να συνεχίζονται. Έτσι ο Δείκτης Επιχειρηματικών προσδοκιών διαμορφώνεται κατά μέσο όρο την περίοδο Μαρτίου – Μαΐου στις 43 μονάδες (από 56 μονάδες το πρώτο δίμηνο του έτους), επίδοση σημαντικά χαμηλότερη από την αντίστοιχη περσινή (58 μονάδες), όταν ο κλάδος βρισκόταν ήδη σε φάση ύφεσης, μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Οι πολύ αρνητικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος εργασιών τους και την απασχόληση διευρύνονται τους τελευταίους μήνες, με τα αντίστοιχα ισοζύγια να διαμορφώνονται στις -75 και -44 μονάδες.

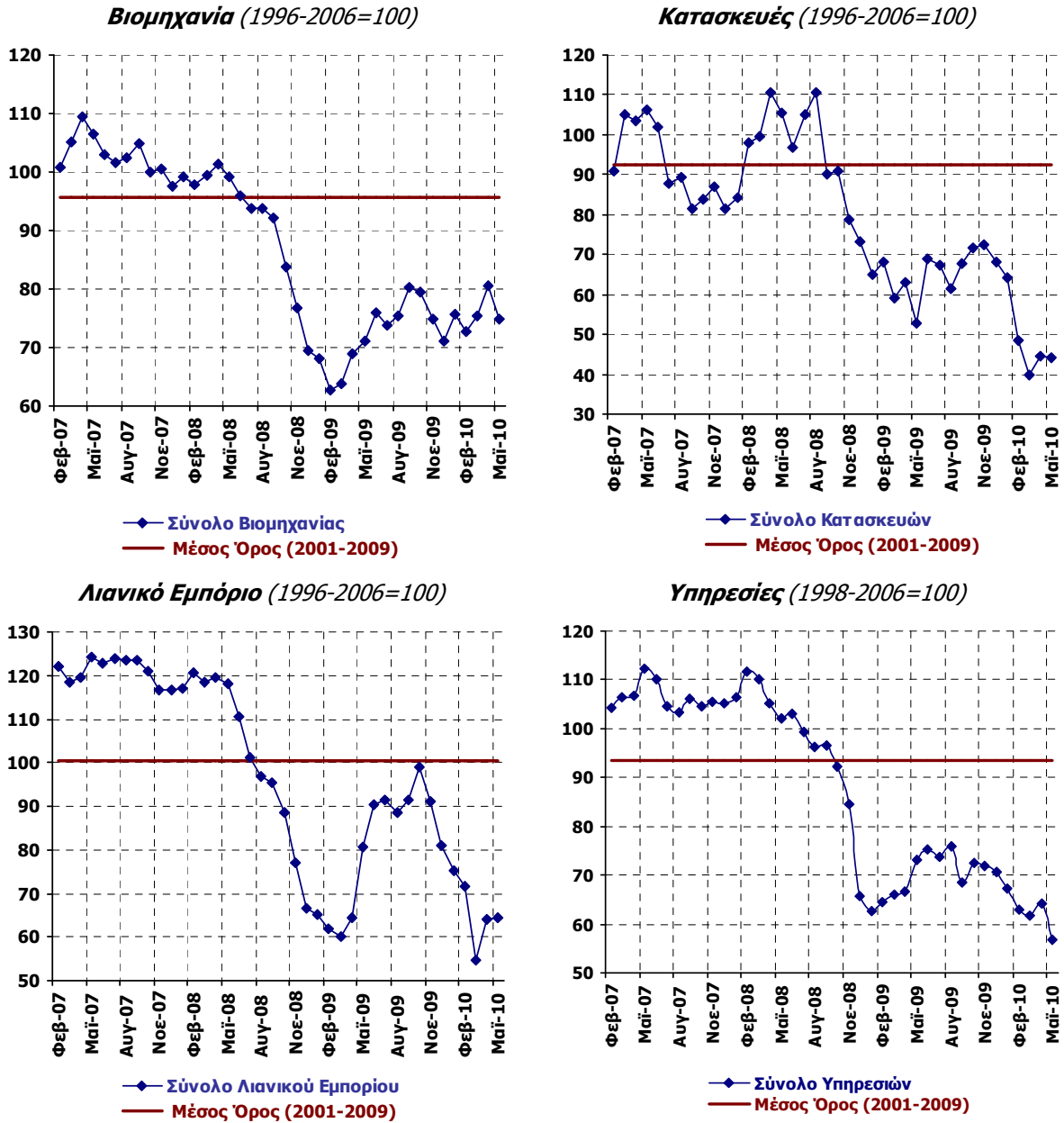
Το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου, το αρνητικό ισοζύγιο των εκτιμήσεων των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος των εργασιών τους, έχει υπερδιπλασιαστεί στις -47 μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό διάστημα, ενώ και οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας έχουν μειωθεί στους 12,8 κατά μέσο όρο (από 16,1 την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι). Ο τομέας στηρίζεται περισσότερο σε ήδη ανειλημμένα έργα τα οποία και καθυστερούν αρκετά και όχι σε νέα έργα. Οι προβλέψεις για τις τιμές είναι πτωτικές, ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο 9% των επιχειρήσεων κρίνει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του, με το 41% να κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 39% την ανεπαρκή χρηματοδότηση, και τους υπόλοιπους να επισημαίνουν τις καθυστερήσεις πληρωμών και το

πάγωμα του ΠΔΕ ως προσκόμματα στη λειτουργία τους.

Στις **Υπηρεσίες**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου 2010 διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις 61 μονάδες, από τις 65 μονάδες το πρώτο δίμηνο του έτους, χαμηλότερα κατά 8 μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα το 2009. Και αυτός ο τομέας έχει επηρεαστεί σημαντικά από τη δημοσιονομική κρίση και την μείωση της ζήτησης, ενώ τον Μάιο οι προσδοκίες του τομέα καταγράφουν την ιστορικά χαμηλότερη επίδοσή τους. Οι περισσότεροι από τους δείκτες δραστηριότητας επιδεινώνονται: το αρνητικό ισοζύγιο των εκτιμήσεων των επιχειρήσεων για την τρέχουσα δραστηριότητά τους έχει σχεδόν διπλασιαστεί σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, ενώ και οι προβλέψεις για τη μελλοντική πορεία της ζήτησης είναι σταθερά αρνητικές. Στις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την τρέχουσα ζήτηση, το 43% κρίνει ότι αυτή έχει μειωθεί σε σύγκριση με το προηγούμενο διάστημα, ενώ αρνητικές, αν και βελτιωμένες σε σχέση με τις αρχές του έτους, παραμένουν και οι προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου. Ως προς τις τιμές, οι προσδοκίες υποδηλώνουν αποκλιμάκωση, η οποία εντείνεται σημαντικά το δίμηνο Απριλίου- Μαΐου. Επιπλέον, μόλις το ¼ των επιχειρήσεων δηλώνει απρόσκοπη λειτουργία, με το 37% να κρίνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο πρόσκομμα στη δραστηριότητά του, το 15% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 21% παράγοντες που συνδέονται με τη δυσμενή οικονομική κατάσταση.

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών¹

¹ Στον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται περίοδος βάσης, αντί για έτος βάσης. Έτσι οι τομείς της Βιομηχανίας, των Κατασκευών και του Λιανικού εμπορίου αποκτούν κοινή περίοδο βάσης (1996-2006=100) και στις Υπηρεσίες χρησιμοποιείται η περίοδος (1998-2006=100) αφού δεν υπάρχουν μετρήσεις του τομέα πριν το 1998. Η αλλαγή αυτή επιτρέπει την ακριβέστερη αποτύπωση των διακυμάνσεων της επιχειρηματικών προσδοκιών σε μία μακρά περίοδο, ενώ παράλληλα δίνει τη δυνατότητα κατασκευής συγκρίσιμων επιμέρους κλαδικών δεικτών. **Πηγή:** ΙΟΒΕ

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Εξελίξεις το α' τρίμηνο του 2010

Η πορεία της ελληνικής οικονομίας το πρώτο τρίμηνο του 2010 διαμορφώνεται κατά κύριο λόγο από την εγχώρια δημοσιονομική κρίση, η επίδραση της οποίας ανασχέθηκε μόνο από τη βελτίωση των δεδομένων στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, με την υποχώρηση της διεθνούς οικονομικής ύφεσης. Έτσι, το α' τρίμηνο του 2010, το εγχώριο προϊόν μειώθηκε μόνο κατά 2,5% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους και κατά 1% έναντι του αμέσως προηγούμενου τριμήνου. Ως εκ τούτου, το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας συνεχίζει να υποχωρεί για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο, με την πτώση του να έχει σταθεροποιηθεί στο 2,5% από το μέσο του προηγούμενου έτους, σε ετήσια βάση. Ωστόσο, καθώς η δεύτερη, εκτενής δέσμη μέτρων λήφθηκε στις αρχές Μαρτίου, η εξέλιξη του ΑΕΠ το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου εν μέρει μόνο ενσωματώνει τον αντίκτυπο των εξελίξεων εξαιτίας της κορύφωσης των δημοσιονομικών προβλημάτων της χώρας στο συγκεκριμένο διάστημα⁴⁹.

Το κλίμα έντονης αβεβαιότητας για τα τεκταινόμενα στο δημοσιονομικό πεδίο και τα προδιαγραφόμενα μέτρα από την αρχή του τρέχοντος έτους, φαίνεται να έχουν ασκήσει αρνητικές επιδράσεις σε βασικές συνιστώσες

του ΑΕΠ: η κάθετη πτώση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου κατά κύριο λόγο και η σημαντική εξασθένηση της δημόσιας καταναλώσεως, που οδήγησαν στην υποχώρηση του εγχώριου προϊόντος, αντανακλούν σαφώς τις πιέσεις των δυσμενών δημοσιονομικών εξελίξεων. Στον αντίποδα, ανασχετικός παράγοντας στη μείωση του ΑΕΠ, εκ πρώτης όψεως δυσσερμήνευτος, είναι η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης. Πρόσθετη στήριξη προήλθε, για ακόμα ένα τρίμηνο, από τον εξωτερικό τομέα, λόγω της πολύ μικρότερης υποχώρησης των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές, τόσο αναλογικά όσο και σε απόλυτα μεγέθη.

Αναλυτικότερα, η συνολική τελική κατανάλωση παρουσίασε μικρή υποχώρηση το α' τρίμηνο του 2010, της τάξης του 0,7%, έναντι αύξησης 0,4% το α' τρίμηνο του 2009. Η μείωση προέρχεται αποκλειστικά από τη μεγάλη πτώση της δημόσιας κατανάλωσης, κατά 9,0%, καθώς στο ίδιο διάστημα η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,5%. Όμως, σε αυτές τις εξελίξεις πρέπει να συνεκτιμηθούν αφενός η εκτίναξη της δημόσιας κατανάλωσης το αντίστοιχο διάστημα του 2009 κατά το 9,7%, αφετέρου το αποτέλεσμα στην επίσημα πραγματοποιούμενη ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη των φορολογικών κινήτρων για έκδοση αποδείξεων αγοράς.

Οι ακαθάριστες επενδυτικές δαπάνες μειώθηκαν κατά 18,4% το α' τρίμηνο του 2010, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι στη συγκεκριμένη περίοδο του 2009 (-4%), αλλά και του 2008 (-1,9%). Μικρότερης έκτασης ήταν η συρρίκνωση των επενδύσεων παγίου

⁴⁹ Όπως συμβαίνει με συστηματικό τρόπο τα τελευταία χρόνια, η αναθεώρηση αυτών των στοιχείων κατά τη διάρκεια του έτους, οδηγεί συνήθως σε δυσμενέστερες εκτιμήσεις. Άρα, είναι πιθανό η πτώση του ΑΕΠ στο α' τρίμηνο να αποδειχθεί μεγαλύτερη.

κεφαλαίου (14,6%), αντανακλώντας την περιορισμένη, συνεχιζόμενη πάντως, αύξηση των αποθεμάτων. Στις επιμέρους κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου, οι κατασκευές κατοικιών και ο μηχανολογικός εξοπλισμός κατέγραψαν μείωση της τάξης του 16,7% και 10,0%. Την υψηλότερη υποχώρηση εμφάνισαν ωστόσο οι λοιπές κατασκευές, κατά 29,3%. Από τις βασικές επενδυτικές κατηγορίες, μόνο αυτή του εξοπλισμού μεταφορών παρουσίασε επέκταση το α' τρίμηνο του έτους, κατά 8,4%.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, οι τάσεις διαμορφώθηκαν ως ακολούθως: οι εξαγωγές περιορίστηκαν κατά 0,5%, μείωση όμως σημαντικά χαμηλότερη της αντίστοιχης του 2009 (-17,9%). Η μικρή πτώση των εξαγωγών εκπορεύεται από την υποχώρηση των εξαγωγών αγαθών κατά 3,9%, αφού οι εξαγωγές υπηρεσιών κινήθηκαν ανοδικά, κατά 1,9%. Αρκετά μεγαλύτερη ήταν την ίδια περίοδο η εξασθένηση των εισαγωγών, φθάνοντας το 6,6%. Παρότι οι εισαγωγές υπηρεσιών ανήλθαν κατά 10,7%, η αύξησή τους υπεραντισταθμίστηκε από την συρρίκνωση των –αναλογικά μεγαλύτερων– εισαγωγών αγαθών (-11,1%). Συνολικά, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου το πρώτο τρίμηνο παρουσίασε μείωση κατά 15,8%, στο 11,3% του ΑΕΠ από 13,1% πριν ένα χρόνο, περιορίζοντας περαιτέρω το αρνητικό αποτέλεσμα του στο ρυθμό μεταβολής του εγχώριου προϊόντος.

Σε όρους αξίας παραγωγής, η συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία παρουσίασε μείωση κατά 3,2% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009. Οι κλάδοι που σημείωσαν άνοδο της προστιθέμενης αξίας τους είναι εκείνοι της γεωργίας, δασοκομίας και

αλιείας και των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, δραστηριοτήτων σχετικών με την ακίνητη περιουσία, εκμισθώσεων κλπ. κατά 1,7% και 0,2% αντίστοιχα. Στον αντίποδα, μείωση της προστιθέμενης αξίας παραγωγής παρουσίασαν οι κατασκευές (-24,6%), οι βιομηχανίες (-5,3%) και οι λοιπές υπηρεσίες (-2,9%).

Η παρατεινόμενη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και οι συνεχώς επιδεινούμενες προσδοκίες για την πορεία της εξαιτίας των δυσμενών δημοσιονομικών συνθηκών, χειροτέρευσαν περαιτέρω τα δεδομένα στην αγορά εργασίας. Η ανεργία ανήλθε στο 11,7% κατά μέσο όρο το α' τρίμηνο φέτος, ενώ στη διάρκειά του ξεπέρασε το 12% (12,1% το Φεβρουάριο). Σημείωσε έτσι άνοδο 2,4 εκατοστιαίων μονάδων από το α' τρίμηνο του 2009 και 1,4 εκατοστιαίων μονάδων από το τελευταίο τρίμηνο του ίδιου έτους. Στην όξυνση της συνέβαλε και η πτώση της απασχόλησης (-1,3% σε ετήσια βάση). Παρά την εξασθένηση της συνολικής ζήτησης, ο πληθωρισμός συνέχισε να κινείται ανοδικά στις αρχές του 2010, τάση που κλιμακώθηκε απότομα με την αύξηση των εμμέσων κυρίως φόρων, στο πλαίσιο των δημοσιονομικών μέτρων. Ωστόσο η εκδηλούμενη από το δ' τρίμηνο του περασμένου έτους ενίσχυση του πληθωρισμού ξεκίνησε από την άνοδο των τιμών διεθνώς, όπως δείχνει για παράδειγμα, η αύξηση των τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία κατά 8,8% το πρώτο τετράμηνο του 2010 και η διάσταση φετινών-περυσινών τιμών καυσίμων, πριν την αύξηση του ΕΦΚ.

Συνοψίζοντας τις τάσεις στα κύρια μακροοικονομικά μεγέθη το α' τρίμηνο του 2010, πρωτεύων παράγοντας στη διαμόρ-

φωσή τους αναδεικνύεται, όπως αναμενόταν, η εγχώρια δημοσιονομική κρίση και οι εντονότατοι κλυδωνισμοί που προκαλεί. Το συνεχιζόμενο από το 2009 δυσμενές επενδυτικό κλίμα στον ιδιωτικό τομέα, συνοδεύεται από καθίζηση των δημόσιων επενδύσεων, πριν ακόμα αυτές αρχίσουν να περικόπτονται από τον Μάρτιο. Η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής αντανακλάται έντονα στην περικοπή της

δημόσιας κατανάλωσης, στον αντίποδα της περυσινής –επεκτατικού χαρακτήρα– διεύρυνσής της. Η τόνωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και η ανάκαμψη του διεθνούς εμπορίου απέτρεψαν περαιτέρω βάθυνση της ύφεσης. Ωστόσο, η πρώτη εξέλιξη πιθανότατα να προέρχεται από τον περιορισμό της παραοικονομίας, παρά από πραγματική μεταβολή της ζήτησης.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών –Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί (σταθερές τιμές 2000)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	(v/v-4)	Εκατ. €	(v/v-4)	Εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)
2001	142.001	4,2%	127.980	4,1%	33.025	3,9%	33.878	0,0%	52.882	1,2%
2002	146.884	3,4%	134.663	5,2%	33.441	1,3%	31.034	-8,4%	52.219	-1,3%
2003	155.614	5,9%	137.952	2,4%	39.627	18,5%	31.940	2,9%	53.768	3,0%
2004	162.808	4,6%	142.899	3,6%	39.109	-1,3%	37.498	17,4%	56.579	5,2%
α' 2005	40.910	2,4%	36.627	4,1%	8.763	-9,5%	9.485	4,9%	13.967	0,3%
β' 2005	41.229	1,5%	36.867	3,6%	8.803	-12,0%	9.334	0,3%	13.762	-3,4%
γ' 2005	41.748	2,1%	37.287	3,8%	8.718	-10,6%	9.829	3,6%	14.083	-1,2%
δ' 2005	42.571	3,0%	37.676	4,1%	9.737	0,7%	9.760	1,1%	14.581	3,0%
2005*	166.457	2,2%	148.458	3,9%	36.020	-7,9%	38.408	2,4%	56.392	-0,3%
α' 2006	42.543	4,0%	38.123	4,1%	9.448	7,8%	9.923	4,6%	14.960	7,1%
β' 2006	43.386	5,2%	38.544	4,6%	9.939	12,9%	10.198	9,3%	15.287	11,1%
γ' 2006	43.890	5,1%	38.860	4,2%	10.361	18,9%	10.093	2,7%	15.400	9,4%
δ' 2006	44.165	3,7%	39.270	4,2%	10.516	8,0%	10.237	4,9%	15.849	8,7%
2006*	173.984	4,5%	154.798	4,3%	40.264	11,8%	40.452	5,3%	61.496	9,1%
α' 2007	44.960	5,7%	39.780	4,3%	11.204	18,6%	10.306	3,9%	16.300	9,0%
β' 2007	45.269	4,3%	40.204	4,3%	10.947	10,1%	10.461	2,6%	16.325	6,8%
γ' 2007	45.650	4,0%	40.536	4,3%	10.613	2,4%	10.999	9,0%	16.498	7,1%
δ' 2007	45.886	3,9%	40.845	4,0%	10.762	2,3%	11.017	7,6%	16.742	5,6%
2007*	181.765	4,5%	161.365	4,2%	43.525	8,1%	42.783	5,8%	65.865	7,1%
α' 2008	46.193	2,7%	40.896	2,8%	10.992	-1,9%	11.141	8,1%	16.827	3,2%
β' 2008	46.479	2,7%	41.125	2,3%	10.553	-3,6%	11.278	7,8%	16.470	0,9%
γ' 2008	46.539	1,9%	41.229	1,7%	10.538	-0,7%	10.951	-0,4%	16.164	-2,0%
δ' 2008	46.216	0,7%	41.293	1,1%	10.344	-3,9%	11.104	0,8%	16.544	-1,2%
2008*	185.428	2,0%	164.543	2,0%	42.427	-2,5%	44.474	4,0%	66.005	0,2%
α' 2009	45.747	-1,0%	41.213	0,8%	10.554	-4,0%	9.145	-17,9%	15.150	-10,0%
β' 2009	45.609	-1,9%	41.126	0,0%	9.772	-7,4%	9.133	-19,0%	14.430	-12,4%
γ' 2009	45.393	-2,5%	41.363	0,3%	8.742	-17,0%	8.781	-19,8%	13.548	-16,2%
δ' 2009	45.040	-2,5%	41.422	0,3%	7.670	-25,9%	9.378	-15,5%	13.560	-18,0%
2009*	181.789	-2,0%	165.124	0,4%	36.738	-13,4%	36.437	-18,1%	56.688	-14,1%
α' 2010	44.588	-2,5%	40.939	-0,7%	8.607	-18,4%	9.097	-0,5%	14.155	-6,6%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Ιούνιος 2010

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Οι συνεχείς πρωτόγνωρες διεργασίες σε δημοσιονομικό επίπεδο, όπως αυτές αποτυπώνονταν στη διακύμανση των επιτοκιακών διαφορών των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου από τα γερμανικά, αλλά και στις αλληπάλληλες διαπραγματεύσεις ελλήνων αξιωματούχων με την ΕΕ, κυριάρχησαν από τις αρχές του 2010 στο πεδίο των οικονομικών εξελίξεων, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς δημοσιονομικά προβλήματα αντιμετωπίζει η πλειοψηφία των μελών της. Παρά τις δύο δέσμες δημοσιονομικών μέτρων που είχαν ανακοινωθεί μέχρι τις αρχές Μαρτίου, τις αποφάσεις της Ευρ. Ένωσης (16 Φεβρουαρίου και 25 Μαρτίου) για τη θέσπιση και την εφαρμογή ενός μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος εξειδικεύτηκε περαιτέρω στις 11 Απριλίου, το ελληνικό κράτος δεν κατέστη δυνατό να αντλήσει τα απαραίτητα κεφάλαια από τις αγορές ομολόγων με συμφέροντες όρους. Ως εκ τούτου, χρησιμοποιήσε τον ήδη διαμορφωμένο μηχανισμό στήριξης.

Τα μέσο-μακροπρόθεσμα αποτελέσματα των μέτρων και των πολιτικών που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο για το μηχανισμό στήριξης από την ΕΖ και το ΔΝΤ αναλύθηκαν εκτενώς σε ειδικό κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης. Ανεξάρτητα από τις όποιες ευεργετικές συνέπειες σε βάθος χρόνου, στην τρέχουσα περίοδο παραμένει έντονη η αβεβαιότητα αφενός για τη δυνατότητα υλοποίησης από την Ελλάδα του συμφωνηθέντος προγράμματος μέτρων και μεταρρυθμίσεων, αφετέρου για την επίδρασή τους στη λειτουργία της ελληνικής οικονομίας. Σε αυτή προστίθενται οι

άμεσες πιέσεις της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής, που είναι όμως ένα από τα τρία βασικά σκέλη πολιτικών που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο⁵⁰, στο πραγματικό εισόδημα και στην οικονομική δραστηριότητα.

Η εικόνα που προκύπτει από τα διαθέσιμα δεδομένα για την παραγωγική δραστηριότητα και το οικονομικό κλίμα, παρότι είναι συνολικά αρνητική και επιδεινωμένη σε σύγκριση με τα τέλη του 2009 και το πρώτο δίμηνο του 2010, παρουσιάζει και ορισμένες θετικές εκφάνσεις. Πιο συγκεκριμένα, στην πλευρά της προσφοράς στην οικονομία, η βιομηχανική παραγωγή υποχωρεί το πρώτο τετράμηνο του τρέχοντος έτους, αρκετά ηπιότερα όμως από ότι πέτυχε. Μεγάλη έκταση, παρά την υποχώρησή της κατά περίπου 20% το 2009, έλαβε η συρρίκνωση της παραγωγής στις κατασκευές το α' τρίμηνο του 2010, στην περιοχή της μέσης ετήσιας μεταβολής του περασμένου έτους. Η μικρή άνοδος του κύκλου εργασιών των τουριστικών επιχειρήσεων στο ίδιο διάστημα έγινε στη βάση του ιστορικά χαμηλότερου επιπέδου του την τελευταία πενταετία, που σημειώθηκε ένα χρόνο πριν. Σημαντική άνοδο καταγράφει ο δείκτης κύκλου εργασιών τόσο στο χονδρικό όσο και στο λιανικό εμπόριο στο τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου. Το αποτέλεσμα όμως αυτό πρέπει να ερμηνευθεί προσεκτικά, καθώς τα φορολογικά κίνητρα που καθιέρωσε η κυβέρνηση για τη συλλογή αποδείξεων αγοράς, σε συνδυασμό με τα αντικειμενικά κριτήρια προσδιορισμού εισοδήματος, έχουν περιορίσει τις συναλλαγές χωρίς παραστατικά.

⁵⁰ Συμπληρώνεται από τις διαρθρωτικές πολιτικές και τα μέτρα για το χρηματοπιστωτικό σύστημα

Εντονότερες είναι οι ενδείξεις εξασθένησης στην οικονομία από την πλευρά της ζήτησης. Η συνεχιζόμενη και φέτος συρρίκνωση των επενδυτικών δαπανών, ελλείπει κατά κύριο λόγο της περυσινής ώθησης από τις δημόσιες επενδύσεις, τις οδήγησε στο χαμηλότερο επίπεδο πρώτου τριμήνου από το 2003. Ο κομβικός ρόλος των περικοπών και των καθυστερήσεων στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων στην υποχώρηση των επενδυτικών δαπανών, αναδεικνύεται και από το γεγονός ότι σε βασικούς τομείς του ιδιωτικού τομέα, όπως η βιομηχανία, οι έρευνες επενδύσεων δείχνουν σταθερά από τα τέλη του 2009 σημαντική ανάσχεση της περυσινής πτώσης των επενδυτικών πρωτοβουλιών το τρέχον έτος⁵¹. Στην αγορά εργασίας, η διαμόρφωση της ανεργίας σε επίπεδα στα οποία είχε βρεθεί τελευταία φορά πριν ακριβώς 10 χρόνια (α'-β' τριμ. 2000), καθώς και η μείωση της απασχόλησης, θα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη συνολική καταναλωτική δαπάνη, πέρα από εκείνον της ήδη καταγεγραμμένης καθίζησης της δημόσιας κατανάλωσης. Η μικρή άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης στο α' τρίμηνο αποτελεί την άλλη όψη του διευρυμένου κύκλου εργασιών στο χονδρικό-λιανικό εμπόριο, ενδεχομένως να οφείλεται στους σχετικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν πριν, οπότε δεν πρέπει να εκλαμβάνεται αποκλειστικά ως πραγματική μεταβολή της ιδιωτικής ζήτησης. Ωστόσο, θετική χροιά έχει η αύξηση των παραγγελιών στη βιομηχανία το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, απόρροια της αναθέρμανσης της παγκόσμιας οικονομίας, μιας και προέρχεται αποκλειστικά από παραγγελίες εξωτερικού.

⁵¹ Αναλυτικότερα, Έρευνα Επενδύσεων στην Βιομηχανία IOBE, α' εξάμηνο 2010 (www.iobe.gr)

Συνοπτική εικόνα των τάσεων στους προηγούμενους μήνες αποδίδεται άλλωστε και από την έρευνα συγκυρίας του IOBE: ο δείκτης οικονομικού κλίματος παρέμεινε σε πτωτική τροχιά μετά τα μέσα του προηγούμενου τριμήνου, παρά τις πρόσκαιρες σταθεροποιητικές τάσεις του Απριλίου. Το Μάιο υποχώρησε σημαντικά, ενσωματώνοντας τις πρώτες αντιδράσεις από την προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης, και διαμορφώθηκε λίγο επάνω από την ιστορικά ελάχιστη τιμή του του Μαρτίου 2009⁵². Πλέον αντιπροσωπευτική των εκτιμήσεων για την τρέχουσα κατάσταση και τις προοπτικές τους προσεχείς μήνες, είναι η καθίζηση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης σε νέα ιστορικά ελάχιστα επίπεδα για τρίτο συνεχές μήνα.

Γενικότερα, σε μεσοπρόθεσμο -αλλά και μακροπρόθεσμο- χρονικό ορίζοντα, η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής και η ανησυχία γύρω από την επίτευξη της, οι επιδράσεις των ληφθέντων δημοσιονομικών μέτρων στο πλαίσιο του Μνημονίου, αλλά και η οριστικοποίηση-προώθηση των μεταρρυθμιστικών πολιτικών που αποτελούν το κύριο σώμα του, θα αποτελέσουν το ρυθμιστικό παράγοντα των εξελίξεων στην ελληνική οικονομία. Το τρίτο φέτος πακέτο μέτρων που ανακοινώθηκε στις αρχές Μαΐου, με την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης από ΕΕ και ΔΝΤ, αναμένεται να διευρύνει τη μείωση της **δημόσιας κατανάλωσης** που σημειώθηκε το α' τρίμηνο. Η εφαρμογή του δεν έχει ολοκληρωθεί, ενώ και άλλα δημοσιονομικά μέτρα έχουν προγραμματιστεί μέχρι το

⁵² Η προσαρμογή των επιμέρους κλαδικών δεικτών που περιλαμβάνονται στο δείκτη οικονομικού κλίματος στην ταξινόμηση Nace Rev. 2 από το Μάιο, δεν καθιστά ευθέως συγκρίσιμο το επίπεδο με εκείνο προγενέστερων μετρήσεων.

τέλος του έτους. Ως αποτέλεσμα, μετά την κατακόρυφη αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης πέρυσι, φέτος αναμένεται να επανέλθει στα επίπεδα του 2008 ή και ελαφρά χαμηλότερα από αυτά.

Η μη αναμενόμενη ανθεκτικότητα που επέδειξε η **κατανάλωση των νοικοκυριών** το α' τρίμηνο, ανεξάρτητα από τις ερμηνείες που επιδέχεται, αναμένεται να μεταστραφεί μέχρι το τέλος του 2010. Πρόσθετες πιέσεις σε σύγκριση με εκείνες μέχρι το α' τρίμηνο, θα ασκηθούν σε αυτή στη συνέχεια του έτους από: α) τις νέες, μεγαλύτερες εκείνων του Μαρτίου, περικοπές των εισοδημάτων στο δημόσιο τομέα που ανακοινώθηκαν τον Μάιο, αλλά και από τις περικοπές στις συντάξεις β) την έντονη αύξηση του πληθωρισμού, λόγω κυρίως των διαδοχικών αυξήσεων της έμμεσης φορολογίας και τη διεύρυνση της βάσης του ΦΠΑ από το φθινόπωρο γ) την κλιμάκωση της ανεργίας και δ) την πτώση των πιστώσεων στα νοικοκυριά, καθώς τον Απρίλιο η μηνιαία καθαρή ροή πιστώσεων προς αυτά ήταν αρνητική. Συνολικά, η πτώση της τελικής καταναλωτικής δαπάνης αναμένεται να ισχυροποιηθεί στο υπόλοιπο του 2010.

Οι ιδιαίτερα έντονες διακυμάνσεις των **επενδυτικών δαπανών**, ιδίως στο σκέλος των δημόσιων επενδύσεων, που προβλέπονταν στην προηγούμενη έκθεση του IOBE, επαληθεύονται από τα πρώτα εθνικολογιστικά στοιχεία για το 2010 και από την εκτέλεση του προϋπολογισμού. Το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του 2010, μετά τον περιορισμό του στο επίπεδο του 2009 από τη δέση μέτρων του Μαρτίου (€ 9,6 δισ. ευρώ), περικόπηκε περαιτέρω με τα μέτρα του Μαΐου, κατά €

500 εκ.. Επιπλέον, στο πεντάμηνο Ιανουαρίου-Μαΐου, οι πληρωμές του ΠΔΕ περιορίστηκαν κατά 29,6% σε σύγκριση στην ίδια περίοδο του 2009. Παρότι μειώνεται η υστέρηση σε σύγκριση με το πρώτο δίμηνο του έτους (-58,2%), εντούτοις η νέα μετάθεση της ψήφισης του επενδυτικού νόμου στο γ' τρίμηνο του 2010, όταν στο ΠΣΑ αυτό είχε οριοθετηθεί χρονικά μέχρι τα μέσα του έτους, αποτελεί πρόσθετη τροχοπέδη στη ροή επενδυτικών πόρων από τον δημόσιο προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και κατ' επέκταση στην εκτέλεση του ΠΔΕ.

Σε πτωτική τροχιά εκτιμάται ότι θα κινηθούν και φέτος οι **ιδιωτικές επενδύσεις**. Παράγοντες που θα οδηγήσουν στη μείωσή τους, για τουλάχιστον δεύτερη χρονιά, είναι η συρρίκνωση της εγχώριας ζήτησης, η υψηλή συσσώρευση ανεξόφλητων υποχρεώσεων του κράτους προς τους προμηθευτές του και τους κατασκευαστές δημοσίων έργων και η ταχύρρυθμη επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις, που από 24,1% το β' τρίμηνο του 2008 έφτασε το 3,9% φέτος τον Απρίλιο. Στις βιομηχανικές επιχειρήσεις παρουσιάζεται πιστωτική συρρίκνωση από τον περασμένο Σεπτέμβριο, που τον Απρίλιο επεκτάθηκε –οριακά– και στον εμπορικό κλάδο. Στους παραπάνω παράγοντες έχουν προστεθεί φέτος η σημαντική καθυστέρηση υλοποίησης του ΕΣΠΑ, το οποίο παραμένει ανενεργό σχεδόν στο σύνολό του, και η έντονη αβεβαιότητα για την πορεία της ελληνικής οικονομίας εξαιτίας των κλυδωνισμών στα δημόσια οικονομικά, που αυξάνει την επιφυλακτικότητα και οδηγεί στην αναβολή/ματαιώση επενδυτικών σχεδίων. Ωθητικά προς τις επενδυτικές πρωτοβουλίες επιδρά μόνο η αναθέρ-

μανση της παγκόσμιας οικονομίας, που ήδη αντανακλάται στην αύξηση των ελληνικών εξαγωγών υπηρεσιών. Πιθανότατα αυτή η τάση θα συνεχιστεί/επεκταθεί σε υπόλοιπους κλάδους, καθώς από τον Μάρτιο αυξάνονται οι παραγγελίες εξωτερικού στη βιομηχανία, με την άνοδο να φθάνει το 20,3% τον Απρίλιο, κυρίως από την Ευρωζώνη (+30,0%). Ωστόσο, μέρος της αυξημένης ζήτησης μπορεί να καλυφθεί από το ήδη υπάρχον απόθεμα κεφαλαίου, καθώς τα επίπεδα αξιοποίησης του παραγωγικού δυναμικού παραμένουν χαμηλά (στο 67,6% τον Μάιο).

Στον **εξωτερικό τομέα** της οικονομίας, η μικρότερη στις αρχές του 2010 έκταση του ελλείμματός του περιορίζει περαιτέρω, όπως αναμενόταν, την αρνητική επίδρασή του στο ΑΕΠ. Στο σκέλος των ελληνικών **εξαγωγών**, πέρα από την τόνωση της διεθνούς ζήτησης στο πλαίσιο της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας, ιδιαίτερα υποβοηθητικός είναι ο ρόλος της εξασθένησης της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου. Η μικρή υποχώρηση των εξαγωγών το α' τρίμηνο, που προέρχεται αποκλειστικά από τον περιορισμό των εξαγωγών αγαθών, θα εξασθενήσει πιθανότατα στα επόμενα τρίμηνα και θα εξελιχθεί σε άνοδο, χωρίς πάντως να αναμένεται θεαματική ανατροπή των τάσεων του α' τριμήνου.

Ωστόσο, ο περιορισμός της αρνητικής επένεργειας του εξωτερικού τομέα στο ΑΕΠ, κατά 15,8%, οφείλεται πρωτίστως στη συρρίκνωση των **εισαγωγών**. Η αύξησή τους λόγω των αρκετά υψηλότερων τιμών των εισαγόμενων προϊόντων, κυρίως αυτών εκτός Ευρωζώνης όπως τα καύσιμα λόγω του ακριβότερου δολαρίου, υπεραντισταθμίστηκε από τη ραγδαία εξασθέ-

ση της εγχώριας ζήτησης. Τα αίτια της αποδυνάμωσής της, οι εισοδηματικές περικοπές στο δημόσιο τομέα, η αύξηση της φορολογίας, η διεύρυνση της ανεργίας, η μείωση της δημόσιας κατανάλωσης, κλιμακώνονται στην πλειοψηφία τους το δεύτερο τρίμηνο, υπό την επίδραση των νέων δημοσιονομικών μέτρων και του δυσμενέστερου εγχώριου οικονομικού κλίματος γενικότερα. Επιπλέον, οι επιπτώσεις τους, αναμένεται να γίνουν περισσότερο αισθητές τους προσεχείς μήνες, με την πλήρη υλοποίηση των ήδη ληφθέντων και των πρόσθετων προγραμματισμένων για το 2010 μέτρων, έως ότου αρχίσουν να αποδίδουν καρπούς οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες και δράσεις.

Οι παραπάνω δυναμικές στις συνιστώσες του ΑΕΠ θα οδηγήσουν επακόλουθα σε βάθυνση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία τουλάχιστον στα προσεχή τρίμηνα. Άλλωστε, το α' τρίμηνο αυτή ήταν αρκετά μεγαλύτερη σε σύγκριση με πέρυσι, φθάνοντας το 2,5% έναντι 1,0%. Σε αυτή την εξέλιξη κατατείνουν όλες οι πρόσφατες εκτιμήσεις των διεθνών αλλά και εγχώριων οργανισμών και φορέων. Παρατηρείται ωστόσο σημαντικό εύρος στην εκτιμώμενη διεύρυνση της πτώσης του ΑΕΠ φέτος: στην Έκθεση του Διοικητή για το 2009, λίγο πριν την προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης ΕΖ-ΔΝΤ, η ΤτΕ τονίζει την αυξημένη αβεβαιότητα προγενέστερης πρόβλεψής της για μείωση του ΑΕΠ κατά 2%. Στις εαρινές της εκτιμήσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σχεδόν αμέσως μετά την ολοκλήρωση της συμφωνίας επί του Μνημονίου, δεν αναμένει συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας μεγαλύτερη του 3% το τρέχον έτος και κατά 0,5% τον επόμενο

χρόνο⁵³. Στον αντίποδα, το ΔΝΤ, στην έκθεσή του σχετικά με το πρόγραμμα παροχής ρευστότητας στην Ελλάδα, προβλέπει υποχώρηση του ΑΕΠ κατά 4,0% και 2,6% φέτος και το 2011 αντίστοιχα⁵⁴. Το ΙΟΒΕ, συνεκτιμώντας τις τάσεις σε βασικούς δείκτες το πρώτο τετράμηνο-πεντάμηνο του 2010, το διαμορφούμενο μετά τη χρήση του χρηματοδοτικού προγράμματος ΕΖ-ΔΝΤ οικονομικό περιβάλλον, το περιεχόμενο και την πρόοδο υλοποίησης του Μνημονίου, εκτιμά ότι η ύφεση της ελληνικής οικονομίας θα διαμορφωθεί στην περιοχή του **3,2%**.

Αναπόφευκτα, η μεγαλύτερη οικονομική ύφεση και η προσπάθεια περιορισμού-εξορθολογισμού των δαπανών του δημόσιου τομέα, που εκτείνεται και στην αναδιάρθρωση της απασχόλησης σε αυτόν, συντηρούν και ενδυναμώνουν τις αρνητικές τάσεις που έχουν κυριαρχήσει στην **αγορά εργασίας** από το 2009. Η ένταση της κλιμάκωσης της ανεργίας από τις αρχές του 2009 αποτυπώνεται, όπως έχει επισημανθεί και σε προηγούμενες εκθέσεις, στη διεύρυνση της απόκλισής της από την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους. Το πρώτο τρίμηνο του 2010, για το οποίο μέτρο σύγκρισης είναι το αντίστοιχο περυσινό, στο οποίο η ανεργία ήταν ενισχυμένη, η σχετική διαφορά δεν περιορίστηκε σε σύγκριση με αυτή των δ' τριμήνων 2009-2008 (2,4 εκατοστιαίες μονάδες).

⁵³ European Economic Forecast- Spring 2010, European Commission, May 2010.

⁵⁴ Greece, Staff Report on Request for Stand-by Arrangement, IMF, May 2010.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2000)

	2008	2009	2010	2011
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	2,0	-2,0	-3,0	-0,5
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,3	-1,8	-3,5	-2,4
Δημόσια Κατανάλωση	0,6	9,6	-7,0	-3,1
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-7,4	-13,1	-5,5	-0,8
Εξοπλισμός	6,3	-19,0	-5,0	-1,7
Τελική Ζήτηση	1,5	-5,2	-4,7	-1,2
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,0	-18,1	2,6	4,1
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	0,2	-14,1	-10,5	-3,4
Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα	1,6	-1,5	-3,0	-0,6
Απασχόληση	0,1	-1,2	-1,9	-0,8
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	5,9	5,5	-0,8	0,4
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	3,9	6,3	0,3	0,1
Αποπληθωριστής ΑΕΠ	3,5	1,0	2,9	1,7
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	4,2	1,3	3,1	2,1
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Εγχώρια Ζήτηση	0,2	-2,5	-4,8	-2,4
Καθαρές Εξαγωγές	0,8	0,7	3,8	1,8
Αποθέματα σε κατοικίες	1,0	-0,1	-1,9	0,1
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-16,6	-14,0	-12,0	-10,9
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-7,7	-13,6	-9,4	-7,6
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-13,8	-13,1	-10,3	-8,6
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	99,2	115,1	124,9	133,9
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	7,7	9,5	11,8	13,2

Πηγή: European Economic Forecast , Spring 2010, European Commission, May 2010

Επιπλέον, συνεχίζεται, χωρίς πάντως να ενισχύεται, η μείωση της απασχόλησης, που διαμορφώθηκε στο 1,3% το τρίμηνο Ιαν.-Μαρ. φέτος. Από τα επιμέρους στοιχεία, προκύπτει σε επίπεδο βασικών κλάδων συρρίκνωση της απασχόλησης κυρίως στη μεταποίηση (-8,9%), στις κατασκευές (-7,6%) και στο χονδρικό-λιανικό εμπόριο (-6,2%). Από την άλλη πλευρά, η απασχόληση στο δημόσιο τομέα φαίνεται να συντηρείται, τουλάχιστον μέχρι και το πρώτο τρίμηνο: παραμένει σχεδόν αμετάβλητη στη δημόσια διοίκηση (+0,1%), αυξάνεται

στην εκπαίδευση (+1,4%) και στις δραστηριότητες υγείας και ανθρωπίνης μέριμνας, που ασκούνται κατά κύριο λόγο από το κράτος (+6,3%). Για το προσεχές διάστημα, εποχικοί παράγοντες εκτιμάται ότι θα εξασθενίσουν, όπως σχεδόν κάθε χρόνο, την ανεργία και τη μείωση της απασχόλησης, λιγότερο ωστόσο από ότι στο παρελθόν. Αυτό προκύπτει και από τις επιχειρηματικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για την απασχόληση στις υπηρεσίες, στο εμπόριο και στις κατασκευές στην τελευταία έρευνα συγκυρίας του IOBE, που είναι

λιγότερο απαισιόδοξες, όχι όμως στη βιομηχανία. Ωστόσο, από τα τέλη του γ' τριμήνου αναμένεται νέα κλιμάκωση της ανεργίας, η οποία εκτιμάται ότι θα την οδηγήσει στο σύνολο του έτους κοντά στο **12,0%** (βλ. αναλυτικότερα στο κεφ. 3.4).

Σε ότι αφορά τον **πληθωρισμό**, η έντονη επιτάχυνσή του το τελευταίο τρίμηνο, στο οποίο σχεδόν διπλασιάστηκε (5,4% το Μάιο από 2,8% το Φεβρουάριο), θα συνεχιστεί τους επόμενους μήνες, με χαλαρότερους ρυθμούς, καθώς μέρος της έμμεσης φορολογίας που περιλαμβάνεται στη δέσημη μέτρων του Μαΐου θα ισχύσει από την 1^η Ιουλίου. Ενισχυτικά στον πληθωρισμό λειτουργεί ήδη και η πολύ χαμηλή βάση του στο περυσινό τρίμηνο Μαΐου-Ιουλίου, ενώ από το φθινόπωρο αναμένονται οι ε-

πιδράσεις της εκτεταμένης διεύρυνσης της βάσης του ΦΠΑ. Στον αντίποδα, τις πληθωριστικές πιέσεις θα μετριάσουν προοδευτικά ο περιορισμός των εισοδημάτων στο δημόσιο τομέα και των συντάξεων, που δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί πλήρως, η πτώση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος λόγω των υψηλότερων φόρων, η περιστολή της δημόσιας κατανάλωσης και, μεσοπρόθεσμα, οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις σε κλειστά επαγγέλματα και αγορές στις οποίες ισχύουν περιορισμοί. Ως αποτέλεσμα αυτών των επενεργειών, ο πληθωρισμός θα ενισχυθεί ιδιαίτερα το τρέχον έτος, σε σύγκριση με το 2009, καθώς προβλέπεται να ανέλθει στο **4,5%** από 1,2%.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση Προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2009- 2011
(σε σταθερές αγοραίες τιμές 2000, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΟ*			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΝΤ		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
ΑΕΠ	-2,0	-4,0	-2,6	-2,0	-3,0	-0,5	-2,0	-3,7	-2,5	-2,0	-4,0	-2,6
Τελική Ζήτηση	:	:	:	-5,2	-4,7	-1,2	-2,5	-6,1	-5,3	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	-1,8	-4,0	-3,7	-1,8	-3,5	-2,4	-1,8	-3,7	-3,6	-1,8	-4,0	-3,7
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	1,3	1,9	-0,4	1,3	3,1	2,1	1,3	3,0	0,3	1,3	1,9	-0,4
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	-13,9	-11,4	-11,8	-13,1	-5,5	-0,8	-13,9	-12,5	-11,5	-13,9	-11,4	-11,8
Ανεργία (%)	9,4	11,8	14,6	9,5	11,8	13,2	9,5	12,1	14,3	9,4	11,8	14,6
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-13,6	-8,1	-7,6	-13,6	-9,4	-7,6	-13,5	-8,1	-7,1	-13,6	-8,1	-7,6
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-11,2	-8,4	-7,1	-13,1**	-10,3**	-8,6**	-11,2	-8,9	-6,7	-11,2	-8,4	-7,1
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	115	133	145	115,1	124,9	133,9	:	:	:	115	133,3	145,1

* οι εκτιμήσεις είναι ίδιες με αυτές του ΔΝΤ, καθώς προέρχονται από το κοινό Πρόγραμμα για το Μηχανισμό Στήριξης

** Σε εθνικολογιστική βάση

Πηγή: Σημείωμα για το Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής για το μηχανισμό στήριξης από την ΕΖ και το ΔΝΤ, ΥΠΟΙΚ, Μάιος 2010, European Economic Forecast Spring 2010, European Commission, May 2010, OECD Economic Outlook No. 87, May 2010, Greece, Staff Report on Request for Stand-by Arrangement, IMF, May 2010.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι ραγδαίες εξελίξεις στο πεδίο των δημόσιων οικονομικών, οι τάσεις επιδείνωσης που είχαν διαμορφωθεί σε βασικά μακροοικονομικά μεγέθη και δείκτες πριν την χρήση του μηχανισμού στήριξης ΕΖ-ΔΝΤ, από το 2009, καταδεικνυαν ολοένα και εντονότερα την ανάγκη άμεσων, σε πολλά επίπεδα, ρηξικέλευθων αποφάσεων και μεταρρυθμίσεων. Παρότι οι συνθήκες και οι περιστάσεις που οδήγησαν σε αυτό είναι ιδιαίτερα δυσμενείς, χωρίς να είναι δυνατό να προδιαγραφεί με σιγουριά η διαφυγή από αυτές, εντούτοις το Μνημόνιο θέτει το πλαίσιο αντιμετώπισης πολλών οικονομικών προβλημάτων-ζητημάτων, η αναβολή προσέγγισης των οποίων, θα μπορούσε να έχει αποσοβήσει τη γιγάντωσή τους και τις επιπτώσεις τους. Δίνεται ωστόσο, ακόμα και σε αυτή την πρωτόγνωρα δυσμενή συγκυρία για την ελληνική οικονομία, η δυνατότητα προώθησης αυτών των λύσεων μέσω ενός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, με τομές και μεταρρυθμίσεις που εν πολλοίς συζητούνται τα τελευταία χρόνια, αλλά δεν υλοποιήθηκαν. Αν και οι βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις τους στο ΑΕΠ και σε άλλα μακροοικονομικά μεγέθη θα είναι ισχυρές, μεσοπρόθεσμα ήδη θα αρχίσουν να αποδίδουν καρπούς: αποκλιμάκωση πληθωρισμού, ανάκαμψη απασχόλησης, αναθέρμανση των επενδυτικών πρωτοβουλιών και γενικότερα ενίσχυση οικονομικής δραστηριότητας.

3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι τριμηνιαίοι δείκτες δραστηριότητας που καταρτίζει η ΕΛΣΤΑΤ και οι οποίοι αποτυπώνουν την πορεία της παραγωγής στη Βιο-

μηχανία, καθώς και του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων στους τομείς των Κατασκευών, του Εμπορίου και των Υπηρεσιών. Ταυτόχρονα, παρουσιάζονται αντίστοιχοι κλαδικοί δείκτες που κατασκευάζει το IOBE με βάση τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας τις οποίες διεξάγει στην Ελλάδα από το 1981 και έπειτα. Ο συνδυασμός των δεικτών αυτών και η συνεκτίμηση των τάσεων που προκύπτουν, συνεισφέρουν σε μια ευρύτερη απεικόνιση της πλευράς της προσφοράς της οικονομίας, αποτυπώνοντας την ένταση της εγχώριας ζήτησης.

Βιομηχανία

Το πρώτο τετράμηνο του 2010 η βιομηχανική παραγωγή υποχώρησε κατά 5,3% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2009, όταν η πτώση του δείκτη είχε διαμορφωθεί σε διπλάσιο επίπεδο (-10%). Αντίθετα, η βιομηχανική παραγωγή στο σύνολο της ευρωζώνης την ίδια περίοδο ανέκαμψε, σημειώνοντας άνοδο 5,8%, έναντι πτώσης -19% περίπου το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πέρυσι. Ενδεικτικό της ύφεσης στην οποία έχει περιέλθει η εγχώρια βιομηχανική παραγωγή, αποτελεί το γεγονός ότι αντίστοιχη τάση μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης, παρατηρείται μόνο στην Κύπρο. Η συγκεκριμένη εξέλιξη, που σαφώς αντανάκλα τις δυσμενείς δημοσιονομικές εξελίξεις και τις επιδράσεις τους στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, εκδηλώνεται σε κλαδικό επίπεδο πρωτίστως με την υποχώρηση της παραγωγής στον κλάδο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου κατά 11% το 2010, έναντι αύξησης 1,6% πέρυσι. Στη Μεταποίηση, η παραγωγή συνέχισε την πτωτική της πορεία, αν και με μικρότερο ρυθμό συγκριτι-

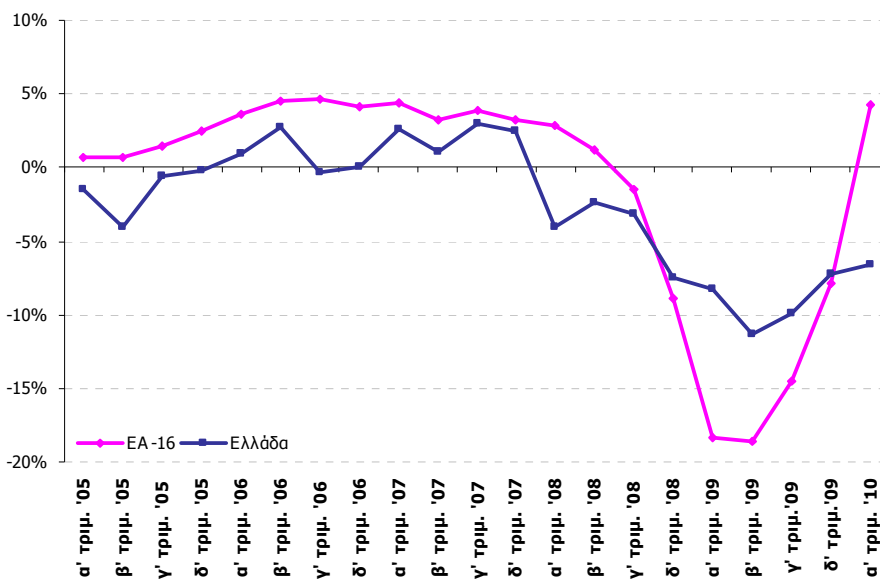
κά με τη μεγάλη πτώση που σημειώθηκε το α' τρίμηνο του 2009 (-3,6% αντί -13,8%). Παρόμοια τάση παρουσιάζουν τα Ορυχεία-Λατομεία με το δείκτη να υποχωρεί κατά 6,9% το 2010 έναντι 10,7% πέρυσι. Αντίθετα, ο τομέας παροχής νερού, κινείται ανοδικά σημειώνοντας άνοδο κατά 1,5% έναντι πτώσης 0,8% το αντίστοιχο τετράμηνο του 2009.

Αναλυτικότερα, στη **Μεταποίηση**, οι κλάδοι των βασικών μετάλλων και των χημικών ουσιών ανακάμπουν σημαντικά κατά το α' τετράμηνο του έτους, καθώς επιτυγχάνουν άνοδο κατά 8,8% και 3,2% αντίστοιχα, έναντι πτώσης κατά 23,3% και 17,2% το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Άνοδος, αν και μικρότερη σε σχέση με πέρυσι, καταγράφεται επίσης στην παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων (7,9% έναντι 12,4%). Αντίθετα, στη βιομηχανία τροφίμων καταγράφεται πτώση (-2,4%), η οποία ωστόσο είναι μικρότερη σε σχέση με το α' τετράμηνο του 2009 (-6,2%), ενώ

στα προϊόντα οπτάνθρακα, πετρελαίου και διύλισης, η παραγωγή υποχώρησε, έπειτα από την ανοδική πορεία πέρυσι (-4%, από 7,6%). Στους υπόλοιπους κύριους κλάδους, η μεγάλη πτώση που σημειώθηκε την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου του 2009, επιβραδύνθηκε σημαντικά το α' τετράμηνο του τρέχοντος έτους. Ενδεικτικά, στην κατασκευή προϊόντων από ελαστική ύλη η πτώση διαμορφώθηκε στο -1,6% από -16% πέρυσι, στην κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού στο -2% από -21,8%, στην κατασκευή μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων στο -5,9% από -29,5% και στην κατασκευή μεταλλικών προϊόντων στο -7,5% από -24,6%. Στις κλωστούφαντουργικές ύλες η πτωτική πορεία, αν και μικρότερη σε σχέση με πέρυσι, ήταν σημαντική (-17,8% έναντι -30,8%), ενώ έντονα πλήττεται ο κλάδος της ένδυσης, καθώς την τελευταία διετία ο δείκτης παραγωγής έχει υποχωρήσει κατά 38 εκατοστιαίες μονάδες (-22,5% το α' τρίμηνο του 2010, έναντι -20,4% πέρυσι).

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη-16 Π.Μ.(%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (2005=100)

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία:** IOBE

Η κάμψη της παραγωγής στα **Ορυχεία-Μεταλλεία**, ερμηνεύεται από τη σημαντική υποχώρηση της παραγωγής στον κλάδο εξόρυξης άνθρακα και λιγνίτη κατά 15,2% έναντι αύξησης 3,6% το α' τετράμηνο του 2009, γεγονός που επισκίασε την άνοδο που σημειώθηκε στους επιμέρους κλάδους. Πιο συγκεκριμένα, στις λοιπές εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες η παραγωγή αυξήθηκε κατά 1,4%, έπειτα από το χαμηλό επίπεδο στο οποίο είχε υποχωρήσει πέρυσι (πτώση 31,8%), όπως και στην εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (18,3% έναντι -28,6%), ενώ και στον κλάδο άντλησης αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου ο δείκτης παραγωγής υπερδιπλασιάστηκε σε σχέση με πέρυσι.

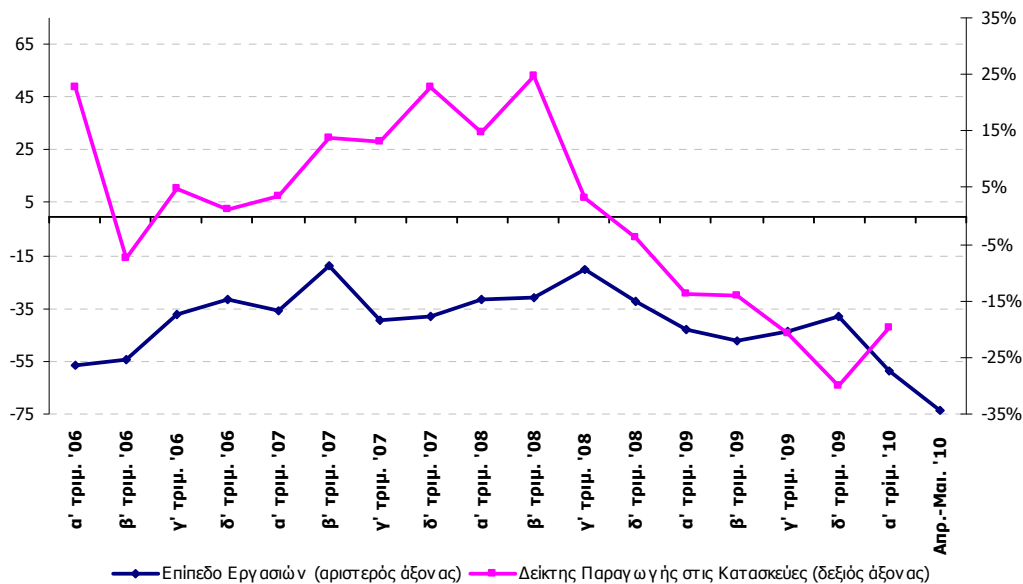
Επιβράδυνση της πτωτικής πορείας της παραγωγής σε σχέση με το 2009 παρατηρείται και στις επιμέρους κατηγορίες αγαθών, με εξαίρεση τα ενδιάμεσα αγαθά όπου καταγράφεται άνοδος 1,1% (-23% πέρυσι). Η πτώση κυμαίνεται μεταξύ -3,9% στα διαρκή καταναλωτικά αγαθά (-24,5% πέρυσι) και -14,2% στα κεφαλαιουχικά αγαθά, (-29,2% πέρυσι). Στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά, ο δείκτης υποχώρησε κατά 4,6 εκατοστιαίες μονάδες την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου του 2010 έναντι πτώσης 6,2% το 2009, ενώ στην ενέργεια η παραγωγή υποχώρησε σημαντικά, κατά 8,2%, έναντι αύξησης 3% το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο.

Κατασκευές

Ο γενικός δείκτης παραγωγής στον τομέα των Κατασκευών, υποχώρησε το α' τρίμηνο του 2010 κατά 19,7% σε σχέση με πέρυσι, έναντι μείωσης 13,8% το προηγούμενο έτος, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί σε επίπεδο αντίστοιχο σχεδόν με εκείνο του α' τριμήνου του 2005. Στους επιμέρους δείκτες του τομέα, ο δείκτης παραγωγής οικοδομικών έργων μειώθηκε κατά 16,2%, έναντι πτώσης 22,1% το α' τρίμηνο του 2009, ενώ η μείωση του δείκτη παραγωγής Έργων Πολιτικού Μηχανικού είναι τριπλάσια σε σχέση με πέρυσι (-21,9%).

Η συνολική οικοδομική δραστηριότητα (ιδιωτική και δημόσια) περιορίζεται στις 12.690 άδειες, σημειώνοντας μικρή πτώση της τάξης του 2,8% σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009, όταν η πτώση είχε φθάσει το 8,1%. Μεγαλύτερη ωστόσο είναι η κάμψη με κριτήριο τον όγκο της οικοδομικής δραστηριότητας, η οποία διαμορφώθηκε στο -20,9% από -14,9% πέρυσι. Σε επίπεδο περιφερειών, υποχώρηση με βάση τον αριθμό αδειών, καταγράφεται στις επτά από τις 13 συνολικά, που είναι εντονότερη στην Κρήτη (-18,1%), στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (-12,3%), στην Κεντρική Μακεδονία (-10,2%) και στη Δυτική Μακεδονία (-8,6%). Αντίθετα, σημαντική άνοδος σημειώνεται στις περιφέρειες Πελοποννήσου και Νοτίου Αιγαίου (15,5% και 10% αντίστοιχα).

Διάγραμμα 3.2
Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επίπεδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ-ΙΟΒΕ

Από την άλλη πλευρά, στις θετικές εξελίξεις του κλάδου επισημαίνεται η αύξηση κατά 38,5% των συναλλαγών οικιστικών ακινήτων με τη διαμεσολάβηση πιστωτικών ιδρυμάτων κατά το α' τρίμηνο του 2010 έναντι του αντίστοιχου περυσινού, σε συνέχεια της αύξησης που σημειώθηκε το δ' τρίμηνο του 2009 (+14,4). Η συγκεκριμένη εξέλιξη ανέκοψε την πτωτική πορεία που καταγραφόταν από τις αρχές του 2008 στην αγορά ακινήτων, ενώ παράλληλα απορρόφησε μέρος της πλεονάζουσας προσφοράς. Προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση μπορεί επίσης να συμβάλει η αποκλιμάκωση του επιτοκίου νέων στεγαστικών δανείων στο 3,7% τον Μάρτιο, αν και η στεγαστική πιστωτική επέκταση συνεχίζει να υποχωρεί⁵⁵.

Λιανικό Εμπόριο

Ο δείκτης Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο (κύκλος εργασιών σε σταθερές τιμές, με καύσιμα και λιπαντικά αυτοκινήτων⁵⁶) σημείωσε άνοδο το α' τρίμηνο του 2010 κατά 5,8% έναντι πτώσης 14,3% πέρυσι. Σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2009 όμως, καταγράφεται πτώση 5,2%.

Στις κυριότερες κατηγορίες του λιανικού εμπορίου, με εξαίρεση τα πολυκαταστήματα και τα καύσιμα-λιπαντικά, σημειώνεται άνοδος κατά το α' τρίμηνο του 2010. Η μεγαλύτερη καταγράφεται στα Φαρμακευτικά-Καλλυντικά (15,6%) όταν την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι επικρατούσαν σταθεροποιητικές τάσεις. Στα μεγάλα καταστήματα τροφίμων, η άνοδος διαμορφώθηκε στο 3,8% έναντι πτώσης 7,5% πέρυσι, όπως και στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός

⁵⁵ Ο δείκτης παραγωγής στις κατασκευές αναφέρεται σε ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές, ενώ ο δείκτης Επίπεδου Εργασιών στη διαφορά σταθμισμένων ποσοστών απαντήσεων για υψηλότερο-χαμηλότερο του κανονικού επιπέδου εργασιών.

⁵⁶ Σύμφωνα με την νέα στατιστική ταξινόμηση οικονομικών δραστηριοτήτων NACE Rev.2 ο κλάδος «Λιανικής πώλησης καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων» κατατάσσεται στο **Λιανικό εμπόριο** και πλέον δεν ανήκει στην κατηγορία «Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων και μοτοσικλετών».

όπου η άνοδος κυμάνθηκε στο 6,6%, έναντι πτώσης 1,3% το α' τρίμηνο του 2009. Παράλληλα, ο δείκτης όγκου στην ένδυση-υπόδηση αυξήθηκε κατά 6,2%, επίδοση που είναι μικρότερη κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι. Σημαντική είναι επίσης, η άνοδος στους κλάδους Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός εξοπλισμός (4,2%) και στα Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων (6,9%), έπειτα από τη μεγάλη υποχώρηση που σημειώθηκε κατά το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι (-20% και -26,1% αντίστοιχα). Αντίθετα, υποχώρηση εμφανίζει η κατηγορία των πολυκαταστημάτων, μεγαλύτερη μάλιστα σε σχέση με πέρυσι (-6,6% έναντι -4,3%), αλλά και τα Καύσιμα-Λιπαντικά αυτοκινήτων, όπου έπειτα από τη μεγάλη συρρίκνωση που σημειώθηκε το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι (-41,1%) ο δείκτης υποχώρησε περαιτέρω, αν και σε μικρότερο βαθμό (-3,6%).

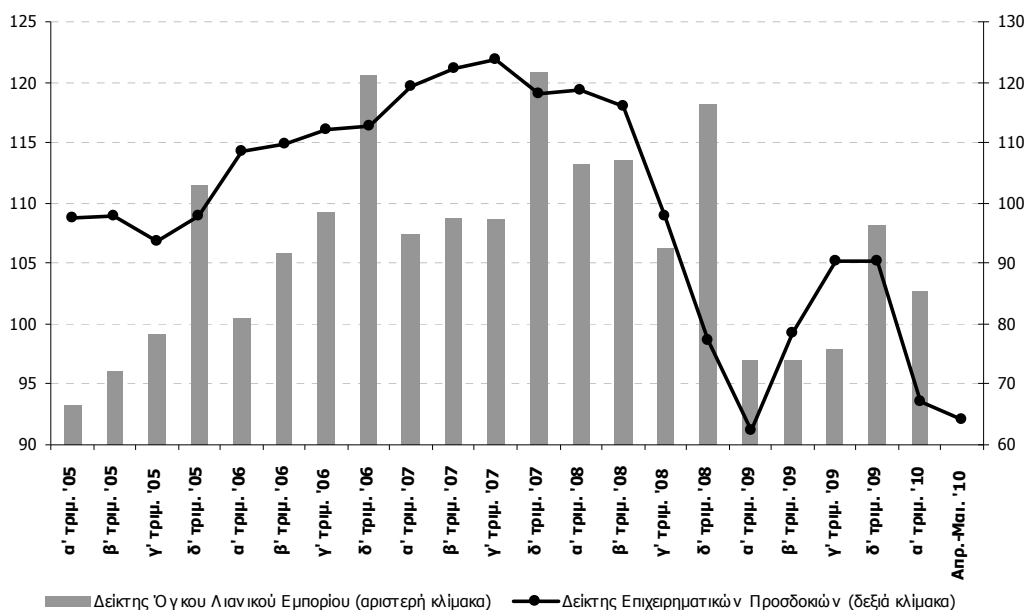
Είναι προφανές ότι η αύξηση που σημειώνεται φέτος σχετίζεται με την ενίσχυση

της έκδοσης αποδείξεων, καθώς δεδομένης της συσταλτικής εισοδηματικής πολιτικής, της αύξησης της φορολογίας και της οικονομικής αβεβαιότητας, η ιδιωτική κατανάλωση έχει αποκλιμακωθεί σε πραγματικούς όρους.

Ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στο Εμπόριο, Συντήρηση και Επισκευή Αυτοκινήτων και Μοτοσικλετών (κλάδος 45 της NACE Rev.2), εμφάνισε εκ νέου υποχώρηση κατά 7,5% το α' τρίμηνο του 2010. Έτσι, δεδομένης της σημαντικής κάμψης κατά 30,7% το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι, ο δείκτης στις αρχές του έτους υποχώρησε στο χαμηλότερο επίπεδο, σε τριμηνιαία βάση, από το 2005 και έπειτα. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και στον υποκλάδο Εμπορίας Αυτοκινήτων (κλάδος 451 της NACE Rev.2), με τη μείωση του δείκτη να κυμαίνεται σε σχεδόν παραπλήσιο επίπεδο (-8,6%) το α' τρίμηνο του 2010, όταν πέρυσι είχε διαμορφωθεί στο -35,5%.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2005=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ-IOBE

Εξάλλου, όπως προκύπτει από τις **Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE**, ο δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για τα Αυτοκίνητα – Οχήματα καταγράφει πτώση τον Μάιο και πλέον υπολείπεται κατά πολύ από τα επίπεδα των προηγούμενων ετών. Η πτώση του δείκτη σχετίζεται με τη διόγκωση των αποθεμάτων, αλλά και τη σταθεροποίηση σε πολύ χαμηλά επίπεδα των εκτιμήσεων για τις πωλήσεις, καθώς τα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής πλήττουν άμεσα τον κλάδο. Ήδη άλλωστε έχει εκδηλωθεί σαφής μεταστροφή προς τα χαμηλότερου κυβισμού αυτοκίνητα.

Αναφορικά με το δείκτη προσδοκιών στο σύνολο του Λιανικού Εμπορίου, η τιμή του κυμαίνεται σε ελαφρώς μικρότερο επίπεδο το πρώτο πεντάμηνο του 2010 σε σχέση με πέρυσι. Σημαντική όμως κάμψη καταγράφεται στις επιμέρους κατηγορίες, με εντονότερη εκείνη στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-10,3%), στα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση (-7,4%) και στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (-5,7%), ενώ η βελτίωση στα Οχήματα-Ανταλλακτικά επιτυγχάνεται σε σύγκριση με το πολύ χαμηλό επίπεδο των προσδοκιών το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι.

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο, Ιανουάριος-Μάρτιος

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2005=100)				
	2008	2009	2010*	Ετήσια Μεταβολή ('09/'08)	Ετήσια Μεταβολή ('10/'09)
Γενικός Δείκτης	113,2	97,0	102,8	-14,3%	5,9%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	104,4	94,6	100,2	-9,5%	5,9%
Επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	110,3	102,1	105,9	-7,5%	3,8%
Πολυκαταστήματα	104,6	100,1	93,5	-4,3%	-6,6%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	169,7	99,4	95,8	-41,1%	-3,6%
Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός	87,8	87,1	92,8	-1,3%	6,6%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	107,5	107,5	124,2	0,0%	15,6%
Ένδυση-Υπόδηση	92,3	100,1	106,3	8,7%	6,2%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	113,1	90,8	94,7	-20,0%	4,2%
Βιβλία -Χαρτικά- Λοιπά είδη δώρων	106,1	78,6	84,0	-26,1%	6,9%

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2008	2009	Π.Μ.(%)	Ιαν. '09-Μαι. '09	Ιαν. '10-Μαι. 10	Π.Μ.(%)
Τρόφιμα – Ποτά - Καπνός	112,6	87,9	-22,0%	85,0	80,2	-5,7%
Υφάσματα -Ένδυση - Υπόδηση	117,0	90,6	-22,6%	83,9	77,7	-7,4%
Είδη Οικιακού εξοπλισμού	105,1	67,8	-35,5%	64,5	57,9	-10,3%
Οχήματα - Ανταλλακτικά	90,0	76,4	-15,2%	44,9	51,4	14,4%
Πολυκαταστήματα	114,5	106,4	-7,1%	104,4	100,3	-4,0%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	102,5	80,4	-21,6%	66,5	65,9	-0,9%

Πηγή: IOBE

Χονδρικό Εμπόριο

Ο Δείκτης κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κατά **NACE Rev.2**⁵⁷, σημείωσε αύξηση κατά 5,4% σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2009, έναντι αντίστοιχης πτώσης της τάξης του 9% ως προς το 2008. Η συγκεκριμένη άνοδος είναι η πρώτη που καταγράφεται από το δ' τρίμηνο του 2008. Σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ο δείκτης παρουσίασε πτώση κατά 8,2%, αποτέλεσμα που χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, λόγω των αγορών της εορταστικής περιόδου των Χριστουγέννων-Πρωτοχρονιάς.

Υπηρεσίες

Στον τομέα των Υπηρεσιών⁵⁸, η εξέλιξη των δεικτών κύκλου εργασιών κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2010, είναι σχεδόν παρόμοια με εκείνη το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πέρυσι, καθώς εννέα από τους 15 τομείς εμφανίζουν πτώση. Για λόγους σύγκρισης, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ακριβώς πριν δύο χρόνια, το α' τρίμηνο του 2008, μόλις ένας τομέας εμφάνιζε υποχώρηση. Αναλυτικότερα:

Τη μεγαλύτερη άνοδο καταγράφει ο κύκλος εργασιών στις **υπηρεσίες δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και παροχής πληροφόρησης** (κλάδος 63) κατά 6%, η οποία ωστόσο είναι σημαντικά μικρότερη σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009 (31%). Χαρακτηριστικό του

κλάδου, αποτελεί η διαχρονικά μεγαλύτερη τιμή του δείκτη συγκριτικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες υπηρεσιών, η οποία το πρώτο τρίμηνο του έτους ανήλθε στο δεύτερο υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας τριετίας.

Ανοδικά επίσης κινήθηκε ο κύκλος εργασιών στους κλάδους που αφορούν **Νομικές, Λογιστικές και δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης**, σημειώνοντας αύξηση 5,3% το α' τρίμηνο του 2010 (έναντι πτώσης 9,9% το 2009), η οποία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των έξι κατηγοριών με άνοδο τη δεδομένη χρονική περίοδο. Στους επιμέρους κλάδους, ο δείκτης εμφανίζει αρκετές διακυμάνσεις σε τριμηνιαία βάση – ενδεικτικό έντονης εποχικότητας -, με την υψηλότερη τιμή να καταγράφεται το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Το γεγονός αυτό, είχε ως αποτέλεσμα ο δείκτης κατά το α' τρίμηνο του 2010 να υποχωρήσει κατά 40% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κάμψη όμως που είναι συγκριτικά η μικρότερη της τελευταίας τετραετίας.

Αντίθετα, ο δείκτης Κύκλου Εργασιών στις **Υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών** (κλάδος 61)⁵⁹ καταγράφει πτώση για όγδοο συνεχόμενο τρίμηνο σε ετήσια βάση. Στις αρχές του 2010 η πτώση κυμάνθηκε σε σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με το αντίστοιχο περυσινό (-6,5%), με αποτέλεσμα ο δείκτης να υποχωρήσει στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2005.

⁵⁷ Ο δείκτης στο Χονδρικό Εμπόριο υπολογίζεται χωρίς το Φ.Π.Α. και περιλαμβάνει τα συνολικά ποσά που έχει τιμολογήσει η επιχείρηση στη διάρκεια της περιόδου αναφοράς (τρίμηνο).

⁵⁸ Οι δείκτες που επιλέγονται να παρουσιαστούν από το ΙΟΒΕ είναι κυρίως αυτοί για τους οποίους προκύπτουν πρόσθετα – συμπληρωματικά στοιχεία και από τις έρευνες συγκυρίας του ΙΟΒΕ, οπότε μπορεί να διαμορφωθεί μία ακόμα πιο ολοκληρωμένη εικόνα για αυτούς.

⁵⁹ Ο δείκτης Τηλεπικοινωνιών δεν ενσωματώνει πλέον τον τομέα των ταχυδρομείων.

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Παρόμοια είναι η πτώση που καταγράφεται στο δείκτη του κλάδου **Υπηρεσιών Πληροφορικής** (κλάδος 62), η οποία περιορίζεται όμως σε σχέση με εκείνη του πρώτου τριμήνου του 2009 (-6,1% έναντι -15,8%), με την τιμή του να διαμορφώνεται κοντά στο επίπεδο του γ' τριμήνου του 2006. Υποχώρηση κατά 7,3% στον κύκλο εργασιών παρουσιάζουν και οι **Δραστηριότητες διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης** (κλάδος 73) την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2010, η οποία, παρότι είναι υποδιπλάσια σε σχέση με εκείνη στις αρχές του 2009, έχει ως αποτέλεσμα ο δείκτης να υποχωρήσει στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας πενταετίας.

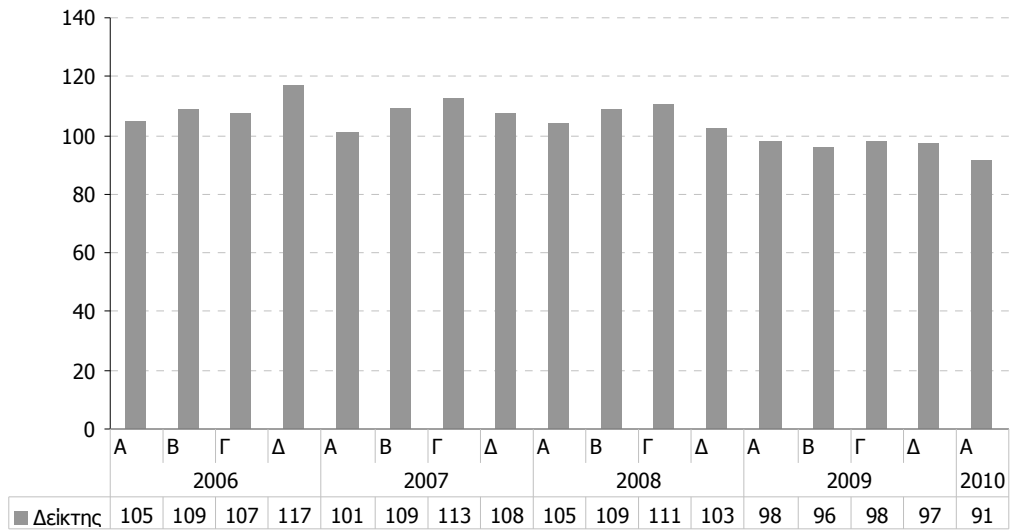
Τέλος, στους κλάδους **Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης** (κλάδοι 55 και 56), ο κύκλος εργασιών ανέκαμψε από το χαμηλότερο επίπεδο πενταετίας στο οποίο βρέθηκε το α' τρίμηνο του 2009, σημειώ-

νοντας αύξηση κατά 2,9%. Στο γεγονός αυτό συνέβαλε και η αύξηση στις αφίξεις από το εξωτερικό στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας κατά 3% σε σχέση με το αυτό το χρονικό διάστημα πέρυσι.

Οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στους κλάδους των υπηρεσιών έχουν ήδη, σε σημαντικό βαθμό, προδιαγραφεί από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ. Κατά το πρώτο πεντάμηνο του έτους, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες μειώθηκε κατά 6% σε σχέση με το 2009. Ωστόσο, σε επιμέρους τομείς των υπηρεσιών, οι δείκτες στην πλειονότητα τους κινούνται ανοδικά σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι, ιδιαίτερα στις υπηρεσίες προς επιχειρήσεις και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Διάγραμμα 3.5

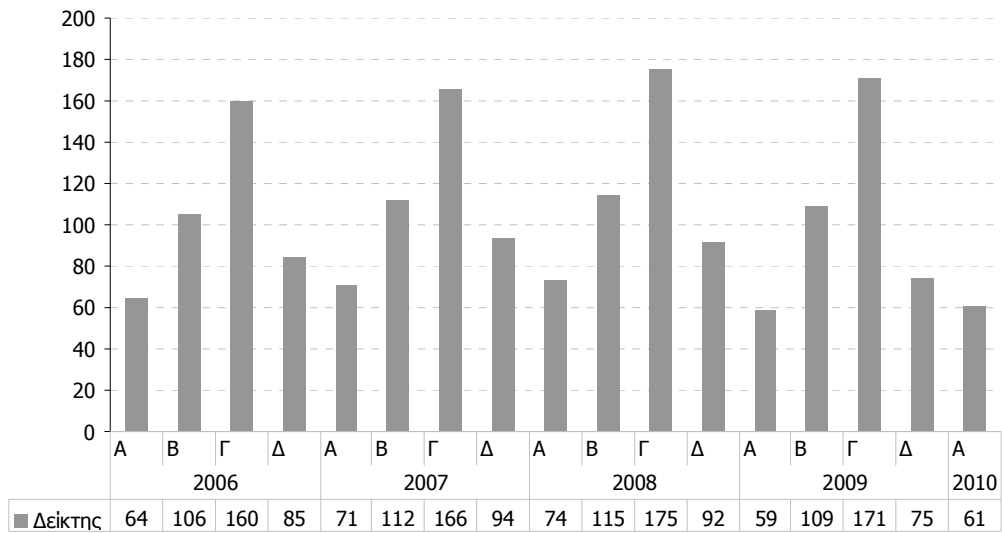
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Τηλεπικοινωνιών, κλάδος 61 (2005 = 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

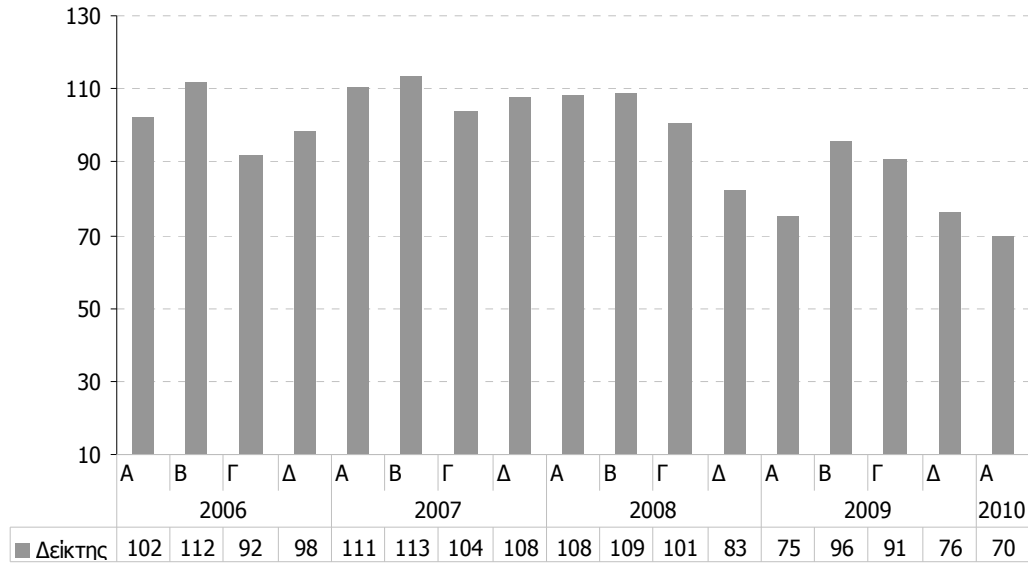
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, κλάδοι 55 & 56 (2005 = 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

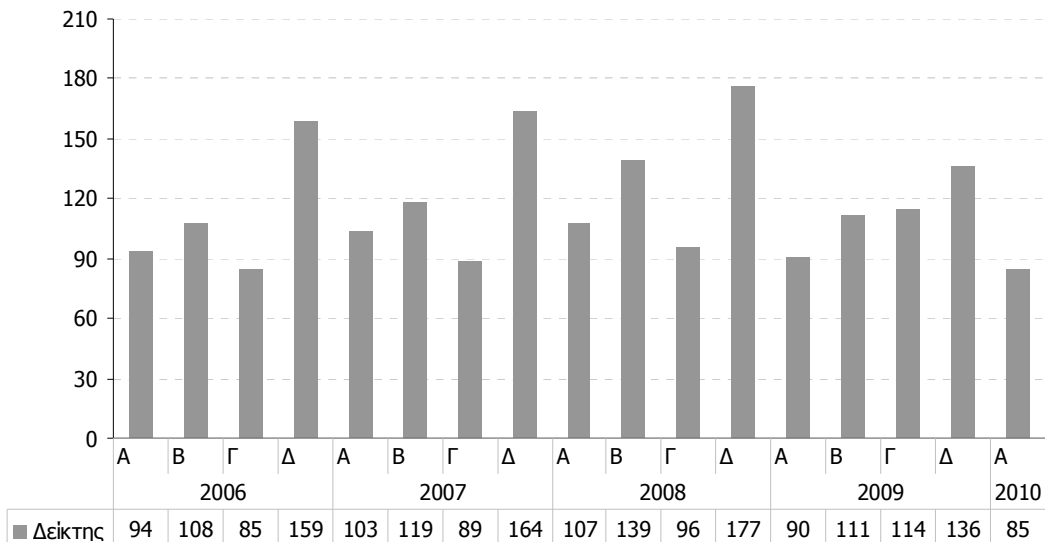
Εξέλιξη δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Εμπόριο ,συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων και μοτοσικλετών, και εμπόριο συναφών ανταλλακτικών και εξαρτημάτων, κλάδος 45 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

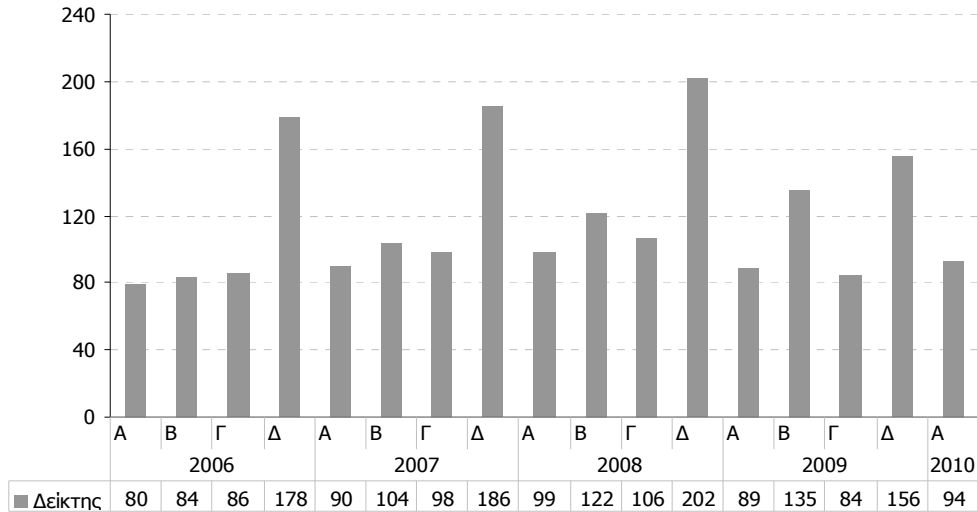
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Πληροφορικής, κλάδος 62 (2005 = 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

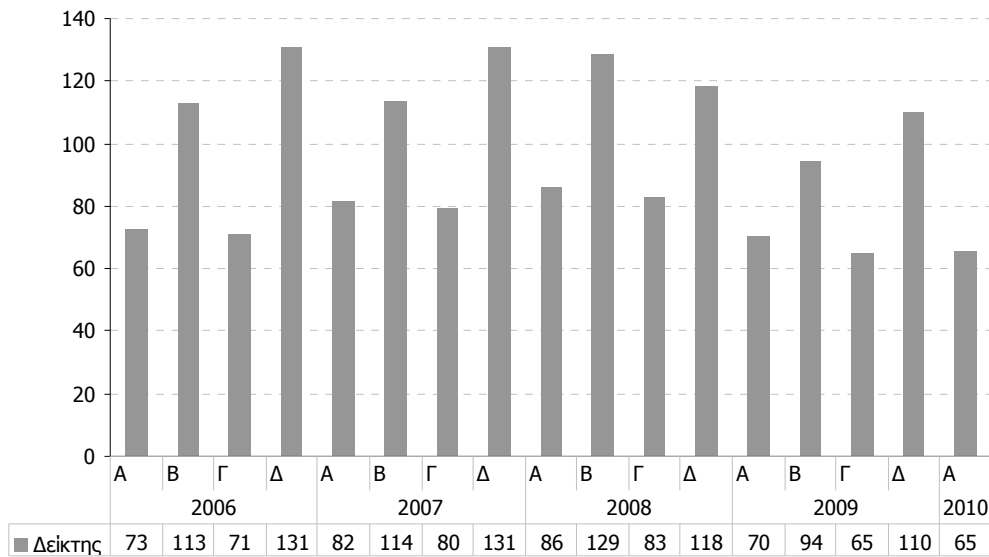
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Νομικών, Λογιστικών και Παροχής Συμβούλων Διαχείρισης Δραστηριοτήτων, κλάδοι 69 & 70.2 (2005 = 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Διαφήμισης, Έρευνας Αγοράς και Δημοσκοπήσεων Κοινής Γνώμης, κλάδος 73 (2005 = 100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.6

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκίων στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	2008	2009	Π.Μ.(%)	Ιαν. '09-Μαι. '09	Ιαν. '10-Μαι. '10	Π.Μ.(%)
Ξενοδοχεία-Εστιατόρια	98,8	79,4	-19,6%	68,5	70,2	2,6%
Τουριστικά Γραφεία-Πρακτορεία	85,7	71,1	-17,0%	64,0	70,5	10,2%
Διάφορες υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	87,4	61,1	-30,1%	53,8	65,1	21,0%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	84,5	72,4	-14,3%	58,5	72,9	24,6%
Πληροφορική	92,9	65,1	-29,9%	64,4	45,2	-29,7%
Σύνολο Υπηρεσιών	97,8	70,1	-28,3%	66,6	62,6	-6,0%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Ανακεφαλαιώνοντας, το α' τετράμηνο του 2010 σε αρκετούς δείκτες καταγράφεται επιβράδυνση της πτωτικής πορείας, σε σχέση με πέρυσι. Παρά το γεγονός ότι, η παγκόσμια οικονομία εμφανίζει ενδείξεις ανάκαμψης με θετικό αντίκτυπο στην παραγωγή, η ύφεση στην οποία έχει εισέλθει, η ελληνική οικονομία, σε συνδυασμό με τα δημοσιονομικά προβλήματα, έχει σαφώς αρνητικό αντίκτυπο στην εγχώρια παραγωγή.

Το γεγονός αυτό αναδεικνύεται περισσότερο στη βιομηχανία, από τη σύγκριση με τις χώρες της ευρωζώνης, καθώς με εξαίρεση την Κύπρο, οι υπόλοιπες επιτυγχάνουν αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ενώ σημαντική ανάκαμψη σημειώνεται και στο μέσο όρο των 16 κρατών-μελών. Ωστόσο, σε ορισμένους κλάδους της εγχώριας βιομηχανίας, ιδιαίτερα σε εκείνους που έχουν σχετικά αυξημένη εξαγωγική δραστηριότητα, σημειώνεται άνοδος σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Η συνέχισή της και το προσεχές διάστημα διαφαίνεται από την άνοδο των νέων παραγγελιών στη βιομηχανία τον Απρίλιο του 2010 κατά 4,9% σε σχέση με τον Απρίλιο του 2009, η οποία προέρχεται εξ' ολοκλήρου από τις παραγγελίες του εξωτερικού (+20,3%).

Στις κατασκευές, η πτωτική πορεία του κλάδου συνεχίστηκε και στις αρχές του 2010, υποδεικνύοντας τη δυσμενή θέση στην οποία έχει εισέλθει την τελευταία διετία. Η εξέλιξη αυτή, επηρεάζει αρνητικά και την εγχώρια βιομηχανική παραγωγή, καθώς αρκετοί κλάδοι, όπως η τσιμεντοβιομηχανία, τα μεταλλικά προϊόντα, ο ηλεκτρολογικός εξοπλισμός κ.α., σχετίζονται σε σημαντικό βαθμό με την πορεία του

κατασκευαστικού τομέα. Η μεγάλη προσφορά που χαρακτηρίζει την αγορά ακινήτων καθώς και η τρέχουσα αρνητική οικονομική συγκυρία, λειτουργούν έντονα ανασχετικά στην προοπτική ανάπτυξης. Ωστόσο, ενθαρρυντικό στοιχείο θα πρέπει να θεωρηθεί η αύξηση στις συναλλαγές οικιστικών ακινήτων από τα τέλη του προηγούμενου έτους, όπως και η υποχώρηση του επιτοκίου νέων στεγαστικών δανείων.

Στο λιανικό εμπόριο, η αύξηση του δείκτη κύκλου εργασιών που σημειώνεται το α' τρίμηνο του 2010, αντανακλά σε μεγάλο βαθμό την αύξηση της έκδοσης αποδείξεων και λιγότερο την άνοδο των συναλλαγών σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι. Τα φορολογικά μέτρα, σε συνδυασμό με την απώλεια εισοδήματος σε αρκετές κατηγορίες πολιτών, έχουν επηρεάσει την ιδιωτική κατανάλωση με αποτέλεσμα οι πωλήσεις στο λιανικό εμπόριο να αναμένεται να επηρεαστούν δυσμενώς τους επόμενους μήνες, ιδιαίτερα στις κατηγορίες αγαθών τα οποία δεν περιλαμβάνονται στα αποκαλούμενα «πρώτης ανάγκης». Ενδεικτική τέτοιων εξελίξεων είναι ήδη η περίπτωση του κλάδου των οχημάτων, όπου το πεντάμηνο Ιανουαρίου – Μαΐου οι πωλήσεις εμφανίζουν κάμψη κατά 6,5% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2009, περίοδο κατά την οποία υπολειπόταν ήδη κατά 32% σε σχέση με το 2008.

3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Η ανάκαμψη που καταγράφεται στις αρχές του 2010 στην παγκόσμια οικονομία επηρέασε θετικά τις ελληνικές εξαγωγές αγαθών, καθώς το α' τρίμηνο του έτους αυξάνονται κατά 1,1% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009. Ωστόσο, μετά

τη σημαντική υποχώρηση των εξαγωγών πέρυσι, κατά -15,7%, αυτές είχαν διαμορφωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο τους την περίοδο 2006-2008. Αντίθετα, στις εισαγωγές, συνεχίστηκε η πτωτική πορεία που καταγράφεται από το 2008. Την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2010, η πτώση διαμορφώθηκε στο -13,4%, έναντι μείωσης -18,9% το 2009, με συνέπεια να υποχωρήσουν στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας πενταετίας. Παρομοίως, σε χαμηλό πενταετίας κυμάνθηκε και το εμπορικό έλλειμμα, καθώς στις αρχές του 2010 μειώθηκε στον ίδιο σχεδόν βαθμό με αυτόν του α' τρίμηνο του 2009 (-18,9% και -20% αντίστοιχα)⁶⁰. Η συγκεκριμένη εξέλιξη, είχε ως αποτέλεσμα το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές, να αυξηθεί κατά τέσσερις εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009, στο 28%.

Η άνοδος των ελληνικών εξαγωγών στις αρχές του 2010, προέρχεται κυρίως από τις κατηγορίες αγαθών με χαμηλό μερίδιο στο σύνολό τους. Έτσι, σημειώνεται αύξηση των εξαγωγών στις πρώτες ύλες κατά € 71,8 εκατ. (άνοδος 45,3%) και στα μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες αγαθά κατά € 24,6 εκατ. (άνοδος 35,5%). Αντίθετα, στα βιομηχανικά προϊόντα που αποτελούν τα 2/3 των συνολικών εξαγωγών, η αύξηση ήταν οριακή, ενώ στα αγροτικά προϊόντα, τα οποία επίσης κατέχουν σημαντικό μερίδιο, σημειώθηκε πτώση κατά 3%.

Μεταξύ των βιομηχανικών προϊόντων, σημαντική άνοδος κατά 18% σημειώθηκε στα «Χημικά προϊόντα και συναφή», εξέλι-

ξη που συνέβαλε στην αύξηση της συμμετοχής τους στις συνολικές εξαγωγές κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009. Η συγκεκριμένη εξέλιξη αντιστάθμισε τη μείωση που καταγράφεται στις άλλες υποκατηγορίες. Στα «Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη» και στα «Διάφορα βιομηχανικά είδη» η πτώση κυμάνθηκε σε παραπλήσιο επίπεδο (-3,6%), ενώ στα «Μηχανήματα και το υλικό μεταφορών» η πτώση ήταν υπερδιπλάσια (-10%).

Στα αγροτικά προϊόντα, των οποίων το μερίδιο στις συνολικές εξαγωγές υποχώρησε κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σχέση με το 2009, σημειώνεται αύξηση στα «Τρόφιμα και ζώα ζωντανά» κατά 2,1% με την αξία τους να αποτελεί το 1/5 των συνολικών εξαγωγών το α' τρίμηνο του έτους. Η συγκεκριμένη άνοδος ωστόσο, δεν ήταν ικανή να απορροφήσει τη μείωση στις υπόλοιπες υποκατηγορίες. Στα προϊόντα «Ποτά και καπνός» η μείωση (-13,3%) υπήρξε τριπλάσια της αντίστοιχης περυσινής, ενώ στα «Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης» η πτώση ανήλθε στο 24,5%. Η συγκεκριμένη κατηγορία αγροτικών προϊόντων μάλιστα, καταγράφει συνεχή κάμψη από το 2006 και έπειτα με μέσο ετήσιο ρυθμό -28,5%, με αποτέλεσμα η αξία των εξαγωγών τους το α' τρίμηνο του 2010 να έχει υποχωρήσει στο 1/4 της αξίας την αντίστοιχη περίοδο του 2006. Στα καύσιμα τέλος, η αξία των εξαγωγών διαμορφώθηκε στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων πέντε ετών, σημειώνοντας πτώση κατά 14,3% σε σχέση με πέρυσι.

⁶⁰ Οι εκτιμήσεις βασίζονται στην ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων (ΠΣΕ) και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), με βάση τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 3.7
Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία (εκατ. ευρώ)

Στοιχεία Ιανουαρίου-Μαρτίου							
	Αξία (εκατ. €)		Π.Μ. (%)		Σύνθεση (%)		
	2009*	2010*	'09/'08*	'10/'09*	2008	2009*	α2010*
Αγροτικά προϊόντα	858,9	833,6	-0,8%	-3,0%	21,6%	25,4%	24,4%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	638,6	651,9	0,3%	2,1%	15,9%	18,9%	19,1%
Ποτά & καπνός	136,6	118,5	-2,3%	-13,3%	3,5%	4,0%	3,5%
Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	83,7	63,2	-6,7%	-24,5%	2,2%	2,5%	1,8%
Πρώτες ύλες	158,6	230,3	-14,0%	45,3%	4,6%	4,7%	6,7%
Πρώτες ύλες μη εδωδιμες εκτός από καύσιμα	158,6	230,3	-14,0%	45,3%	4,6%	4,7%	6,7%
Καύσιμα	291,4	249,6	-14,4%	-14,3%	8,5%	8,6%	7,3%
Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά, κ.λπ.	291,4	249,6	-14,4%	-14,3%	8,5%	8,6%	7,3%
Βιομηχανικά προϊόντα	2.001,1	2.008,6	-20,1%	0,4%	62,5%	59,2%	58,8%
Χημικά προϊόντα & συναφή (μ.α.κ.)	487,9	575,7	-13,1%	18,0%	14,0%	14,4%	16,9%
Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη	729,7	702,4	-22,9%	-3,7%	23,6%	21,6%	20,6%
Μηχανήματα & υλικό μεταφορών	400,7	360,6	-25,0%	-10,0%	13,3%	11,9%	10,6%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	382,8	369,9	-17,5%	-3,4%	11,6%	11,3%	10,8%
Άλλα	69,3	93,9	-38,7%	35,5%	2,8%	2,1%	2,7%
Είδη & συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	69,3	93,9	-38,7%	35,5%	2,8%	2,1%	2,7%
Συνολικές εξαγωγές	3.379,3	3.416,0	-15,7%	1,1%	100%	100%	100%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΓΣΕ-ΚΕΕΜ-ΕΛΣΤΑΤ

Σε όρους γεωγραφικής κατεύθυνσης, οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων στις χώρες της ΕΕ-25 στις αρχές του 2010 αυξήθηκαν κατά 4,4%, έναντι σημαντικής πτώσης κατά 18,2% πέρυσι. Στα Βαλκάνια, που απορροφούν μεγάλο μερίδιο των ελληνικών εξαγόμενων προϊόντων, οι εξαγωγές κινήθηκαν πτωτικά, σε μικρότερο ωστόσο βαθμό σε σύγκριση με πέρυσι, με την αξία τους να διαμορφώνεται πλέον σε επίπεδο αντίστοιχο με του 2006. Όσον αφορά στις εξαγωγές προς την Ευρωζώνη, αυτές παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητες συγκριτικά με το α' τρίμηνο πέρυσι, ενώ στις χώρες της ΕΕ εκτός της ζώνης του ευρώ καταγράφεται άνοδος κατά 6,7%. Ταυτόχρονα, στην πλειοψηφία των χωρών-μελών της ΕΕ-27 (21 από τα 27 μέλη)

καταγράφεται άνοδος εξαγωγών, έστω και αν αυτή είναι οριακή σε ορισμένες περιπτώσεις.

Ως προς τους κύριους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στην ΕΕ, οι εξαγωγές προς την Γερμανία, τη μεγαλύτερη αγορά για τα ελληνικά προϊόντα, αυξήθηκαν κατά 9,3%. Αξιοσημείωτη όμως, είναι και η αύξηση των εξαγωγών προς το Ηνωμένο Βασίλειο (27,5%) και τη Γαλλία (12,9%), με το μερίδιο κάθε χώρας να διαμορφώνεται περίπου στο 5%, όπως και στην Κύπρο (αύξηση 3,1%), τον τρίτο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της χώρας στις αρχές του 2010 με μερίδιο 8% περίπου. Αντίθετα, στην Ιταλία τον δεύτερο σημαντικότερο εξαγωγικό προορισμό, οι ροές σημείωσαν πτώση κατά 11,6%.

Όσον αφορά στις εξαγωγές προς τις χώρες του ΟΟΣΑ, που αντιπροσωπεύουν το 59% των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας, η αύξηση εκτιμάται σε 4,8% το 2010. Στην περιοχή των Βαλκανίων, η κάμψη που καταγράφεται σε σχέση με πέρυσι, οφείλεται στη μείωση των εξαγωγών προς την Ρουμανία (-15,8%) και την Βουλγαρία (-6,3%), χώρες που αθροιστικά απορροφούν σχεδόν το 1/10 των ελληνικών προϊόντων. Η συγκεκριμένη μείωση, κατά € 35 εκατ. περίπου, υπεραντιστάθμισε την αύξηση των εξαγωγών στην Αλβανία (+1,4%), την Κροατία (διπλασιασμός σε σχέση με πέρυσι) και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (+51,6%), των οποίων τα μερίδια, παρά τη σημειωθείσα άνοδο μόλις ξεπέρασε το 1% στις αρχές του 2010. Σημαντική είναι η αύξηση των εξαγωγών προς την Τουρκία, με την αξία των εξαγωγών να ανέρχεται στα € 175,4 εκατ. (+51,2%) και το μερίδιο της να έχει αυξηθεί κατά 1,7 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009.

Σημαντική είναι επίσης, η πτώση των εξαγωγών προς τις χώρες της Βορείου Αμερικής (-24,6%), με αποτέλεσμα η αξία τους να υποχωρήσει στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας πενταετίας, εξέλιξη που οφείλεται πρωτίστως στη μείωση των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 31,1%. Στις χώρες της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής καταγράφεται πτώση 6,6% έναντι αύξησης 20,8% πέρυσι, καθώς στις 11 από τις 18 χώρες που απαρτίζουν τη συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη σημειώθηκε πτώση η οποία κυμάνθηκε από -5% έως -58%. Τέλος, οι εξαγωγές προς την Κίνα αυξήθηκαν κατά 13,5 εκατ. ευρώ (+72%) σε σχέση με πέρυσι, ενώ στασιμότητα εμφανίζουν οι εξαγωγές προς την Ινδία. Η διείσδυση των ελληνικών προϊόντων στις συγκεκριμένες αγορές παραμένει χαμηλή - 0,9% και 0,4% αντίστοιχα - παρά το πληθυσμιακό τους μέγεθος, αλλά και την οικονομική ανάπτυξη που επιδεικνύουν.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές ανά προορισμό την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου

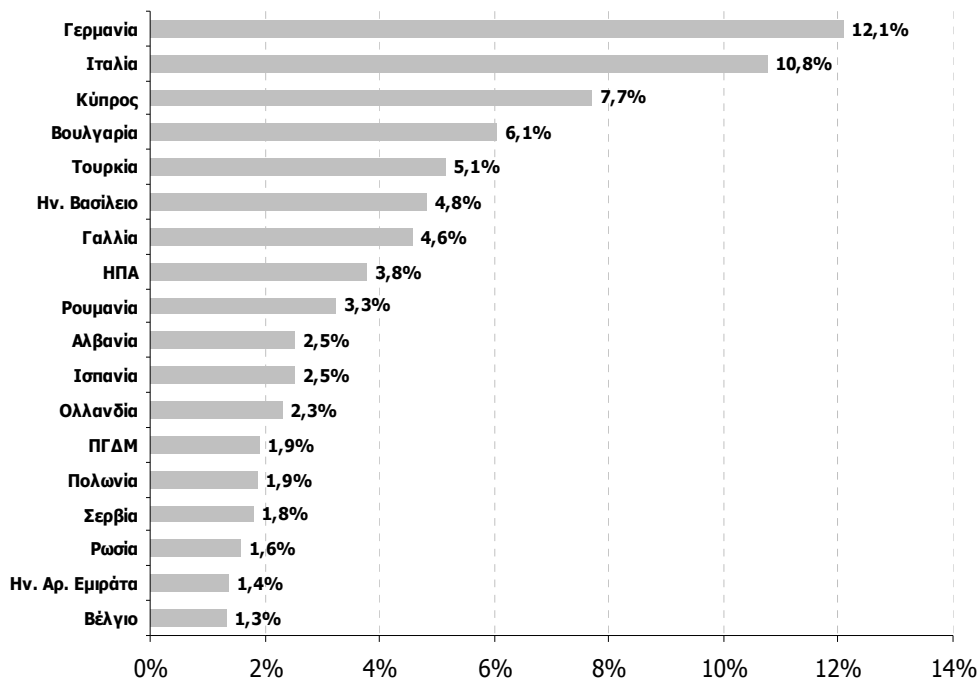
	Αξία (εκατ. €)		Π.Μ. (%) '10/'09	Σύνθεση	
	2009*	2010*		2009*	2010*
ΟΟΣΑ (29 χώρες)	1.932,4	2.025,6	4,8%	57,2%	59,3%
Ε.Ε. (27)	2.168,5	2.212,8	2,0%	64,2%	64,8%
Ευρωζώνη-16	1.542,1	1.544,6	0,2%	45,6%	45,2%
Β. Αμερική	211,8	159,6	-24,6%	6,3%	4,7%
Άλλες ανεπτυγμένες χώρες	33,9	34,1	0,6%	1,0%	1,0%
Υπόλοιπες ΟΟΣΑ (εκτός Ν.Κορέας)	152,1	222,3	46,2%	4,5%	6,5%
Βαλκάνια	602,3	569,7	-5,4%	17,8%	16,7%
Κοινοπολ. Ανεξάρτ. Κρατών (ΚΑΚ)	70,4	78,7	11,8%	2,1%	2,3%
Β. Αφρική & Μ. Ανατολή	243,6	227,6	-6,6%	7,2%	6,7%
Χώρες Αφρικής (εκτός Β.Αφρικής)	37,9	24,5	-35,4%	1,1%	0,7%
Ν.Α. Ασία	29,4	47,9	62,9%	0,9%	1,4%
Λατ. Αμερική	15,9	11,2	-29,6%	0,5%	0,3%
Λοιπές Χώρες	166,4	145,3	-12,7%	4,9%	4,3%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ-ΚΕΕΜ

Διάγραμμα 3.11

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, Ιαν.-Μαρ.'10

Πηγή: ΠΣΕ Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Συμπερασματικά, το γεγονός ότι τα ελληνικά προϊόντα είναι στην πλειοψηφία τους αγαθά χαμηλότερης προστιθέμενης αξίας, καθιστά διαχρονικά τη διείσδυσή τους στις ξένες αγορές δυσκολότερη. Αυτό συμβαίνει, διότι ανταγωνίζονται προϊόντα από άλλες χώρες τα οποία συνήθως έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα, κυρίως λόγω του χαμηλότερου κόστους παραγωγής τους. Ωστόσο, ένας σημαντικός αριθμός βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων είχε καταφέρει τα τελευταία χρόνια να εδραιωθεί στις διεθνείς αγορές, γεγονός που υποδεικνύει την αύξηση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας. Στις αρχές του 2010, η σταδιακή βελτίωση της παγκόσμιας οικονομίας είχε θετικό αντίκτυπο στις ελληνικές εξαγωγές, και μάλιστα σε κατηγορίες προϊόντων, τα οποία δε συγκαταλέγονται στα «παραδοσιακά» εξαγωγίμα της ελληνικής οικονομίας, ανακόποντας έτσι τη ση-

μαντική πτώση των εξαγωγών που σημειώθηκε το προηγούμενο έτος.

Για το σύνολο του έτους, η αξία των ελληνικών εξαγωγών αναμένεται να διαμορφωθεί στα € 14,5 δισ. περίπου, δεδομένου ότι οι κυριότερες χώρες προς τις οποίες διοχετεύονται τα ελληνικά προϊόντα προβλέπεται να επιτύχουν αύξηση, έστω και μικρή, του εγχώριου προϊόντος τους. Θετική επίσης εξέλιξη για τις εξαγωγές, αποτελεί και η υποχώρηση του ευρώ, η υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία του οποίου τα τελευταία έτη επιβάρυνε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγαθών.

3.4 Απασχόληση - Ανεργία

Η εγχώρια αγορά εργασίας πλήττεται έντονα από τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης το α' τρίμηνο του 2010. Το ποσοστό ανεργίας, ανήλθε στο

υψηλότερο επίπεδο της δεκαετίας (11,7%), έχοντας αυξηθεί κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι και κατά 1,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2009. Έτσι, ο συνολικός αριθμός των ανέργων διαμορφώθηκε στους 586,8 χιλ. - ο μεγαλύτερος τουλάχιστον από το 1998 και μετά- σημειώνοντας αύξηση κατά 124,5 χιλ. σε σχέση με πέρυσι (27%) και κατά 72,4 χιλ. ως προς το προηγούμενο τρίμηνο (14%). Παράλληλα, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα είναι από τα μεγαλύτερα στην ΕΕ-27 (10,1%) και στην ευρωζώνη (10,5%), καταλαμβάνοντας την 7^η και 4^η υψηλότερη θέση αντίστοιχα.

Ο αριθμός των απασχολούμενων (4.425,6 χιλ.) κυμαίνεται σε αντίστοιχο σχεδόν επίπεδο με εκείνο του α' τριμήνου του 2006, καταγράφοντας πτώση κατά -1,3% σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009 και κατά -1,1% σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή στην απασχόληση, δηλαδή το ποσοστό του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού, διευρύνθηκε οριακά στο 53,9% από 53,5% πέρυσι, ως αποτέλεσμα όμως της μεγαλύτερης αύξησης του εργατικού δυναμικού συγκριτικά με τον πληθυσμό σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Με βάση τα επιμέρους χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, η ανεργία των γυναικών το α' τρίμηνο του 2010 ανήλθε στο 15,5% έναντι 13% πέρυσι, παραμένοντας σε επίπεδο σημαντικά υψηλότερο από εκείνο των ανδρών (9% από 6,8%). Επιπλέον, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες καταγράφεται αύξηση της ανεργίας, με μεγαλύτερη στους νέους μεταξύ 15- 29 ετών

(+3,8%), όπου διαχρονικά καταγράφεται η μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Μεταξύ των δύο φύλων, στις γυναίκες αντίστοιχης ηλικίας, το ποσοστό διαμορφώθηκε στο 27,4%, αυξημένο κατά 4,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2009, άνοδος μεγαλύτερη από εκείνη στους άνδρες, όπου η ανεργία ανήλθε στο 18,1%.

Στους νέους ανέργους, δηλαδή στα άτομα που εισέρχονται στην αγορά εργασίας για πρώτη φορά, αλλά δεν βρίσκουν δουλειά, το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε στο 23,6% το α' τρίμηνο του 2010 από 29,2% πέρυσι, γεγονός που υποδεικνύει ότι σημαντικό μέρος του πληθυσμού αναβάλλει την αναζήτηση εργασίας, λόγω της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Αντίθετη ωστόσο, είναι η τάση στα άτομα που αναζητούν εργασία για χρονικό διάστημα μεγαλύτερου του έτους, καθώς το α' τρίμηνο του 2010, αποτέλεσαν το 44,6% των συνολικά ανέργων έναντι 41,3% πέρυσι, αύξηση δηλαδή σε απόλυτο αριθμό κατά 70,8 χιλιάδες. Δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν επίσης, τα άτομα με ξένη υπηκοότητα, καθώς το ποσοστό ανεργίας εξακολούθησε να είναι υψηλότερο από το μέσο εθνικό (14,5% έναντι 11,7%).

Με βάση το μορφωτικό επίπεδο, τις μεγαλύτερες πιέσεις στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν κυρίως τα άτομα με μεσαίο ή χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Η μεγαλύτερη ανεργία (18,1%) καταγράφεται στα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο και ακολουθούν εκείνα με απολυτήριο γυμνασίου (14%), ανώτερης τεχνολογικής εκπαίδευσης (13,4%) και οι απόφοιτοι λυκείου (13,2%). Στις συγκεκριμένες κατηγορίες

ες μάλιστα, η αύξηση της ανεργίας είναι αντίστοιχη ή και μεγαλύτερη εκείνης του μέσου εθνικού όρου, ενώ η μεγαλύτερη άνοδος σε σχέση με πέρυσι (+4,5%), παρατηρείται στα άτομα όπου δεν ολοκλήρωσαν τη δημοτική εκπαίδευση (11,5% ποσοστό ανεργίας). Αντίθετα, πιο ευνοϊκή είναι η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών, καθώς το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 7,1% και 7,4% αντίστοιχα, σημειώνοντας παράλληλα τη μικρότερη, σε σχέση με τις λοιπές κατηγορίες εκπαίδευσης, άνοδο (1,2 και 1,7 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα).

Σε επίπεδο περιφερειών, το α' τρίμηνο του 2010 η ανεργία κινήθηκε ανοδικά σε σχέση με πέρυσι, με εξαίρεση την Δυτική Ελλάδα όπου υποχώρησε κατά -0,8%. Στα Ιόνια Νησιά, καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (20,4%) της τελευταίας εξαετίας και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη άνοδος (6,1%) σε σχέση με πέρυσι, μεταξύ όλων των περιφερειών. Ακολουθεί το Νότιο Αιγαίο (18,9%), ενώ από την ανεργία πλήττονται έντονα η Κρήτη (12,9%) και οι περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης. Στη Δυτική Μακεδονία, περιφέρεια με διαχρονικά προβλήματα στην αγορά εργασίας, το ποσοστό κινήθηκε σε επίπεδο ελαφρώς υψηλότερο του περσινού (15,1%), ενώ στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, το ποσοστό ανήλθε στο 14,2%, σημειώνοντας τη 2^η μεγαλύτερη άνοδο (3,6%) σε σχέση με πέρυσι. Επίσης, στην Κεντρική Μακεδονία, σημειώθηκε άνοδος κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι, με συνέπεια το ποσοστό ανεργίας να ανέλθει στο 12,4%. Ενδεικτικό της αρνητικής επίδρασης της ύφεσης,

αποτελεί το γεγονός ότι αντίστοιχη τάση με εκείνη στην Κ. Μακεδονία, παρατηρείται και στην Αττική – άνοδος 3,1% και ανεργία 10,7% - περιοχές όπου, λόγω των μητροπολιτικών κέντρων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, εμφάνιζαν καλύτερες επιδόσεις στην αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια. Από την άλλη πλευρά, αντίστοιχο του εθνικού μέσου όρου είναι το ποσοστό ανεργίας στην Στερεά Ελλάδα (11,7%) και στη Θεσσαλία (11,3%), ενώ σε μικρότερο βαθμό πλήττονται η Πελοπόννησος (8,8%) και το Βόρειο Αιγαίο (7,6%), όπου καταγράφεται και το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας.

Αναφορικά με τους τομείς, κατά το πρώτο τρίμηνο του 2010 ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή (562,4 χιλ.) είναι ο υψηλότερος από το δ' τρίμηνο του 2003, καταγράφοντας άνοδο κατά 8,2% σε σχέση με πέρυσι. Αντίθετα, έντονα αρνητικές είναι οι πιέσεις που ασκούνται στο δευτερογενή τομέα, με αποτέλεσμα ο αριθμός των απασχολούμενων (894 χιλ.) να είναι ο χαμηλότερος από το 1998 τουλάχιστον, έχοντας υποχωρήσει κατά -7,8% σε σχέση με πέρυσι. Στον τριτογενή τομέα τέλος, ο αριθμός των απασχολούμενων (2.969,2 χιλ.) υποχώρησε στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας διετίας, αν και η μείωση συγκριτικά με το α' τρίμηνο του 2009 (-0,9%) είναι μικρότερη σε σχέση με του προηγούμενου έτους (-1,4%). Έτσι, το ποσοστό απασχόλησης διαμορφώθηκε στο 12,7% (έναντι 11,6% πέρυσι) στον πρωτογενή τομέα, στο 20,2% (έναντι 21,6% πέρυσι) στο δευτερογενή τομέα και στο 67,1% στον τριτογενή τομέα, όσο σχεδόν και πέρυσι.

Σε κλαδικό επίπεδο με βάση τις κυριότερες κατηγορίες απασχόλησης, στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο και επισκευή οχημάτων καταγράφεται πτώση -6,2% το α' τρίμηνο του 2010 έναντι αύξησης 2,7% πέρυσι. Η σημαντική κάμψη στο δευτερογενή τομέα, ερμηνεύεται από τη μείωση κατά -8,9% (ή 47,1 χιλ. απασχολούμενους) στη Μεταποίηση και κατά -7,4% (-27,3 χιλ.) στις Κατασκευές, ενώ στις Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες η απασχόληση υποχώρησε κατά -4,8% έναντι αύξησης 4,5% πέρυσι. Αντίθετα, ανθεκτικοί στην οικονομική ύφεση, εμφανίζονται οι κλάδοι των Δραστηριοτήτων εστίασης και καταλύματος (άνοδος 3% το α' τρίμηνο φέτος έναντι πτώσης -2,9% πέρυσι), της Μεταφοράς-Αποθήκευσης (3,9% έναντι -0,7% πέρυσι) και οι Χρηματοπιστωτικές-Ασφαλιστικές δραστηριότητες (2,5% έναντι -8,3% πέρυσι).

Ως προς τη θέση στο επάγγελμα, το ποσοστό των μισθωτών υπαλλήλων στο σύνολο των απασχολούμενων το α' τρίμηνο του 2010, διαμορφώθηκε στο 63,5%, σημειώνοντας πτώση κατά -2% σε σχέση με πέρυσι, ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι, συμπεριλαμβανομένων και των οικογενειακών βοηθών, αποτελούν το 36,5%. Η αυτοαπασχόληση, αποτελεί την κύρια μορφή εργασίας στην Γεωργία-Κτηνοτροφία (90% του συνόλου των απασχολούμενων) και στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας (85%), ενώ ως σημαντική μορφή επαγγελματικής δραστηριοποίησης συναντάται στις Επαγγελματικές, επιστημονικές και

τεχνικές δραστηριότητες (57%), στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (46%) και στις Δραστηριότητες εστίασης και καταλύματος (45%).

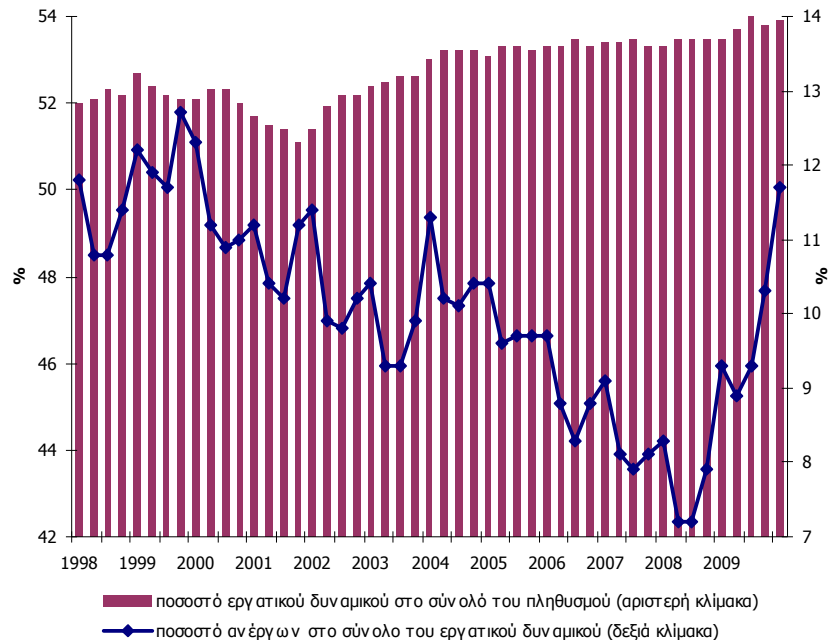
Η αύξηση της ανεργίας που καταγράφεται από τις αρχές του προηγούμενου έτους, είναι αποτέλεσμα της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης του εργατικού δυναμικού, τάση που θεωρείται ότι θα συνεχιστεί το 2010. **Το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 12%**, δηλαδή περίπου στους 600 χιλ. ανέργους, καθώς η οικονομική ύφεση και τα δημοσιονομικά μέτρα, πλήττουν κλάδους παραγωγής της οικονομίας με σημαντικό αριθμό απασχολούμενων, όπως το εμπόριο, η βιομηχανία και οι κατασκευές. Ωστόσο, πέραν του σημαντικού αριθμού εργαζομένων στο δημόσιο τομέα, ανασταλτικά στην ακόμη μεγαλύτερη άνοδο της ανεργίας, λειτουργεί ο μεγάλος αριθμός αυτοαπασχολούμενων, στους οποίους οι αρνητικές επιπτώσεις της ύφεσης σχετίζονται με τη μείωση εισοδήματος και όχι με την απώλεια της εργασίας. Μάλιστα σε περιόδους κρίσης, η αυτοαπασχόληση ως μορφή εργασίας αναμένεται να ενισχυθεί, καθώς η έλλειψη θέσεων εργασίας οδηγεί στην αναζήτηση εναλλακτικών επιλογών. Ενδεικτικό γεγονός, αποτελεί η αύξηση της απασχόλησης στον γεωργικό-κτηνοτροφικό τομέα τη τελευταία διετία, η οποία ανέστρεψε τη φθίνουσα πορεία που καταγράφονταν από τις αρχές της δεκαετίας.

Πίνακας 3.9
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Εργατικό Δυναμικό					
		Σύνολο	% του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	% εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	% εργατικού δυναμικού
1998	8.680,4	4.525,8	52,1	4.017,9	88,8	507,9	11,2
1999	8.764,5	4.586,1	52,3	4.031,4	87,9	554,7	12,1
2000	8.839,8	4.611,9	52,2	4.088,5	88,6	523,5	11,4
2001	8.906,4	4.580,3	51,4	4.086,3	89,2	493,9	10,8
2002	8.964,3	4.656,0	51,9	4.175,8	89,7	480,2	10,3
2003	9.014,9	4.734,4	52,5	4.274,5	90,3	460,0	9,7
2004	9.063,5	4.818,8	53,2	4.313,2	89,5	505,7	10,5
2005	9.108,1	4.846,5	53,2	4.369,0	90,1	477,5	9,9
2006	9.157,4	4.886,4	53,4	4.452,3	91,1	434,5	8,9
2007	9.207,4	4.916,8	53,4	4.509,9	91,7	406,9	8,3
α' τρίμ. 2008	9.222,7	4.918,2	53,3	4.511,6	91,7	406,5	8,3
β' τρίμ. 2008	9.230,1	4.939,7	53,5	4.582,5	92,8	357,1	7,2
γ' τρίμ. 2008	9.237,8	4.944,9	53,5	4.589,8	92,8	355,1	7,2
δ' τρίμ. 2008	9.245,8	4.946,3	53,5	4.553,6	92,1	392,7	7,9
2008	9.234,1	4.937,3	53,5	4.559,4	92,4	377,9	7,6
α' τρίμ. 2009	9.252,7	4.948,1	53,5	4.485,8	90,7	462,3	9,3
β' τρίμ. 2009	9.262,4	4.974,5	53,7	4.531,9	91,1	442,6	8,9
γ' τρίμ. 2009	9.272,3	5.005,3	54,0	4.540,1	90,7	465,1	9,3
δ' τρίμ. 2009	9.282,4	4.991,2	53,8	4.476,8	89,7	514,4	10,3
2009	9.267,5	4.979,8	53,8	4.508,7	90,6	471,1	9,5
α' τρίμ. 2010	9.292,2	5.012,4	53,9	4.425,6	88,3	586,8	11,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Διάγραμμα 3.12
Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανεργών στο Σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πρόσθετα στοιχεία για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης προσφέρουν οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE. Το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου του 2010, οι προσδοκίες για την απασχόληση σε σχέση με τους πρώτους μήνες του έτους βελτιώνονται στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες. Αντίθετα, οι θετικές προβλέψεις των επιχειρήσεων σημειώνουν οριακή υποχώρηση στις Κατασκευές και μεγαλύτερη κάμψη στο Λιανικό Εμπόριο, η οποία οφείλεται ως επί το πλείστον στην ισχυρή πτώση του Μαρτίου. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, προκύπτει βελτίωση στις σχετικές προβλέψεις στη Βιομηχανία, ήπια επιδείνωση στις Υπηρεσίες και εντονότερη πτώση στις προοπτικές της απασχόλησης στον τομέα των Κατασκευών και στο Λιανικό Εμπόριο. Οι εμπορικές επιχειρήσεις φαίνεται πως δεν καταφέρνουν πλέον να διατηρήσουν το θετικό τους ισοζύγιο, γεγονός το οποίο φανερώνει κάμψη των παραδοσιακών ανταχών του τομέα στις δύσκολες οικονομικά περιόδους, όπως η σημερινή, και της δυνατότητάς του να αναθερμαίνει την απασχόληση στην εγχώρια αγορά εργασίας. Αναλυτικότερα:

Στη **Βιομηχανία**, οι προβλέψεις για την απασχόληση βελτιώνονται ήπια το διάστημα Μαρτίου – Μαΐου σε σχέση με τους δύο πρώτους μήνες του έτους, αλλά και σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση, παραμένοντας όμως σε αρνητικά επίπεδα. Το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώνεται έτσι στις -19 μονάδες από -21 το δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου, κατά 10 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με τον αντίστοιχο περσινό δείκτη. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που προβλέπει άνοδο της απασχόλησης το επόμενο διάστημα παραμένει

σε πολύ χαμηλά επίπεδα, στο 3% κατά μέσο όρο, ενώ αντίθετα το 22% αναμένει περαιτέρω κάμψη στις θέσεις εργασίας του τομέα το επόμενο διάστημα. Η συντριπτική πάντως πλειονότητα των επιχειρήσεων (75%) εξακολουθεί, όπως και το πρώτο δίμηνο του έτους, να προσδοκά σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις **Κατασκευές**, οι προβλέψεις της απασχόλησης το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου υποχωρούν, οριακά σε σύγκριση με τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους, αλλά περισσότερο σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι, ενδεικτικό της ύφεσης που χαρακτηρίζει την οικονομική δραστηριότητα του τομέα τα τελευταία δύο περίπου χρόνια. Κατά μέσο όρο, το υπό εξέταση τρίμηνο, οι προβλέψεις για την απασχόληση διαμορφώνονται στις -44 μονάδες (από -41 πέρυσι), με μόλις το 6% των επιχειρήσεων να προβλέπει αύξηση στις θέσεις εργασίας του τομέα. Οι μισές επιχειρήσεις το υπό εξέταση διάστημα αναμένουν περαιτέρω μείωση της απασχόλησης. Η εικόνα του τριμήνου είναι σημαντικά δυσμενέστερη στα Δημόσια Έργα, όπου σημειώνεται περαιτέρω επιδείνωση σε σχέση με τις αρχές του έτους, σε αντίθεση με τις Ιδιωτικές Κατασκευές, όπου το σχετικό ισοζύγιο παραμένει αρνητικό, όμως καταγράφει μικρή βελτίωση σε σχέση με το πρώτο δίμηνο του έτους.

Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, οι προσδοκίες για την απασχόληση βελτιώνονται σταθερά από τον Φεβρουάριο και μετά, αλλά παραμένουν αρνητικές. Έτσι, το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου, το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -19 μονάδες, από -23 στις αρχές του έτους, επίδοση η οποία υπολείπεται ελαφρά της αντί-

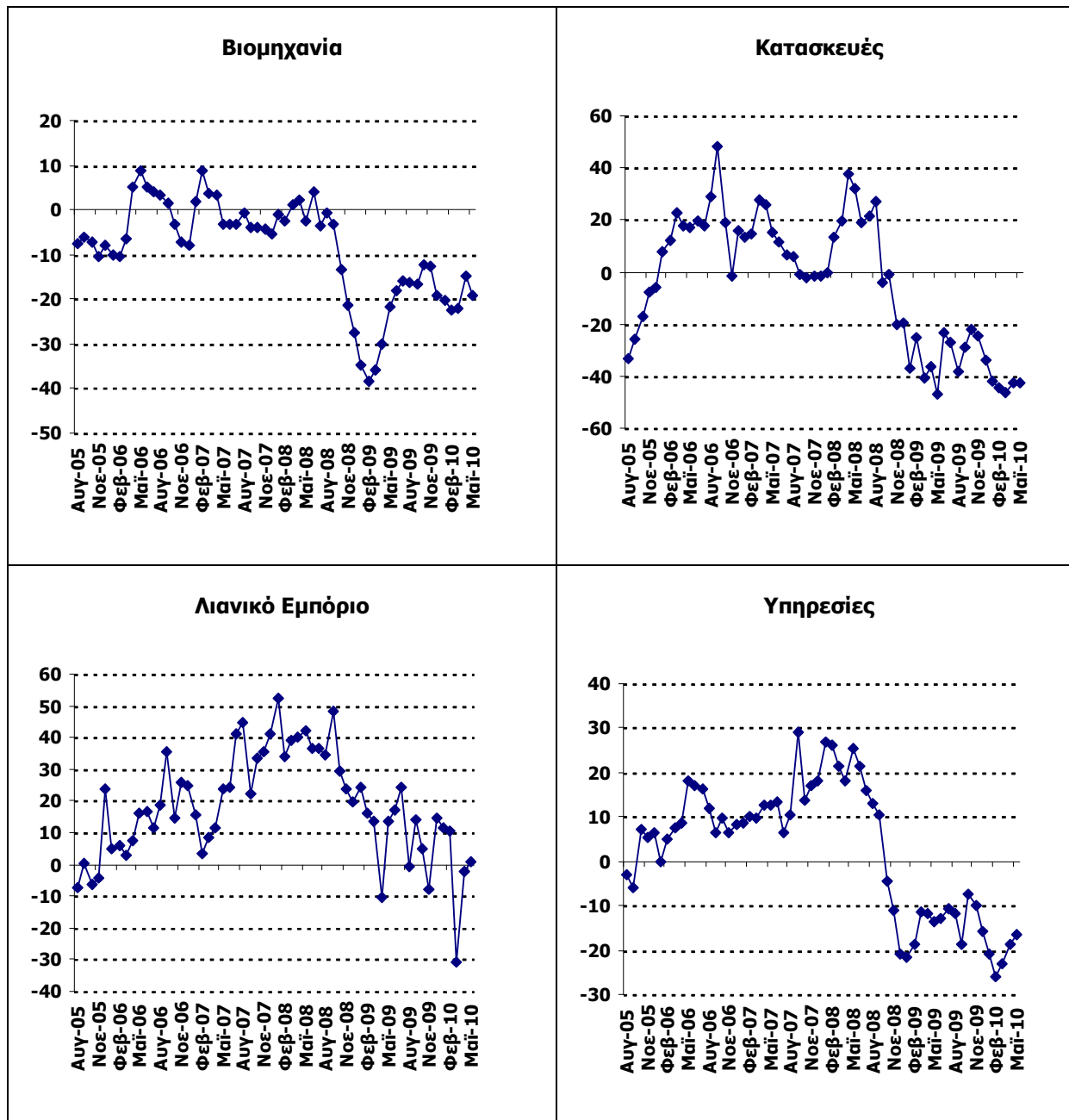
στοιχης περσινης. Η πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα σε ποσοστό 63% αναμένει σταθερότητα ως προς τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας το επόμενο διάστημα, ενώ μόλις το 9% των επιχειρήσεων, ποσοστό που δεν έχει μεταβληθεί σε σχέση με το πρώτο δίμηνο, αναμένει άνοδο. Από τους επιμέρους κλάδους που εξετάζονται, το συγκεκριμένο τρίμηνο ευνοϊκότερες είναι οι προβλέψεις στα Ξενοδοχεία και Εστιατόρια, ενώ σε σχέση με τις αρχές του έτους, οι προσδοκίες έχουν μειωθεί αισθητά στον κλάδο της Πληροφορικής.

Δυσμενείς είναι οι εξελίξεις ως προς την απασχόληση στο **Λιανικό Εμπόριο** το τρίμηνο Μαρτίου - Μαΐου, αφού οι μέχρι πρότινος κυρίαρχες θετικές προβλέψεις δίνουν πια τη θέση τους στις αρνητικές προσδοκίες. Πλέον, ο μοναδικός τομέας

που εν μέσω κρίσης και δύσκολων περιόδων διατηρούσε το προβάδισμα στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καταγράφει σημαντική κάμψη στην ικανότητά του για αναθέρμανση της απασχόλησης. Έτσι, κατά μέσο όρο την περίοδο Μαρτίου – Μαΐου, ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται στις -11 μονάδες, καταγράφοντας σημαντική πτώση σε σχέση με την επίδοση Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου (+11 μονάδες), αλλά και την αντίστοιχη περσινή (+6 μονάδες). Η δυσμενής αυτή εξέλιξη είναι ωστόσο περισσότερο απόρροια της κατακόρυφης πτώσης του δείκτη τον Μάρτιο, στις -31 μονάδες. Το δίμηνο Απριλίου – Μαΐου ο σχετικός δείκτης ανακάμπτει, παραμένοντας οριακά αρνητικός. Από τους επιμέρους τομείς, οι δυσμενέστερες προβλέψεις καταγράφονται στα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση, Οχήματα – Ανταλλακτικά και Είδη οικιακού εξοπλισμού, ενώ αντίθετα οι ευνοϊκότερες στα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός και τα Πολυκαταστήματα.

Διάγραμμα 3.13

Προβλέψεις για την απασχόληση (διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.5. Τιμές Καταναλωτή

Πρόσφατες εξελίξεις

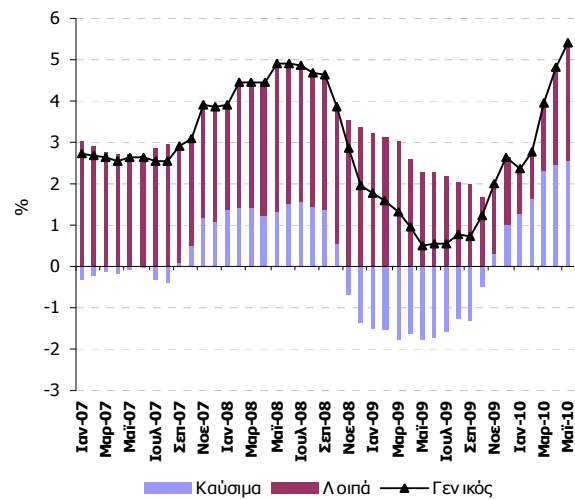
Η αύξηση των έμμεσων φόρων, που εντάσσεται στο πλαίσιο της προσπάθειας για δημοσιονομική προσαρμογή, αποτελεί το

βασικό παράγοντα επιτάχυνσης του πληθωρισμού. Το πρώτο πεντάμηνο του 2010, ο ΓΔΤΚ διαμορφώθηκε στο 3,9% από 1,2% το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι αλλά και 4,4% το 2008. Τον Μάιο του 2010 ο πληθωρισμός αυξήθηκε στο 5,4%, έχοντας υ-

περδιπλασιαστεί σε σχέση με τον Ιανουάριο του ίδιου έτους και φθάνοντας παράλληλα στο υψηλότερο επίπεδο από τον Απρίλιο του 1997. Η άνοδος του Μαΐου προέρχεται από τη νέα αύξηση του ΕΦΚ που εφαρμόστηκε στα καύσιμα, τα τσιγάρα και τα αλκοολούχα ποτά. Σε επίπεδο βασικών αγαθών-υπηρεσιών, η αύξηση του ΓΔΤΚ στο πεντάμηνο του 2010 κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι, οφείλεται κυρίως στη σημαντική αύξηση του δείκτη καυσίμων ο οποίος παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό ανόδου 39,4% τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, έναντι πτώσης -23,7% πέρυσι. Η επίπτωση αυτής της εξέλιξης στον πληθωρισμό ήταν της τάξης της 1,5 εκατοστιαίας μονάδας περίπου το συγκεκριμένο πεντάμηνο.

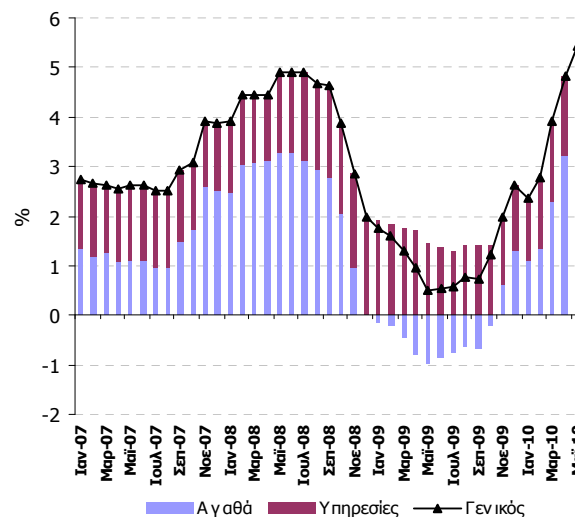
Ο δομικός πληθωρισμός, διαμορφώθηκε το ίδιο διάστημα στο 2,3%, από 2,9% το 2009. Το χαμηλότερο επίπεδο κατά το πρώτο πεντάμηνο φέτος είναι αποτέλεσμα αποκλειστικά των χαμηλών τιμών του δείκτη την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου. Αντίθετως, από το Μάρτιο ο δομικός πληθωρισμός βρέθηκε σε ανοδική τροχιά, που το Μάιο τον οδήγησε στο 3,9%. Σε ότι αφορά τους προσδιοριστικούς του παράγοντες, ο δομικός πληθωρισμός επηρεάζεται πλέον σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αυξήσεις στην φορολογία παρά από το ρυθμό ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Οι κυριότερες υπηρεσίες στις οποίες καταγράφεται η μεγαλύτερη αύξηση τον Μάιο σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι, είναι η νοσοκομειακή περίθαλψη (3,1%), οι ιατρικές-οδοντιατρικές υπηρεσίες (3%), η ύδρευση-αποχέτευση (2,4%) και τα ενοίκια κατοικιών (2,6%).

Διάγραμμα 3.14
Συμβολή των Καυσίμων στη διαμόρφωση του πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.15
Εξέλιξη πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

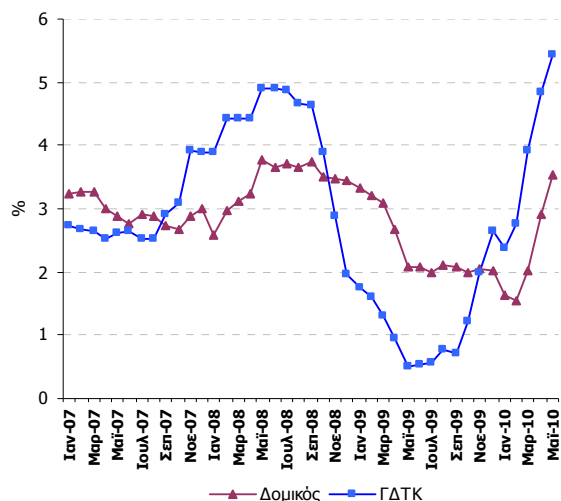

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Στις βασικές κατηγορίες κατανάλωσης, σημειώνεται αύξηση του σχετικού δείκτη κατά 4,1% στα αγαθά, όταν πέρυσι είχε σημειωθεί πτώση -0,9%, ενώ στις υπηρεσίες ο δείκτης κινήθηκε με ρυθμό ελαφρώς μικρότερο από εκείνο του 2009 (3,5 έναντι 4,1% αντίστοιχα). Στους επιμέρους δείκτες, οι τιμές στα οπωροκηπευτικά το πρώτο πε-

ντάμηνο του έτους εμφανίζουν αρνητικό ρυθμό μεταβολής 9,3%, σε αντίθεση με την αύξησή τους πέρυσι κατά 8,7%. Επομένως, η άνοδος του πληθωρισμού την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου του 2010 προέρχεται σε μεγαλύτερο βαθμό από την αύξηση των τιμών στα αγαθά απ' ότι στις υπηρεσίες, τάση η οποία είναι αντίθετη με εκείνη που καταγραφόταν την τελευταία διετία τουλάχιστον.

Διάγραμμα 3.16
Εξέλιξη δομικού πληθωρισμού
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** ΙΟΒΕ

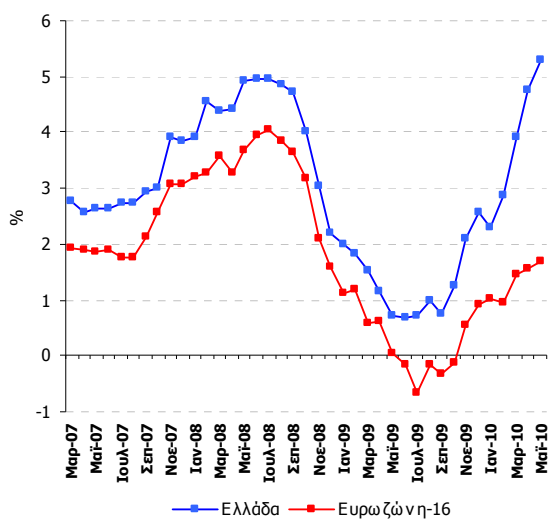
Από την άλλη πλευρά, ο εναρμονισμένος πληθωρισμός παρουσίασε παρόμοια εξέλιξη με τον ΓΔΤΚ, έχοντας αυξηθεί στο 5,3% το Μάιο του 2010 από 0,7% τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι. Έτσι, την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου, ο δείκτης διαμορφώθηκε στο 3,8%, επίδοση που αποτελεί την 3^η υψηλότερη μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27, ο μέσος όρος της οποίας ανήλθε στο 1,8%. Επιπλέον, ο εγχώριος εναρμονισμένος πληθωρισμός είναι ο υψηλότερος μεταξύ των κρατών-μελών της ευρωζώνης (Μ.Ο.: 1,3%). Οι χώρες με πληθωρισμό μεγαλύτερο της Ελλάδας στην ΕΕ, είναι η Ουγγαρία

(5,6%) και η Ρουμανία (4,5%), ενώ σε ορισμένες χώρες κυριαρχούν αποπληθωριστικές τάσεις κατά το πρώτο πεντάμηνο του 2010 (Λετονία -3,4%, Ιρλανδία -2,3% και Λιθουανία -0,1%).

Σε επίπεδο ομάδων αγαθών-υπηρεσιών, με εξαίρεση τα είδη διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών, όπου σημειώνεται πτώση 1,4%, στις υπόλοιπες κατηγορίες του ΓΔΤΚ καταγράφεται άνοδος το α' πεντάμηνο του έτους η οποία κυμάνθηκε μεταξύ 0,7% και 14,9%. Η μεγαλύτερη άνοδος, ως συνέπεια της αύξησης της τιμής των καυσίμων, σημειώνεται στις μεταφορές, όταν το ίδιο διάστημα πέρυσι καταγραφόταν πτώση 4,4%. Ακολουθεί η κατηγορία των αλκοολούχων ποτών και καπνού, όπου η αύξηση (8,9%) είναι υπερδιπλάσια σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα το 2009. Σημαντική είναι επίσης, η αύξηση των τιμών στη στέγαση κατά 6,4% παρά την πτωτική πορεία της ζήτησης στην αγορά ακινήτων, επίπτωση της οποίας είχαν ως συνέπεια οι τιμές να υποχωρήσουν κατά 3% το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Παραπλήσια μεταβολή της τάσης παρατηρείται και στις επικοινωνίες, όπου η αύξηση της φορολογίας οδήγησε σε άνοδο των τιμών κατά 2,7% έναντι πτώσης της τάξης του 0,6% πέρυσι. Μικρότερη συγκριτικά με πέρυσι είναι η αύξηση που καταγράφεται στην εκπαίδευση (3% έναντι 4,7%), στα Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια (2,4% έναντι 4%) και στην Ένδυση-Υπόδηση (1% έναντι 3,1%).

Διάγραμμα 3.17

Εξέλιξη Εναρμονισμένων Δεικτών Καταναλωτή
Ελλάδας και Ευρωζώνης
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** IOBE

Η άνοδος του επιπέδου των τιμών το 2010, πέρα από τις επιδράσεις των έμμεσων φόρων, έχει τροφοδοτηθεί και από την άνοδο στο κόστος παραγωγής στη βιομηχανία. Πιο συγκεκριμένα, οι τιμές παραγωγού στην εγχώρια βιομηχανία, αυξήθηκαν κατά 7,1% το πρώτο τετράμηνο του 2010 έναντι μείωσης κατά 5,8% το 2009. Η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφεται στα προϊόντα οπτανθρακα και διύλισης (48,2%), στον κλάδο των ενεργειακών αγαθών μη συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας (41%), στον ηλεκτρικό εξοπλισμό (22,2%) και στα ενεργειακά αγαθά (18,7%). Η συγκεκριμένη εξέλιξη υποδεικνύει ότι εκτός από την φορολογία, η αύξηση στις τιμές επηρεάζεται και από την ανοδική πορεία των τιμών στις πρώτες ύλες, μεγάλο μέρος εκ των οποίων εισάγεται από το εξωτερικό. Είναι ενδεικτικό, ότι ο δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία σημείωσε αύξηση 7,5% το α' τετράμηνο του 2010, έναντι πτώσης 5,3% πέρυσι. Οι συγκεκριμένες αυξήσεις επηρεάζουν το κόστος παραγωγής

με αποτέλεσμα αυτό να μετακυλύεται, ως ένα βαθμό, στην τελική τιμή του προϊόντος.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η αναγκαιότητα για δημοσιονομική προσαρμογή, ασκεί ανοδικές πιέσεις στις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών μέσω της αύξησης της φορολογίας. Η συγκεκριμένη τάση μάλιστα δεν φαίνεται να ανακόπτεται, τουλάχιστον κατά το πρώτο πεντάμηνο του έτους, από την πτώση της εγχώριας ζήτησης λόγω των περικοπών σε μισθούς και συντάξεις, της αύξησης της ανεργίας και της περιορισμένης πιστωτικής επέκτασης. Επιπλέον, το δεύτερο εξάμηνο του έτους, πρόσθετες πιέσεις θα προέλθουν και από την αύξηση του ΦΠΑ στο 23% τον Ιούλιο, την επιβολή ΦΠΑ σε υπηρεσίες που μέχρι σήμερα εξαιρούνταν από αυτόν και τη μεταφορά μέρους αγαθών και υπηρεσιών (περίπου το 1/3) στην ανώτερη φορολογική κλίμακα ως το τέλος του γ' τριμήνου του έτους. Το 2010, ο πληθωρισμός βάση του ΓΔΤΚ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στην περιοχή του **4,5%** έναντι 1,2% το 2009, επίπεδο που υπερβαίνει ελαφρά εκείνο του 2008 (4,2%).

Επιπρόσθετα, καθώς στην Ελλάδα εισάγεται ένας σημαντικός αριθμός αγαθών και πρώτων υλών, οι τιμές τους, οι οποίες σε αρκετές κατηγορίες προϊόντων είναι αρκετά αυξημένες σε σχέση με πέρυσι, δε μπορούν να επηρεαστούν από το μικρό μέγεθος της εγχώριας αγοράς. Καθοριστική είναι η πληθωριστική επίδραση του πετρελαίου, η τιμή του οποίου αναμένεται το 2010 να κυμανθεί μεταξύ \$70 και \$80 το βαρέλι (Διεθνής

Επιτροπή Ενέργειας, IEA). Παράλληλα, η υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου, εφόσον διατηρηθεί σε χαμηλότερο συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια επίπεδο, καθιστά πιο ακριβές τις εισαγωγές προϊόντων που γίνονται στο συγκεκριμένο νόμισμα.

Τέλος, σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά τη διαμόρφωση των τιμών των εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών, αποτελεί η στρέβλωση που καταγράφεται στη λειτουργία ορισμένων επαγγελματικών κλάδων. Ο ελλιπής ανταγωνισμός στις αγορές αυτές, επιτρέπει μέσα από την εφαρμογή τιμολογιακής πολιτικής την επίτευξη σημαντικού περιθωρίου κέρδους. Συνεπώς, η απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων, θεωρείται ότι θα επιφέρει μείωση του κόστους παραγωγής με θετικά αποτελέσματα στην τελική τιμή προϊόντων και υπηρεσιών. Η επίτευξη εξάλλου, καλύτερου επιπέδου τιμών μέσα από την καθιέρωση πρακτικών υγιούς ανταγωνισμού, καθίσταται απαραίτητη τόσο για τη βελτίωση της ευημερίας του κοινωνικού συνόλου, όσο και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, καθώς ο πληθωρισμός στην Ελλάδα, είναι διαχρονικά υψηλότερος σε σχέση με την πλειοψηφία των χωρών της ΕΕ, αρκετές εκ των οποίων, αποτελούν βασικούς εμπορικούς ανταγωνιστές της χώρας.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών στο επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για

την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Μετά την κυριαρχία αποπληθωριστικών προβλέψεων για το επίπεδο των τιμών το 2009 σε όλους τους τομείς, εξαιτίας κυρίως της μειωμένης ζήτησης, το 2010 ξεκίνησε με την εξασθένιση όλων των αρνητικών ισοζυγίων προβλέψεων, εκτός εκείνου των Κατασκευών. Το τρίμηνο Μαρτίου – Απριλίου οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης των τιμών συνεχίζουν να υπερτερούν στους περισσότερους κλάδους έναντι των πληθωριστικών προσδοκιών. Έτσι, τους τελευταίους μήνες οι αποπληθωριστικές προβλέψεις εξομαλύνονται στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο, ενώ στις Υπηρεσίες οι προσδοκίες υποχώρησης των τιμών εντείνονται ελαφρά. Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις χαρακτηρίζονται μάλλον από διακυμάνσεις. Αναλυτικότερα:

- Στη **Βιομηχανία**, το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου, οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης των τιμών εξομαλύνονται περαιτέρω, στις +3 μονάδες, από +1 μονάδα το πρώτο δίμηνο του έτους. Οι πληθωριστικές προβλέψεις ενισχύονται επομένως αμυδρά, αν και τον Μάιο το σχετικό ισοζύγιο επανήλθε σε οριακά αρνητικά επίπεδα. Την ίδια περίοδο του 2009, ο σχετικός δείκτης διαμορφωνόταν χαμηλότερα, στις -12 μονάδες. Επτά στις δέκα επιχειρήσεις κατά μέσο όρο προσδοκούν το διάστημα Μαρτίου - Μαΐου σταθερότητα των τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ το 13% αναμένει αποκλιμάκωση.
- Στο **Λιανικό Εμπόριο**, οι έντονα αποπληθωριστικές προβλέψεις των επι-

χειρήσεων εξομαλύνονται μετά τον Δεκέμβριο, ενώ την περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου το σχετικό ισοζύγιο δεν παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις και διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -3 μονάδες. Ωστόσο, τον Μάιο αλλάζει η τάση και σημειώνεται σημαντική πτώση στο δείκτη προβλέψεων των τιμών (-16 μονάδες). Έτσι, κατά το τρίμηνο Μαρτίου - Μαΐου, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναμένουν άνοδο τιμών το επόμενο διάστημα φθάνει το 19%, ενώ ένας στους τέσσερις προβλέπει πτώση. Από τους επιμέρους κλάδους του τομέα, έντονα πληθωριστικές προσδοκίες εμφανίζουν την περίοδο αυτή - οι οποίες εντείνονται ιδιαίτερα τον Μάιο- τα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση, τα Οχήματα – Ανταλλακτικά και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού.

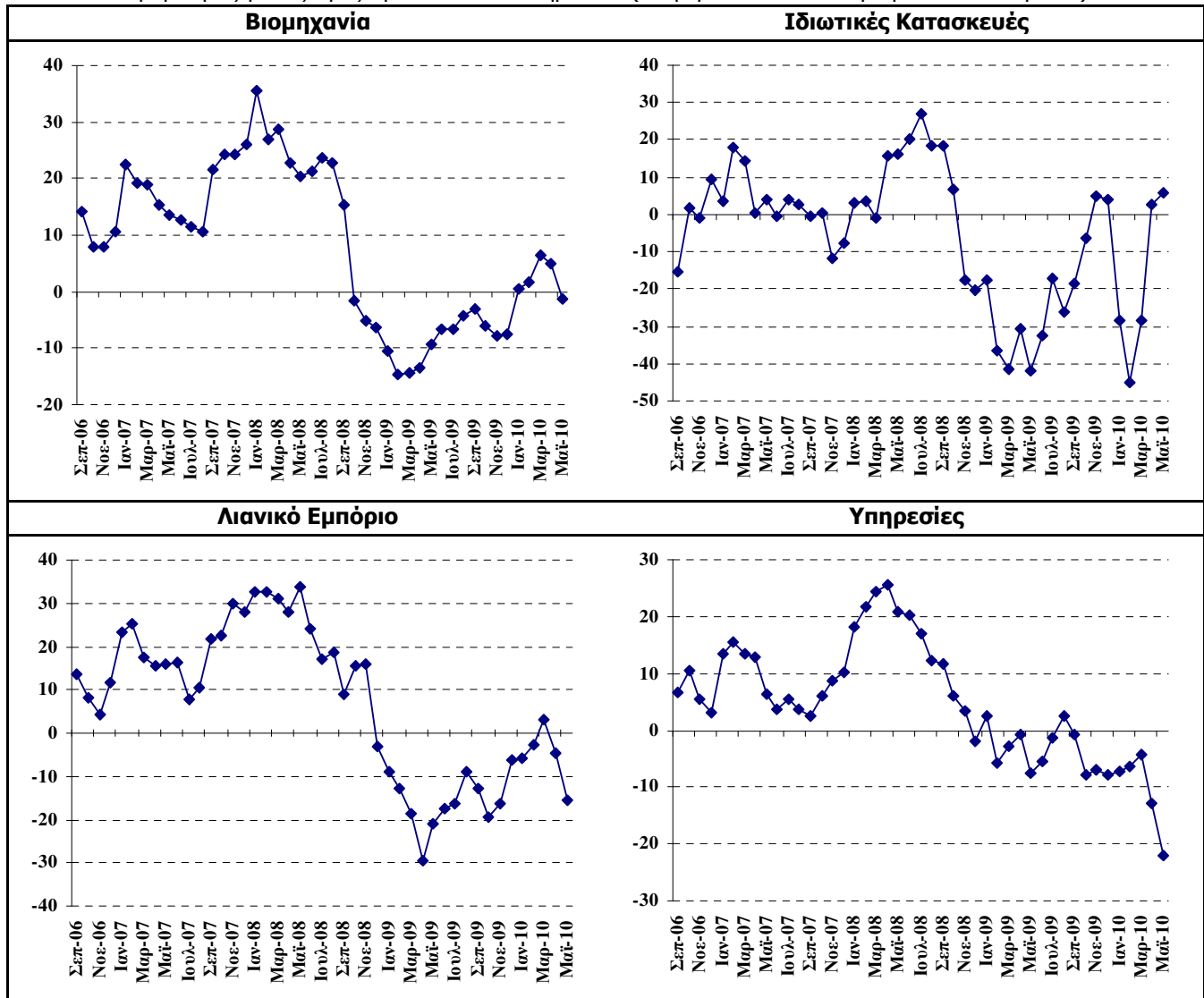
- Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, σημειώνεται μικρή εξομάλυνση του σχετικού ισοζυγίου από τον Δεκέμβριο μέχρι και τον Μάρτιο, ενώ το διάστημα Απριλίου – Μαΐου η τάση αλλάζει και οι σχετικές προβλέψεις εξασθενούν εκ νέου. Κατά μέσο όρο πάντως για την περίοδο Μαρτίου – Μαΐου, ο δείκτης προσδοκιών στις τιμές διαμορφώνεται στις -13 μονάδες (από -7 το πρώτο δίμηνο του έτους), έχοντας υποχωρήσει σημαντικά σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση (-4 μονάδες). Το υπό εξέταση τρίμηνο, μία στις πέντε επιχειρήσεις του τομέα αναμένει πτώση των τιμών το επόμενο διάστημα, ενώ

η πλειονότητα (72%) προσδοκά σταθερότητα. Από τους επιμέρους κλάδους που εξετάζονται, έντονα πληθωριστικές την περίοδο Μαρτίου – Μαΐου είναι και πάλι οι προσδοκίες στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς, ενώ στους υπόλοιπους κλάδους, το σχετικά ισοζύγιο κινούνται μεταξύ των -12 και -16 μονάδων.

- Τέλος, στις **Ιδιωτικές Κατασκευές**, οι διακυμάνσεις στις προβλέψεις των τιμών είναι ιδιαίτερα έντονες το τελευταίο έτος. Χαρακτηριστικό της μεταβλητότητας των συγκεκριμένων προβλέψεων είναι η αλλαγή τάσης στο σχετικό ισοζύγιο από έντονα αρνητικό σε ελαφρά θετικό το τελευταίο τρίμηνο του 2009, η οποία αντιστρέφεται εκ νέου το πρώτο τρίμηνο φέτος. Τον Φεβρουάριο, ο σχετικός δείκτης καταγράφει μία από τις ιστορικά χαμηλότερες τιμές του, ενώ το δίμηνο Απριλίου – Μαΐου, η τάση και πάλι αλλάζει και κυριαρχούν ξανά οι προσδοκίες άνοδου των τιμών έναντι των προβλέψεων μείωσης, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται στις +4 μονάδες (και -7 συνολικά για το τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου). Πάντως το δίμηνο Απριλίου – Μαΐου, το ποσοστό που προβλέπει μείωση εκτοξεύεται στο 23-24%. Άλλωστε, η άνοδος στις προβλέψεις των τιμών ωστόσο, δε συνάδει με την ευρύτερη εικόνα του κλάδου, η οποία παραμένει δυσμενής, με τα περισσότερα στοιχεία δραστηριότητας να επιδεινώνονται το τελευταίο διάστημα.

Διάγραμμα 3.18

Προβλέψεις για τις τιμές Προϊόντων και Υπηρεσιών (διαφορά % θετικών αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή:ΙΟΒΕ

3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο **τετράμηνο Ιανουαρίου-Απριλίου 2010** σημειώθηκε διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά 25%, και διαμορφώθηκε στα 12,8 δισ. ευρώ, επανήλθε δηλαδή στα επίπεδα του 2008, εξαλείφοντας ουσιαστικά τη μείωση που πραγματοποιήθηκε μέσα στο 2009 λόγω της χρηματοπιστωτικής

κρίσης. Η μεγάλη άνοδος του ελλείμματος όμως δεν έχει τις ίδιες αιτίες με την πτώση του προηγούμενου έτους, καθώς αντανακλά περισσότερο τη μεγάλη μείωση των εισπράξεων από τις μεταβιβάσεις της ΕΕ για την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου, παρά την αύξηση στο εμπορικό έλλειμμα και τη μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών που ήταν σχετικά μικρής έκτασης. Έτσι αναμένεται ακόμα και στο αμέσως επόμενο διάστημα επαναφορά του ισοζυγίου σε καθοδική πορεία, όταν πλέον

τα ισοζύγια μεταβιβάσεων επανέλθουν στα φυσιολογικά επίπεδα εξαιτίας της καταβολής των γεωργικών αποζημιώσεων που έχουν καθυστερήσει.

Η συρρίκνωση του ελλείμματος του **εμπορικού ισοζυγίου**, παγιώνεται το 2010, με το έλλειμμα να διαμορφώνεται ελαφρά υψηλότερα από το 2009, στα 10,7 δισ. ευρώ από 10,3 δισ. ευρώ (3,6%). Οι εισαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 378 εκ. ευρώ εξαιτίας της μεγάλης αύξησης στις καθαρές πληρωμές για εισαγωγές καυσίμων (κατά 765 εκ. ευρώ), ενώ το εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα παρουσίασε μείωση κατά 393 εκ. ευρώ. Το Ισοζύγιο πλοίων παρέμεινε σχεδόν σταθερό (-1,4%).

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου υπηρεσιών**, το οποίο λειτουργεί ως αντίβαρο στο εμπορικό έλλειμμα της Ελλάδας, συνεχίζει να μειώνεται και το 2010 και διαμορφώνεται μόλις στα 1,6 δισ. ευρώ, μείωση δηλαδή κατά 7,8%, ενώ σε σχέση με το 2008 έχει περιοριστεί κατά 1 δισ. ευρώ. Οι εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 6%, ενώ οι πληρωμές κατά 11,2%. Συνεχόμενη πτώση εμφανίζουν οι εισπράξεις από τον τουριστικό τομέα κατά 7,8%, αντανακλώντας εν μέρει τις συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης, αλλά ενδεχομένως και της δυσμενούς προβολής της χώρας τους τελευταίους μήνες, ενώ οι πληρωμές προς το

εξωτερικό για τουριστικές υπηρεσίες εμφάνισαν μείωση 11%. Μεγάλη όμως επίπτωση στο ισοζύγιο προκάλεσε η σχετικά μικρότερη αύξηση των εισπράξεων από μεταφορές (εμπορική ναυτιλία) κατά 8,7% (+395 εκ. ευρώ)⁶¹, σε σχέση με την αύξηση των πληρωμών κατά 25,8% (+580 εκ. ευρώ).

Το έλλειμμα του **ισοζυγίου εισοδημάτων** περιορίστηκε κατά 5,4% (+163 εκ. ευρώ). Οι εισπράξεις (αμοιβές, μισθούς, τόκους, μερίσματα και κέρδη) εμφάνισαν μείωση κατά 20,4% (-319 εκ. ευρώ), ενώ παράλληλα οι πληρωμές προς το εξωτερικό σημείωσαν μείωση κατά 10,5% (-482 εκ. ευρώ).

Το **ισοζύγιο των τρεχουσών μεταβιβάσεων** καταρρέει την εξεταζόμενη περίοδο, καθώς σημειώνεται πτώση κατά 2,26 δισ. ευρώ, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Συγκεκριμένα το συνήθως θετικό ισοζύγιο μετατρέπεται σε αρνητικό (-883 εκ. ευρώ από +1,4 δισ. ευρώ), πτώση της τάξεως του 164%, λόγω του παγώματος των γεωργικών επιδοτήσεων αλλά και των επιμέρους ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Έτσι οι εισπράξεις⁶² μειώνονται κατά 74% (2,1 δισ. ευρώ), ενώ οι πληρωμές⁶³ αυξήθηκαν κατά 6,5%, λόγω των αυξημένων εσόδων από ΦΠΑ του πρώτου τετραμήνου του έτους. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι αναμένεται βελτίωση του ισοζυγίου ακόμα και στον επόμενο μήνα, εξαιτίας της αποδέσμευσης των γεωργικών επιδοτήσεων οι οποίες έχουν καθυστερήσει.

⁶¹ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν τη μεταβολή σε σχέση με το 2009, εκτός αν αναφέρεται διαφορετική απεικόνιση.

⁶² Οι εισπράξεις αφορούν καταβολές από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

⁶³ Οι πληρωμές αφορούν κυρίως καταβολές προς τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό

Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων

Παρόμοια εικόνα με το ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων παρατηρείται και στο **ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων**, καθώς σημειώνεται πτώση κατά 80,5% και διαμορφώνεται στα 159 εκ. ευρώ (655 εκ. ευρώ), ενώ τα προηγούμενα έτη το πλεόνασμα προσέγγιζε ακόμα και τα 2,2 δισ. ευρώ. Οι εισπράξεις⁶⁴ μειώθηκαν κατά 72%, δείχνοντας τη μεγάλη καθυστέρηση στην απορρόφηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων (ΕΣΠΑ), ενώ στις πληρωμές δεν σημειώνεται σημαντική μεταβολή.

Τέλος, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων**, οι δανειακές ανάγκες δηλαδή της οικονομίας από το εξωτερικό, διαμορφώθηκε στα 12,7 δισ. ευρώ από 9,4 δισ. ευρώ το 2009, αυξημένο κατά 34,6%.

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Μεγάλη αύξηση στο **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** σημειώνεται το πρώτο τετράμηνο του έτους, καθώς διαμορφώθηκε στα 12 δισ. ευρώ από 9,9 δισ. ευρώ το 2009, αύξηση δηλαδή κατά 21,2%. Το επίπεδο αυτό είναι το υψηλότερο καταγεγραμμένο επίπεδο, των

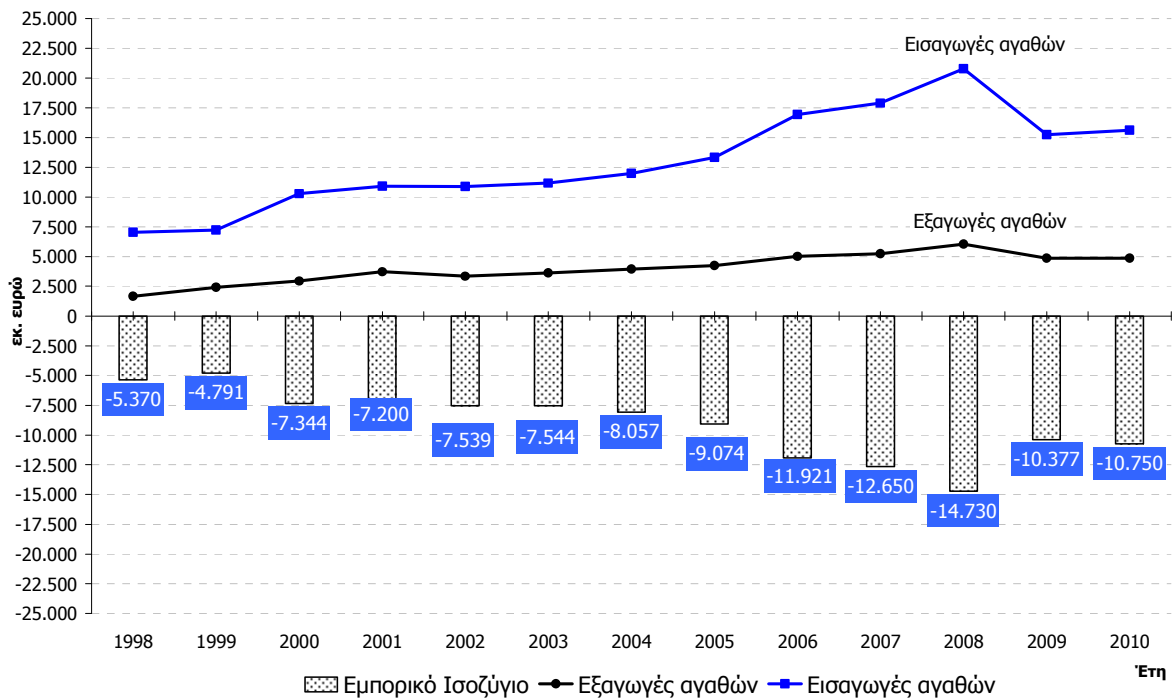
τελευταίων τουλάχιστον 13 ετών, και οφείλεται κυρίως στις αυξημένες επενδύσεις κατοίκων του εξωτερικού σε επενδύσεις *repos* και καταθέσεις.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι **άμεσες επενδύσεις** παρουσίασαν καθαρή εισροή ύψους 907 εκ. ευρώ, αυξημένες κατά 2,6% (+23 εκ. ευρώ). Η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στα 1,1 δισ. ευρώ στο πρώτο τετράμηνο του έτους, μειωμένη κατά 6,4%, ενώ η εκροή επενδύσεων στο εξωτερικό διαμορφώθηκε στα 193 εκ. ευρώ, μειωμένη κατά 33,9%.

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου** πλέον καταγράφεται καθαρή εκροή ύψους 2,1 δισ. ευρώ, σημειώνοντας πτώση κατά 125% σε σχέση με πέρυσι. Η μείωση των τοποθετήσεων από μη κατοίκους σε ομόλογα, έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου και μετοχές ελληνικών επιχειρήσεων, όπως επίσης και οι τοποθετήσεις κατοίκων του εσωτερικού σε χαρτοφυλάκια του εξωτερικού καταγράφεται ως εκροή, ενώ αντίστοιχα οι εισροές αφορούν μείωση των τοποθετήσεων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια στο εξωτερικό.

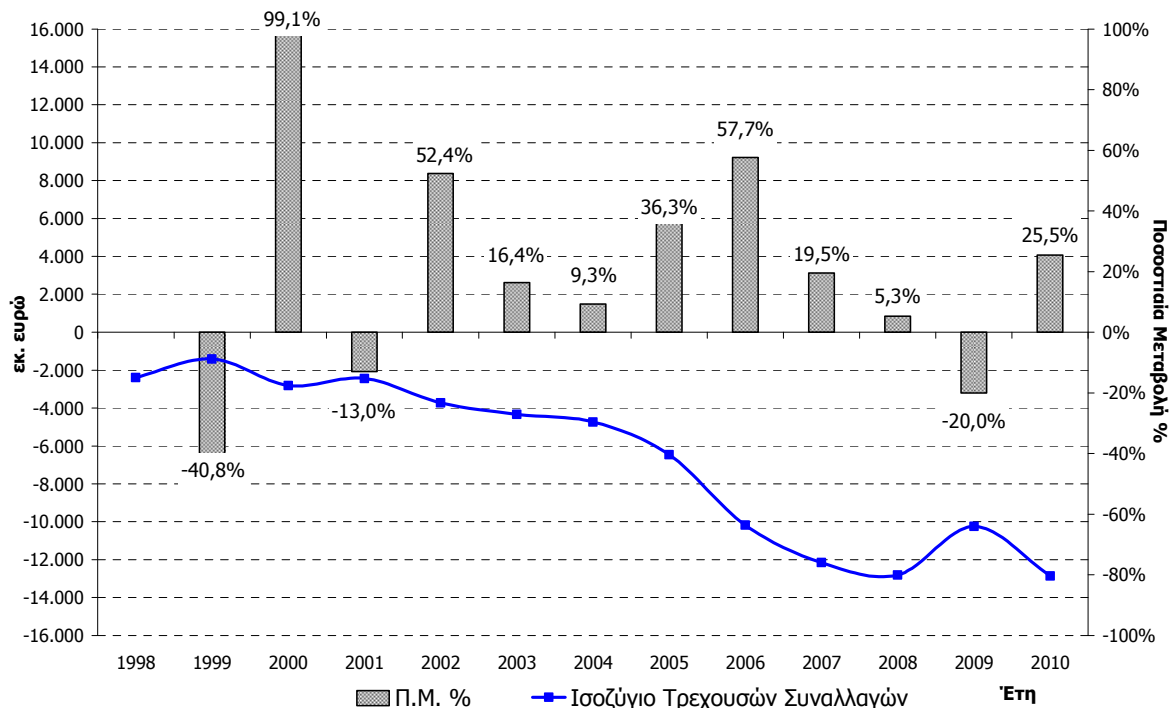
⁶⁴ Οι εισπράξεις κεφαλαιακών μεταβιβάσεων αφορούν καταβολές από τα διαρθρωτικά ταμεία και το Ταμείο Συνοχής

Διάγραμμα 3.19
Εισαγωγές-Εξαγωγές 1998-2010 (Ιανουάριος-Απρίλιος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.20
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 1998-2010 (Ιανουάριος- Απρίλιος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος-Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Στην κατηγορία των **"λοιπών" επενδύσεων**, οι μεταβολές είναι μεγάλης κλίμακας με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στα 13,2 δισ. ευρώ από 1 δισ. ευρώ το 2009. Οι εισροές που αφορούν τοποθετήσεις σε καταθέσεις και repos προσέγγισαν τα 25 δισ. ευρώ, αυξημένες κατά 170%, ενώ αντισταθμίστηκαν εν μέρει μόνο, από την αύξηση κατά 3,7 περίπου δισ. ευρώ των τοποθετήσεων εγχώριων επενδυτών σε καταθέσεις και repos στο εξωτερικό. Ταυτόχρονα, οι δανειακές υποχρεώσεις (δημόσιες και ιδιωτικές) προς το εξωτερικό μειώθηκαν κατά 86 εκ. ευρώ. Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Απριλίου στα 4 δισ. ευρώ.

Αποτίμηση

Τα παραπάνω στοιχεία θα πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων, καθώς τα τελευταία έτη έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία. Μετά την χρηματοπιστωτική κρίση η οποία είχε ιδιαίτερη ένταση, από τα μέσα του 2008 έως και τα τέλη του 2009, η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται σε τροχιά ανάκαμψης ήδη από το πρώτο τρίμηνο του 2010. Η αναστροφή του κλίματος εκπορεύεται σύμφωνα με τους διεθνείς οργανισμούς, από την ομαλοποίηση του διεθνούς εμπορίου, εξέλιξη που βελτιώνει αισθητά τα εμπορικά ισοζύγια πολλών χωρών. Οι ανακατατάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο την τελευταία δεκαετία, με τη σταδιακή επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ, λόγω και του χαμηλού επιπέδου αποταμίευσης, και την ταυτόχρονη διακράτηση περισσότερων αμερικανικών ομολόγων από ασιατικές χώρες λόγω της σύνδεσης των νομισμάτων τους με το δολάριο, φαίνεται ότι τελικά αποδείχτηκε ένα διμερές «παιχνίδι», μεταξύ ΗΠΑ και Ασίας, παρά μια παγκόσμια ανακατάτα-

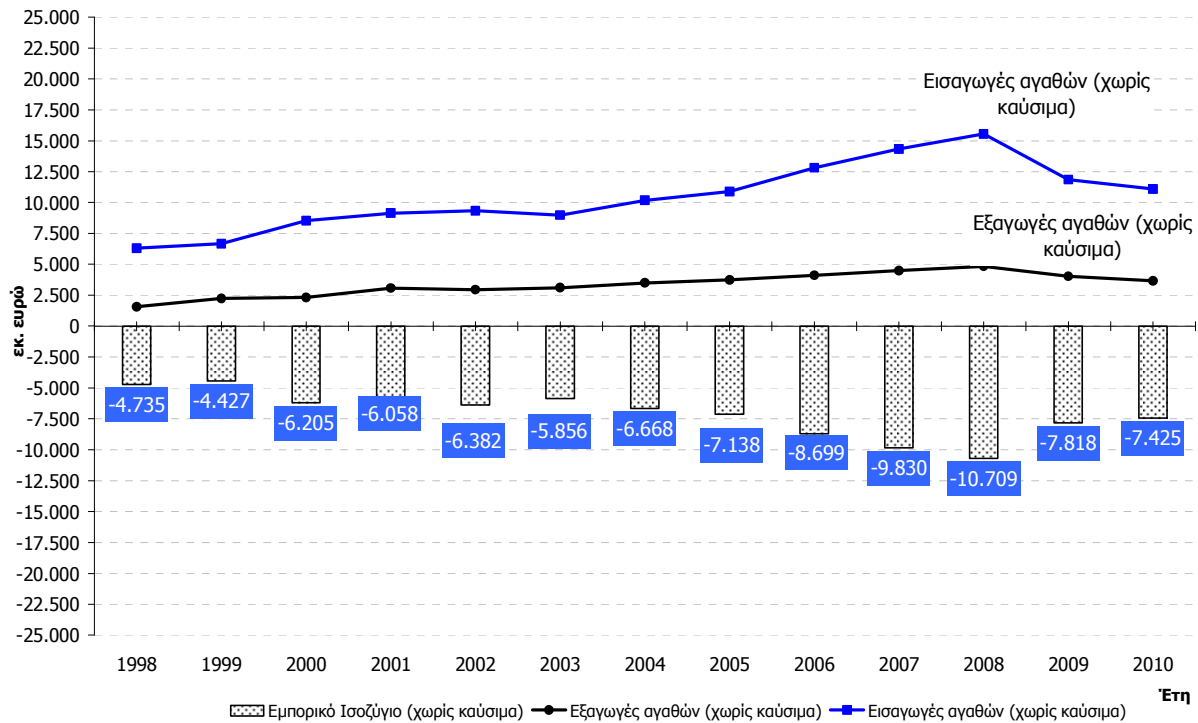
ξη. Οι ευρωπαϊκές χώρες δεν κατάφεραν στο διάστημα αυτό να ενισχύσουν την εξαγωγική τους επιρροή, ενώ η ενδυνάμωση του ευρώ, μέχρι και τα τέλη του 2009 φαίνεται ότι αποτέλεσε εμπόδιο στα ευρωπαϊκά προϊόντα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι ελληνικές εξαγωγές δεν κατόρθωσαν να ενισχυθούν ιδιαίτερα, λόγω της χαμηλής ανταγωνιστικότητας της ελληνικής παραγωγής. Αντίθετα ενισχύθηκαν σημαντικά οι εισαγωγές, με μοναδική εξαίρεση το τελευταίο διάστημα όπου το εμπορικό έλλειμμα συρρικνώθηκε λόγω της κρίσης. Ενδεικτικό της τάσης αυτής είναι το διάγραμμα 3.19 όπου παρουσιάζονται οι εξαγωγές, οι εισαγωγές και το εμπορικό ισοζύγιο χωρίς όμως να υπολογίζονται τα καύσιμα, η κίνηση των οποίων δεν συμβαδίζει πάντα με την οικονομική δραστηριότητα. Για την περίοδο 1998-2010 παρατηρείται μια σχεδόν σταθερή πορεία των εξαγωγών, με μια μικρή αύξηση το 2008 και πτώση το 2009, ενώ οι εισαγωγές μετά την υψηλή τιμή του 2008 συνεχίζουν να μειώνονται σε αντίθεση με το συνολικό ισοζύγιο που παρουσιάζεται σχετική άνοδος το 2010 λόγω των καυσίμων.

Έτσι, όπως έχει ήδη επισημανθεί και σε προηγούμενες εκθέσεις, η χρηματοπιστωτική κρίση ανέδειξε χρονίζοντα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Η έλλειψη εξωστρέφειας αποτυπώνεται στη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε συνδυασμό με τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των εγχώριων προϊόντων, αποτελούν πάγια διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Η παγκόσμια ανακατάταξη της διεθνούς οικονομίας με την παραγωγή προϊόντων χαμηλού κόστους (κλωστοϋφαντουργικά κ.α.) από χώρες με χαμηλότερο κόστος (Ασία κ.α.), το οποίο μια χώρα όπως η Ελλάδα α-

δυνατεί να ανταγωνιστεί, με παράλληλες υστερήσεις στην παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, έχει οδηγήσει στην παραγωγική και εξαγωγική καχεξία της ελληνικής οικονομίας. Διέξοδο στο παραπάνω πρόβλημα, μπορεί να προσφέρει ως ένα βαθμό, η αξιοποίηση του ΕΣΠΑ, με στόχο

την ενίσχυση της απασχόλησης, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, ώστε πλέον η παραγωγική διαδικασία στην ελληνική οικονομία να στραφεί σε ποιοτικά και διαφοροποιημένα προϊόντα, με υψηλή προστιθέμενη αξία.

Διάγραμμα 3.21
Εισαγωγές-Εξαγωγές (χωρίς καύσιμα) 1998-2010 (Ιανουάριος-Απρίλιος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.10

Προσωρινό Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών (Ιανουάριος-Απρίλιος) σε εκατ. ευρώ

	ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (εκατ. ευρώ)	Ιανουάριος - Απρίλιος			Απρίλιος		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-12.809,6	-10.250,7	-12.860,9	-3.445,1	-2.951,7	-2.951,8
I.A	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1 - I.A.2)	-14.730,8	-10.376,6	-10.749,5	-3.889,6	-2.666,4	-2.527,9
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-4.022,3	-2.558,9	-3.324,3	-958,0	-625,8	-627,3
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα	-10.708,5	-7.817,7	-7.425,2	-2.931,6	-2.040,7	-1.900,6
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-1.751,4	-1.241,1	-1.223,6	-566,5	-359,8	-294,6
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα και πλοία	-8.957,1	-6.576,6	-6.201,6	-2.365,1	-1.680,9	-1.606,0
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	6.048,6	4.859,9	4.865,0	1.485,0	1.200,1	1.298,8
	Καύσιμα	1.210,9	824,7	1.199,6	364,4	227,7	375,3
	Πλοία (εισπράξεις)	596,0	346,7	211,5	101,3	77,8	62,3
	Λοιπά αγαθά	4.241,7	3.688,5	3.453,9	1.019,3	894,6	861,2
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	20.779,4	15.236,5	15.614,5	5.374,6	3.866,5	3.826,7
	Καύσιμα	5.233,2	3.383,6	4.523,9	1.322,4	853,5	1.002,6
	Πλοία (πληρωμές)	2.347,4	1.587,8	1.435,1	667,8	437,6	356,9
	Λοιπά αγαθά	13.198,8	10.265,1	9.655,5	3.384,4	2.575,4	2.467,2
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	2.681,7	1.757,4	1.619,9	808,1	539,5	489,7
I.B.1	Εισπράξεις	8.059,7	6.366,1	6.746,4	2.217,6	1.768,2	1.829,1
	Ταξιδιωτικό	994,5	873,9	806,1	408,3	387,6	327,2
	Μεταφορές	6.023,1	4.550,3	4.945,3	1.547,2	1.144,6	1.269,9
	Λοιπές υπηρεσίες	1.042,1	941,9	995,0	262,2	236,0	231,9
I.B.2	Πληρωμές	5.378,0	4.608,7	5.126,5	1.409,5	1.228,7	1.339,4
	Ταξιδιωτικό	893,9	808,1	718,7	233,8	221,6	173,3
	Μεταφορές	2.948,9	2.244,8	2.824,9	760,6	586,5	744,3
	Λοιπές υπηρεσίες	1.535,2	1.555,8	1.582,9	415,2	420,6	421,8
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-2.732,1	-3.010,9	-2.848,2	-830,7	-823,4	-739,1
I.Γ.1	Εισπράξεις	1.738,3	1.566,3	1.247,2	365,3	360,3	283,0
	Αμοιβές,μισθοί	119,0	87,6	67,5	31,9	23,9	15,4
	Τόκοι,μερίσματα,κέρδη	1.619,3	1.478,6	1.179,6	333,4	336,4	267,6
I.Γ.2	Πληρωμές	4.470,3	4.577,1	4.095,3	1.196,1	1.183,7	1.022,0
	Αμοιβές,μισθοί	109,2	132,7	126,0	28,9	31,5	31,2
	Τόκοι,μερίσματα,κέρδη	4.361,1	4.444,5	3.969,3	1.167,2	1.152,2	990,8
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	1.971,6	1.379,3	-883,0	467,1	-1,4	-174,5
I.Δ.1	Εισπράξεις	3.439,7	2.926,9	759,7	813,4	327,4	161,2
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις απο ΕΕ)	2.706,8	2.272,8	232,2	366,4	166,8	53,4
	Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα, κλπ)	732,8	654,1	527,5	177,0	160,6	107,8
I.Δ.2	Πληρωμές	1.468,1	1.547,5	1.642,7	346,3	328,8	335,7
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	1.053,9	1.117,6	1.165,5	232,0	208,3	201,0
	Λοιποί τομείς	414,2	429,9	477,2	114,3	120,5	134,8
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1 - II.2)	1.794,2	814,3	159,1	377,7	334,9	10,7
II.1	Εισπράξεις	1.909,1	909,6	255,3	406,7	356,5	28,7
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις απο ΕΕ)	1.776,4	834,2	205,3	380,8	331,8	12,4
	Λοιποί τομείς	132,7	75,4	50,0	25,8	24,7	16,4
II.2	Πληρωμές	114,9	95,3	96,2	29,0	21,6	18,0
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	8,6	3,3	8,0	1,6	1,0	1,6
	Λοιποί τομείς	106,4	92,0	88,3	27,4	20,7	16,4
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I + II)	-11.015,4	-9.436,3	-12.701,8	-3.067,4	-2.616,9	-2.941,0
IV	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (IV.A + IV.B + IV.Γ + IV.Δ)	11.436,7	9.923,1	12.029,7	3.103,4	3.031,6	2.564,9
IV.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	-895,4	883,7	906,9	-369,4	858,2	-33,9
	Κατοίκων στο εξωτερικό	-823,0	-291,5	-192,8	-358,3	-77,2	-72,7
	Μη κατοίκων στην Ελλάδα	-72,4	1.175,3	1.099,8	-11,2	935,4	38,8
IV.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ*	3.786,3	7.972,8	-2.059,5	-5.539,9	-7.208,7	-6.973,7
	Απαιτήσεις	-4.208,1	2.069,0	5.361,7	-4.548,9	-4.082,1	1.800,7
	Υποχρεώσεις	7.994,4	5.903,8	-7.421,2	-990,9	-3.126,6	-8.774,4
IV.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	8.440,7	1.038,5	13.165,2	9.000,7	9.388,1	9.531,5
	Απαιτήσεις	-4.873,6	-8.243,7	-11.959,3	396,4	584,0	-3.879,6
	Υποχρεώσεις	13.314,4	9.282,2	25.124,6	8.604,3	8.804,1	13.411,1
	(Δάνεια Γενικής Κυβέρνησης)	-231,4	-1.052,1	-604,6	-192,0	-252,5	-83,3
IV.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	105,0	28,0	17,0	12,0	-6,0	41,0
V	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II + IV + V = 0)	-421,3	-486,7	672,1	-35,9	-414,7	376,1
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ (τέλος περιόδου)**				2.386,0	2.720,0	4.042,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) καθαρή εισροή (-) καθαρή εκροή

** (+) μείωση (-) αύξηση

* * * Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ, και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.